

Förordning

om ändring av reglementet för justitiekanslern vid statsrådet

På föredragning av justitieministern
ändras i reglementet för justitiekanslern vid statsrådet av den 12 december 1957 (416/57) 1 §
och
fogas till reglementet en ny 14 a § som följer:

1 §

Det ankommer på justitiekanslern att övervaka att lag iakttas. Alla myndigheter, tjänstemän och offentligt anställda samt alla andra, när de utövar offentlig makt, skall ge honom den handräckning som han därvid behöver.

14 a §

Justitiekanslern kan kalla en ställföreträdare att sköta sådana uppgifter som ankommer på justitiekanslersadjointen.

Då ställföreträdaren sköter justitiekanslersadjointens uppgifter gäller i fråga om honom på motsvarande sätt vad som i detta reglemente stadgas om justitiekanslersadjointen. Till justitiekanslersadjointens ställföreträdare betalas för denna tid lön på samma grunder som till justitiekanslersadjointen.

Om den som förordnats till ställföreträdare har utnämnts eller förflyttats till statens tjänst, är han tjänstledig från denna tjänst under den tid han sköter sådana uppgifter som ankommer på justitiekanslersadjointen. Om den fasta lön som den som valts till ställföreträdare får för sin ordinarie tjänst överstiger den fasta lönen för tjänsten som justitiekanslersadjoint, betalas till honom den del av den fasta lönen för den ordinarie tjänsten som överstiger den fasta lönen för tjänsten som justitiekanslersadjoint.

Denna förordning träder i kraft den
19

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny självstyrelselag för Åland

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

Propositionen innehåller ett förslag till ny självstyrelselag för Åland. Lagens allmänna mål är att stärka den åländska självstyrelsen. Reformen avser inte att ändra landskapets statsrättsliga ställning.

Enligt lagförslaget utvidgas Ålands självstyrelse på lagstiftningens, förvaltningens och den offentliga ekonomins områden. Landskapet får enligt förslaget överta lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet på områden som har särskild betydelse för självstyrelsen och inom vilka ändamålsenligheten talar för en enhetlig reglering i landskapet.

Landskapet skall enligt lagförslaget få ny eller utvidgad lagstiftningsbehörighet bl.a. i frågor som gäller hyra och hyresreglering, fornminnen, socialvård, utskänkning av alkoholdrycker, arkivväsendet, postväsendet samt radio och television. Även rätten att anta straffstadganden för överträdelser av landskapslagstiftningen skall utvidgas. Enligt förslaget skall däremot behörigheten att lagstifta om arbetsavtal överföras från landskapet till riket.

Behörigheten i förvaltningsangelägenheter skall följa lagstiftningsbehörigheten. Landskapets förvaltningsbehörighet kommer därför att gälla även de områden på vilka landskapet får ny eller utvidgad lagstiftningsbehörighet. Det föreslås också att landskapets påverkningsmöjligheter utökas i vissa frågor som hör till rikets lagstiftningsbehörighet.

I vissa för landskapet betydelsefulla angelägenheter som faller under rikets behörighet erfordras enligt förslaget att landskapsmyndigheterna har lämnat sitt samtycke, avgivit utlåtande eller blivit hörda. I några fall förutsätts samråd eller samarbete mellan rikets och landskapets myndigheter.

Stadgandena om förvaltningsrättskipningen förtydligas. Enligt förslaget kan genom rikslag

inrättas en särskild förvaltningsdomstol i landskapet. Den skall ersätta länsrätten och kan även ersätta landskapsstyrelsen som be-
svärsmyndighet.

Lagförslaget upptar ett flertal reformer som betonar landskapets självstyrelse och den åländska befolkningens särställning. Förutsättningarna för förvärv av åländsk hembygdsrätt förtydligas så att kravet att sökanden har tillfredsställande kunskaper i svenska skrivs in i lagtexten. Arv som enligt lag tillfaller staten skall enligt förslaget tillfalla landskapet. I fråga om skattefrihet och därmed jämförbara förmåner som tillkommer staten skall landskapet åtnjuta samma rätt som staten. Rätten att använda landskapets flagga skall utvidgas. I pass som utfärdas i landskapet till den som har hembygdsrätt skall ingå ordet "Åland".

Förslaget innehåller stadganden som har till syfte att trygga ålänningarnas språk och kultur.

I fråga om landskapets ekonomi föreslås ett nytt finansiellt system som är enklare och överskådligare än det gällande och som dessutom ger landskapet en ökad ekonomisk självständighet. Enligt förslaget skall utgifterna för självstyrelsen täckas med ett årligt avräkningsbelopp av statsmedel som beräknas i relation till statsbokslutet. Avräkningsbeloppet beräknas med hjälp av ett visst relationstal, avräkningsgrunden, som är 0,45 %. Avräkningsgrunden kan ändras under förutsättningar som anges i lagen. Landskapet skall fritt kunna disponera avräkningsbeloppet inom ramen för sin egen budget. Landskapet skall dock eftersträva att de sociala förmånerna för landskapets befolkning är minst desamma som för befolkningen i riket i övrigt. Enligt förslaget kan landskapet dessutom erhålla bidrag av statsmedel i exceptionella situationer som närmare anges i lagen.

I lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland föreslås en sådan ändring att även fång genom arv underställs de inskränkningar som lagen innehåller. Med avvikelse från huvudregeln skall dock bröstarvingar och efterlevande make ha rätt att genom arv förvärva egendom i landskapet. Detsamma skall också gälla makes rätt att vid avvittring på grund av dödsfall förvärva fast egendom. Med fast egendom

jämställs andel i ett sådant dödsbo som äger eller besitter fast egendom. Det föreslagna tillståndssystemet har till syfte att trygga att jordegendomen kan förbli i den i landskapet bosatta befolkningens händer.

Avsikten är att de föreslagna lagarna skall träda i kraft vid ingången av det andra året efter det år då lagarna har antagits av riksdagen och godkänts av Ålands landsting samt stadfästs av republikens president.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida		Sida
ALLMÄN MOTIVERING	5	4. Huvudpunkterna i förslaget	35
1. Propositionens samhälleliga betydelse	5	4.1. Självstyrelsens grunder	35
1.1. Mål	5	4.2. Hembygdsrätten	37
1.2. Medel	5	4.2.1. Förvärv och förlust av hembygdsrätt	37
1.2.1. Allmänt	5	4.2.2. Rättigheter som är anknutna till hembygdsrätten	38
1.2.2. Utvidgad lagstiftningsbehörighet för landskapet	5	4.3. Lagstiftningsbehörighetens fördelning mellan riket och landskapet	41
1.2.3. Utvidgad behörighet och ökat inflytande för landskapet i förvaltningsangelägenheter	6	4.3.1. Allmänt	41
1.2.4. Utvecklad förvaltningsrättskipning i landskapet	6	4.3.2. Överföring av olika ärenden till landskapets lagstiftningsbehörighet	42
1.2.5. Tryggande av landskapets språkliga och kulturella ställning	7	4.3.3. Ökat inflytande för landskapet i angelägenheter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet	44
1.2.6. Inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom i landskapet	7	4.3.4. Överföring av lagstiftningsbehörigheten från riket till landskapet genom lag	45
1.2.7. Reform av det finansiella systemet	7	4.3.5. Överföring av ärenden till rikets lagstiftningsbehörighet	45
1.2.8. Övriga förslag	7	4.3.6. Ökat inflytande för landskapet vid ingående av internationella fördrag	45
2. Rådande läge och dess bakgrund	8	4.4. Lagstiftningskontrollen	45
2.1. Den historiska bakgrunden	8	4.5. Förvaltning	46
2.1.1. Ålands ställning under olika historiska skeden	8	4.5.1. Förvaltningsbehörigheten	46
2.1.2. Självstyrelsens tillkomst	8	4.5.2. Ökade möjligheter för landskapet att påverka i förvaltningsangelägenheter	47
2.1.3. Senare skeden i utvecklingen	9	4.5.3. Överenskommelseförordningar	48
2.2. Gällande lagstiftning	10	4.5.4. Övriga förslag	48
2.2.1. Lagstiftningens uppbyggnad	10	4.6. Rättskipning	50
2.2.2. Åländsk hembygdsrätt	10	4.7. Stadganden om språk och kultur	50
2.2.3. Fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet	11	4.8. Landskapets ekonomi	52
2.2.4. Lagstiftningskontroll	16	5. Propositionens förhållande till de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter	57
2.2.5. Förvaltning	17	6. Propositionens verkningar i fråga om organisation och personal	57
2.2.6. Rättskipning	18	6.1. Organisatoriska förändringar	57
2.2.7. Språkstadganden	19	6.2. Verkningar i fråga om personal	58
2.2.8. Landskapets ekonomi	19	7. Propositionens ekonomiska verkningar	58
2.3. Praxis	21	7.1. Statsekonomiska verkningar	58
2.3.1. Förvärv av hembygdsrätt	21	7.2. Landskapsekonomiska verkningar	58
2.3.2. Förvärv av fast egendom i landskapet Åland	21	7.3. Kommunalekonomiska verkningar	58
2.3.3. Republikens presidents bruk av vetorätten	24	DETALJMOTIVERING	59
2.3.4. Överenskommelseförordningar	25	1. Motivering till lagförslagen	59
2.4. Bedömning av nuläget	28	1.1. Självstyrelselag för Åland	59
2.5. Andra självstyrelsesamfund i Norden	29	1 kap. Allmänna stadganden	59
2.5.1. Färöarna	29	1 §	59
2.5.2. Grönland	32	2 §	59
3. Beredningen av ärendet	34	3 §	60
3.1. Tidigare utredningar	34		
3.2. Ålandskommittén och utlåtandena om dess förslag	34		
3.3. Ålandsarbetsgruppen	35		

	Sida		Sida
4 §	60	52 §	91
5 §	60	53 §	91
2 kap. Åländsk hembygdsrätt	60	54 §	91
6 §	60	55 §	91
7 §	61	56 §	92
8 §	61	57 §	92
9 §	61	9 kap. Internationella fördrag	92
10 §	62	58 §	92
11 §	62	59 §	93
12 §	63	10 kap. Särskilda stadganden	93
3 kap. Lagtinget och landskapsstyrelsen	63	60 §	93
13 §	63	61 §	94
14 §	63	62 §	95
15 §	63	63 §	95
16 §	63	64 §	95
4 kap. Landskapets behörighet	63	65 §	95
17 §	63	66 §	96
18 §	64	67 §	96
19 §	69	68 §	96
20 §	71	69 §	96
21 §	71	11 kap. Ikraftträdelse- och övergångsstadganden	96
22 §	71	70 §	96
23 §	72	71 §	97
24 §	72	72 §	97
25 §	72	73 §	97
26 §	73	74 §	98
5 kap. Rikets behörighet	73	75 §	98
27 §	73	76 §	98
28 §	79	77 §	98
29 §	79	78 §	99
30 §	80	79 §	99
31 §	83	1.2. Lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland	99
32 §	84	Lagens rubrik	99
33 §	84	2 §	99
34 §	84	3 §	99
35 §	85	Övergångsstadganden	100
6 kap. Språkstadganden	85	2. Närmare stadganden och bestämmelser	101
36 §	85	3. Ikraftträdande	101
37 §	85	4. Lagstiftningsordning	101
38 §	85	LAGTEXTER	102
39 §	86	1. Självstyrelse för Åland	102
40 §	86	2. Lag om ändring av lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland	115
41 §	86	BILAGA	117
42 §	87	Parallelltexter	117
43 §	87	Lag om ändring av lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland	117
7 kap. Landskapets ekonomi	88		
44 §	88		
45 §	88		
46 §	88		
47 §	89		
48 §	89		
49 §	90		
50 §	90		
51 §	90		
8 kap. Landshövdingen och Ålandsdelegationen	91		

ALLMÄN MOTIVERING

1. Propositionens samhälleliga betydelse

1.1. Mål

Landskapet Åland intar i Finland en statsrättslig särställning. I folkrättsligt avseende utgör Åland en autonomi, där områdets demilitarisering är betydelsefull. Representanter för landskapet deltar med en egen delegation i Nordiska Rådets arbete. Viktigast är emellertid den grundlagsfästa åländska självstyrelsen.

Landskapet Ålands självstyrelse har sin grund i Nationernas Förbunds beslut av år 1921 och i den första självstyrelselagen av år 1920. De viktigaste författningarna om Åland är självstyrelselagen för Åland (670/51) och lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland (3/75), den s.k. jordförvärvslagen. Självstyrelselagens syfte är att garantera landskapets befolkning dess svenska språk, kultur och lokala sedvänjor samt att göra det möjligt för befolkningen att själv ordna sin tillvaro inom gränserna för landskapets statsrättsliga ställning.

Sedd som en helhet har lagstiftningen om Åland bildat en god grund för en allsidig utveckling av landskapet och dess befolkning. Samarbetet mellan statens och landskapets myndigheter har även löpt friktionsfritt och i en anda av samförstånd. Det är likväl uppenbart att en reform av lagstiftningen behövs. Ändringar krävs särskilt beträffande fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet, vilken inte i alla delar är helt ändamålsenlig. Det finns många ämnesområden på vilka lagstiftningsbehörigheten på goda grunder kunde överlämnas till landskapet. Likaså ligger bestämmanderätten i vissa förvaltningsangelägenheter onödigtvis hos rikets myndigheter. Dessutom är systemet för den ekonomiska kostnadsutjämnningen mellan riket och landskapet alltför komplicerat och osmidigt.

Ett behov att revidera stadgandena om Ålands självstyrelse föranleds även av att det snart har gått 40 år sedan den gällande självstyrelselagstiftningen trädde i kraft. Lagen bygger till stor del på ett beredningsarbete som inleddes redan på 1930-talet. Lagen svarar inte längre mot dagens förhållanden.

En utgångspunkt för reformen är Nationernas Förbunds beslut och Finlands åtgärder i anledning av beslutet samt att internationella åtaganden rörande Åland skall uppfyllas. Vidare är målet att Ålands självstyrelse skall byggas ut så att kompetensfördelningen mellan riket och landskapet blir ändamålsenlig. Också det finansiella systemet skall utvecklas så att det blir enklare och överskådligare.

Lagtekniskt avser reformen att modernisera självstyrelselagen till systematik, struktur, terminologi och språk. Lagens ställning i lagstiftningshierarkin bör även förtydligas.

1.2. Medel

1.2.1. Allmänt

Landskapet Ålands självstyrelse skall stärkas och statstillsynen minskas särskilt genom att utvidga landskapets lagstiftningsbehörighet och dess behörighet och inflytande i förvaltningsangelägenheter.

För att bevara jorden i den på Åland fast bosatta befolkningens händer föreslås vissa preciseringar i stadgandena om rätten att förvärva jord i landskapet.

För att skapa ett enkelt och överskådligt finansiellt system föreslås det att ett årligt avräkningsbelopp av statsmedel tas i bruk. Det skall uträknas i relation till statsbokslutet.

1.2.2. Utvidgad lagstiftningsbehörighet för landskapet

Lagstiftningsbehörigheten är av central betydelse för landskapets självstyrelse. För att stär-

ka självstyrelsen skall lagstiftningsbehörigheten enligt lagförslaget i största möjliga utsträckning överföras till landskapet på alla de områden som har ett betydelsefullt samband med självstyrelsen och där ändamålsenlighetsskäl talar för en sådan reglering. Landskapet får ny eller utvidgad lagstiftningsbehörighet bl.a. i följande angelägenheter:

- användning av landskapets flagga,
- hyra och hyresreglering,
- fornminnen,
- socialvård,
- utskänkning alkohol drycker,
- arkivväsendet,
- postväsendet samt radio och television, likväl med undantag för internationella angelägenheter, samt
- straffstadganden.

Härutöver kan landskapet enligt förslaget genom lag helt eller delvis tilldelas lagstiftningsbehörighet, så vitt gäller folkbokföring, handels-, förenings- och fartygsregister, arbetspensionsskydd och annan socialförsäkring, alkohollagstiftning, bank- och kreditväsendet samt arbetsavtal och samarbete inom företaget.

Lagstiftningsbehörigheten i fråga om arbetsavtal föreslås bli överförd på riket.

För landskapets möjligheter att inverka på beslut av riksmyndigheterna som gäller förhållandena i landskapet är det av betydelse att landskapsstyrelsens yttrande skall inhämtas i förväg, när det är fråga om att utfärda en författning som hör till rikets lagstiftningsbehörighet men som uteslutande angår landskapet eller annars har särskild betydelse för det.

1.2.3. Utvidgad behörighet och ökat inflytande för landskapet i förvaltningsangelägenheter

Behörigheten i förvaltningsangelägenheter skall, liksom för närvarande, följa lagstiftningsbehörigheten. Landskapets behörighet kommer därför att gälla även de områden på vilka landskapet får ny eller utvidgad lagstiftningsbehörighet. Dessutom finns det vissa angelägenheter beträffande vilka lagstiftningsbehörigheten hör till riket men i vilka självstyrelsemyndigheterna handhar förvaltningen i stället för statens eller kommunernas myndigheter, t.ex. den interna lufttrafiken och konsumentskyddet.

Landskapets möjligheter att påverka angelägenheter som hör till rikets behörighet föreslås även bli utvidgade. För det första finns det åtgärder som enligt förslaget kan genomföras endast med landskapets samtycke. För det andra gäller i flera fall att samråd skall äga rum med landskapets myndigheter innan beslut fattas. Så skall förfaras t.ex. vid handläggning av frågor som gäller fartbegränsningar för handelsfartyg i farleder inom landskapet eller i övriga sådana frågor rörande sjötrafiken som har särskild betydelse för landskapet. Samrådsförpliktelsen har i vissa fall utsträckt även utanför den egentliga förvaltningsapparaten. Sålunda skall beslut av Finlands Bank som kan väntas få särskild betydelse för landskapets näringsliv eller sysselsättningen i landskapet om möjligt fattas efter att samråd med landskapsstyrelsen har ägt rum. Dessutom har landskapsstyrelsen rätt att jämte statsrådet vara företräd vid förhandlingar med producenternas centralorganisationer om inkomsten för lantbrukare och fiskare och om styrningen av lantbruksproduktionen och fiskerinäringen.

För det tredje gäller beträffande vissa angelägenheter inom rikets behörighet att landskapsstyrelsen skall höras. Så skall förfaras t.ex. innan beslut fattas om sådana ändringar i importskyddet för lantbruks- och fiskeriprodukter som särskilt kan beröra lantbruksproduktionen eller fiskerinäringen i landskapet. För det fjärde skall den behöriga statsmyndigheten i vissa fall inhämta yttrande av landskapsstyrelsen innan ett ärende avgörs. Yttrande av landskapsstyrelsen skall inhämtas bl.a. innan tillstånd beviljas för utövande av en reglementerad näring. För det femte förekommer det slutligen angelägenheter som skall handhas i samarbete mellan rikets och landskapets myndigheter (insamlande av statistiska uppgifter).

1.2.4. Utvecklad förvaltningsrättskipning i landskapet

Enligt förslaget skall i självstyrelselagen tas in stadganden om ändringssökande i förvaltningsärenden. Enligt förslaget kan en särskild förvaltningsdomstol inrättas genom rikslag. Den skall ersätta länsrätten och kan även ersätta landskapsstyrelsen som besvärmyndighet.

1.2.5. Tryggande av landskapets språkliga och kulturella ställning

Reformen befäster landskapets ställning i fråga om språk och kultur. Landskapets kulturella särställning skall tryggas bl.a. genom att landskapet får lagstiftningsbehörighet i fråga om televisions- och radioverksamhet i landskapet samt beträffande fornminnesvården och arkivväsendet. Också de föreslagna stadgandena om utbildningväsendet tar sikte på att stärka landskapets kulturella identitet. Vidare skall i självstyrelselagen ingå mer detaljerade stadganden än för närvarande om ämbetsspråket, om rätten att använda finska språket, om skriftväxlingsspråket mellan myndigheter, om översättningar, om undervisningsspråket, om språkkunskapsfordringar för statstjänster i landskapet och om information och föreskrifter på svenska.

Förutsättningarna för beviljande av hembygdsrätt skall enligt förslaget preciseras i fråga om de kunskaper i svenska som krävs av sökanden. På särskilda grunder kan hembygdsrätt likväl beviljas även om sökanden inte fyller fordringarna på språkkunskap.

1.2.6. Inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom i landskapet

Den ändring som föreslås i jordförvärvslagen syftar främst till att förhindra att reglerna om jordförvärv kringgås. Enligt förslaget underställs även fång genom arv de inskränkningar som lagen innehåller. Bröstarvinge och make skall dock ha rätt att genom arv förvärva jordegendom i landskapet även om de inte har hembygdsrätt. Landskapsstyrelsen skall i vissa fall ha rätt att yrka på skifte av dödsbon i vilka ingår fast egendom i landskapet.

1.2.7. Reform av det finansiella systemet

I fråga om det finansiella systemet är utgångspunkten att staten såsom hittills skall uppbära sina egna skatter i landskapet. Någon ändring i landskapets behörighet i fråga om skattelagstiftningen föreslås inte. Däremot föreslås det att den hittills gällande ordningen, som bygger på en ordinarie utjämning och extraordinarie anslag, skall ersättas med ett system som är enklare och överskådligare och

som samtidigt markerar landskapets ekonomiska självständighet.

Enligt förslaget skall landskapets utgifter täckas av staten med ett årligt avräkningsbelopp som beräknas i relation till statsboks slutet. Avräkningsbeloppet beräknas med hjälp av ett relationstal, avräkningsgrunden, som är 0,45 %. Avräkningsgrunden kan ändras under de förutsättningar som anges i lagen. Landskapet får fritt disponera avräkningsbeloppet inom ramen för sin egen budget. Landskapet skall dock eftersträva att de sociala förmånerna för landskapets befolkning är minst desamma som för befolkningen i riket i övrigt.

För landskapets behov kan enligt lagförslaget upptas obligationslån och andra lån såväl här i landet som i utlandet. Upptagande av lån i utlandet skall inte längre kräva samtycke av republikens president. Under sådana exceptionella förhållanden som anges i lagen skall till landskapet betalas särskilt bidrag av statsmedel. Ett sådant bidrag skall utgå för det första till förhindrande eller undanröjande av väsentliga rubbningar i samhällsekonomin, vilka särskilt drabbar landskapet. För det andra skall bidrag utgå för täckande av sådana kostnader som föranleds av en naturkatastrof, en kärnkraftsolycka, ett oljeutsläpp eller en därmed jämförbar händelse.

Ålandsdelegationen skall, såsom hittills, handlägga landskapets och rikets inbördes ekonomiska angelägenheter. De viktigaste besluten skall stadfästas av republikens president.

1.2.8. Övriga förslag

Utöver de ovan nämnda reformerna av landskapets behörighet innehåller propositionen förslag till olika åtgärder som betonar landskapets och den åländska befolkningens särställning. En del av förslagen har främst en symbolisk betydelse. Propositionen innehåller bl.a. följande:

— Gränserna för landskapets område skall förbli oförändrade. Det blir emellertid möjligt att beakta landskapets intressen för den händelse Finlands ekonomiska zon skulle utvidgas.

— Benämningen på Ålands lagstiftande organ "landsting" föreslås bli ersatt med "lagting".

— Danaarv som enligt lag tillfaller staten skall i landskapet tillfalla landskapet.

— Landskapet skall ha samma rätt som staten i fråga om skattefrihet och därmed jämförbara förmåner.

— Rätten att använda landskapets flagga kan utvidgas.

— I pass som utfärdas i landskapet till den som har hembygdsrätt skall ingå ordet "Åland".

2. Rådande läge och dess bakgrund

2.1. Den historiska bakgrunden

2.1.1. Ålands ställning under olika historiska skeden

Den första invandringen till Ålandsöarna skedde för över 5 000 år sedan. Jägar- och samlarfolk drogs till öarna av den goda tillgången på säl, fågel och fisk. Den första invandringen österifrån följdes av en invandring från väster med början ca år 2500 f.Kr. Folkvandringstiden inledde en ny era för svearnas stamförbundsområde, som var koncentrerat till östra delen av Sverige. Erövringsstågen ledde till öppnandet av nya handelsvägar vid vilka borgar och handelsplatser grundades. Åland fick på 500-talet genom dessa erövringsståg en bosättning som hållit sig kvar till våra dagar.

Med det svenska rikets konsolidering drogs Åland in i rikets maktsfär och på 1100-talet uppfördes på öarna små fästningar och försvarsskyrkor. Kastelholms fästning fick på 1300-talet en militär och administrativ betydelse. Efter att ha varit hertigdöme, slottslän och en kort tid ståthållardöme hänfördes Ålandsöarna genom 1634 års regeringsform till Åbo och Björneborgs län som ett särskilt härad. Genom en förordning av den 13 juni 1918 avskiljdes Ålands härad till ett särskilt län. Genom lagen om självstyrelse för Åland av den 6 maj 1920 (124/20) ombildades Ålands län till det självstyrda landskapet Åland.

Genom fredsfördraget i Fredrikshamn 1809 med Ryssland förlorade Sverige Finland jämte Åland, som hade tillhört det svenska riket under närmare sex århundraden. Med tanke på Ålands strategiskt viktiga läge påbörjades ett stort ryskt befästningsarbete i Bomarsund. Under det s.k. Krimkriget erövrades fästningen av fransk-engelska flottenheter och sprängdes

1854. Vid fredsförhandlingarna i Paris 1856 gjorde Sverige anspråk på Åland. Ryssland kunde inte förmås att avstå Ålandsöarna, men biträdde en konvention om demilitarisering av öarna. Det s.k. Ålandsservitutet tillkom genom fördrag mellan Ryssland å ena sidan samt Frankrike och England å andra sidan.

Ålandsservitutet förnyades och kompletterades på initiativ av Nationernas Förbund genom en konvention om Ålandsöarnas ickebefästning och neutralisering av den 20 oktober 1921 (64/22). Finland förband sig också i fördraget mellan Finland och de Socialistiska Rådsrepublikernas Förbund angående Ålandsöarna av den 11 oktober 1940 (FördrS 24/40) att demilitarisera Ålandsöarna. Enligt fredsfördraget efter andra världskriget, som undertecknades i Paris den 10 februari 1947 (FördrS 20/47), skall "Ålandsöarna förbli demilitariserade i enlighet med nu rådande sakläge".

2.1.2. Självstyrelsens tillkomst

Den åländska självstyrelsen kunde träda i kraft först efter mångahanda omgångar. I augusti 1917 hade vid ett interkommunalt möte på Åland antagits en proklamation som uttryckte den åländska befolkningens vilja till återförening med Sverige. Detta blev starten till den s.k. *Ålandsrörelsen*, som efter Finlands självständighetsförklaring i en massadress uttalade sin önskan om en återförening med Sverige.

I juni 1918 hade tillsatts ett landsting, vilket emellertid inte hade något stöd i gällande lag. Dess viktigaste uppgift var att verka för en återförening med Sverige. Landstingets verkställande utskott vände sig i november 1918 till Förenta Staternas, Frankrikes, Italiens och Storbritanniens regeringar och hemställde, att "vid fredsverket principen om nationernas självbestämmanderätt skulle tillämpas även för den åländska befolkningen och Ålands återgång till Sverige därigenom möjliggöras". Detta krav understöddes av den svenska regeringen. På dess initiativ fördes ålänningarnas krav på en återförening till fredskonferensen i Paris, där en åländsk delegation i januari 1919 fick framlägga sina krav på självbestämmanderätt.

Under intryck av den internationella opinion som därvid uppkommit och sedan ålänningarna i juni 1919 yrkat på återförening i en adress som hade undertecknats av 95 procent av alla

myndiga personer i landskapet, skred Finlands regering till åtgärder för en reglering av Ålands ställning. Regeringen avlät till riksdagen en proposition angående *lag om självstyrelse för Åland* (reg.prop. nr 73/1919 rd.), vari bl.a. ingår följande uttalande: "För att utan dröjsmål avlägsna alla även i någon mån berättigade anledningar till missnöje har det befunnits nödigt att, utan att avvakta den allmänna organisationen av självförvaltning av högre grad, uppgöra ett särskilt lagförslag om mycket vidsträckt självstyrelse för Åland. Sålunda skulle ålänningarna tillförsäkras möjlighet att själva ordna sin tillvaro så fritt det överhuvud är möjligt för ett landskap som icke utgör en egen stat." Lagen antogs av riksdagen i den ordning som gäller för stiftande av grundlag och däri stadgades att lagen inte kunde ändras, förklaras eller upphävas och ingen avvikelse från den kunde göras på annat sätt än med landstingets samtycke och i den ordning som är antagit lagen om självstyrelse för Åland uppmannades ålänningarna vid ett möte i Mariehamn att tillämpa lagen, men lagen avvisades av företrädare för befolkningen i landskapet.

Efter notväxling mellan regeringarna i Finland och Sverige hänsköts Ålandsfrågan på engelskt initiativ till Nationernas Förbund för avgörande. Parterna underkastade sig på förhand rådets domsrätt. Folkförbundsrådet beslöt den 24 juni 1921 att tillerkänna Finland suveräniteten över Åland, varvid det dock förutsattes att starka garantier för ålänningarnas nationalitetsskydd infördes i den redan existerande självstyrelselagen. Nya garantier för ålänningarna skulle införas i lagen, och ögruppen skulle neutraliseras och demilitariseras för att därigenom trygga "freden, det framtida goda förhållandet mellan Sverige och Finland samt öarnas egen välgång och lycka". Garantier utformades av de båda tvistande parterna i den s.k. *Ålandsöverenskommelsen*, vilken godkändes av folkförbundsrådet den 27 juni 1921. Rådet ansåg att garantierna uppfyllde tidens krav på minoritetsskydd.

I Ålandsöverenskommelsen förklarar Finland sig beslutet att säkerställa och garantera Ålandsöarnas befolkning bevarandet av dess svenska språk, kultur och lokala sedvänjor och att i lagen om självstyrelse för Åland inta garantier, enligt vilka bland annat:

1) undervisningsspråket i skolorna skulle vara svenska,

2) fastighet, som överläts till den som är bosatt utom landskapet, kunde inlösas av landskapet, kommun eller i landskapet bosatt enskild,

3) inflyttad finsk medborgare skulle erhålla rösträtt i kommunalval och vid val till landstinget först efter det att han varit fast bosatt fem år i landskapet,

4) landshövdingen skulle utnämnas av republikens president efter överenskommelse med landstingets ordförande,

5) landskapet skulle ha rätt att för sina behov använda en viss del av de från landskapet härrörande skatterna och

6) Ålands landsting skulle ha klagorätt hos folkförbundsrådet över tillämpningen av garantierna.

Detaljerade bestämmelser om inlösningsfrågorna i samband med fastighetsöverlåtelse skulle ingå i en särskild lag, som kunde ändras, förklaras eller upphävas blott på samma sätt som lagen om självstyrelse för Åland.

De överenskomna garantierna infördes i en särskild lag. Lagen innehållande särskilda stadganden rörande landskapet Ålands befolkning (189/22, nedan *garantilagen*) stiftades i samma ordning som lagen om självstyrelse för Åland och kunde upphävas och ändras endast på samma sätt som sistnämnda lag.

Efter att garantilagen hade antagits av riksdagen fann ålänningarna inte längre hinder att tillämpa lagen om självstyrelse för Åland (124/20), garantilagen och lagen angående bringande i verkställighet av lagen om självstyrelse för Åland (125/20). Den 9 juni 1922 sammanträdde det lagstadgade landstinget första gången.

2.1.3. Senare skeden i utvecklingen

År 1951 utfärdades en ny självstyrelselag för Åland (nedan *självstyrelselagen* eller *den gällande självstyrelselagen*). Genom den upphävdes självstyrelselagen av år 1920 och lagen om dess verkställighet samt garantilagen. I självstyrelselagen hade inarbetats alla de stadganden som förut hade ingått i garantilagen, med undantag endast för vad som gällde landstingets rätt att anföra klagan hos Nationernas Förbunds Råd.

Den särskilda lag som enligt Ålandsöverenskommelsen och garantilagen skulle stiftas om ett inlösningsförfarande vid jordförvärv

tillkom först år 1938 till följd av meningsskiljaktigheter mellan riket och landskapet rörande tolkningen av Ålandsöverenskommelsen. Lagen om utövande av lösningsrätt vid försäljning av fastighet i landskapet Åland (140/38) ersattes 1951 av en lag med samma rubrik (671/51). Sistnämnda lag upphävdes i sin tur genom lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland av den 3 januari 1975 (nedan *jordförvärvslagen*).

Representanter för Åland har sedan början av 1970 deltagit i *Nordiska Rådets* arbete. Genom en ändring år 1983 av det s.k. Helsingforsavtalet (FördrS 28/62) erhöll Ålands landssting rätt att utse två medlemmar av rådet. Landskapsstyrelsen får själv bestämma antalet av de åländska representanter som deltar i rådets arbete. De åländska rådsmedlemmarna och representanterna bildar en egen delegation, som ingår i Finlands delegation. De åländska medlemmarna har rätt att närvara även i sådana utskott av vilka de inte är medlemmar, med rätt att yttra sig och lägga fram initiativ.

Vid ändringen av Helsingforsavtalet år 1983 erhöll Ålands landskapsstyrelse rätt att ansluta sig till Nordiska ministerrådets beslut när det är fråga om angelägenheter som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Landskapsstyrelsen har även rätt att väcka förslag i rådet (s.k. regeringsförslag). Landskapsförvaltningens tjänstemän får delta i ämbetsmannakommittéernas sammanträden.

2.2. Gällande lagstiftning

2.2.1. Lagstiftningens uppbyggnad

Landskapet Ålands självstyrelse har, så som det framgår av den historiska översikten, sin grund i de beslut som Nationernas Förbund fattade år 1921 och i den första självstyrelselagen av år 1920. Självstyrelsen har utvecklats och förstärkts genom den gällande självstyrelselagen och jordförvärvslagen. Landskapets särställning framhävs ytterligare av de internationella avtal som reglerar dess demilitarisering.

Självstyrelselagstiftningens syfte är att tillförsäkra och garantera landskapets befolkning bevarandet av dess svenska språk och kultur samt lokala sedvänjor och att låta befolkningen så fritt som möjligt ordna sin tillvaro

inom ramen för landskapets statsrättsliga ställning.

Den gällande självstyrelselagen omfattar 45 paragrafer. Den är uppdelad i följande tio kapitel:

- 1 kap. Allmänna stadganden,
- 2 kap. Lagstiftningen,
- 3 kap. Förvaltningen,
- 4 kap. Lagskipningen,
- 5 kap. Landskapets ekonomi och Ålandsdelegationens uppgifter,
- 6 kap. Tjänstgöring vid civilförvaltningen i stället för fullgörande av värnplikt,
- 7 kap. Undervisningsanstalter,
- 8 kap. De offentliga tjänsterna och bestämmelser angående språket,
- 9 kap. Om besvär och åtal för brott i tjänsten och
- 10 kap. Särskilda bestämmelser.

Självstyrelselagens 1 kap. innehåller de grundläggande stadgandena om landskapet Ålands självstyrelse. Enligt 1 § tillkommer landskapet självstyrelse enligt denna lag. Självstyrelsens innebörd har inte närmare angivits i stadgandet. I 1 § 2 mom. anges landskapet Ålands område. I 2 § regleras självstyrelseorganen. Stadganden om åländsk hembygdsrätt ingår i 3—5 §§. Lagens 6 § innehåller bl.a. stadganden om de angelägenheter som hör till rikets allmänna förvaltning inom landskapet.

Till 4 och 5 §§ ansluter sig den tidigare nämnda jordförvärvslagen som innehåller inskränkningar i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet.

Stadgandena i 9 kap. kompletteras av en särskild lag om tillämpning av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden i landskapet Åland, given år 1979 (182/79).

Landskapslagarna publiceras i Ålands författningssamling och har senast sammanställts i Ålands lagsamling 1988.

I det följande genomgås mera i detalj den lagstiftning som gäller åländsk hembygdsrätt, fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet, lagstiftningskontrollen, förvaltningen, rättskipningen, språkstadganden och landskapets ekonomi.

2.2.2. Åländsk hembygdsrätt

Självstyrelselagens stadganden om åländsk hembygdsrätt innebär en särskild medborgerlig status för landskapets invånare. Hembygdsrät-

ten har sin grund i garantilagen. Hembygdsrätten är en förutsättning för rösträtt vid kommunala val och landstingsval samt för rätten att äga jord. Dessutom har till hembygdsrätten anknytits "även vissa nya rättsverkningar med syftemål att skänka ålandsbefolkningen full trygghet på nationalitetsskyddets område" (reg. prop. nr 100/1946 rd., som låg till grund för reg. prop. nr 38/1948 rd.). Sålunda tillkommer t.ex. rätten att inom landskapet idka öppen näring endast den som har åländsk hembygdsrätt.

Stadgandena om *förvärv av hembygdsrätt* ingår i 3 § självstyrelselagen. Enligt paragrafen tillkommer hembygdsrätt omedelbart på grund av lag:

- inom äktenskap fött barn, vars fader eller moder åtnjuter hembygdsrätt,
- utom äktenskap fött barn, vars moder eller, då barnet står under sin faders vårdnad, vars fader åtnjuter hembygdsrätt, samt
- kvinna som ingår äktenskap med man som åtnjuter hembygdsrätt.

Landskapsstyrelsen kan på ansökan bevilja hembygdsrätt åt finska medborgare som har inflyttat till landskapet och utan avbrott varit bosatta där under minst fem års tid. Hembygdsrätt beviljas om inte vägande skäl prövas föranleda avslag. "Ogift barn under 21 år" följer i dessa fall sina föräldrar eller den av föräldrarna som har vårdnaden om barnet.

På särskilda skäl kan landskapsstyrelsen bevilja hembygdsrätt, om sökanden har varit bosatt i landskapet under en kortare tid än fem år.

Den som förlorar sitt finska medborgarskap eller som under fem år har varit stadigvarande bosatt utom landskapet, *förlorar* sin åländska hembygdsrätt.

Närmare bestämmelser om förvärv och förlust av åländsk hembygdsrätt kan enligt självstyrelselagen utfärdas genom landskapslag. En sådan lag har utfärdats år 1953 (landskapslag angående åländsk hembygdsrätt, 18.3.1953/4).

Med hembygdsrätten är viktiga rättigheter förknippade. Först och främst utgör åländsk hembygdsrätt en *förutsättning för kommunal rösträtt och rösträtt vid val till landstinget* (4 § 1 mom. andra meningen).

Vidare får endast den som har hembygdsrätt *förvärva eller besitta fast egendom i landskapet* utan inskränkning (4 § 1 mom. första meningen). Den som saknar åländsk hembygds-

rätt samt bolag, andelslag, förening, annan sammanslutning, anstalt, stiftelse eller samfund får inte utan särskilt tillstånd av landskapsstyrelsen för varje särskilt fall med äganderätt förvärva eller på grund av lego- eller annat avtal besitta fast egendom i landskapet; med sådan egendom jämställs en outbruten del av en fastighet. Utan särskilda skäl får likväl en juridisk person av ovan nämnt slag som under fem års tid haft laglig hemort i landskapet och vars samtliga styrelsemedlemmar åtnjuter åländsk hembygdsrätt, inte förvägras tillstånd.

Begränsningarna i jordförvärvsrätten gäller inte arv eller expropriation men däremot fång på grund av testamente och giftorätt. Även staten, landskapet och åländska kommuner kan utan tillstånd förvärva fast egendom. En bank kan med iakttagande av vad som i banklagstiftningen stadgas om sådant förvärv temporärt förvärva fast egendom som utgör pant eller säkerhet för obetald fordran.

Närmare stadganden om inskränkningarna och om förfarandet då ansökan om tillstånd har avslagits ingår i jordförvärvslagen.

Rätt att idka näring i landskapet tillkommer likaså den som har hembygdsrätt (4 § 2 mom.). Denna rätt gäller näring för vars utövande enligt lag erfordras anmälan eller tillstånd. Rätten tillkommer även den som under fem år utan avbrott har haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet, även om han saknar hembygdsrätt. Bolag, andelslag, förening, annan sammanslutning eller stiftelse, som har hemort i landskapet och vars samtliga styrelsemedlemmar har hembygdsrätt eller utan avbrott har varit bosatta i landskapet under fem år, har rätt att idka anmälnings- och tillståndspliktig näring. Landskapsstyrelsen kan efter prövning i varje särskilt fall bevilja dispens rörande rätten till näringsutövning.

2.2.3. Fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet

I den första självstyrelselagen hade fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan rikets och landskapets organ fastställts så, att i lagen uppräknades de rättsområden vilka omfattades av rikets lagstiftningsbehörighet (9 §), medan landskapets lagstiftningskompetens fastslogs genom ett allmänt stadgande enligt vilket andra än riket särskilt förbehållna ären-

den föll under landskapets lagstiftningsbehörighet (12 §).

I den gällande självstyrelselagen har man iakttagit en annan uppbyggnad. I den har man gjort en detaljerad uppräknings av å ena sidan rikets och å andra sidan landskapets angelägenheter utgående från att den primära lagstiftningsbehörigheten ankommer på landskapet med undantag för vissa angelägenheter som ankommer på riket. Lagtekniskt har detta genomförts så att i 11 § har intagits, mer detaljerat än i den första självstyrelselagen, de områden som hör till rikets behörighet. Lagens 11 § kompletteras av 13 § i vilken detaljerat har angivits de rättsområden som landskapets lagstiftningsbehörighet omfattar. Avsikten med detta förfarande har närmast varit att eliminera tolkningssvårigheter.

Riket har enligt 11 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen uteslutande rätt till lagstiftning i ärenden som gäller stiftande, ändring, förklaring och upphävande av samt avvikelser från de *grundlagar* som hör till rikets författning. Detsamma gäller frågor om vilka beslut kan fattas enligt regeringsformen för Finland endast med riksdagens samtycke. Till sistnämnda ärenden hör frågan om rikets område och gränser, frågor om krig och fred samt

upptagande av statslån. Ändring, förklaring eller upphävande av eller avvikelser från *de grundlagar som rör landskapets självstyrelse*, dvs. självstyrelselagen och jordförvärvslagen, kan likväl göras av riksdagen endast med bifall av landstinget på det sätt som stadgas i de sistnämnda lagarna.

Enligt 11 § 3 mom. i den gällande självstyrelselagen fordras även landstingets bifall till ändring av rikslag angående grundsatsen om enskilds rätt att äga fastighet i landskapet Åland eller beträffande grundsatserna om allmän läroplikt samt allmän och lika kommunal rösträtt m.m. vilka nämns i 11 § 2 mom. 6 och 7 punkten. Dessa förbehåll gäller såväl vanlig rikslag som grundlag.

I 11 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen uppräknas de områden i fråga om vilka stiftande av allmän lag eller utfärdande av förordning ankommer på rikets organ. Vissa undantag ingår i de enskilda stadgandena i lagen. I 13 § 1 mom. uppräknas de angelägenheter i fråga om vilka landstinget har lagstiftningsbehörighet, varvid 11 § och undantagen i de enskilda punkterna i 13 § skall iakttas.

Följande sammanställning utvisar i huvuddrag fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet.

Rikets behörighet

Självstyrelselagen 11 § 2 mom.

Medborgarnas grundläggande rättigheter (1 p.)

Religionsutövning och religionssamfund (1 p.)

Krigstillstånd, arbetsplikt, reglementering av näringslivet (1 p.)

Finlands vapen och flagga (2 p.)

Titlar, värdigheter, ordnar, utmärkelsetecken (2 p.)

Rikets förhållande till utländska makter (3 p.)

Medborgarskap, pass, utlänningar, immigration, utlämnande av förbrytare (3 p.)

Internationella fördrag (19 p.)

Försvarsväsendet (4 p.)

Statliga skatter och avgifter (5 p.)

Skifte av jord, fastighetsregistrering och tomtmätning (9 p.)

Vissa reglementerade näringar, villkoren för utlännings näringsrätt (9 och 10 p.)

Landskapets behörighet

Självstyrelselagen 13 § 1 mom.

Landskapets vapen och flagga 20 p.)

Kommunalskatt (3 p.)

Näringskatter, nöjesskatter, särskild inkomstskatt till landskapet (23 §)

Stadsplan, tomtindelning, brandskydd, byggnadsreglering (19 p.)

Näringar för vilkas utövande krävs anmälan eller tillstånd, annan näringsrätt (9 p.)

Jordbruk, boskapsskötsel, skogsbruk, jordbrukets övriga binärningar (8 p.)

Jakt och fiske (8 p.)

Växtskydd, bete, fredande av ägor (8 p.)

Barnskydd (14 p.)

Familje-, förmynderskaps-, arvs- och testamentsrätten (8 p.)

Upphovsmannarätt, uppfinnar- och patenträtt (8 p.)

Förnamn och släktnamn (8 p.)

Bolags- och aktierätt, andelslag, försäkringsavtal, växel- och checkrätt, illojal konkurrens, handelsregister, firma och prokura, varumärke, ursprungsbeteckning, upplags- och varrantrörelse, privat sjörätt (8 p.)

Socialförsäkring, moderskapsunderstöd, familje- och barnutlägg, invalidvård och invalidpenning (9 p.)

Kollektivavtal, arbetarskydd och arbetslagstiftning (9 p.)

Allmänna strafflagen, övriga straffbestämmelser, rättegångs-, konkurs- och utökningsväsendet, skiljemannaförfarandet, verkställighet av domar och straff, allmän benådning (13 p.)

Lösdrivare, alkoholister och arbetsovilliga (13 p.)

Skjutvapen och -förnödenheter samt explosiva ämnen (10 p.)

Alkohollagstiftningen (9 p.)

Smittosamma sjukdomar, utövande av läkar- och tandläkaryrken, sinnessjukvården till vissa delar, rättsmedicinsk obduktion och undersökning, kastrering, sterilisering och avbrytande av havandeskap (15 p.)

Apotek, gifter, köttkontroll, förbud mot införsel av djur och djurprodukter, slakt av husdjur samt djurskydd (15 p.)

Den allmänna statistiken, mantals- och befolkningslängder, emigration (14 p.)

Arkivväsendet (12 p.)

Vissa delar av fornminnesvården (12 p.)

Lots- och fyrväsendet och annan offentlig sjörätt (17 p.)

Vattenrätten (4 p.)

Jord- och tomtlegorätten (8 p.)

Vissa delar av näringsrätten (9 p.)

Inlösen av legoområden och kolonisation (7 p.)

Bosättningslån, kommunala hemvårdare och familjebostadsunderstöd (5 p.)

Fattigvård och annan social omvårdnad, kommunala socialnämnder (15 p.)

Tjänstekollektivavtal för kommunernas och landskapets tjänstemän (36 §)

Arbetsavtal, arbetsreglemente och läroavtal, arbets- och bostadsförmedling, tiden för öppenhållande av handels- och andra rörelser samt affärskontor (6 p.)

Bötesstraff, vite och disciplinär bestraffning (11 p.)

Allmän ordning och säkerhet

Förebyggande av brottslighet och dess stävande (12 p.)

Eldfarliga oljor och explosiva ämnen (13 p.)

Hälso- och sjukvården (16 p.)

Fornminnesvården (10 p.)

Luftrafiken, järnvägsväsendet, tullar och tullväsendet samt tullens och utrikeshandelns enhetliga ordnande (17 p.)

Varuutbytets frihet, penningväsendet och sedelutgivningsrätten (17 p.)

Förmalnings- och inblandningstvång för säd samt mått, mål och vikt (17 p.)

Post-, telefon-, telegraf- och radioväsendet (17 p.)

Statens ämbetsverk, statens tjänstemannalagstiftning (16 p.)

Ecklesiastik, judiciell, kommunal och kameral indelning samt den administrativa indelning som angår statsförvaltningen (18 p.)

Område som hittills inte förutsatts i lagstiftningen och som med tillämpning av de grundsatser 11 § innehåller är att hänföra till rikets lagstiftningsbehörighet (20 p.)

De uttryck som har kommit till användning i självstyrelselagen är mycket allmänt hållna och delvis även föråldrade. Därför skall vissa enskildheter i kompetensfördelningen beröras närmare i det följande.

Ärenden som gäller medborgarnas *grundläggande rättigheter* har i allmänhet hänförs till rikets lagstiftningsbehörighet. Sålunda ankommer det på rikets organ att lagstifta om medborgares rätt att fritt vistas och färdas i landet och om yttrande-, församlings- och föreningsfriheten. Detsamma gäller undantag från brev-, telegraf- och telefonhemlighetens ocränkbarhet. Likaså regleras förutsättningarna för verkställande av tvångsmedel i rikslagstiftning. Rätt till expropriation av fast egendom för allmänna riksbehov är en riksangelägenhet, medan i landskapslag kan intas stadganden om rätt till expropriation för allmänt behov mot full ersättning i övriga fall.

Krigstillstånd och *arbetsplikt* samt inskränkningar av finsk medborgares rättigheter, då han är i krigstjänst, regleras i rikslagstiftningen. Den som har hembygdsrätt kan likväl inte åläggas arbetsplikt utanför landskapet. Även sådana inskränkningar i medborgarnas allmänna rättigheter och sådan *reglementering*

Kommunalförvaltning, kommunal vallag (3 p.)

Väghållning, skjutsväsendet, reglering av trafik, motorfordon, den lokala sjötrafiken och kommunikationsleder som är avsedda för den (17 p.)

Naturskyddet och främmande djurarter (18 p.)

Övriga angelägenheter som inte förbehållits rikets lagstiftning och som med tillämpning av de grundsatser 13 § innehåller hör till landskapets lagstiftningsbehörighet (21 p.)

av näringslivet, som *under* rådande, av ekonomisk *kristid* framkallade undantagsförhållanden är nödvändiga och förutsätter enhetlig reglering i hela landet, regleras i rikslagstiftningen.

Om *Finlands vapen och flagga* samt om användningen av riksflaggan på statens och landskapets offentliga byggnader och vid offentliga tillfällen samt som sjöfarts- och handelsflagga stadgas i rikslag. I landskapslag regleras frågor som gäller landskapets vapen och flagga samt användningen av dem, likväl så, att användningen av riksflaggan inte därigenom får begränsas. Förlänande av titlar, värdigheter och ordnar samt andra utmärkelsetecken som republikens president förlänar regleras i rikslagstiftning.

Till rikets behörighet hör även områden som är reglerade genom *internationella fördrag*. Härvid har dock stadgats det undantaget, att även landstinget skall ge sitt bifall till en lag, genom vilken fördrag med främmande makt bringas i kraft inom landskapet, för såvitt i fördraget ingår bestämmelser som innebär upphävande eller ändring av eller avvikelse från stadganden i självstyrelselagen. Stadgandet har tolkats så, att den s.k. transformerings-

lagen jämte fördragstexten skall sändas till landstinget för bifall. Transformeringslagarna har i riksdagen antagits i vanlig lagstiftningsordning även om fördragen har innehållit bestämmelser som berör områden, vilka enligt 13 § självstyrelselagen underlyder landstingets behörighet (t.ex. naturvård, vägtrafik eller kommunalbeskattning). Om ett fördrag innehåller bestämmelser som står i strid med självstyrelselagen som sådan (t.ex. språkstadgandena), har det ansetts att transformeringslagen bör stiftas i den ordning som anges i 44 § självstyrelselagen, dvs. i den ordning som gäller stiftande av grundlag och med landstingets bifall.

Lagstiftningen om *försvarsväsendet* ankommer på rikets organ. I 34 § självstyrelselagen stadgas om tjänstgöring inom civilförvaltningen i stället för fullgörande av värnplikt för den som har hembygdsrätt.

Lagstiftningsbehörigheten rörande *beskattningen* är delad. De i riket gällande lagarna om statliga skatter och avgifter skall tillämpas även i landskapet. Landstinget har däremot kompetens att lagstifta om kommunalbeskattningen samt rätt att besluta om närings- och nöjesskatt samt särskild landsskapskatt på inkomst (23 §). Landstinget bestämmer även de avgifter som skall erläggas för landskapsförvaltningens tjänsteförrättningar och expeditioner och för anlåtande av landskapets inrättningar.

Även inom *näringsrättens* område tillkommer lagstiftningsbehörigheten dels riket, dels landskapet. Landstinget har behörighet att lagstifta om näringar för vilkas utövande krävs anmälan eller tillstånd och näring till självförsörjning, dock med iakttagande av näringsfrihetens grundsats. Också frågan om uppdelningen i fria och reglementerade näringar ankommer på landskapet. Vissa reglementerade näringar har förbehållits riket. Bl.a. bok- och stentryckerirörelse, spridning av tryckskrift och utgivande av periodiska tryckskrifter liksom även margarintillverkning, handel med konstgjorda gödselämnena och beredda fodermedel samt med utsädesvaror har hänförs till rikets behörighetsområde. Detsamma gäller bank-, sparbank-, pantlåne-, och försäkringsrörelse. Även frågor i anslutning till gruvverksamhet och mineralfyndigheter regleras i rikslag. Mäklar-, skeppsklarer- och auktionsföretaryrket regleras likaså i rikslag.

Övrig näringsrätt, som inte särskilt har förbehållits rikets organ, faller under landskapets behörighet. Villkoren för utlänningars näringsrätt hänförs dock till rikslagstiftningen.

Enligt huvudregeln i självstyrelselagen hör *privaträtten* till rikets behörighet. Särskilt angivna rättsområden är person-, familje- och arvsrätten, avtalsrätten, skadestånds- och försäkringsrätten samt bolagsrätten. *Barnskyddet* är emellertid i huvudsak landskapets angelägenhet. Inom vissa områden har landskapet inom ramen för sin behörighet rätt att anta normer även av privaträttslig natur. Detta gäller t.ex. vattenrätten, vissa delar av arbetslagstiftningen, jord- och tomtlegorätten, jordbruket och dess binärningar och särskilda delar av näringsrätten. Landskapet har också behörighet att lagstifta om jordinlösning och kolonisation.

Arbetsrätten hör enligt huvudregeln till rikets lagstiftningsbehörighet. Kollektivavtal och medling i kollektiva arbetstvister, arbetarskydd och annan arbetslagstiftning hör till rikets behörighet. Landstingets behörighet omfattar dock kollektivavtal för de kommunalt anställda och för de landskapsanställda samt arbetsavtal, arbetsreglemente, läroavtal, arbets- och bostadsförmedling och tiden för öppenhållande av handels- och andra rörelser samt affärskontor.

Straff- och processrätten är till största delen rikslagstiftning. Den lagstiftning som gäller den allmänna strafflagen, övriga straffstadganden, rättegångs-, konkurs- och utskökningsväsendet, skiljemannaförfarande och verkställighet av dom och straff samt allmän benådning har hänförs till rikets behörighetsområde. Landstinget har dock rätt att lagstifta om bötesstraff och utsättande av vite och annat äventyr inom rättsområden som hör till dess behörighet. Landskapets lagstiftningsbehörighet gäller även disciplinär bestraffning.

Lagstiftningsbehörigheten beträffande *hälso- och sjukvården* är delad. Hälso- och sjukvården ankommer enligt huvudregeln på landskapet, men med flera begränsningar. Bekämpandet av smittosamma sjukdomar är en riksfråga. Detsamma gäller behörighet att utöva läkar- och tandläkaryrket samt annan verksamhet inom hälso- och sjukvårdens och apoteks- och veterinärväsendets områden. Även utbildningen av personer på dessa områden samt deras rättigheter och skyldigheter regleras i rikslagstiftningen.

Till rikslagstiftningen har vidare hänförs sinnessjuklagstiftningen till den del den innefattar trygghet för den personliga okränkbarheten och oantastligheten eller hänför sig till straffprocessen eller -verkställigheten. Även rättsmedicinsk obduktion och undersökning är en riksfråga liksom också sterilisering, kastring, avbrytande av havandeskap och eldbgängelse. Detsamma gäller apotek och apoteksvaror, tillverkning, förvaring och försäljning av gifter och preparat i vilka ingår gifter, köttkontroll, slakt av husdjur, förbud mot införsel av djur och djurprodukter samt djurskydd.

Arkivväsendet har hänförs till rikslagstiftningen, dock så att kommunernas i landskapet och landskapsmyndigheternas arkiv inte utan kommunens eller landskapsstyrelsens samtycke får föras bort från landskapet.

Lagstiftningen om *fornminnen* ankommer i huvudsak på landskapet. Det legala skyddet för fasta fornlämningar och möjligheten att inlösa sådana fornyfynd som landskapet inte förvärrar samt skifteslagstiftningen rörande jord, där fast fornlämning finns, har likväl förbehållits riket.

Stadgandena om statsförvaltningen hör till rikets lagstiftning. Sålunda tillämpas rikslagstiftningen även på Åland när det är fråga om statens ämbetsverks och allmänna inrättningsorganisation och om behörighetsvillkor för statstjänster eller tjänstemännens rättigheter och skyldigheter. Likaså gäller i landskapet rikets lag när det är fråga om den ecklesiastika, judiciella, kommunala och kamerala indelningen samt om den administrativa indelning som angår statens förvaltning. Däremot hör lagstiftningen om *kommunalförvaltningen* i landskapet helt till landstingets behörighet. Lagstiftningen om kommunalval hör likaså till landstingets behörighet, dock med undantag för grundsatsen om allmän och lika rösträtt för finsk medborgare som har uppnått lagstadgad ålder, samt omedelbara, proportionella och hemliga val.

I självstyrelselagen har även intagits general-klausuler, enligt vilka fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet skall avgöras när det är fråga om nya lagstiftningsangelägenheter som inte har beaktats i 11 eller 13 §. Till landskapets lagstiftningsbehörighet har i enlighet härmed hänförs bl.a. lagstiftningen om tryggande av sysselsättningen och om kultur och idrott. Genom landskapslag

har även kunnat stadgas om parkeringsbot och ordningsbot. Till rikets behörighet har åter ansetts höra bl.a. konsumentskyddslagstiftningen och lantbruksinkomstlagstiftningen.

I ärenden som gäller *lantbruket* har praxis varit oklar, dvs. beträffande innebörden av landstingets behörighet att lagstifta om idkande av jordbruk, boskapsskötsel, skogsbruk och jordbrukets övriga binärningar. Frågan har närmast gällt huruvida behörigheten omfattar både privaträttsliga och offentligrättsliga stadganden inom området.

Landstinget har rätt att väcka initiativ ”i sådan landskapet enskilt rörande angelägenhet, som hänför sig till rikets lagstiftningsbehörighet eller allmänna förvaltning”. Ett sådant initiativ skall genom regeringens försorg föreläggas riksdagen för behandling. Initiativrätten gäller förutom lagmotioner även hemställnings- och finansmotioner (15 §).

Landskapsstyrelsen har rätt att göra *framställningar om* utfärdande av *administrativa stadganden* för landskapet Åland i ärenden som faller inom rikets behörighetsområde (16 §).

2.2.4. Lagstiftningskontroll

En landskapslag kan antingen innefatta en självständig lagstiftningsakt eller också avse antagande av motsvarande rikslag eller -förordning som sådan eller med vissa efter förhållandena anpassade ändringar eller tillägg.

I en landskapslag kan för vinnande av enhetlighet och överskådlighet upptas även bestämmelser som är av rikslagstiftningsnatur, om de i sak är överensstämmande med motsvarande stadganden i rikslagen. Sådana s.k. *landskapslagar av blandad natur* möjliggör antagande av enhetliga, systematiskt uppställda lagkomplex, vilka innehåller rättsnormer från såväl riksom landskapslagstiftningens områden. Intagandet av riksstadganden i en landskapslag medför inte någon förändring av gränsen mellan riksorganens och självstyrelseorganens behörighetsområden. Om de riksstadganden som har tagits in i en landskapslag ändras genom rikslagstiftning, skall de ändrade stadgandena tillämpas även i landskapet.

Landstingets beslut om antagande av en landskapslag skall sändas in till republikens president. Presidenten har rätt att inlägga sitt veto mot landskapslagen, vilket innebär att

landskapslagen förfaller. Presidenten skall utöva sin rätt inom tre månader från det att han fick underrättelse om landskapslagen (14 § 2 mom.). Han kan utöva sin vetorätt endast om en landskapslag berör ärenden som i självstyrelselagen har hänförs till rikets lagstiftningsbehörighet eller om den berör rikets yttre eller inre säkerhet.

Över landskapslagarna inhämtas Ålandsdelegationens utlåtande. Innan presidenten inlägger veto skall han inhämta högsta domstolens utlåtande.

Om presidenten före utgången av ovan nämnda tid har meddelat att han inte kommer att använda sig av sin vetorätt, träder landskapslagen i kraft så som därom är föreskrivet.

De beslut som landstinget fattar på annat sätt än genom landskapslag i *beskattningsfrågor* enligt 23 § självstyrelselagen genomgår inte någon behörighetskontroll. Enligt 24 § självstyrelselagen kan landshövdingen i landskapet likväl förbjuda verkställigheten av ett sådant beslut, om han anser att beslutet försvårar varuutbytet mellan in- och utlandet eller mellan landskapet och fastlandet eller innebär oskäligen eller för trafiken skadliga avgifter vid anlitandet av allmänna vägar och farleder eller anlitande av landskapsförvaltningen underlydande inrättningar. Detsamma gäller om beskattningen uppenbart förfördelar enskilda skattskyldiga eller olika samhällsklasser. Har ett sådant beslut fattats av landshövdingen, skall ärendet underställas republikens president för avgörande.

I en landskapslag kan landskapsstyrelsen bemyndigas att vid behov meddela föreskrifter angående verkställighet och tillämpning av landskapslagen. Sådana stadganden utfärdas i *landskapsförordning*. Innan en sådan förordning utfärdas skall utlåtande över förslaget inhämtas av Ålandsdelegationen.

2.2.5. Förvaltning

Landskapets förvaltning handhas av *landskapsstyrelsen* och de myndigheter som lyder under den. Länsstyrelsen i landskapet Åland handhar jämte statens centrala myndigheter de uppgifter i landskapet som hör till rikets allmänna förvaltning.

Finlands regering företräds i landskapet av *landshövdingen*, som utnämns av republikens president efter överenskommelse med lands-

tingets talman. Om samförstånd inte uppnås, utnämner presidenten till landshövding en av fem personer, vilka föreslås av landstinget och som erbjuder erforderliga förutsättningar för att förvaltningen inom landskapet skall väl handhas samt statens säkerhet tillvaratas (6 §). Om presidenten anser att de föreslagna personerna inte uppfyller de uppställda kraven, skall landstinget inkomma med ett nytt förslag. Om landshövdingen har förfall under en längre tid eller om ämbetet är obesatt, kan presidenten efter överenskommelse med landstingets talman förordna en lämplig person att under denna tid förestå ämbetet.

Fördelningen av förvaltningsbehörigheten mellan rikets och landskapets myndigheter följer i princip fördelningen av lagstiftningsbehörigheten (19 §). Under rikets förvaltning står sålunda utan vidare utrikesförvaltningen, justitieförvaltningen, försvarsväsendet, statens säkerhet och finansförvaltningen. Myndigheterna inom undervisningsväsendet samt hälso- och sjukvårdsväsendet har även särskilda förvaltnings- och tillsynsbefogenheter som dock i många avseenden är begränsade. De statsmyndigheter som omhänderhar den förvaltning som i övrigt följer av rikets lagstiftningsbehörighet har likaså en stundom begränsad behörighet. Övriga förvaltningsuppgifter ankommer på självstyrelsemyndigheterna, om de inte handhas av republikens president eller statsrådet.

Statens förvaltningsbehörighet inom hälso- och sjukvården har i självstyrelselagen begränsats på många sätt (19 § 1 mom. 7 punkten a—e-underpunkten). Finska medborgare som är verksamma inom hälso- och sjukvården och som underlyder medicinalstyrelsen kan om de utbildats i Sverige och där förklarats behöriga utan dispens utöva sin verksamhet på Åland. Förutsättningen är endast att de hos medicinalstyrelsen styrkt att de har nödig kunskap om på området gällande lagstiftning i Finland. Begränsningarna gäller i övrigt förvaltningen av sjukvårds- och förlossningsanstalter och utnämningen av läkare i landskapet.

Den till veterinärväsendet anslutna köttkontrollen handhas i landskapet av landskapsstyrelsen, likväl så att behörig statsmyndighet förordnar köttkontrollörer och godkänner slaktinrättningar och köttkontrollstationer samt avgör besvär över köttkontrollörernas åtgärder.

Statens förvaltningskompetens har inskränkts även på vissa andra områden (19 § 1 mom. 8 och 9 punkten). Förvaltningen av lufttrafiken ankommer enligt huvudregeln på riket. Lufttrafiken inom landskapet på sjukvårdens och turismens områden ankommer på landskapsstyrelsen. Den förvaltning som hänför sig till transitotrafiken ankommer på riksmyndigheterna. Däremot skall förbindelsetrafiken mellan landskapet och fastlandet skötas av riksmyndigheterna i samråd med landskapsmyndigheterna.

Om fast egendom exproprieras för allmänna riksbehov i landskapet, skall landskapsstyrelsen ges tillfälle att komma med utlåtande innan beslutet fattas av statsrådet.

Den fördelning av förvaltningsbehörigheten som har beskrivits ovan är i viss mån problematisk. För att skapa en utväg att klara av de svårigheter som den delade förvaltningskompetensen medför har i självstyrelselagen tagits in ett stadgande om *s.k. överenskommelseförordningar*. Ett motsvarande stadgande ingick redan i den första självstyrelselagen (18 §). Enligt 20 § självstyrelselagen kan med landskapsstyrelsens begivande förvaltningsuppgifter som ankommer på rikets allmänna förvaltning för viss tid eller tillsvidare överföras på landskapsförvaltningen, och landskapsförvaltningen tillkommande förvaltningsuppgifter på rikets allmänna förvaltning. En sådan överenskommelseförordning påverkar inte lagstiftningsbehörigheten. Sålunda kan landstinget inom sin behörighet stifta en landskapslag som står i strid med en sådan förordning. Landskapslagen träder dock i kraft först sedan förordningen har ändrats eller upphävts. Såsom framgår av den vedertagna benämningen på detta slag av förordningar bygger dessa förordningar på en form av avtal mellan riket och landskapet. Förordningen kan därför sägas upp. Om förordningen sägs upp eller om landstinget stiftar en lag som strider mot förordningen, skall en förordning om ändring eller upphävande utfärdas inom ett år räknat från uppsägningen eller från den tidpunkt då det framgån att republikens president inte har använt sig av sin vetorätt i fråga om landskapslagen.

2.2.6. Rättskipning

Rättskipningen i landskapet Åland ankommer i regel på rikets organ (21 och 22 §§ samt 41 § 1 mom.). Domsrätten i tviste- och brottmål utövas av rikets allmänna domstolar med högsta domstolen i högsta instans. Den förvaltningsrättsliga rättskipningen ankommer på länsstyrelsen i landskapet, dvs. länsrätten, samt på andra myndigheter som i riket handhar sådan rättskipning. Högsta instans är högsta förvaltningsdomstolen. Rätten att reglera de rättskipande organens verksamhet ankommer även på rikets lagstiftande organ (11 § 2 mom. 13 punkten).

Särskilda stadganden om förvaltningsrättskipningen kan enligt 22 § självstyrelselagen meddelas beträffande ärenden som hör till självstyrelsen. Utgående från stadgandet har det stiftats en särskild lag om tillämpningen i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden. Enligt den är landskapsstyrelsen besvärinstans när besvär anförs över beslut av en lägre förvaltningsmyndighet i landskapet, om ärendet enligt självstyrelselagen hör till självstyrelsen och inte angår beskattning.

Enligt 40 § 1 mom. självstyrelselagen skall besvär över landskapsstyrelsens beslut och övriga ämbetsåtgärder anföras "såsom stadgat är om anförande av besvär i motsvarande fall över länsstyrelsens beslut". Avsikten med stadgandet har troligen varit att ändring normalt skall sökas hos högsta förvaltningsdomstolen, till vilken besvär över länsstyrelsens avgöranden i frågor som är av samma art som de som behandlas av landskapsstyrelsen, vanligen riktas. Sedan det skett en decentralisering inom många förvaltningsområden med en överföring av behandlingen av ärenden från ministerier och centrala ämbetsverk till länsstyrelserna har tolkningen av stadgandet försvårats. I riket är ett ministerium eller ett centralt ämbetsverk numera ofta besvärinstans i fråga om länsstyrelsens beslut, och först därefter kan besvär anföras hos högsta förvaltningsdomstolen. Tolkningen av stadgandet försvåras ytterligare av att förvaltningsärendena på Åland ibland saknar direkt motsvarighet inom statsförvaltningen.

2.2.7. Språkstadganden

Skyddet för det svenska språket regleras i självstyrelselagen genom stadgandena om undervisningsspråket (35 §), myndigheternas språk och språkförordningarna för dem som står i statens tjänst i landskapet (37—39 §§).

Undervisningsspråket i statens läroanstalter i landskapet är svenska. I en läropliksskola som underhålls eller åtnjuter understöd av staten eller en kommun får inte undervisning meddelas i annat språk än svenska utan kommunens samtycke. Stadgandena om undervisningsspråket är direkt härledda ur Ålandsöverenskommelsen och garantilagen.

Ämbetspråket för statsmyndigheterna i landskapet och för Ålandsdelegationen är svenska. En finsktalande sakägare har dock rätt att i egen sak, som handläggs av en statlig myndighet, använda sitt eget språk och utfå expedition på detta språk. Härvid iaktas på motsvarande sätt språklagens (148/22) stadganden angående den svenskspråkiga befolkningens rätt i ett enspråkigt finskt område.

Skriftväxlingsspråket mellan landskapsmyndigheterna och statsmyndigheterna i landskapet är svenska. Detta gäller även mellan å ena sidan nämnda myndigheter och å andra sidan statsrådet, de centrala myndigheterna samt sådana överdomstolar och andra statsmyndigheter vilkas domkrets eller förvaltningsområde omfattar landskapet. Svenska är skriftväxlingsspråk också mellan riksmyndigheterna i landskapet samt mellan riksmyndigheterna i riket och i landskapet. Detta gäller även om skriftväxlingen berör andra omständigheter än självstyrelseärenden och oberoende av om i ärendet utfärdas expedition. Utlåtanden och avgöranden av högsta domstolen som gäller landskapet skall skrivas på svenska.

Kunskap i svenska är även ett *behörighetsvillkor* för statstjänst i landskapet. I sådan tjänst kan anställas endast den som fullständigt behärskar svenska såväl i tal som i skrift. Språkravet gäller alla anställda oberoende av vilka andra examens- och behörighetsvillkor som gäller för dem. Språkkunskapen ådagaläggas enligt de regler som ingår i lagen angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras (149/22).

Självstyrelselagen innehåller inte stadganden om *rätt för medborgare i övriga nordiska länder att använda sitt eget språk* hos myndigheter. En överenskommelse mellan Finland,

Danmark, Island, Norge och Sverige om rätt för medborgare i de nordiska länderna att använda sitt eget språk i de övriga nordiska länderna trädde för Finlands del i kraft den 1 mars 1987 sedan en förordning därom utfärdats i februari 1987 (193/87). Finland har inte gjort något förbehåll i överenskommelsen, varför den folkrättsligt binder Finland även i fråga om Åland. Internt är tillämpningen av överenskommelsen på Åland likväl problematisk, eftersom bestämmelserna delvis står i strid med språkstadgandena i självstyrelselagen, men överenskommelsens ikraftträdande grundar sig på en förordning och landstingets samtycke inte har inhämtats.

2.2.8. Landskapets ekonomi

I 5 kap. självstyrelselagen ingår stadganden om landskapets hushållning. Finansieringen av självstyrelsen sker i huvudsak med statsmedel, dels i form av en utjämning av landskapets ordinarie utgifter, dels genom extraordinarie anslag. Staten uppbär statsskatt i landskapet på samma sätt som i övriga delar av landet. Landskapet kan erhålla skatteintäkter endast genom sådana skatter som landstinget har rätt att besluta om enligt 23 § självstyrelselagen.

Enligt 27 § 1 mom. självstyrelselagen har landskapet rätt att få sina utgifter för självstyrelseförvaltningens ordinarie behov utjämnade genom statsanslag. Dessa *s.k. ordinarie anslag* utgör den viktigaste delen av självstyrelsens finansiering. Till grund för den ordinarie utjämningen skall enligt 29 § 1 mom. självstyrelselagen läggas landskapets utgifter för självförvaltningens ordinarie behov samt de inkomster som har tillfallit landskapet. Utjämningen verkställs i efterhand för ett år i sänder.

För att utgifterna skall kunna utjämnas förutsätts det att de avser sådana behov som ligger inom självstyrelsens ram. Utgifterna kan kompenseras endast i den utsträckning som motsvarande ändamål i övriga delar av riket tillgodoses med statsmedel. Vid utjämningsförfarandet skall ytterligare tillses att landskapet kommer i åtnjutande av enahanda förmåner som övriga delar av riket, varvid bland annat landskapets geografiska läge och andra särförhållanden skall beaktas vid fastställandet av anslagsbehoven.

Inkomsterna skall beräknas enligt i riket

gällande normer och avdras vid fastställandet av den skattefinansiella utjämningen.

Stadgandena om beviljande av *extraordinarie anslag* ingår i 30 § självstyrelselagen. Initiativet beträffande sådana anslag utgår från landstinget. Förutsättningen för erhållande av extraordinarie anslag är att det är fråga om en större engångsutgift som härrör av en självstyrelseangelägenhet och som inte skall inbegripas i den ordinarie utjämningen. Ytterligare

förutsätts det att de belopp som anslås inte är högre än vad som anslås för motsvarande ändamål i andra delar av riket. Prisläget och särförhållandena på Åland får härvid dock beaktas.

Resultatet av den skattefinansiella utjämningen under åren 1977—1987 i form av ordinarie medel och extraordinarie anslag framgår av tabell 1.

Tabell 1. Skattefinansiell utjämning 1977—1988 (1 000 mk)

År	Landskapets ordinarie bokslut		Ordinarie utjämning Utom kolumn (ej godkända utgifter)	Utjämnade belopp (slutligt ordinarie statsanslag)	Av staten utbetalda extraordinarie anslag	Summa statsanslag
	Summa utgifter	Summa inkomster exkl. statsanslag				
1977	164 448	26 084	183	138 180	14 338	152 518
1978	190 275	30 921	69	159 285	11 800	171 085
1979	208 383	38 552	70	169 760	18 000	187 760
1980	251 396	43 473	138	207 784	23 786	231 570
1981	292 739	51 462	723	240 554	13 125	253 679
1982	313 227	61 138	1 165	250 924	520	251 444
1983	352 512	69 332	1 204	281 976	—	281 976
1984	406 827	80 285	905	326 636	4 116	329 752
1985	424 787	89 886	275	334 626	2 885	337 511
1986	483 882	103 601	959	379 322	—	379 322
1987	502 393	83 110	864	419 282 ^{*)}	8 185	427 467
1988	517 139	87 508		429 631 ^{**)}	13 000	442 631

^{*)} Det belopp som underställs skattefinansiell prövning

^{**)} Preliminär uppgift

Vid sidan av de ordinarie och extraordinarie anslagen förekommer *vissa överföringar* till landskapet, vilka alla gäller utgiftsområden inom vilka landskapet saknar behörighet och om vilka landskapet sålunda inte enligt den gällande lagen självständigt kan besluta. Till dessa hör t.ex. anslag för sänkning av transportkostnaderna mellan Åland och fastlandet (transportstödet), som år 1989 uppgick till 700 000 mk, samt understöden för politisk verksamhet (år 1989 323 500 mk). Riksstyrelseterna beviljar dessa stöd. Landskapet får besluta om den interna fördelningen enligt normer som är anpassade för förhållandena i landskapet.

Jordbruksstöd, som utgår enligt rikslagstiftningen om styrning och balansering av lant-

bruksinkomsten, betalas i form av prisstöd och subventioner av eller genom statliga myndigheter. Vissa bidrag erläggs av medel som har upptagits i landskapets ordinarie budget.

Ett specialfall av överföring via statsbudgeten utgör *ersättningen* till de åländska kommunerna *för bortfall av kommunalskatt* i vissa fall (år 1989 sammanlagt 3 milj. mk). Anslaget ersätter en sådan förlust av kommunalskatt som drabbar åländska kommuner när sjömän med hemort på Åland i vissa fall betalar kommunalskatt i Sverige och inte i Finland. Ersättningen grundar sig på ett avtal mellan Finland och Sverige, enligt vilket vardera landet erlägger en viss andel.

I årsstaten för landskapets *enskilda medel* ingår inkomster och utgifter som står utanför

utjämningsförfarandet mellan riket och landskapet. Största delen av inkomsterna och utgifterna i den enskilda årsstaten hänför sig till uppgifter som landskapet handhar i stället för kommunalförbund. De inkomster som landstinget fritt kan förfoga över är huvudsakligen nettoinkomsterna av landskapets jordegodomar och eventuell landskapsskatt. I den enskilda årsstaten ingår även Ålands penningautomatförenings medel. Med enskilda medel bekostas de utgifter som inte har godkänts vid den ordinarie utjämningen. De enskilda medlen har en ringa betydelse som finansieringskälla jämfört med de ordinarie medlen.

Ålandsdelegationen verkställer den ordinarie utjämningen. Beslutet underställs republikens president, som stadfäster det oförändrat eller lämnar det utan stadfästelse. I det senare fallet återförvisas ärendet till delegationen för förnyad behandling. Även beslut om beviljande av extraordinarie anslag fattas av Ålandsdelegationen och stadfästs av republikens president. De frågor som gäller ekonomin föredras i statsrådet från finansministeriet.

2.3. Praxis

2.3.1. Förvärv av hembygdsvrätt

Enligt 3 § i den gällande självstyrelselagen samt landskapslagen angående åländsk hembygdsvrätt skall en finsk medborgare som har inflyttat till landskapet och utan avbrott varit där bosatt under minst fem års tid, av landskapsstyrelsen på ansökan beviljas åländsk hembygdsvrätt, om inte vägande skäl prövas föranleda avslag. Landskapsstyrelsen kan även, då särskilda skäl föreligger, bevilja åländsk hembygdsvrätt när sökanden under en kortare tid än fem år har varit bosatt i landskapet.

Antalet ansökningar om åländsk hembygdsvrätt under tiden 1975—1988 uppgick till sammanlagt 1 798, varav landskapsstyrelsen biföll till 1 677. I de fall då sökanden har varit bosatt i landskapet i minst fem år har landskapsstyrelsen i samtliga fall, med ett undantag, beviljat hembygdsvrätt. Av följande tabell framgår antalet ansökningar om hembygdsvrätt under åren 1975—1988.

Tabell 2. Antal ansökningar om åländsk hembygdsvrätt under åren 1975—1988

År	Ansökningar	Bifall	Avslag
1975	85	82	3
1976	131	126	5
1977	111	91	20
1978	114	104	10
1979	141	135	6
1980	117	108	9
1981	126	113	13
1982	124	116	8
1983	146	130	16
1984	121	116	5
1985	118	112	6
1986	146	138	8
1987	133	129	4
1988	184	177	7
Totalt	1 797	1 677	120

En finsk medborgare, som tidigare har haft hembygdsvrätt och då varit bosatt i landskapet i minst fem år, återfår som regel på ansökan sin hembygdsvrätt omedelbart efter återflyttning till landskapet. För det fall att den som tidigare har haft hembygdsvrätt inte har varit bosatt i landskapet i minst fem år, krävs som regel två års bosättning i landskapet innan hembygdsvrätt beviljas.

En manlig sökande, som har ingått äktenskap med en kvinna som har hembygdsvrätt, får som regel hembygdsvrätt efter tre års bosättning i landskapet.

Landskapsstyrelsen har även beviljat hembygdsvrätt efter kortare tids bosättning då sökanden har kunnat visa att hembygdsvrätten utgör en förutsättning för erhållande av tjänst.

Enligt 3 § 5 mom. i den gällande självstyrelselagen tillkommer hembygdsvrätt automatiskt ett inom äktenskapet fött barn, vars fader eller moder har hembygdsvrätt. Landskapsstyrelsen har i plenum 1985 ansett att ett adoptivbarn, vars adoptivförälder har hembygdsvrätt, likaledes skall tillkomma hembygdsvrätt.

2.3.2. Förvärv av fast egendom i landskapet Åland

Stadganden om begränsningar i rätten att förvärva fast egendom i landskapet finns i 5 § i den gällande självstyrelselagen och i jord-

förvärvslagen. Enligt dessa stadganden får fysiska personer utan hembygdsrätt samt bolag, andelslag, förening, annan sammanslutning, anstalt, stiftelse eller samfund inte äga eller arrendera fast egendom på Åland utan tillstånd av landskapsstyrelsen för varje särskilt fall. Landskapsstyrelsens tillstånd krävs emellertid inte då fastighetsfånget grundar sig på arv eller expropriation. Landskapsstyrelsens tillstånd krävs inte heller då förvärvaren är staten, landskapet eller en åländsk kommun. I vissa fall kan även en bank temporärt förvärva fast egendom utan landskapsstyrelsens tillstånd.

Fång som grundar sig på testamente jämställs med gåva eftersom ett testamente är en viljeförklaring med vilken testator kan kringgå den legala arvsordningen. Vid förskott på arv krävs landskapsstyrelsens tillstånd.

Vid behandlingen av ansökningar som gäller fysiska personer fäster landskapsstyrelsen vikt vid sökandens anknytning till landskapet och jordområdets beskaffenhet.

Beträffande anknytningen till landskapet uppställs som huvudregel ett krav att sökanden skall vara född och uppvuxen i landskapet till ca 12 års ålder, alternativt att sökanden skall ha bott på Åland så länge att den aktiva, medvetna uppväxttiden har infallit under bosättningsperioden i landskapet. Undantag från anknytningskravet kan göras då det är fråga om förvärv för fast bosättning, förskott på arv och markbyte.

Tabell 3. Ansökningar om rätt att förvärva och besitta fast egendom på Åland under åren 1975—1988

År	Finska medborgare		Utländska medborgare		Sammanslutningar		Totalt	
	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag
1975	50	3	56	7	7	1	113	11
1976	63	5	53	9	23	0	139	14
1977	58	8	56	13	27	0	141	21
1978	50	4	54	18	22	3	126	25
1979	59	17	46	19	51	1	156	37
1980	39	23	41	26	39	0	119	49
1981	58	19	40	15	35	0	133	34
1982	52	10	32	6	70	0	154	16
1983	42	15	24	12	48	0	114	27
1984	32	8	20	23	64	0	116	31
1985	33	21	24	22	65	0	122	43

Beträffande jordområdets beskaffenhet uppställs som huvudregel att området skall vara odelbart och således understiga 4 000 m². Området får inte utgöra ett attraktivt eller känsligt strandområde och får inte åtföljas av andel i samfällda ägor. Undantag från detta krav kan göras då fastigheten har varit sökandens hem, om området enligt byggnadsordningen inte kan delas och om läget och naturen gör att ett mindre område kan betraktas som en onaturlig delning.

Juridiska personer erhåller som regel tillstånd under förutsättning att minst två tredjedelar (2/3) av styrelsemedlemmarna har hembygdsrätt.

Under åren 1975—1988 behandlades 2 143 ansökningar om rätt att förvärva och besitta fast egendom. Ansökningarna fördelade sig förhållandevis jämnt mellan finska medborgare, utländska medborgare och sammanslutningar.

Av 2 143 ansökningar bifölls 1 763 (82 %). I relation till antalet beviljade lagfarter under samma tid utgör dispensärendena 19 %. Granskar man tillståndsprövningen under perioden, finner man att andelen beviljade dispenser är i stort sett konstant. Landskapsstyrelsens praxis kan således sägas vara fast. Detta är troligen också den främsta anledningen till att antalet ansökningar har minskat något under 1980-talet. Av tabell 3 och 4 framgår utvecklingen närmare.

År	Finska medborgare		Utländska medborgare		Sammanslutningar		Totalt	
	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag	Bifall	Avslag
1986	30	23	24	13	48	0	102	36
1987	24	8	11	12	50	1	85	21
1988	28	6	32	6	78	3	138	15
Totalt	618	170	513	201	627	9	1 758	380
I %								
av tot.	78,4	21,6	71,8	28,2	98,6	1,4	82,2	17,8

Tabell 4. Ansökningar om rätt att förvärva och besitta fast egendom samt antal beviljade lagfarter under åren 1975—1988

År	Ansökningar		Beviljade		Avslag		Lagfarter
	Totalt	Enligt tidig. lag	Totalt	Enligt tidig. lag	Totalt	Enligt tidig. lag	Beviljade
1975	124	46	113	43	11	3	534
1976	159	11	145	11	14		541
1977	162	4	141	4	21		577
1978	151		126		25		615
1979	193		156		37		613
1980	168		119		49		598
1981	167		133		34		568
1982	170		154		16		582
1983	140		113		27		746
1984	147		116		31		576
1985	165		122		43		711
1986	138		102		36		677
1987	106		85		21		819
1988	153		138		15		909
Totalt	2 143		1 763		380		9 066

Under de senaste 20 åren har efterfrågan på mark för fritidsändamål varit mycket stor. På Åland ökade antalet fritidshus under perioden 1970—1985 med ca 3 000 till ca 7 500, en ökning med ca 70 %. En undersökning av fritidshusägarnas bosättningsort som gjordes

år 1985 visade att 31 % av ägarna till fritidshusen bodde utanför landskapet, främst i Sverige. Ser man till fritidshusen i skärgårdskommunerna är motsvarande siffra 43 %. Detta framgår närmare av tabell 5.

Tabell 5. Fritidshusägarnas bosättningsort år 1985

Kommun	Hemkommun %	Mariehamn %	Annan åländsk kommun %	Riket %	Utomlands %
Brändö	32	8	3	18	38
Eckerö	59	15	3	2	21
Finström	48	21	7	2	22
Föglö	24	32	3	7	33
Geta	29	25	8	6	31
Hammarland	44	26	5	2	23
Jomala	37	41	3	2	18
Kumlinge	24	16	7	19	34
Kökar	36	16	9	11	28
Lemland	28	39	4	7	23
Lumparland	30	29	6	6	28
Saltvik	43	22	6	3	26
Sottunga	46	21	2	7	22
Sund	34	23	7	6	30
Vårdö	17	33	13	12	25
— Fasta Åland	40	28	5	4	24
— Skärgården	27	24	6	12	21
Hela Åland	37	26	5	6	25

År 1989 kan det totala antalet fritidsfastigheter som ägs av personer bosatta utanför landskapet uppskattas till ca 2 500.

Den enda undersökning av markägarstrukturen i kommunerna som har gjorts avser Kökars kommun. Undersökningen genomfördes i mitten av 1980-talet och omfattade samtliga jordregisterlägenheter på Kökar. Resultatet av undersökningen visar att en avsevärd del av fritids- och bostadstomterna ägdes av personer som var bosatta i Sverige (41 %). Motsvarande andel för i Finland bosatta personer var 11 %. Över hälften av fritids- och bostadstomterna ägdes således av personer bosatta utanför Åland. Förklaringen till detta står delvis att finna i den stora utflyttning från kommunen som ägde rum främst på 1950- och 1960-talet. För övriga lägenhetstyper uppvisas en något annorlunda ägarstruktur. Hela 37 % av den totala arealen åker, äng, betesmark samt skog och impediment ägdes av dödsbon. Undersökningen visar att medan bruksgraden för mark ägd av personer bosatta i kommunen uppgick till 86 % var den endast 70% för mark ägd av personer bosatta utanför Åland. Förutom negativa effekter på näringen innebär

även en låg bruksgrad betydande negativa effekter på landskapsbilden.

Sammanfattningsvis kan konstateras att en betydande del av marken i dag ägs av personer bosatta utanför Åland. Denna andel ökar stadigt.

2.3.3. Republikens presidents bruk av veto-rätten

De landskapslagar som landstinget har antagit blir föremål för en eftergranskning. Blott i enstaka fall har republikens president begagnat sig av sin vetorätt. I allmänhet har presidenten inom tre månader meddelat att han inte kommer att utnyttja sin vetorätt.

Presidenten kan förordna att en landskapslag skall förfalla efter att han har inhämtat utlåtande av högsta domstolen. Praxis har under de senaste åren varit att presidenten inhämtat domstolens yttrande endast i några enstaka fall. Vanligen har det härvid varit fråga om en landskapslag som Ålandsdelegationen i sitt yttrande har ansett böra förfalla. Domstolens yttrande har inhämtats även när

frågan om lagstiftningsbehörigheten varit tveksam, särskilt inom sådana nya områden som inte har förutsatts i självstyrelselagen. Även om högsta domstolens utlåtande inte är bindande för presidenten, har han i nästan samtliga fall omfattat domstolens ståndpunkt.

Av följande tabell framgår närmare hur presidenten har utnyttjat sin vetorätt.

Tabell 6. För presidenten föredragna landskapslagar och inlagda veton 1978—1988

År	Föredragna lagar	Utlåtande av HD	Veto
1978	45	7	—
1979	60	7	2
1980	33	6	—
1981	38	1	—
1982	27	2	—
1983	49	5	1
1984	37	2	1
1985	34	6	3
1986	30	7	1
1987	64	21	2
1988	47	12	4

2.3.4. Överenskommelseförordningar

Praxis har utformats så att det i överenskommelseförordningar även har intagits materiella stadganden med direkt anknytning till kompetensregleringen. Med stöd av överenskommelseförordningar har förvaltningsuppgifter överförts både från landskapsmyndigheterna till riksmyndigheterna och tvärtom. I de flesta fallen har kompetensöverföringen skett från riksmyndigheterna till landskapsstyrelsen eller till någon myndighet som underlyder den. I överenskommelseförordningarna har det ofta stadgats om gemensam förvaltning inom bestämda områden.

Genom förordning (894/72) har handhavandet av de förvaltningsuppgifter som föränleds av landskapslagen angående tillämpning i landskapet Åland av lagen om statsgarantier för fartygsanskaffningar av den 25 oktober 1972 överförts till statsgarantianstalten. De uppgifter som föränleds av landskapslagen om tillämpning av lagen om exportgaranti i landskapet Åland av den 17 augusti 1976 har likaså

genom överenskommelseförordning (584/77) överförts till exportgarantianstalten.

År 1988 utfärdades förordningen om skötseln i landskapet Åland av vissa uppgifter enligt lagen om räntestöd för lån för fartygsanskaffningar i Finland (692/88). Genom denna överenskommelseförordning har förvaltningsuppgifter som tidigare ankom på Ålands landskapsstyrelse av praktiska skäl överförts på riksförvaltningen.

Inom området för näringsutövning har däremot genom förordningen om fastighetsförmedlare i landskapet Åland (1041/75) förvaltningsuppgifter som enligt rikslagstiftningen ankommer på länsstyrelsen anförtratts landskapsstyrelsen.

Förordningen om utgivning av frimärken för landskapet Åland (113/82) har gjort det möjligt att ge ut särskilda frimärken för landskapet. Vid utgivningen, som handhas av post- och televerket, skall samråd äga rum mellan landskapsstyrelsen och riksmyndigheterna. Det ankommer på landskapet att ta initiativ till utgivning av frimärken och att avgöra om utgivning skall ske eller ej. Frammärken för landskapet säljs endast i landskapet och får användas på brev och andra försändelser som frankeras i landskapet för befordran inom landskapet eller till en bestämmelseort utom landskapet.

Förtidsröstning i landstingsval och kommunalval ordnas vid postanstalter också i landskapet Åland. Ärenden som gäller dessa val hör till landskapets behörighet, medan lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten i fråga om postväsendet hör till riket. Landskapets förvaltningsuppgifter har överförts på riksförvaltningen genom en förordning om skötseln av vissa förvaltningsuppgifter i anslutning till förtidsröstning i landstingsval och kommunalval i landskapet Åland (735/87).

Enligt förordningen om handhavandet i landskapet Åland av vissa uppgifter som rör radioanläggningar (610/81) deltar landskapsstyrelsen i de uppgifter som ankommer på riksmyndigheterna enligt lagen (8/27) och förordningen (9/27) angående radioanläggningar såtillvida, att landskapsstyrelsen inom ramen för landskapets ordinarie årsstat ställer medel till förfogande för uppförande och nyttjande av radioanläggningar för utsändning av radio- och televisionsprogram i landskapet.

De förvaltningsuppgifter som enligt lagstiftningen om lönegaranti ankommer på arbets-

kraftsbyråerna, handhas i landskapet med stöd av en överenskommelseförordning (136/77) av Ålands arbetsförmedlingsbyrå.

Inom lantbrukslagstiftningen har tre överenskommelseförordningar utfärdats. De uppgifter som enligt rikslagstiftningen om *virkesmätning* ankommer på forststyrelsen och central- och distriktsskogsnämnderna sköts på Åland av landskapsstyrelsen. De uppgifter som ankommer på jordbruksstyrelsen och lantbruksdistriktens lantbruksbyråer rörande avträdelsepension och generationsväxlingspension har genom två överenskommelseförordningar (912/74) och (24/75) överförts till landskapsstyrelsen.

Den mellan riket och landskapet uppdelade behörigheten i fråga om *hälso- och sjukvården* har förutom genom 19 § självstyrelselagen reglerats genom två överenskommelseförordningar. I förordningen om hälso- och sjukvårdsförvaltningen i landskapet Åland (375/73) har en stor del av de förvaltningsuppgifter som enligt kompetensfördelningen i självstyrelselagen förbehållits riket anförtrots landskapsmyndigheterna. Sålunda handhar landskapsstyrelsen alla de uppgifter som enligt rikslagstiftningen skulle ankomma på länsstyrelsen, med undantag för de ärenden som skall handläggas av länsrätten. Likaså ankommer det på landskapsstyrelsen att vidta åtgärder för bekämpande av tuberkulos. Landskapsstyrelsen kan förordna en person att bestrida läkartjänst utan medicinalstyrelsens yttrande. De tillstånd som länsstyrelsen beviljar enligt lagen om gifter (309/69) har i förordningen överförts på landskapsstyrelsen.

Genom förordningen om veterinärvården i landskapet Åland (312/71) har landskapsmyndigheterna övertagit flera riksuppgifter. Frågor angående förebyggande och bekämpande av djursjukdomar och annan *veterinärvård* som i riket handhas av länsstyrelsen sköts i landskapet av landskapsstyrelsen. Även livsmedelshygieniska uppgifter samt övervakningen av de kommunala veterinärerna handhas av landskapet. Detsamma gäller frågor i anslutning till lagstiftningen om mjölkkontroll som i riket ankommer på veterinärvärdningen vid jord- och skogsbruksministeriet.

Polisförvaltningen utgör ett område där behörigheten har delats upp mellan riks- och landskapsorganen. För att samordna förvaltningen har i en överenskommelseförordning intagits stadganden om bl.a. tillsynen över

polisväsendet och om en samrådsdelegation för polisförvaltningen, som består av företrädare för både riks- och landskapsmyndigheterna. Genom förordningen om handhavande av rikets allmänna lokalförvaltning och om polisväsendet i landskapet Åland (184/80) har även de allmänna förvaltningsuppgifter som enligt rikslagstiftningen ankommer på länsman överförts på landskapets polischef som är landskapets tjänsteman. Med undantag för de anställda vid centralkriminalpolisens enhet för Åland är alla polisbefattningar i landskapet landskapsbefattningar.

Landskapets polis handhar även förundersökning i landskapet och enligt den nämnda förordningen ankommer det på landskapets polis att på begäran av såväl myndigheter som enskilda utföra delgivningsuppdrag i fem skärgårdskommuner i landskapet. På begäran av en myndighet kan polisen verkställa delgivningar även i övriga kommuner i landskapet.

Lagstiftningen och förvaltningen rörande *säkerhetsupplag* ankommer på rikets organ. De förvaltningsuppgifter som lagen om statens säkerhetsupplag (531/58) förutsätter handhas av landskapsstyrelsen till den del fråga är om tung brännolja för tryggande av landskapets näringsliv samt befolkningens utkomst och hälsa. Detta stadgas i förordningen om handhavande i landskapet Åland av vissa i lagstiftningen om säkerhetsupplag förutsatta uppgifter (757/83).

Lagstiftningsbehörigheten när det gäller *befolkningsskydd* hör till riket. Även förvaltningsbehörigheten i fråga om befolkningsskydd hör i princip till riksmyndigheterna. Många angelägenheter som ansluter sig till befolkningsskyddet hör dock till landskapets lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet. Sådana uppgifter är t.ex. allmän ordning och säkerhet, brand- och räddningsväsendet samt hälso- och sjukvård. I syfte att skapa ett fungerande befolkningsskydd i landskapet har utfärdats en förordning om handhavande av beredskapsuppgifter inom befolkningsskyddet i landskapet Åland (140/88). Genom förordningen har en del förvaltningsuppgifter överförts på landskapet. Också en gemensam förvaltning har skapats. Enligt 2 § i förordningen finns en samrådsdelegation för befolkningsskyddet för att samordna befolkningsskyddet i landskapet. Delegationen leds av landshövdingen och lantrådet.

Till rikets behörighet hör de frågor som gäller rättegångsväsendet. Behörigheten omfattar även *den allmänna rättshjälpsverksamheten*. Genom en överenskommelseförordning har dock en del förvaltningsuppgifter överförts på landskapet. Den allmänna tillsynen över rättshjälpsverksamheten ankommer på justitieministeriet, men övriga på ministeriet ankommande förvaltningsuppgifter enligt lagen om allmän rättshjälpsverksamhet (88/73) handhas av landskapsstyrelsen. Med stöd av avtal mellan landskapet och de åländska kommunerna handhar landskapet även de uppgifter som hör till kommunerna.

Lagstiftningen och förvaltningen inom *soci-alvården* är uppdelad mellan riks- och landskapsmyndigheterna. Genom förordningen om förvaltningen av vissa till socialvården samt till nykterhetsväsendet och alkoholinspektionsverksamheten hörande uppgifter i landskapet Åland (1039/77) har landskapet övertagit en stor del av riksuppgifterna. Med undantag för frågor angående moderskapsunderstöd och barnbidrag samt understöd och ersättningar som grundar sig på lagstiftningen om försvarsmakten handhas uppgifterna inom socialvården helt av landskapsstyrelsen. Invalidvården och frågor som gäller invalidpenning sköts likaså av landskapsstyrelsen. Vården av missbrukare av berusningsmedel har anförtrots landskapsstyrelsen. Uppgifterna inom nykterhetsväsendet och alkoholinspektionsverksamheten samt vissa frågor som gäller statsandelar och understöd för nykterhetsarbete ankommer även på landskapsstyrelsen.

Lagstiftningen om inteckning hör till rikets behörighet. Därav följer att också förvaltningsuppgifter i anslutning till lagstiftningen om *inteckning i bil* handhas av rikets myndigheter för landskapets del. Eftersom landskapet har lagstiftningsbehörighet i fråga om motorfordon och ett eget bilregister har det ansetts ändamålsenligt att genom en överenskommelseförordning (1040/75) på landskapsstyrelsen överföra de uppgifter som enligt lagen om inteckning i bil (810/72) ankommer på bilregistercentralen.

Frågor som gäller *undervisning* ankommer enligt huvudregeln på landskapet. Vissa delar har dock hänförs till riksmyndigheternas kompetensområde, bl.a. ärenden som gäller de fordringar som en läroinrättning skall fylla för att ha dimissionsrätt till statens universitet samt "den kunskap och skicklighet som er-

fordras för vinnande av viss av staten godkänd kompetens". För att examina som avläggs vid Ålands sjöfartsläroverk, Ålands tekniska skola och vid Ålands handelsläroverk skall ge motsvarande behörighet som examina i motsvarande läroinrättningar i övriga delar av riket har detta beaktats i överenskommelseförordningar om ordnandet av undervisningen i dessa skolor (161/24, 555/67 och 1042/75).

Genom förordningen om undervisningen vid Ålands tekniska läroverk (967/88) har uppgifter i fråga om *yrkesutbildningen* överförts på riksforvaltningen. Enligt 3 § i förordningen har yrkesutbildningsstyrelsen rätt att övervaka undervisningen vid Ålands tekniska läroverk. Vidare övervakar yrkesutbildningsstyrelsen att eleverna får de kunskaper och färdigheter som krävs vid motsvarande läroanstalter i riket samt att läroverket i övrigt motsvarar sitt ändamål.

Behörigheten i fråga om *forminnesförvaltningen* är delad på grund av den delade lagstiftningsbehörigheten. I förordningen om forminnesförvaltningen i landskapet Åland (600/73) har landskapsstyrelsen tilldelats förvaltningsuppgifter som enligt behörighetsfördelningen ankommer på riksmyndigheterna. De administrativa uppgifter som föranleds av det legala skyddet för fornlämningar ankommer på riksmyndigheterna, dock så att dessa i förvaltningen biträds av landskapsstyrelsen. Bl.a. Kastelholms slott med därtill hörande jordområde förvaltas av landskapsstyrelsen. Restaurering av slottet samt utgrävningar och andra byggnadsåtgärder på slottet skall dock ske enligt en plan som har godkänts av museiverket.

Arkivväsendet hör enligt huvudregeln till rikets behörighetsområde. Genom förordningen om arkivförvaltningen i landskapet Åland (1040/77) har landskapsstyrelsen likväl som uppgift att leda och övervaka arkivväsendet såvitt fråga är om landskapsmyndigheternas arkiv, kommunala och kyrkliga arkiv samt arkiv av privat natur. Riksarkivets uppgifter handhas till denna del av landskapsstyrelsen. Riksmyndigheterna har hand om förvaltningen av övriga arkiv, men de kan ge landskapsstyrelsen i uppdrag att inspektera även statens arkiv i landskapet. Enligt överenskommelseförordningen finns vid landskapsstyrelsen ett landskapsarkiv med en landskapsarkivarie samt annan erforderlig personal.

I frågor som gäller *kommunikationer* har två överenskommelseförordningar utfärdats. Förvaltningen av Lemströms kanal och uppsikten över trafiken och ordningen i kanalen har anförtrotts landskapsstyrelsen genom förordningen om förvaltningen av Lemströms kanal (959/74). Genom förordningen om samtrafiken mellan landskapet Åland och fastlandet (275/86) kan den i 19 § 1 mom. 8 punkten självstyrelselagen avsedda samtrafiken med fartyg mellan landskapet och fastlandet handhas av vederbörande riksmyndighet i samråd med landskapsstyrelsen eller av landskapsstyrelsen i samråd med vederbörande riksmyndighet.

2.4. Bedömning av nuläget

Den gällande självstyrelselagen bygger i huvudsak på ett beredningsarbete som inleddes i slutet av 1930-talet. Syftet med revisionen var då att förtydliga stadgandena i den första självstyrelselagen med beaktande av den praxis som hade utvecklats. Den gällande självstyrelselagen har sålunda stiftats med utgångspunkt i förhållanden som rådde för närmare 50 år sedan. Den andra lagen som gäller Åland, nämligen jordförvärvslagen, har givits år 1975 och är alltså av betydligt senare datum än självstyrelselagen.

På det hela taget har lagstiftningen om Åland bildat en god grund för en allsidig utveckling i landskapet. Samarbetet mellan landskapets och statens myndigheter har löpt friktionsfritt och i en anda av samförstånd. Lagstiftningen är likväl i behov av en översyn i fråga om såväl innehåll som lagstiftningsteknik. Detta gäller särskilt landskapets lagstiftningsbehörighet och finansieringssystemet.

Självstyrelselagens stadganden om lagstiftningen och förvaltningen begränsar på många sätt landskapets självstyrelse och gör landskapet alltför starkt beroende av de statliga myndigheterna. Detta gäller framför allt landskapets ekonomi. I många angelägenheter har man i landskapet varit nödsakad att tillämpa lösningar som inte har kunnat beakta landskapets särförhållanden. Även användningen av symbolerna för landskapets självstyrelse, t.ex. landskapets flagga, är begränsad.

Enligt självstyrelselagen har lagstiftningsbehörigheten delats upp mellan rikets och landskapets organ. Vanligen har delningen skett så

att ett rättsområde hänförs till antingen rikets eller landskapets behörighet. En stor del av rättsområdena är emellertid s.k. delade rättsområden, i fråga om vilka behörigheten har anförtrotts landskapet med vissa undantag. De delade rättsområdena skapar osäkerhet beträffande omfattningen av landskapets behörighet och försvarar tillämpningen av självstyrelselagstiftningen.

Förvaltningsbehörigheten följer lagstiftningsbehörigheten, vilket leder till att många från självstyrelsens synpunkt betydelsefulla angelägenheter underlyder rikets myndigheter. En olägenhet är vidare att landskapet saknar tillräckliga möjligheter att påverka riksmyndigheternas avgöranden i förvaltningsärenden.

I språkstadgandena i den gällande självstyrelselagen finns luckor och brister. Förhållandet mellan språkstadgandena i självstyrelselagen och språklagen är oklart. Lagstiftningen innehåller inte heller tillräckliga stadganden om krav som skall ställas på den som söker åländsk hembygdsrätt eller på den språkkunskap som skall krävas av en statstjänsteman som tjänstgör i landskapet. I självstyrelselagen saknas även stadganden som säkerställer att uppgifter i olika angelägenheter finns tillgängliga på svenska.

Också stadgandena om förvärv av fast egendom i landskapet har brister och kan kringgås i praktiken. Det största problemet ligger i att en stor del av den fasta egendomen på Åland ägs av oskiftade dödsbon och i att andelar i sådana dödsbon kan överlätas utan begränsningar.

Betydande olägenheter är förbundna med det nuvarande *finansieringssystemet*. Enligt självstyrelselagen får landskapet formellt fritt bestämma om sina inkomster och utgifter. Vid lagens tillkomst betonades det att landskapet i stöd av självstyrelselagen äger "full frihet att bestämma sin budget och votera för landskapets behov erforderliga anslag" (reg. prop. 100/1946 rd). Enligt det nuvarande finansieringssystemet är landskapets budgetmakt likväl i praktiken starkt begränsad, såsom det framgår av Ålandskommitténs betänkande (komm.bet. 1987:31, s. 32 och 33). En bindning av landskapets utgifter till rikets i detalj tjänar inte något väsentligt riksintresse. Rikets intresse gäller huvudsakligen blott det totalbelopp som tillgodoräknas landskapet. Även i andra avseenden är det nuvarande finansieringssystemet komplicerat och arbetsdrygt.

2.5. Andra självstyrelsesamfund i Norden

2.5.1. Färöarna

Självstyrelsens grunder

Färöarna tillerkändes ställning som ett självstyrande folksamfund i det danska riket genom en dansk lag av den 23 mars 1948 (Lov nr 137 om Faerøernes Hjemmestyre, nedan *hjemmestyreløven*). Lagen trädde i kraft den 1 april 1948. Den har inte grundlagsstatus och bygger inte på någon form av internationella avtal. Den tillkom som ett led i den historiska utvecklingen på Färöarna och anses allmänt ha formen av en överenskommelse mellan Danmark och Färöarna som inte ensidigt kan ändras av de danska myndigheterna.

Den färiska befolkningen uppgår till drygt 45 000 personer. Det högsta självstyrelseorganet är den folkvalda representationen, lagtinget. Det högsta förvaltningsorganet landsstyret. Lagtinget väljs för fyra år och består av minst 27 och högst 32 medlemmar. Valrätt och valbarhet till lagtinget har envar som har fyllt 18 år och som har fast boplats på Färöarna. Lagtinget väljer sin talman och kan fatta beslut om sin egen upplösning. Landsstyret, som utövar den administrativa makten, består av en ordförande, lagmannen, och landsstyremedlemmarna, vilka utses av lagtinget. Under landsstyret lyder den egentliga centralförvaltningen. Danska statens representant på Färöarna är riksbudsmannen. Han svarar för rikets administration på Färöarna. Han har yttranderätt i lagtinget men inte rösträtt. Från Färöarna väljs två riksdagsmän till Danmarks riksdag, folketinget.

Kompetensfördelningen

Enligt *hjemmestyreløven* är vissa sakområden s.k. särangelägenheter som faller under självstyrelsen, medan andra utgör s.k. gemensamma angelägenheter och ankommer på riksorganen. Till självstyrelselagen har fogats en s.k. lista A över sakområden, som principiellt är färiska särangelägenheter och vilka självstyrelsemyndigheterna kan besluta överta eller som riksmyndigheterna kan besluta att skall övergå till självstyret. På en s.k. lista B uppräknas sakområden, som helt eller delvis kan hänföras till färiska särangelägenheter efter att

förhandlingar därom har förts mellan riksmyndigheterna och självstyrelsemyndigheterna.

De viktigaste områdena som hittills har övertagits från lista A gäller Färöarnas egen styrelseordning, kommunala förhållanden, byggnadsfrågor, folkregister, apoteksväsendet, vissa miljöfrågor, lagstadgad olycksfallsförsäkring, arbetsförhållanden, direkta och indirekta skatter, finansväsendet, hamnavgifter, gymnasiet, folkhögskolor, navigationsskolor och Färöarnas akademi. Särangelägenheter enligt lista A är även frågor som gäller arkiv, bibliotek, museer samt fredning av byggnader och natur. Trafikväsendet är med undantag för hamnar och telegrafväsendet en särangelägenhet som har övertagits av självstyret. Lagtingets lagstiftningsbehörighet omfattar även lantbruk, fiske, produktion och handel samt frågor rörande fastighetsregistrering (tinglysning) och expropriation. Post- och telefonväsendet är likaså en särangelägenhet som har övertagits av självstyret, med undantag för de frågor som gäller internationella förbindelser. Även alkohollagstiftningen ankommer på självstyrelsemyndigheterna.

Lista A ger möjligheter till en ytterligare utvidning av självstyrelsen. Bl.a. kan hela sjukhusväsendet och skolväsendet övertas. Efter förhandlingar med riksmyndigheterna har från lista B som särangelägenheter övertagits radio och television med undantag för frågor av internationell art. Likaså har jordfonden, som administrerar den s.k. kungsjorden (cirka 50 procent av jorden), övertagits. Även import- och exportkontrollen har övertagits från lista B. Lista B gör det också möjligt att överta frågor som gäller folkkyrkan, polisen, luftfart samt mineraler och andra naturtillgångar (råstoff i underjorden).

De angelägenheter som inte är särangelägenheter anses vara gemensamma angelägenheter och ankommer på riksmyndigheterna.

I särangelägenheter stiftar lagtinget särskilda lagtingslagar för Färöarna, lagtingslove. Förvaltningsuppgifterna i sådana ärenden ankommer på landsstyret och under det lydande myndigheter och organisationer. I lagtingslag har stiftats om radio- och televisionsverksamhet på Färöarna. Radioverksamheten handhas av ett offentligt bolag, som har rätt att sända radioprogram på Färöarna med anlitande av de frekvenser som den danska staten har gett tillstånd till. Förstärkta sändare, som möjliggör hörbarhet utanför Färöarna, och reklamra-

dio är inte tillåtna. Upphovsrättslagstiftningen är en gemensam angelägenhet. Färöarna betalar själv för sin andel av internationellt material i radio till den danska upphovrättsinstitutionen.

Televisionsutsändningarna handhas av en annan offentlig institution som köper sändningar mot fast avgift och sänder bandade danska program. En viss egen produktion förekommer också. De internationella frågor som gäller radio- och televissionsverksamheten handhas av Danmark.

I april 1976 övertog självstyrelseförvaltningen postväsendet. Färiska frimärken hade getts ut sedan 1975. Färöarna är inte en självständig medlem i Världspostförbundet (UPU). Det danska postverket har hand om de internationella frågorna, medan hela postverkets interna funktion är färisk. Utlandsposten sänds, med undantag för posten till Island, via Danmark. Posttaxan fastställs internt inom gränserna för de ramar som UPU har fastslagit.

Socialförsäkringen är en gemensam angelägenhet som direkt lyder under staten (socialministeriet och sikringsstyrelsen). I Danmark handhas utbetalning av socialpension m.m. av kommunerna. Varje dansk medborgare som efter att ha uppnått föreskriven ålder har varit bosatt i ett år i konungariket har rätt till ålderspension. Beslut om rätt till förtidspension avgörs i varje län av en delegation. Folkpensionen betalas direkt av budgetmedel. Någon fondering förekommer inte. Kommunerna avgör betingelserna för utbetalning och handhar utbetalningen. På Färöarna gäller det danska socialförsäkringssystemet, men administrationen som tidigare sköttes av riksombudsmannens kansli överfördes 1985 till ett särskilt färiskt organ (almanastovan), som centralt handhar kommunernas uppgifter. De försäkrade inbetalar inte premier för ålderspension. Folkpensionspremierna uppbärs som skatt. Arbetsgivarna inbetalar arbetstagarnas bruttolön till bankerna, som sköter om skatteinnehållningen. Av socialförsäkringskostnaderna på Färöarna betalar staten 50 %, vilket sker så att riksombudsmannen utbetalar statens andel direkt till almanastovan, från vilken utbetalningen av pensioner sker. Någon kontroll från danska statens sida av medelsanvändningen förekommer inte.

Den lagstadgade olycksfallsförsäkringen är en särangelägenhet, som inte faller under socialförsäkringssystemet. Olycksfallsförsäkringen

handhas på Färöarna av ett bolag, vars styrelse utses av lagtinget. Den danska försäkringsavtalslagen gäller, men lagtinget har antagit en lagtingslag om försäkringsverksamhet. De färiska tjänstemannapensionerna betalas direkt av den färiska landskassan och sjukhuspersonalens pensioner av en dansk pensionskassa.

I fråga om de gemensamma angelägenheterna, dvs. sådana som ankommer på riksmyndigheterna, gäller ett särskilt förfarande som beaktar Färöarnas självstyrelse. Då en rikslag, som skall gälla enbart Färöarna, skall stiftas, ger lagtinget sitt utlåtande över lagförslaget innan förslaget antas av Danmarks folketing. En sådan av folketinget antagen lag kungörs av lagtinget, varefter den träder i kraft på Färöarna. Om en rikslag gäller en fråga som speciellt berör också Färöarna skall den antagna lagen översändas för utlåtande till Färöarna och, för att träda i kraft på Färöarna, kungöras av lagtinget. Om lagtinget inte godkänner lagen, har praxis varit, att den sätts i kraft med en kunglig förordning (anordning), där de undantag intas som önskas från färisk sida. Förfarandet som inte finns inskrivet i hjemmestyrelsen är vedertaget. Statsministeriet i Danmark har i ett cirkulär till övriga ministerier och andra myndigheter (Vejledning om behandling af sager vedrørende Faerøerne av den 1 mars 1985) redogjort för det. Riksombudsmannen har en aktiv roll i diskussionen om undantag i rikslagstiftningen. Lagtinget tillställs förslag till sådana förordningar tillsammans med nya danska lagar av sagda slag.

Hjemmestyrelsen möjliggör även att endast administrationen i en gemensam angelägenhet övertas av självstyrelsemyndigheterna. Vissa förvaltningsuppgifter i fråga om socialväsendet, sjukvården och skolväsendet som tidigare har ankommit på riksombudsmannen har bl.a. på detta sätt övertagits.

Frågor som gäller förhållandet till utlandet ankommer enligt hjemmestyrelsen på riksmyndigheterna. De internationella avtal som Danmark sluter gäller i princip även Färöarna. På samma sätt som i fråga om rikslagar som berör Färöarna, skall likväl även internationella avtal, som kräver samtycke av folketinget och som berör färiska intressen, sändas för behandling till lagtinget. I praktiken gör Danmark i nästan samtliga fall, där det är möjligt, ett förbehåll för Färöarna, enligt vilket avtalet helt eller med vissa begränsningar efter beslut av lagtinget kan komma att gälla även Färöar-

na. Beslutet om avtalets interna ikraftträdande fattas självständigt av lagtinget.

Vid utrikesministeriet finns en av staten anställd särskild sakkunnig person i färiska frågor för att bistå ministeriet i frågor som särskilt rör Färöarnas intressen. Hjemmestyrelsen ger även möjlighet till att det efter förhandlingar mellan riksmyndigheterna och landsstyret utses särskilda medarbetare vid representationerna i utlandet, vilka särskilt tillvaratar de färiska intressena. Kostnaderna för dessa medarbetare betalas av färiska medel. För närvarande har Färöarna en sådan representant i Aberdeen i Skottland. Efter samråd mellan riksmyndigheterna och självstyrelsemyndigheterna skall Färöarna ges möjlighet att bevaka sina intressen i förhandlingar med främmande stater i fråga om handels- och fiskeavtal. Om det inte strider mot rikets intressen kan representanter för självstyrelsen bemyndigas att i frågor som speciellt rör Färöarna direkt under medverkan av utrikestjänsten förhandla med främmande stat. Det är även i praktiken ofta fallet att färiska förhandlare och danska rådgivare deltar i förhandlingarna, då avtalen har en särskild betydelse för Färöarna.

I vissa situationer förhandlar färiska representanter självständigt. Så har skett t.ex. vid förhandlingar om fiskeavtal med Island, Norge och Grönland. I vissa situationer förhandlar Danmark och Färöarna gemensamt om avtal med tredje part. Inom gränserna för längre ramavtal om fiske har Färöarna självständigt förhandlat fram och undertecknat ettåriga avtal. Färöarna är inte medlem av Europeiska gemenskapen (EG). EG behandlas av Färöarna som tredje land i tullfrågor m.m.

I fråga om den lagstiftning som tillkommer det färiska lagtinget sker ingen kontroll innan lagarna träder i kraft. Riksombudsmannen, som har säte- och talerätt i lagtinget, har förutom ansvaret för den statliga förvaltningen på Färöarna närmast till uppgift att vara regeringens rådgivare och förhandlare i färiska frågor. Någon rätt att kontrollera den färiska lagstiftningen i särangelägenheter har han inte officiellt. Ett inofficiellt samarbete mellan landsstyret och riksombudsmannen i kompetensfrågor förekommer likväl. Uppstår det oklarhet om den färiska självstyrelsens kompetens i förhållande till riksmyndigheternas, skall en särskild nämnd tillsättas. Nämnden består av två av regeringen och två av landsstyret

utsedda medlemmar samt tre av högsta domstolens president utsedda domare från högsta domstolen. En av domarna utses till ordförande. Nämnden fattar bindande avgöranden om de färiska lagarnas giltighet. Uppnås enighet mellan de av regeringen och landsstyret utsedda representanterna, är saken avgjord. I motsatt fall avgörs ärendet av de tre domarna. En sådan nämnd har hittills inte blivit tillsatt.

I ett fall har en domstol prövat en lagtingslags förhållande till självstyrelselagen (Østre landsrets dom av den 5 juli 1983 om förhållandet mellan färisk skattelag och stadgandet i 10 § 2 mom. hjemmestyrelsen angående principen om likställighet mellan färingar och andra danska medborgare).

Ekonomi

Lagstiftningsbehörigheten i fråga om beskattningen ligger helt på självstyrelsemyndigheterna. Lagtinget beslutar om skatter och tullar. Färingar betalar inte skatt till danska staten. Någon förmögenhets- eller fastighetsbeskattning förekommer inte. Tull uppbärs i form av importtullar. Färöarna för i princip en självständig finans- och kreditpolitik.

I de fall då Färöarna har övertagit ett sakområde såsom särangelägenhet har hjemmestyret samtidigt övertagit det fulla ekonomiska ansvaret för finansieringen. I de fall då Färöarna däremot endast har övertagit administrationen av en gemensam angelägenhet, finansieras sakområdet delvis genom tillskott från den danska staten. Huvudparten av dessa tillskott utbetalas från den 1 januari 1988 i form av generella totalbelopp (bloktillskud).

Hamnar har byggts med danskt bidrag, och bidrag har influerat bland annat till investeringsfonden för Färöarna.

Utgifterna för den offentliga förvaltningen på Färöarna (statens och landskassans drifts- och anläggningskostnader) uppgick år 1988 till ca 3,1 miljarder danska kronor. Av denna summa utgjorde omkring 890 miljoner kronor statliga utgifter.

Flagga, pass och värnplikt

Färöarna hade den danska flaggan som officiell flagga ända till andra världskriget. Under den engelska ockupationen av Färöarna blev

den färiska flaggan genom beslut av amtman-
nen (föregångaren till riksombudsmannen) den
25 april 1940 förklarad som handelsflagga,
vilket godkändes av ockupationsmakten Eng-
land och meddelades i vederbörlig ordning till
andra stater. Användningen av den färiska
flaggan som handelsflagga på färiska fartyg
har reglerats i en lagtingslag och fartyg som är
registrerade på Färöarna skall endast föra fär-
risk flagga. Internationellt betraktas den färiska
sjöfartsflaggan vid sidan av Dannebrogen
som en dansk flagga. Enskilda personer och
institutioner m.m. har rätt att på land använda
den danska flaggan. Den färiska flaggan får
användas över allt i det danska riket.

I pass som utfärdas på Färöarna för färingar
skall enligt hemmestyrelsen efter orden
"Dansk" och "Danmark" införas orden
"Føroyingur" och "Føroyar". Som färing
anses den som har danskt medborgarskap och
som är hemmahörande på Färöarna. Själva
passet har en annan utformning och färg än
det danska. Färöarna som inte är anslutna till
EG använder inte EG-passet.

Enligt lagstiftningen i Danmark är färingar i
fråga om skyldighet att avtjäna värnplikt lik-
ställda med andra danska medborgare. Det
förekommer likväl en vedertagen administrativ
praxis enligt vilken färingar som har fast bo-
plats på Färöarna är helt befriade från värn-
plikt. Om en färing flyttar till Danmark, är
han skyldig att fullgöra värnplikt. Tillfällig
vistelse i Danmark, t.ex. på grund av studier,
medför inte en sådan skyldighet. Reglerna om
befrielse från värnplikt ingår inte i någon lag,
utan finns endast i ett cirkulär (notat) av
inrikesministeriet av den 17 februari 1984,
vilket anses vara överensstämmande med hem-
mestyrelsen.

2.5.2. Grönland

Självestyrelsens grunder

Grönlands ställning som ett särskilt folksam-
fund inom det danska riket fastställdes i en av
Danmarks folketing antagen lag av den 29
november 1978 (Lov nr 577 om Grönlands
hjemmestyre, nedan *hjemmestyrelsen*). Lik-
som den färiska självstyrelselagen saknar den
grönländska särskild grundlagsstatus. Angående
dess ställning i övrigt råder i allmänhet

samma uppfattning som i fråga om självstyrel-
selagen för Färöarna.

Den folkvalda representationen på Grön-
land, som har ca 52 000 invånare, kallas lands-
ting. Förvaltningen leds av ett landsstyre.
Landstinget väljs för fyra år. Valrätt och
valbarhet till landstinget har den som har fyllt
18 år och som minst sex månader före valet
varit fast bosatt på Grönland. Till landstinget
väljs minst 23 och högst 26 medlemmar.
Landstinget väljer landsstyrets ordförande och
medlemmar. Danmarks högsta representant på
Grönland är riksombudsmannen. Från Grön-
land väljs två medlemmar till folketinget.

Kompetensfördelningen

I en bilaga till hemmestyrelsen uppräknas
de sakområden som självstyrelsemyndigheterna
själva kan bestämma att skall övergå till själv-
styrelsen. Till dessa områden hör bl.a. Grön-
lands egen styrelseordning och kommunernas
styrelseordning, skatter och avgifter, folkkyr-
kan, fiske inom territoriet, jakt, lantbruk och
renavel. Självstyrelsen kan likaså överta närings-
och konkurrenslagstiftningen och frågor
om alkoholhaltiga drycker samt bestämma öp-
pettider. Sociala förhållanden och arbetsmark-
nadsförhållanden, undervisning och kultur
uppräknas även i bilagan. Detsamma gäller
yrkesutbildning och andra näringsförhållanden
inklusive statens fiskeri- och produktionsverk-
samhet samt hälsovårdsväsendet, hyreslagstift-
ningen, varuförsörjning, intern passagerar- och
godstrafik och miljöskydd. De flesta av de
nämnda områdena har redan övertagits av
självstyrelsen.

Förutom de områden som nämns i bilagan
kan även andra områden övergå till självstyrel-
sen. Efter förhandlingar mellan riksmyndighe-
terna och självstyrelsemyndigheterna kan i
rikslag bestämmas att ett visst område helt eller
delvis eller en viss förvaltningsfunktion skall
övergå till självstyrelsen. Genom en sådan lag
har bl.a. självstyrelsen från ingången av år
1986 övertagit postförvaltningen på Grönland.
Självstyrelsen handhar hela postförvaltningen
på Grönland och postbefordran från Grön-
land. Postverket utger egna frimärken. De
internationella förbindelserna till UPU hand-
has av Danmark. De dansk-grönländska post-
frågorna regleras genom avtal.

Genom samma lag övergick på självstyrelsen
även lagstiftningen om etablering och drift av
flygplatser och landningsplatser för helikopt-
rar. Samtidigt övertogs också regleringen av
vissa varor (läkemedel) samt Den kgl. grön-
landske Handels verksamhet på de dansk-ame-
rikanska försvarsområdena, varvid de statsan-
ställda blev tjänstemän som underlyder själv-
styrelsen.

Enligt vedertagen praxis, som baserar sig på
förarbetena till hemmestyrelsen, kan dock
inte vilket riksområde som helst överföras till
självstyrelsen. Statsförfattningsfrågor, frågor
som gäller rättskipning och allmänna medbor-
gerliga rättigheter, medborgarskap eller pass
samt frågor som rör utrikesförvaltningen kan
inte övertas av självstyrelsen. Detsamma gäller
även lagstiftningen om person-, familje-, arvs-
och avtalsrätt. Även straffrätten och angelä-
genheter som gäller fängvårdsväsendet har helt
förbehållits rikets organ. Det kan i detta sam-
manhang nämnas att en särskild strafflag för
Grönland har stiftats. Även försvarsfrågorna
är enbart riksangelägenheter.

Sådana danska lagar som enbart gäller
Grönland skall enligt hemmestyrelsen sändas
för utlåtande till landstinget innan de föreläggs
folketinget. Detsamma gäller administrativa
bestämmelser som uteslutande rör Grönland.
Innehåller en lag eller administrativa bestäm-
melser sådant som har eller kan få särskild
betydelse för Grönland, skall ärendet, även om
det ankommer på riksmyndigheterna, över-
sändas för utlåtande till självstyrelsemyndighe-
terna innan bestämmelserna sätts i kraft på
Grönland. De önskemål som framkommer
från självstyrelsemyndigheternas sida beaktas
noggrant vid beredningen av sådana rikslag,
och eventuella ändringar under riksdagsbe-
handlingen meddelas via regeringen till själv-
styrelsemyndigheterna.

Enligt hemmestyrelsen skall till säkerhet
för den bofasta befolkningens rätt till icke-
levande resurser och till säkerhet för riksenhe-
tens intressen genom lag fastställas att regle-
ringen av efterletande och nyttjande av nämnda
resurser sker genom avtal mellan regeringen
och landsstyret. Enligt lagen om mineraliske
råstoffer i Grönland (lov nr 585 av den 29
november 1978) har en särskild organisation
upprättats. Ett särskilt paritetiskt sammansatt
dansk-grönländskt råd (faellesråd) och en sär-
skild råstofförvaltning har tillsatts.

Sådana internationella avtal som Danmark
sluter och som kräver folketingets samtycke
skall, om de särskilt rör grönländska intressen,
sändas för utlåtande till självstyrelsemyndighe-
terna innan de ingås. Förfarandet är här i stort
detsamma som i fråga om Färöarna. I statsmi-
nisteriets cirkulär av den 19 augusti 1981 till
samtliga ministerier om frågor som rör Grön-
land förutsätts det i frågor som gäller för-
hållandet till utlandet, att det ministerium som
handlägger ärendet, skall se till att det i sam-
band med internationella förhandlingar görs
förbehåll för Grönland med tanke på att ären-
det eventuellt skall föreläggas Grönlands själv-
styrelse för behandling.

Grönland har fått likadan rätt som Färöarna
att delta i och föra internationella förhand-
lingar. Likaså kan vid de danska representatio-
nerna i utlandet stationernas grönländska med-
arbetare för att tillvarata de grönländska med-
tressena. De avlönas med grönländska medel.

Självstyrelsemyndigheterna skall med det
snaraste underrätta riksombudsmannen om an-
tagna landstingslagar och landstingsförord-
ningar. Riksombudsmannen har likväl inte nå-
gon officiell roll i fråga om övervakningen av
lagstiftningskompetensen. Om det uppstår tvist
mellan självstyrelsen och riksmyndigheterna
om behörigheten, skall en nämnd av samma
slag som den för vilken redogjorts i avsnittet
om Färöarna (2.5.1.) tillsättas för att avgöra
kompetensfrågan.

Ekonomi

Lagstiftningsbehörigheten i beskattnings-
frågor ankommer på landstinget. Finanspoliti-
ken är även en självstyrelsefråga, medan kre-
ditpolitiken handhas av riksmyndigheterna.
Nationalbanken i Danmark försöker likväl i
sina avgöranden beakta de speciella grönlands-
ka behoven. Någon särskild omsättningskatt
uppbärs inte, men däremot importavgifter som
inbringa rätt stora belopp till landskassan (ca
200 milj. kronor år 1983). Dessa inkomster
överstiger beloppet av inkomstskatten. De to-
tala utgifterna för självstyrelsen (landskasseut-
gifter och kommunala utgifter) uppgick samma
år till drygt en miljard kronor.

Förutom genom direkta inkomster som här-
leds ur självstyrelselagstiftningen (skatter, av-
gifter m.m.) finansieras självstyrelsen genom
medel från danska staten (bloktillskud). Även

om utgifterna för ett övertaget område i princip skall finansieras av självstyrelsen, erhålls för vissa områden statliga tilläggsmedel. Tilläggsmedlen är betydande i fråga om skol- och socialväsendet. Stödet för år 1986 uppgick till drygt 890 miljoner kronor. Bloktillskudet utbetalas i månatliga poster utgående från en för tre år åt gången fastställd plan. Planen förhandlas fram av staten och självstyrelsen, varvid den allmänna ekonomiska situationen beaktas. Det totalbelopp som självstyrelsen erhåller kan den fritt förfoga över och alltså själv prioritera olika förvaltningsgrenar.

Flagga och värnplikt

Genom en dansk lag av den 6 juni 1985 (Lov nr 222 om et saerligt grønlandsk flag) erhöj Grönland en egen flagga. Enligt lagen stadgas det i landstingslag om användningen av flaggan på Grönland och på fartyg som är inregistrerade där. Riksmyndigheterna på Grönland använder Dannebrogen, vilket även privata personer får göra. Den grönländska flaggan får användas i hela det danska riket. Den grönländska flaggan är sjöfartsflagga på de fartyg som har registrerats på Grönland. Internationellt betraktas den som en dansk flagga.

I fråga om värnplikt gäller samma regler på Grönland som på Färöarna. På Grönland bosatta personer är befriade från värnplikt, men vid utflyttning till andra delar av riket inträder en skyldighet att avtjäna värnplikt.

3. Beredningen av ärendet

3.1. Tidigare utredningar

Ålands landsting hemställde den 16 augusti 1971 hos landskapsstyrelsen om utredning av behovet av ändringar i den gällande självstyrelselagen. Med anledning av detta tillsatte landskapsstyrelsen i juli 1972 en kommitté med uppdrag att verkställa den begärda utredningen och att inkomma med betänkande i ärendet. Kommittén som tog namnet "1972 års kommitté för revision av självstyrelselagen" överlämnade den 23 oktober 1978 sitt betänkande med utredning över behovet av revision av självstyrelselagen jämte tillhörande förslag (Åländsk utredningsserie 1978:9).

Landskapsstyrelsens meddelande till landstinget om det arbete som kommittén hade utfört ledde till att landskapsstyrelsen den 14 november 1979 beslöt tillsätta en ny, parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att utarbeta ett förslag till en ny självstyrelselag. Kommittén antog namnet Parlamentariska kommittén för revision av självstyrelselagen. Kommitténs betänkande undertecknades den 19 oktober 1981 (Åländsk utredningsserie 1981:7).

Den 1 december 1981 översände landskapsstyrelsen det sistnämnda betänkandet till landstinget för behandling. Landstingets behandling avslutades den 2 februari 1983 genom beslut om att till landskapsstyrelsen framföra ett omarbetat förslag till ny självstyrelselag såsom önskemål för det fortsatta arbetet på revisionen av självstyrelselagen.

3.2. Ålandskommittén och utlåtandena om dess förslag

Statsrådet tillsatte den 7 maj 1981 på framställning av landskapsstyrelsen en kommitté med medlemmar från såväl riket som landskapet för beredning av ett förslag till en ny självstyrelselag. Kommitténs uppdrag var att med bibehållande av landskapet Ålands nuvarande statsrättsliga ställning och med beaktande av de utredningar som hade gjorts och det lagutkast som hade utarbetats i landskapet för en revision av självstyrelsen i form av en regeringsproposition uppgöra ett förslag till ny självstyrelselag för landskapet Åland. Kommittén antog namnet Ålandskommittén.

Landstingets ovan nämnda förslag, vilket skulle beaktas av Ålandskommittén, tillställdes kommittén den 11 mars 1983.

Ålandskommittén hörde i sitt arbete sakkunniga från utrikesministeriet, finansministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, handels- och industriministeriet och social- och hälsovårdsministeriet. Likaså hörde kommittén sakkunniga från medicinalstyrelsen, museiverket, statistikcentralen och Finlands Bank samt Oy Alko Ab. Kommittén inbegärde skriftliga utlåtanden av statsrådets kansli, inrikesministeriet, undervisningsministeriet, trafikministeriet och miljöministeriet. Kommittén hörde också företrädare för Redarnas Ömsesidiga Försäkringsbolag, Ålands Ömsesidiga Försäkringsbolag, Ålandsbanken Ab, Ålands Producentförbund och

Ålands handelskammare. Därtill hörde den företrädare för Ålands Vänner i Helsingfors r.f., Ålandsgillet i Stockholm och Ålandsringen i Åboland r.f., vilka företräder ålänningar som har flyttat ut från landskapet. Kommittén tog del av en skrivelse från Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC r.f. Företrädare för kommittén gjorde ett studiebesök på Färöarna och i Köpenhamn för att få insikter i självstyrelseordningarna för Färöarna och Grönland. Diskussioner fördes med företrädare för självstyrelsemyndigheterna och riksmyndigheterna på Färöarna samt tjänstemän vid det danska statsministeriet och ministeriet för Grönland, vilka ansvarar för frågor som gäller den färiska respektive den grönländska självstyrelsen.

Ålandskommittén överlämnade sitt betänkande (1987:31) den 9 juni 1987. Betänkandet, som var enhälligt, innehöll i form av en regeringsproposition ett förslag till revision av lagstiftningen om Ålands självstyrelse. I betänkandet ingick två lagförslag, nämligen ett förslag till ny självstyrelselag och ett förslag till ändring av lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland.

Över Ålandskommitténs betänkande inbegärdes utlåtande av 34 myndigheter och sammanslutningar. Utlåtanden inbegärdes av statsrådets kansli och samtliga ministerier, av så gott som alla centrala ämbetsverk samt av Ålandsdelegationen, Finlands Bank, Oy Alko Ab och Oy Yleisradio Ab. Tre av remissinstanserna konstaterade att de inte hade något att erinra i saken. Två remissinstanser meddelade att de inte ger något utlåtande.

Av utlåtandena över Ålandskommitténs betänkande föreligger ett sammandrag på svenska (utlåtandena om Ålandskommitténs betänkande. Sammanställning av remissvaren. Justitieministeriets lagberedningsavdelning 14/1988). Det kan helt allmänt konstateras att man inte i ett enda av utlåtandena har motsatt sig en reform utgående från kommitténs förslag. Däremot innehåller utlåtandena kritik på många enskilda punkter, särskilt beträffande fördelningen av lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten mellan riket och landskapet.

3.3. Ålandsarbetsgruppen

Justitieministeriet tillsatte den 12 december 1988 en arbetsgrupp, i vilken också landskapet var företrätt, med uppgift att på grundval av Ålandskommitténs betänkande och utlåtandena om det uppgöra ett förslag till ny självstyrelselag för Åland och till ändring av jordförvärvslagen. Förslaget skulle uppgöras i form av en regeringsproposition. Arbetsgruppens betänkande förelåg färdigt den 20 september 1989 och har publicerats i lagberedningsavdelningens publikationsserie (7/89).

Arbetsgruppen hörde under arbetets gång representanter för finansministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, trafikministeriet samt jordbruksstyrelsen och sjöfartsstyrelsen. Vidare hördes representanter för de utflyttade ålänningarnas organisationer. Dessutom begärde arbetsgruppen en skriftlig utredning om Ålands ställning i relation till de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter.

Arbetsgruppens förslag följer i stort sett Ålandskommitténs förslag. Den väsentligaste olikheten består i att befrielsen från tillståndsplikt vid förvärv av fast egendom i landskapet genom arv skall gälla inte blott bröstarvingar utan även efterlevande make. Lagtekniskt skiljer sig arbetsgruppens förslag däremot i hög grad från kommitténs förslag.

På grundvalen av arbetsgruppens förslag har inom justitieministeriet som tjänsteuppdrag utarbetats ett slutligt förslag till proposition med förslag till ny självstyrelselag för Åland.

4. Huvudpunkterna i förslaget

4.1. Självstyrelsens grunder

Förslaget till revision av lagstiftningen om självstyrelse för Åland avser inte att ändra de grunder enligt vilka självstyrelsen hittills har utformats. Det föreslås inte heller någon ändring av landskapets statsrättsliga ställning inom republiken. För att stärka och utveckla självstyrelsen krävs det dock en ändring av vissa stadganden som är av en principiell betydelse för autonomi. Vissa av de grundläggande stadgandena måste även ses över av praktiska skäl.

Den åländska självstyrelsen är garanterad i grundlag. Trots stadgandet i 11 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen angående "ändring,

förklaring eller upphävande av eller avvikelse från de grundlagar, som röra Ålands självstyrelse," har självstyrelselagens ställning i författningshierarkin varit något oklar. Självstyrelselagen har i allmänhet ansetts vara jämförbar med en grundlag. I förslaget (69 §) har det därför ansetts motiverat att i förtydligande syfte inta ett stadgande om att självstyrelselagen gäller som grundlag. I övrigt föreslås i fråga om stadgandena om ändring, förklaring eller upphävande av eller avvikelse från självstyrelselagen i sak inte några ändringar jämfört med den gällande självstyrelselagen.

Hembygdsrätten och stadgandena om språk och kultur utgör väsentliga delar av självstyrelsen. Dessa behandlas senare i avsnitten 4.2. och 4.7. I det följande motiveras de förslag som angår de allmänna grundläggande stadgandena om självstyrelsen och som gäller

- landskapets område,
- lagtinget och
- frågan om internationella garantier.

Landskapets område förblir enligt förslaget oförändrat. I förslaget anges det landområde som hör till landskapet och det territorialvatten som ansluter sig till området. Dessutom innehåller förslaget ett stadgande om det fallet att rikets överhöghet i något visst avseende utvidgas utöver territorialvattengränsen.

Landskapet omfattar enligt förslaget det område som utgjorde Ålands län då den första självstyrelselagen trädde i kraft. Den gräns som då gällde har dock år 1985 justerats på skäret Märket i Ålands hav.

Enligt lagen om rätt till allmänt vattenområde inom landskapet Åland (205/66) utgör Finlands territorialvatten i landskapet allmänt vattenområde till den del det är beläget utom byarågång. Vattenområdet jämte botten tillhör landskapet.

I propositionen föreslås att till landskapet skall hänföras förutom landområdet även det territorialvatten som enligt vid varje tidpunkt gällande stadganden om gränserna för Finlands territorialvatten omedelbart ansluter sig till landskapets område. För närvarande är territorialvattnets bredd fyra sjömil. Den omständigheten att landskapets område således sträcker sig till den gräns, där statens territorialhöghet upphör, påverkar inte utsträckningen av det vattenområde om tre sjömil, som är demilitariserat med stöd av konventionen om Ålandsöarnas ickebefästade och neutralisering, fördraget mellan Finland och de Socialis-

tiska Rådsrepublikernas Förbund angående Ålandsöarna och fredsfördraget i Paris 1947.

Med beaktande av den framtida utvecklingen har det ansetts motiverat att i självstyrelselagen också beakta den situationen att rikets överhöghet eventuellt i något visst avseende utvidgas utöver territorialvattengränsen. Det gäller närmast situationer där den ekonomiska zonen i något visst avseende utvidgas, t.ex. i fråga om rätten till kontinentalsockeln eller i fråga om fiskezonen.

I en sådan situation torde det oftast samtidigt vara fråga om någon form av internationell reglering med verkan även på den nationella lagstiftningen. En utvidgning av överhögheten kan ha betydelse för landskapet, i synnerhet om den avser sakområden som faller under landskapets behörighet eller anknyter till sådana områden. Då framtida situationer är svåra att förutse och att reglera på ett uttömmande sätt i självstyrelselagen, utgår förslaget från att sådana situationer skall regleras särskilt efter en överenskommelse mellan riket och landskapet. Ett uttryckligt stadgande om detta ingår i förslaget (2 § 2 mom.).

Ålands landsting är det högsta självstyrelseorganet och representerar den åländska befolkningen. Landstingets huvudsakliga uppgift är att utöva den lagstiftande makt som enligt självstyrelselagen har tilldelats landskapet. Uppgiften som lagstiftande organ framgår inte på ett adekvat sätt av benämningen "landsting". Denna benämning kan även leda till en förväxling med landstingen i Sverige, som regionalt handhar särskilda förvaltningsuppgifter. Likaså kan en eventuell framtida reform av regionalförvaltningen i Finland tänkas medföra någon form av folkvalda organ med benämningen landsting. Av dessa språkliga skäl och i överensstämmelse med benämningen på Färöarnas motsvarande organ har det ansetts ändamålsenligt att benämningen på Ålands landsting ändras till Ålands lagting. Namnbytet är samtidigt ägnat att åtminstone symboliskt framhäva lagtingets ställning som högsta beslutande organ i landskapet. Däremot föreligger det inte något skäl att ändra den finskspråkiga benämningen "Ahvenanmaan maakuntapäivät".

Enligt den gällande självstyrelselagen kan landstinget upplösas av republikens president som samtidigt förordnar om nya val. Ett stadgande av motsvarande innehåll ingår även i förslaget. Ett sådant beslut innebär ett avsevärt

ingrepp i självstyrelsen. Därför har det ansetts motiverat att införa ett stadgande om att presidenten fattar beslut om upplösning först efter samråd med lagtingets talman. Enligt förslaget skall lagtinget också ha möjlighet att upplösa sig och förordna om nya val (3 § 4 mom.). En sådan rätt för lagtinget att direkt vädja till befolkningen harmonierar med den allmänna strävan i förslaget att utveckla självstyrelsen.

Från åländsk sida har det framställts önskemål om att det i självstyrelselagen skulle införas en förpliktelse för regeringen att, så snart det finns möjlighet till det, försöka utverka *internationella garantier* beträffande vissa viktiga angelägenheter som rör självstyrelsen. Det är fråga om svenska språkets ställning, den åländska hembygdsrätten och därtill anslutna rättigheter, utnämning av landshövdingen och grunderna för de finansiella relationerna mellan riket och landskapet samt rätt för landskapet att genom förmedling av regeringen få en sådan fråga underställd ett internationellt forum. Den övervakande roll som enligt 6 § garantilagen ankom på Nationernas Förbunds Råd föll bort genom att Nationernas Förbund upphörde och ersattes av Förenta Nationerna.

Några motsvarande garantier ingår inte i självstyrelselagen. Regeringen har inte heller funnit skäl att i förslaget ta in ett stadgande om garantier. Den åländska självstyrelsen är allmänt erkänd och fast förankrad i Finlands författning. Det är därför en naturlig och orubblig grundsats att iaktta de internationella bestämmelserna om Åland och att på det nationella planet bevara och utveckla den åländska självstyrelsen.

4.2. Hembygdsrätten

4.2.1. Förvärv och förlust av hembygdsrätt

Beträffande det lokala medborgarskapsbegreppet *åländsk hembygdsrätt* och de särskilda rättigheter som följer av hembygdsrätten bygger propositionen i huvudsak på den gällande självstyrelselagen. De erfarenheter som har vunnits vid tillämpningen av självstyrelselagen och den därtill anknutna jordförvärvslagen har dock föranlett vissa ändringar. Även samhällsutvecklingen har lett till vissa mindre ändringsförslag.

Vid revisionen av stadgandena om hembygdsrätten har man ansett att följande frågor bör särskiljas:

- förvärv av hembygdsrätt omedelbart på grund av lag,
- förvärv av hembygdsrätt på ansökan och
- förlust av hembygdsrätt.

Hembygdsrätt förvärfas enligt lagförslaget *omedelbart på grund av lag* i två fall. För det första skall den som har hembygdsrätt enligt den gällande självstyrelselagen ha hembygdsrätt även enligt den nya lagen. För det andra har även ett minderårigt barn hembygdsrätt under vissa förutsättningar. I förslaget har stadgandena om barns hembygdsrätt förenklats och omformulerats med beaktande av utvecklingen i lagstiftningen.

Enligt förslaget förvärfar ett *minderårigt barn* hembygdsrätt om dess fader eller moder har hembygdsrätt. En förutsättning är dock att barnet är finsk medborgare och bor i landskapet. Ett barn som är under 18 år får vid inflyttning till landskapet automatiskt hembygdsrätt, om någondera föräldern har hembygdsrätt. Ett barn som är fött utom äktenskap följer modern och även fadern, förutsatt att faderskapet är fastställt. Ett adoptivbarn följer adoptivföräldrarna eller -föräldern, men inte sina biologiska föräldrar.

Förslaget innehåller även en viktig ändring i förhållande till nuläget. Kvinnor skall inte längre förvärva hembygdsrätt på grund av äktenskap. Från jämställdhetssynpunkt kan en annan ordning inte heller längre motiveras. Det hade givetvis varit möjligt att vid revisionen förfara så att även männen skulle få hembygdsrätt på motsvarande grund. Ingående av äktenskap kan emellertid inte anses utgöra en tillräcklig grund för förvärvande av hembygdsrätt omedelbart på grund av lag. Förvärv av hembygdsrätt genom äktenskap kan leda till egendomliga resultat bl.a. i det fall att den make som har förvärvat hembygdsrätt genom äktenskapet senare ingår ett nytt äktenskap. Den nya maken, som alltså även skulle förvärva hembygdsrätt, har i ett sådant fall inte nödvändigtvis överhuvudtaget någon anknytning till landskapet. Slopandet av kvinnornas förvärv av hembygdsrätt på grund av äktenskap medför å andra sidan en del rättsverkningar med icke önskvärda konsekvenser, vilka man har försökt begränsa i förslaget. Särskilt har man försökt trygga den efterlevande ma-

kens ställning vid arvskifte och avvittring såsom framgår nedan.

Hembygdsrätt skall enligt förslaget på ansökan beviljas en finsk medborgare som har inflyttat till landskapet och utan avbrott haft sitt egentliga bo och hemvist där under minst fem år, om vägande skäl inte prövas föranleda avslag. Stadgandet motsvarar i sak gällande rätt. Dessutom är det enligt förslaget en förutsättning för förvärv av hembygdsrätt att sökanden har tillfredsställande kunskaper i svenska.

Högsta förvaltningsdomstolen har i ett avgörande av den 10 december 1979 efter omröstning ansett att bristande kunskaper i svenska inte kunde utgöra ett vägande skäl för avslag av en ansökan om hembygdsrätt, eftersom sådan kunskap inte har angivits i självstyrelselagen som en uttrycklig förutsättning för erhållande av hembygdsrätt (HFD 1979 I 4). Med hänsyn till den historiska bakgrunden och de grundläggande bestämmelserna om landskapets autonomi är det emellertid naturligt att sökandens kunskap i svenska skall beaktas vid avgörande av en ansökan om hembygdsrätt. Det föreslås därför att en förutsättning för erhållande av hembygdsrätt skall vara att sökanden har tillfredsställande kunskaper i svenska. Med detta avses kunskaper som gör det möjligt för sökanden att med tanke på arbete och vardagslivet i övrigt komma till rätta i ett enspråkigt svenskt samhälle. I detta sammanhang kan det också konstateras att 1 § 2 mom. medborgarskapsförordningen (699/85) föreskriver att till ansökan om medborgarskap skall fogas utredning om kunskap i finska eller svenska.

Om sökanden uppfyller kravet på fem års bosättning och har tillfredsställande språkkunskaper, skall landskapsstyrelsen bevilja honom hembygdsrätt, om vägande skäl inte prövas föranleda avslag. Liksom enligt den gällande lagen ankommer det på landskapsstyrelsen att bevilja hembygdsrätt.

Enligt lagförslaget skall landskapsstyrelsen, på samma sätt som enligt den gällande självstyrelselagen, kunna bevilja hembygdsrätt på särskilda grunder, även om sökanden inte har varit bosatt i landskapet utan avbrott i minst fem år eller inte har den språkkunskap som fordras, t.ex. till följd av handikapp eller sjukdom.

Enligt självstyrelselagen medför förlust av finskt medborgarskap även förlust av hem-

bygdsrätten. På denna punkt föreslås ingen ändring. Beträffande förlust av hembygdsrätt på grund av utflyttning från landskapet avviker förslaget från den gällande självstyrelselagen. Förslaget upptar nämligen inte någon kategorisk tid efter vilken förlust av hembygdsrätt vid utflyttning inträder enligt lag. Enligt förslaget skall det vara fråga om en utflyttning som inte bara är tillfällig. Frågan skall regleras närmare genom landskapslag, varvid det är möjligt att beakta olika utflyttningssituationer.

4.2.2. Rättigheter som är anknutna till hembygdsrätten

Stadgandena om de rättigheter som är anknutna till hembygdsrätten motsvarar i sak vad som gäller enligt självstyrelselagen. Dessa rättigheter angår:

- deltagande i val,
- förvärv av fast egendom,
- idkande av näring, och
- befrielse från värnplikt.

Deltagande i val

Den som har hembygdsrätt har rätt att delta i val av landstingets ledamöter och kommunernas fullmäktige och av övriga förtroendevalda inom landskaps- och kommunalförvaltningen. Hembygdsrätten medför även valbarhet till nämnda uppdrag. Till dessa delar motsvarar förslaget den gällande självstyrelselagen. En nyhet är att det enligt förslaget blir möjligt att införa en s.k. nordisk kommunal rösträtt. Detta innebär att finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt medborgare i Danmark, Island, Norge och Sverige genom landskapslag skall ges rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen. Detta överensstämmer med utvecklingen av vallagstiftningen i riket.

Förvärv av fast egendom

Den som har hembygdsrätt kan enligt förslaget utan inskränkningar med ägande- eller nyttjanderätt förvärva fast egendom eller annan därmed jämförbar egendom i landskapet. Stadgandet motsvarar i sak 4 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen. För den som sak-

nar hembygdsrätt gäller enligt förslaget såsom enligt den gällande lagen inskränkningar i fråga om förvärv av sådan egendom. Om dessa inskränkningar stadgas i jordförvärvslagen.

Enligt 2 § jordförvärvslagen skall den som saknar hembygdsrätt utverka landskapsstyrelsens tillstånd för att med äganderätt få förvärva eller på grund av ett lego- eller annat avtal med nyttjanderätt besitta fast egendom i landskapet. Ett motsvarande tillstånd fordras även av bolag, andelslag, föreningar och andra samfund samt av anstalter, stiftelser och sammanlutningar. Med fast egendom jämställs outbrutna områden.

I fråga om huvudregeln föreslås ingen ändring. Det har dock ansetts motiverat att föreslå ett delegeringsstadgande (2 § 3 mom.), enligt vilket lagtinget kan göra vissa undantag från huvudregeln. Härigenom kan t.ex. kortvariga hyresavtal undantas från tillståndsvänget. Undantag kan även göras för sådana åländska bolag och samfund som avses i 2 § 2 mom. i den gällande jordförvärvslagen. Det föreslås därför att detta stadgande skall utgå ur jordförvärvslagen. Förslagets 2 § 3 mom. möjliggör inte någon skärpning av villkoren för jordförvärv.

Jordförvärvslagen kräver en översyn i följande avseenden:

- förvärv av andel i dödsbo som äger fast egendom,
- förvärv av aktier eller andelar i bolag som äger fast egendom,
- statens jordförvärv,
- landskapets och de åländska kommunernas jordförvärv,
- förvärv på grund av arv och
- exproprierad fast egendom.

Andel i dödsbo betraktas som lös egendom även om det i boet finns fast egendom. Detta har lett till att förvärvstillstånd inte har kunnat krävas, när det har varit fråga om förvärv av en andel i ett dödsbo som äger eller besitter en fastighet i landskapet. Fastigheter har därför på detta sätt kunnat övergå till personer som saknar hembygdsrätt. Så har varit fallet särskilt i de åländska skärgårdskommunerna, där det finns talrika oskiftade dödsbon vilkas delägare inte längre bor i landskapet. För att förhindra en vidare utveckling i denna riktning föreslås i 2 § 2 mom. jordförvärvslagen ett stadgande, enligt vilket förvärv genom överlåtelse av andel i dödsbo, som äger eller med stöd av lego- eller annat avtal besitter fast

egendom, skall vara jämförbart med förvärv av fast egendom och således underkastat tillståndsförfarandet enligt jordförvärvslagen.

Aktier och andelar i *fastighetsägande bolag* kan överlätas som lös egendom. I förslaget har det inte ansetts vara påkallat att särskilt beakta sådana överlåtelse, eftersom landskapsstyrelsen redan nu enligt 8 § jordförvärvslagen vid beviljande av tillstånd kan föreskriva villkor som förhindrar en oönskad överlåtelse.

I 3 § jordförvärvslagen uppräknas de situationer då lagens inskränkningar inte gäller. *Staten, landskapet och åländska kommuner* kan enligt gällande rätt förvärva och besitta fast egendom i landskapet utan tillstånd. Något motsvarande stadgande ingår inte i förslaget. I 61 § i förslaget ingår detaljerade stadganden om hur staten kan förvärva fast egendom för egentlig statsförvaltning och hur det skall förfaras med staten tillhörig egendom som inte längre behövs för sådan förvaltning. I jordförvärvslagen behöver det inte heller göras några undantag för landskapet eller de åländska kommunerna. Behövliga undantag kan införas i den landskapslag som avses i 2 § 3 mom. i förslaget till jordförvärvslag.

Utän hinder av stadgandena i jordförvärvslagen kan en bank för närvarande "på sätt därom är särskilt stadgat" temporärt förvärva fast egendom, som utgör pant eller säkerhet för ogulden fordran. Hänvisningen "på sätt därom är särskilt stadgat" avser den allmänna banklagstiftningen, vilket har skapat oklarhet både i fråga om uttrycket "temporärt" och arten av fastighetsförvärvet. Banklagstiftningens nuvarande stadganden avser med uttrycket temporärt i första hand fem år, men tiden kan förlängas. Det har därför ansetts motiverat att ta in en uttömmande regel för sådana situationer. Ett förvärv av ifrågavarande slag skall gälla utan tillstånd i högst fem år, varefter förvärvet blir underkastat normalt tillståndsförfarande enligt jordförvärvslagen.

Enligt gällande stadganden är *förvärv genom arv* inte underkastat några begränsningar. Då alla kategorier av arvtagare är befriade från tillståndsplikt, leder detta till problem. Många personer, som inte längre har anknytning till landskapet och som kanske inte ens längre är finska medborgare, kan komma att äga fast egendom i landskapet. Detta vållar olägenheter särskilt när ett dödsbo förblir oskiftat och dess delägare är bosatta utomlands. I dessa fall undandras ofta åker och skog produktivt bruk.

Sådana situationer kan med tiden väntas förekomma allt oftare.

Inskränkningarna enligt jordförvärvslagen skall även gälla arv, dock med undantag för arv som har tillfallit bröstarvingar eller den efterlevande maken. Även om det är sannolikt att en efterlevande make alltid kunde räkna med att få förvärvstillstånd, är det befogat att lämna maken utanför de inskränkningar som gäller enligt jordförvärvslagen. En sådan lösning kan motiveras särskilt med hänvisning till den utveckling som den efterlevande makens arvsrättsliga ställning antas komma att undergå. På motsvarande sätt föreslås det att vid avvittring som verkställs efter endera makens död, den efterlevande har rätt att förvärva fast egendom med stöd av sin giftorätt.

Vid en bedömning av de föreslagna begränsningarna av arvsrätten för sidoarvingar bör man minnas att en sidoarvinge alltid har möjlighet att på ansökan få rätt att besitta en fastighet som han har ärvt. I fall då en sidoarvinge flyttar tillbaka till landskapet eller han annars har en nära anknytning till landskapet är det klart att tillstånd kommer att beviljas. Den som har flyttat bort från landskapet och som återvänder beviljas enligt det föreslagna 7 § 3 mom. hembygdsvärd fastän han inte uppfyller kraven enligt 7 § 2 mom. 3 punkten på fem års bosättning. De föreslagna begränsningarna gäller inte en sidoarvinge som har erhållit hembygdsvärd.

Bröstarvingar och den efterlevande maken kan enligt förslaget alltid utan tillstånd behålla ärvd fast egendom eller därmed jämförbar egendom. Likaså kan de förvärva andel i dödsbo som äger eller besitter fast egendom när de är delägare i dödsboet. En bröstarvinge eller make som enligt 25 kap. ärvdabalken har rätt att vid arvskifte få en gårdsbruksenhet oskiftad på sin lott kan utan tillstånd förvärva egendomen, trots att den överstiger arvslotten.

I syfte att påskynda skifte av dödsbon föreslås det vidare att landskapsstyrelsen skall ha rätt att yrka på skifte av dödsbon i vilka ingår fast egendom i landskapet. En förutsättning för detta är att annan än bröstarvinge eller den efterlevande maken är delägare i dödsboet och att delägaren saknar hembygdsvärd. Om ett sådant dödsbo inte skiftas inom två år från dödsfallet, kan landskapsstyrelsen begära att en skiftesman utses och yrka att boet skiftas. Om en dödsbodelägare som saknar hembygdsvärd beviljas en sådan rätt under tvåårstiden

eller om han erhåller tillstånd att förvärva den fasta egendomen, förfaller landskapsstyrelsens rätt att yrka skifte.

Det undantag som har gjorts för *exproprierad fast egendom* i 3 § 3 punkten jordförvärvslagen bör bedömas mot bakgrunden av att expropriationstillstånd för allmänna riksbehov i landskapet enligt huvudregeln beviljas av statsrådet, medan tillstånd till fastighetsförvärges av landskapsstyrelsen. Enligt förslaget är landskapsstyrelsen ensam behörig i expropriationsärenden (18 § 8 punkten och 23 §). Om statens rätt till mark för egentlig statsförvaltning stadgas i 61 § av förslaget. Ett undantag för exproprierad fast egendom behövs således inte i jordförvärvslagen.

Idkande av näring

Den som har hembygdsvärd har enligt den gällande självstyrelselagen rätt att inom landskapet idka näring för vars utövande enligt lag erfordras anmälan eller tillstånd. Enligt förslaget medför hembygdsvärden rätt att utan inskränkning utöva rörelse och yrke i landskapet. Bundenheten till anmälnings- och tillståndspliktiga näringar föreslås utgå. Stadgandet innebär i sak inte någon ändring i förhållande till gällande rätt. Enligt gällande stadgande har även den som under fem år utan avbrott haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet rätt att idka anmälnings- och tillståndspliktig näring. Ett sådant stadgande har inte ansetts behövligt i självstyrelselagen. Enligt 11 § i förslaget kan om detta stadgas i landskapslag. Förslaget upptar ett övergångsstadgande (73 §) som gäller fortsatt utövning av näring som bedrivs vid den nya lagens ikraftträdande.

Enligt den gällande lagen kan anmälnings- och tillståndspliktig näring idkas förutom av personer som har hembygdsvärd även av bolag, andelslag, föreningar, andra sammanslutningar eller stiftelser, som har laglig hemort inom landskapet och vilkas alla styrelsemedlemmar har hembygdsvärd eller under fem år utan avbrott har haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet. Enligt förslaget slopas detta stadgande. Behörigheten i fråga om näringslagstiftningen ankommer i huvudsak på landskapet. Med beaktande av principen om att rätten att "idka öppen näring" tillkommer endast dem som har hembygdsvärd, är det ändamålsen-

ligare att inte ta in några automatiska inskränkningar angående idkande av näring i självstyrelselagen, utan låta dem bli beroende av landskapslagstiftning. Förslaget utgår därför från att inskränkningar i rätten för den som inte har hembygdsvärd att utöva rörelse eller yrke som näring kan stadgas i landskapslag. I landskapslag skall kunna tas in ett stadgande om att som villkor för bolags näringsrätt på Åland kan uppställas att en viss del av bolagets aktier ägs av personer som har hembygdsvärd. Om detta villkor inte iakttas, skall landskapsstyrelsen ha befogenhet att återkalla tillståndet. Begreppet "rörelse eller yrke som näring" omfattar självständig yrkesutövning, men inte yrkesutövning i ett anställningsförhållande.

Genom landskapslag kan dock inte all näringsverksamhet inskränkas för den som saknar hembygdsvärd. Förslaget utgår från att rätten att idka en sådan näring som en i landskapet bosatt person idkar med biträde av endast make eller egna omyndiga barn och utan begagnande av affärslokal, kontor eller annat särskilt driftställe, inte kan inskränkas genom landskapslag. Detta undantag gäller s.k. självförsörjning. För dess innebörd redogörs närmare i detaljmotiveringen.

Befrielse från värdplikt

Enligt 34 § självstyrelselagen är den som har hembygdsvärd befriad från att fullgöra värdplikt. Han är likväl skyldig att tjänstgöra på motsvarande sätt vid lots- och fyrinrättningen eller i annan civilförvaltning. Enligt självstyrelselagen förutsätts det att om tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen stadgas i en särskild rikslag, efter att landstinget har beretts tillfälle att avge utlåtande i saken. Om tjänstgöring i annan civilförvaltning förutsätts det ingå stadganden i rikslag som stiftas med bifall av landstinget. Tills sådan tjänstgöring har ordnats är nämnda invånare i landskapet befriade från fullgörande av värdplikt.

Redan i 1920 års lag om självstyrelse för Åland ingick ett stadgande om att ålänningar var skyldiga att i stället för värdplikt göra "motsvarande tjänst vid lots- och fyrinrättningen, såsom därom i lag särskilt stadgas". Under perioden 1922—1938 gavs sammanlagt fem propositioner i frågan till riksdagen. Av dem gällde fyra tjänstgöring vid lots- och

fyrinrättningen (reg. prop. nr 50/1922 rd., nr 33/1924 rd., nr 52/1926 rd. och nr 11/1929 rd.). Av dessa förföll 1922 års och 1929 års lagförslag. 1924 års lagförslag godkändes, men då ett stadgande stod i strid med regeringsformen stadfäste presidenten inte lagen. Lagförslaget i 1926 års proposition förkastades. 1938 års proposition gällde inte tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen utan införande av en partiell värdplikt för ålänningar. Eftersom lagen sålunda innebar en avvikelse från lagen om självstyrelse för Åland krävde den landstingets samtycke, vilket inte gavs.

Under perioden 1922—1928 inkom landstinget med tre motioner till riksdagen om att stadgandet om tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen skulle utgå ur lagen. Motionerna förföll eller förkastades.

Under den tid självstyrelselagen har varit gällande har frågan om tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen inte aktualiserats. Något förslag till lag om anordnande av annan civil tjänstgöring har inte heller aktualiserats. De praktiska möjligheterna att ordna en sådan tjänstgöring är små. Detta kunde tala för att stadgandet i 34 § självstyrelselagen borde utgå. Trots stadgandets ringa praktiska betydelse har det inte ansetts föreligga skäl att slopa eller ändra det.

4.3. Lagstiftningsbehörighetens fördelning mellan riket och landskapet

4.3.1. Allmänt

För den åländska självstyrelsen är lagstiftningsbehörigheten och dess omfattning en fråga av största betydelse. Med hänsyn till detta är lagstiftningsbehörighetens fördelning mellan riket och landskapet enligt den gällande självstyrelselagen inte i alla avseenden ändamålsenlig. En olägenhet i det nuvarande systemet är att landskapet saknar lagstiftningsbehörighet på några rättsområden som är viktiga från självstyrelsens synpunkt. Landskapet har inte heller givits tillräckliga möjligheter att utöva inflytande i angelägenheter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet, men som har särskild betydelse för landskapet. Vidare vållar delade rättsområden osäkerhet om behörighetens omfattning och försvårar tillämpningen av lagstiftningen. För att avhjälpa dessa olägenheter föreslås bl.a. följande åtgärder:

— landskapet ges lagstiftningsbehörighet särskilt på rättsområden som är av betydelse för självstyrelsen,

— landskapets möjligheter till inflytande ökas i angelägenheter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet,

— det görs möjligt att genom lag överföra lagstiftningsbehörigheten i särskilt angivna angelägenheter från riket på landskapet,

— lagstiftningsbehörigheten omfördelas även så, att vissa angelägenheter överförs från landskapets till rikets behörighet,

— landskapets möjligheter till inflytande ökas i angelägenheter som har reglerats genom internationella fördrag.

I självstyrelselagen skall fortfarande anges å ena sidan vilka angelägenheter som hör till landskapets behörighet och å andra sidan vilka som hör till rikets behörighet. Alla rättsområden har inte angivits och kan inte heller uppräknas. Förslaget innehåller även generalklausuler, vilka är avgörande för lagstiftningsbehörigheten bl.a. på nya rättsområden.

4.3.2. Överföring av olika ärenden till landskapets lagstiftningsbehörighet

Rätten att använda landskapets flagga utvidgas genom att lagtinget får lagstifta om användningen av flaggan på fartyg som tillhör landskapet samt på i landskapet hemmahörande handelsfartyg, fiske- och fritidsfarkoster och andra med dem jämförbara farkoster. En utvidgad användning av landskapets flagga har ett betydande symbolvärde för landskapet. Då Ålands flagga folkrättsligt och sjörättsligt är en finsk flagga, föreligger det inte hinder att genomföra förslaget.

Enligt den gällande självstyrelselagen hör privaträtten med vissa i lagen angivna undantag i huvudsak till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 11 punkten). I förslaget ingår ett motsvarande stadgande. Som nya områden för landskapets behörighet har upptagits *hyra och hyresreglering* samt *grannelagsförhållanden*. Till de delar dessa områden hänför sig till privaträtten utgör de således nya undantag från huvudprincipen. Kompetensöverföringen motiveras för hyreslagstiftningens del med att jordlegolagstiftningen redan nu hör till landskapets behörighetsområde. Beträffande lagstiftningen om grannelagsförhållanden motiveras överföringen med att denna lagstiftning är

nära ansluten till byggnads- och planväsendet som likaså hör till landskapets behörighetsområde. Genom förslaget undviker man en omotiverad uppdelning av behörigheten.

Lagstiftningen om *fornminnen* skall enligt förslaget i sin helhet hör till landskapets behörighet. Enligt den gällande lagen har till rikets behörighet hänförts det legala skyddet för fasta fornlämningar och statens befogenhet att inlösa sådana fornfynd som landskapet inte förvärvar eller behåller (11 § 2 mom. 12 punkten). Förslaget motiveras med att man därigenom undviker en uppdelning av detta rättsområde. Förvaltningsuppgifterna på området ankommer enligt en överenskommelseförordning redan nu på landskapet. Enligt 23 § 3 punkten i förslaget skall landskapsstyrelsen inhämta utlåtande av behöriga riksmyndigheter innan en ågärd som gäller en fast fornlämning vidtas i landskapet.

Lagstiftningen om *socialvården* hör enligt den gällande lagen dels till landskapets, dels till rikets behörighet. Landskapets behörighet skall enligt förslaget utvidgas först och främst genom överföring av lagstiftningen om lösdrivare, alkoholister och arbetsovilliga personer (11 § 2 mom. 13 punkten). Förvaltningen på detta område har redan nu handhåfts av landskapet enligt en överenskommelseförordning. Lagstiftningen om administrativa ingrepp i den personliga friheten skall liksom hittills ankomma på riket.

Lagstiftningen om moderskapsunderstöd, familje- och barnbidrag samt invalidvård och invalidpenning (11 § 2 mom. 9 punkten) föreslås bli överförd till landskapets behörighet såsom hörande till socialvården. Förvaltningen på dessa områden handhas till stora delar redan nu av landskapsstyrelsen med stöd av överenskommelseförordningar.

Alkohollagstiftningen hör enligt den gällande självstyrelselagen i sin helhet till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 9 punkten). Enligt lagförslaget skall lagtinget ha rätt att lagstifta om *tillstånd till utskänkning av alkoholdrycker*.

Förslaget att ge lagtinget lagstiftningsbehörighet i fråga om tillstånd till utskänkning kan motiveras med att beviljandet av tillstånd nära ansluter sig till näringslagstiftningen. Även med tanke på turismen är förslaget befogat. Lagstiftningen berör dessutom social- och hälsovården, på vilka områden landskapet för närvarande har och enligt förslaget fortfarande

skall ha lagstiftningsbehörighet. Enligt förslaget kan behörigheten i fråga om övriga delar av alkohollagstiftningen överföras till lagtinget genom lag.

Undervisningsväsendet skall enligt förslaget i sin helhet vara underställt landskapets lagstiftning. Detta innebär en ändring bl.a. så till vida att det skall ankomma på lagtinget att bestämma om den allmänna läroplikten. Härmed avses frågan om vilka barn som är underkastade läroplikt och vilken ålder läroplikten gäller (11 § 2 mom. 6 punkten). Läroplikten har inte särskilt nämnts i förslaget, men den hör som en del av undervisningsväsendet till lagtingets behörighet. Ändringen är motiverad med tanke på den utveckling som har skett i det åländska samhället. Även strävan att undvika delade rättsområden talar för förslaget.

Lagtinget har vidare behörighet att stadga bl.a. om gymnasiets mål och innehåll. Till rikets behörighet hör däremot att bestämma vilka fordringar en läroinrättning skall fylla för att ha dimissionsrätt till statens universitet. I detta avseende innehåller lagförslaget ingen ändring av vad som för närvarande gäller. I princip ställer förslaget inte hinder för att man genom en landskapslag utformar gymnasieundervisningen så att den till innehållet avviker från vad som gäller i riket, även till andra delar än vad som gäller finska språket. Följden kunde dock bli den, att ett dimissionsbetyg på Åland inte berättigar till inträde vid rikets högskolor om inte särskilda avtal träffas med dem.

Arkivväsendet hör enligt den gällande lagen huvudsakligen till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 12 punkten). Enligt förslaget hör lagstiftningsbehörigheten på detta område till landskapet, med undantag endast för arkivalier som härrör från en statsmyndighet. En sådan utvidgning måste anses vara befogat med beaktande av områdets stora kulturpolitiska betydelse för landskapet. Rikets intressen beaktas genom att landskapsstyrelsen enligt förslaget skall inhämta riksarkivets utlåtande innan beslut fattas om utgallring av handlingar ur landskapsmyndigheternas eller de kommunala eller kyrkliga myndigheternas arkiv i landskapet. Enligt en överenskommelseförordning har landskapsstyrelsen redan övertagit förvaltningen på området.

Lagstiftningen om *postväsendet* hör enligt den gällande lagen till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 17 punkten). Enligt förslaget

överförs området till landskapet. Förhållandet till utländska makter regleras dock genom rikslagstiftningen, varför förbindelserna med utlandet och med världspostföreningen (UPU) fortfarande skall ankomma på riksmyndigheterna. Åland kommer i förhållande till UPU att ha samma ställning som Färöarna och Grönland. På ett liknande sätt har postväsendet reglerats på de engelska kanalöarna Alderney, Guernsey och Jersey samt på Isle of Man, Azorerna och Madeira. Utöver dessa internationella förebilder finns det även andra skäl som talar för en kompetensöverföring: ålänningarnas erfarenhet och sakkunskap, de speciella förhållandena i skärgården och turismen. Enligt en överenskommelseförordning utges redan nu särskilda frimärken för landskapet.

Telegraf- och telefonväsendet (11 § 2 mom. 17 punkten) skall enligt förslaget bli kvar inom rikets lagstiftningsbehörighet, dock så att tillstånd allmän televerksamhet i landskapet får beviljas av statsmyndigheterna endast med landskapsstyrelsens samtycke.

Radioväsendet hör enligt den gällande lagen (11 § 2 mom. 17 punkten) till rikets lagstiftningsbehörighet. Enligt förslaget skall den radio- och televisionsverksamhet som avses i lagarna om radioanläggningar och om kabelsändning (8/27 och 307/87) i landskapet hör till landskapets behörighet med undantag för frågor som gäller rikets förhållande till utländska makter. Förslaget motiveras särskilt med de kulturpolitiska mål som ligger till grund för lagförslaget. Riket har ålagts att tillhandahålla behövliga frekvenser för radio- och televisionsverksamheten i landskapet.

Landskapets lagstiftningsbehörighet skall enligt förslaget utvidgas i fråga om *rätten att belägga med straff*. Enligt den gällande självstyrelselagen hör stadgandena om bötesstraff och utsättande av vite och annat äventyr inom rättsområden som har hänförts till landskapets lagstiftningsbehörighet till området för landskapets behörighet (13 § 1 mom. 11 punkten). Den övriga strafflagstiftningen ankommer enligt 11 § 2 mom. 13 punkten på riket. Enligt förslaget får lagtinget även lagstifta om att belägga med fängelsestraff när det är fråga om ett rättsområde som lyder under lagtingets behörighet. Gällande stadganden om kompetensfördelningen har försvårat en rationell lagstiftning. Förslaget innebär givetvis inte att straffstadgandena i landskapet skall kunna avvika radikalt från de stadganden som gäller i

riket. Det möjliggör dock vissa skillnader mellan riket och landskapet när det gäller straffsatserna för likartade brott.

Rikets lagstiftningsbehörighet föreslås bli överförd på landskapet även i vissa andra angelägenheter än de som har nämnts ovan. Till en del anges de överförda områdena uttryckligen i förslaget till självstyrelselag: grundsatserna i fråga om kommunala val samt kommunal indelning, eldbegängelse, djurskydd, veterinärväsendet, gruvor och mineralfyndigheter, enskilda vägar, spårbunden trafik och allmän statistik. Till andra delar har en omfördelning av lagstiftningsbehörigheten skett utan att uttryckliga stadganden har tagits in i förslaget, eftersom lagstiftningen i annat fall hade blivit alltför detaljerad. Vilka områden som har överförts framgår av övriga stadganden och av de principer som ligger till grund för lagförslaget. Till landskapet har på detta sätt överförts behörigheten att lagstifta om mäklar-, skeppsklarer- och auktionsförrättaryrket, margarintillverkningar, handeln med konstgjorda gödselämnen, beredda fodermedel och utsädesvaror samt förmalnings- och inblandningstvång för säd. Landskapets lagstiftningsbehörighet är dock i fråga om dessa produkter begränsad på grund av att handeln med utlandet och prislagsstiftningen är hänförd till rikets lagstiftningsbehörighet.

Enligt förslaget skall självstyrelselagen inte innehålla stadganden om två principer som uttryckligen nämns i den gällande självstyrelselagen, nämligen varuutbytets frihet (11 § 2 mom. 17 punkten) och näringsfrihetens grundsats (13 § 2 mom. 19 punkten). Med varuutbytets frihet avses cirkulationen av handelsvaror och förnödenheter inom landet mellan säljare och köpare samt mellan olika landsdelar. Det följer av olika punkter i förslaget — t.ex. av den punkt som gäller bl.a. främjande av konkurrens — och av de allmänna principerna för självstyrelselagstiftningen att grundsatsen om ett fritt varuutbyte mellan landskapet och riket fortfarande skall gälla. Landskapet kan alltså inte uppställa egentliga handelshinder i förhållande till riket. Detta hindrar dock inte landskapet att föreskriva vissa krav på produkter eller förnödenheter som saluförs i landskapet, men sådana krav skall gälla generellt. Givetvis gäller även näringsfrihetens grundsats i landskapet, även om den inte uttryckligen har nämnts i lagförslaget.

Slutligen bör nämnas en från principiell synpunkt viktig utvidgning av landskapets lagstiftningsbehörighet. Enligt den gällande självstyrelselagen har rikets lagstiftande organ utslutande rätt till lagstiftning i ärenden rörande bl.a. avvikelse från grundlag (11 § 1 mom.). Ett motsvarande stadgande ingår även i lagförslaget. Med avvikelse från denna grundprincip skall enligt lagförslaget lagtinget få lagstifta om skyldighet att på lega mot full ersättning upplåta jordbruksmark och fiskevatten för tillgodogörande av deras produktionsförmåga. Då en tvångsupplåtelse kan ske även för enskilt bruk utgör stadgandet ett undantag från 6 § regeringsformen. Förslaget motiveras med att jordbruks- och fiskelagstiftningen i huvudsak ankommer på landskapet och att den stora utflyttningen från vissa delar av landskapet har lett till att relativt stora arealer åkermark ligger obrukade medan de kvarvarande jordbrukarna lider brist på odlingsmark. Beträffande fiskevattnen kan en motsvarande utveckling emottas.

4.3.3. Ökat inflytande för landskapet i angelägenheter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet

Det har ansetts viktigt att landskapet i vissa sådana ärenden som hör till rikets lagstiftningsbehörighet skall kunna göra sin mening gällande med tillräckligt eftertryck. För den skull har i lagförslaget tagits in stadganden om inhämtande av lagtingets eller landskapsstyrelsens samtycke eller landskapets yttrande i vissa angelägenheter. Sålunda föreslås det att en ändring av grundlag eller annan rikslag inte skall kunna vidtas med verkan för landskapet utan lagtingets samtycke, såvitt det är fråga om grundsatserna om enskilds rätt att äga fast egendom eller tillgångar som hör till näring. Förslaget innebär en ändring i förhållande till den gällande självstyrelselagen så till vida, att stadgandet även gäller tillgångar som hör till näring. Denna utvidgning är motiverad med tanke på att näringslagstiftningen i huvudsak är hänförd till landskapets behörighet.

Enligt förslaget hänförs ärenden som angår kärnkraft till rikets lagstiftning. Landskapets inflytande har här tryggats genom att stadga att byggande, innehav och användning av en anläggning för utvinning av kärnkraft eller hantering eller förvaring av material i anslut-

ning till en sådan verksamhet får ske i landskapet endast med landskapsstyrelsens samtycke.

Slutligen föreslås det att landskapets yttrande skall inhämtas innan en lag som har särskild betydelse för landskapet antas.

4.3.4. Överföring av lagstiftningsbehörigheten från riket till landskapet genom lag

Företrädare för landskapet Åland har föreslagit en betydligt längre gående överföring av lagstiftningsbehörigheten bl.a. på privaträttens och socialrättens område än vad föreliggande lagförslag innehåller. Även om det kan anföras goda skäl för en sådan omfördelning av lagstiftningsbehörigheten som har föreslagits från åländsk sida, är verkningarna av de föreslagna överföringarna svåra att bedöma. Man har därför vid uppgörandet av lagförslaget förhållit sig avvisande till att omedelbart överföra ifrågavarande lagstiftningsområden till landskapets behörighet. I stället har man omfattat en ordning, enligt vilken vissa angelägenheter som i förslaget har hänförs till rikets lagstiftningsbehörighet helt eller delvis kan överföras till landskapets behörighet genom lag. Man behöver då inte göra någon ändring i självstyrelselagen, när det blir fråga om en överföring. En sådan ändring kan ju endast ske i grundlagstiftningsordning och genom överensstämmande beslut av riksdagen och lagtinget.

Enligt förslaget kan en sådan överföring av lagstiftningsbehörigheten på landskapet ske, när saken gäller folkbokföring, handels-, förenings- och fartygsregister, arbetspensionskydd och annan socialförsäkring, alkohollagstiftningen i dess helhet samt bank- och kreditväsendet. Dessutom skall samma förfarande kunna tillämpas beträffande arbetsavtal och samarbete inom företag, inom vilka områden lagstiftningsbehörigheten för närvarande hör till landskapet. Överföringen kan gälla ett lagstiftningsområde i dess helhet eller vissa delar av det. Överföringen fordrar samtycke av lagtinget.

4.3.5. Överföring av ärenden till rikets lagstiftningsbehörighet

Enligt den gällande självstyrelselagen hör lagstiftningsbehörigheten rörande *arbetsavtal*,

arbetsreglemente och *läroavtal* till landskapet, medan bl.a. arbetarskyddet hör till riket. I lagstiftningen om arbetsavtal har efter självstyrelselagens tillkomst i allt större utsträckning tagits in stadganden som hör samman med arbetarskyddet. Det har av detta skäl ansetts att arbetslagstiftningen i sin helhet bör vara hänförd till rikets behörighet. Ett mindre undantag från denna huvudregel gäller tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda.

Såsom har framgått av föregående avsnitt kan lagstiftningsbehörigheten rörande arbetsavtal och samarbete inom företag enligt förslaget överföras till landskapet genom lag.

4.3.6. Ökat inflytande för landskapet vid ingående av internationella fördrag

Enligt den gällande självstyrelselagen ankommer lagstiftningen på riket, när det är fråga om *rikets förhållande till utländska makter* och om angelägenheter som har reglerats genom *internationella fördrag*. Landstingets bifall är en förutsättning för att ett fördrag skall träda i kraft, om det innehåller bestämmelser som innebär upphävande eller ändring av eller avvikelse från stadgandena i självstyrelselagen.

Även enligt förslaget skall de angelägenheter som gäller rikets förhållande till utländska makter vara hänfödda till rikets lagstiftningsbehörighet. I 9 kap. i förslaget ingår dock stadganden genom vilka landskapets möjligheter att utöva inflytande ökas och preciseras i fråga om internationella fördrag. Detta gäller i första hand förhandlingar om fördrag, om vilka landskapsstyrelsen har rätt att göra framställning hos vederbörande myndighet. Landskapet skall även underrättas om förhandlingar med främmande makt, när det är fråga om en angelägenhet som faller inom landskapets behörighet eller om avtalet annars kan ha särskild betydelse för landskapet. Dessutom har man i lagförslaget infört preciserade stadganden om ikraftträdandet av internationella fördrag.

4.4. Lagstiftningskontrollen

Landstinget stiftar landskapslagar i frågor som hör till dess lagstiftningsbehörighet. Re-

publikens president kontrollerar dock att landskapet inte överskrider sin lagstiftningsbehörighet. Övervakningen avser också rikets inre och yttre säkerhet. Presidenten kan inlägga veto och förordna att en landskapslag skall förfalla.

Republikens president har sällan använt sig av sin vetorätt. Av detta kan man inte dra den slutsatsen att kontrollsystemet inte skulle behövas. Den verkar preventivt så att varje lagstiftningsakt övervägs noggrant i landskapet. Det rådande systemet, enligt vilket utlåtande begärs av Ålandsdelegationen och vid behov också av högsta domstolen innan presidenten fattar sitt beslut, garanterar också att landskapslagarna blir omsorgsfullt granskade.

Det föreslås därför inte några principiella ändringar av lagstiftningskontrollen. Enligt förslaget kan presidenten förordna att en landskapslag skall förfalla, om han anser att lagtinget har överskridit sin behörighet. Dessutom kan presidenten förordna att en landskapslag skall förfalla, om den gäller rikets inre eller yttre säkerhet. Jämfört med den gällande självstyrelselagen föreslås dock följande ändringar:

— republikens president kan förordna att en landskapslag skall förfalla endast till någon del (partiellt veto),

— republikens president skall fatta sitt beslut inom fyra månader från det lagtingsbeslutet delgavs honom (den nuvarande tiden är tre månader).

Möjligheten att använda *partiellt veto* är motiverad framför allt av praktiska skäl. I en stor del av de fall då republikens president har förordnat att en landskapslag skall förfalla har det varit fråga om fel av teknisk natur eller annars om ringa fel. Förslaget om partiellt veto förenklar förfarandet och gör det snabbare. Om en landskapslag t.ex. innehåller en felaktig hänvisning till en rikslag eller är behäftad med något annat mindre tekniskt fel som innebär att behörigheten har överskridits, kan ett partiellt veto inläggas mot det felaktiga stadgandet. Landskapslagen kan då till övriga delar träda i kraft omedelbart. När en landskapslag gäller rikets inre eller yttre säkerhet torde partiellt veto kunna komma i fråga endast i undantagsfall.

Enligt förslaget, liksom också enligt gällande lag, skall presidenten alltid inhämta utlåtande av högsta domstolen innan han kan använda sig av sin vetorätt. Innan en landskapslag

föredras för presidenten skall Ålandsdelegationens utlåtande inhämtas.

Ett partiellt veto enligt förslaget skiljer sig från ett veto som innebär att en landskapslag förordnas att förfalla. Ett partiellt veto möjliggör ett förfarande, varigenom lagstridiga stadganden kan rättas. Till övriga delar inverkar det inte på lagtingsbeslutet. Eftersom lagtinget har uteslutande lagstiftningsbehörighet, bör landskapsmyndigheterna i en sådan situation kunna besluta om landskapslagen skall träda i kraft till de delar den har godkänts eller om den skall förfalla helt och hållet. Landskapsstyrelsen skall besluta om detta.

Tiden inom vilken republikens president skall fatta sitt beslut föreslås förlängd. Enligt den gällande självstyrelselagen skall presidenten meddela sin ståndpunkt i fråga om en landskapslag inom tre månader efter att han har delgivits beslutet om antagandet av landskapslagen. I vissa situationer kan det hända att en landskapslag medför svåra tolkningsproblem angående behörigheten. Det har visat sig att den nuvarande tremånaderstiden är för kort i sådana fall, eftersom saken skall behandlas i Ålandsdelegationen, högsta domstolen och justitieministeriet samt föredras två gånger för presidenten. Det föreslås att tiden om tre månader för beslutsfattandet förlängs till fyra månader.

Stadgandena om lagstiftningskontrollen motsvarar i övrigt i stora drag den gällande självstyrelselagen. Vissa mindre tekniska ändringar förslås dock. Dessa ändringar behandlas i detaljmotiveringen.

4.5. Förvaltning

4.5.1. Förvaltningsbehörigheten

Enligt förslaget skall förvaltningsbehörigheten på samma sätt som enligt den gällande självstyrelselagen fördelas mellan riket och landskapet utgående från lagstiftningsbehörigheten. Den som har lagstiftningsbehörighet inom ett rättsområde har således normalt också förvaltningsbehörighet. Detta medför att landskapets förvaltningsbehörighet utvidgas till att gälla också de nya områden som enligt förslaget faller under landskapets lagstiftningsbehörighet.

För närvarande sköter riksmyndigheterna och landskapsmyndigheterna gemensamt den

förvaltning som gäller bekämpning av *smittsamma sjukdomar hos människor och djur*. Enligt en överenskommelseförordning sköter landskapsstyrelsen de uppgifter som enligt lagstiftningen ankommer på länsstyrelsen. Landskapsstyrelsen har med stöd av en överenskommelseförordning för närvarande behörighet att bevilja tillstånd för framställning, förvaring och försäljning av *gifter* av andra klass, dock inte apoteksvaror. För att förvaltningen skall vara enhetlig har det ansetts ändamålsenligt att föreslå att den i dessa angelägenheter skall handhas av landskapsmyndigheterna.

Landskapet handhar enligt den gällande självstyrelselagen förvaltningen av lufttrafiken inom landskapet på sjukvårdens och turismens områden. Det föreslås att den näringsrättsliga förvaltningen i fråga om *den interna lufttrafiken* i landskapet skall höra till landskapsstyrelsen. Landskapsstyrelsen skall dock inhämta riksmyndigheternas utlåtande innan beslut i hithörande frågor fattas. Frågor om säkerhet och övriga angelägenheter som gäller lufttrafiken ankommer på riksmyndigheterna. Dessa skall dock samråda med landskapsstyrelsen i frågor som är av särskild betydelse för landskapet.

Konsumentskyddslagstiftningen hör enligt förslaget till rikets lagstiftningsbehörighet. Härav följer att även förvaltningsuppgifterna inom området handhas av riksmyndigheterna eller av kommunala myndigheter enligt rikslagstiftningen. Konsumentklagonämnden har närmast till uppgift att ge rekommendationer med anledning av klagomål som gäller konsumtionsnyttigheter och näringsidkares prestationer. Uppgifterna hänför sig för Ålands del till lokal verksamhet. Det är därför och också av språkliga skäl och med hänsyn till geografiska omständigheter motiverat att det i landskapet tillsätts en särskild nämnd för att handha de uppgifter som konsumentklagonämnden sköter i riket. Nämnden skall tillsättas av landskapsstyrelsen.

Av ovan nämnda skäl utgår förslaget från att även den kommunala konsumentrådgivningen i landskapet skall handhas av landskapsstyrelsen. Detta skall ske genom avtal mellan landskapet och kommunerna. Förslaget följer den modell som med stöd av en överenskommelseförordning för närvarande gäller i fråga om den allmänna rättshjälpsverksamheten på Åland. Vid skötseln av både de uppgifter som ankommer på konsumentklagonämnden

och de konsumentrådgivningsuppgifter som ankommer på kommunerna skall rikslagstiftningen tillämpas.

4.5.2. Ökade möjligheter för landskapet att påverka i förvaltningsangelägenheter

Samtycke av landskapsstyrelsen är enligt förslaget en förutsättning för att sjöfartsstyrelsen skall kunna besluta om att inrätta nya farleder för handelssjöfarten i landskapet. Det är här fråga om ett administrativt avgörande, i vilket rikets och landskapets intressen kan strida mot varandra. Om samförstånd i en sådan fråga inte kan nås, skall enligt förslaget saken i sista hand avgöras av Ålandsdelegationen.

Enligt förslaget skall *samråd* äga rum i många angelägenheter som hör till rikets behörighet. Samrådsskyldigheten gäller t.ex. sjöfarten, lufttrafiken och arkivväsendet.

Enligt förslaget skall Finlands Bank och landskapsstyrelsen om möjligt samråda när Finlands Bank ämnar fatta ett beslut som kan väntas få särskild betydelse för landskapets näringsliv eller för sysselsättningen i landskapet. Det har ansetts ändamålsenligt att i lagen införa en sådan samrådsskyldighet, eftersom Finlands Bank genom ingripanden i kreditinrättningarnas verksamhet kan påverka näringspolitiken. Åtgärder som ter sig nödvändiga och eftersträvasvärda för hela landet, kan för landskapet ha negativa effekter. Detta beror framför allt på att landskapets näringsliv till sin struktur klart avviker från näringslivet i övriga delar av landet. Ur landskapets synvinkel är samrådsskyldigheten viktig också av den anledningen att landskapet självt inte har tillräckliga ekonomisk-politiska instrument, t.ex. sådana som gäller beskattningen, till sitt förfogande.

Jordbruksnäringen och fiskerinäringen har stor betydelse för landskapet. Redan den första självstyrelselagen gav landskapet vidsträckt behörighet inom dessa områden. Landskapet bör kunna styra produktionen inom dessa näringar. De frågor som gäller priset på lantbruks- och fiskeriprodukter samt främjande av exporten av lantbruksprodukter hör dock till riksmyndigheternas behörighet. Av det följer att inkomsten för lantbrukare och därmed delvis också styrningen av produktionen regleras genom rikslagstiftningen också för Ålands vidkommande. Av dessa skäl har det ansetts

motiverat att i förslaget ta in ett stadgande om rätt för landskapsstyrelsen att vid sidan av statsrådet få vara företräd vid de förhandlingar med producenterna som gäller lantbruks- och fiskeriinkomsten samt styrningen av lantbruksproduktionen och fiskerinäringen. Landskapsstyrelsen kan genom att delta i förhandlingarna uppmärksamma de särskilda problem och lösningar som näringsstrukturen på Åland kan kräva.

I vissa frågor som hör till rikets behörighet skall landskapsstyrelsen enligt förslaget *höras*. Detta skall vara fallet innan beslut fattas om sådana ändringar i importskyddet för lantbruks- och fiskeriprodukter som särskilt kan beröra lantbruksproduktionen och fiskerinäringen i landskapet. Förslaget motiveras med de ovan nämnda, för landskapet viktiga näringspolitiska synpunkterna.

Landskapsstyrelsen skall enligt förslaget också höras innan beslut fattas om indragning av en inrättning eller ett fast arbetsställe vid statens lokalförvaltning i landskapet. För landskapet är detta viktigt för att garantera att service tillhandahålls på svenska. Också av regionalpolitiska skäl, t.ex. för bevarandet av arbetsplatser, är skyldigheten att höra landskapet viktig.

I vissa angelägenheter skall de statliga myndigheterna enligt förslaget inhämta *utlåtande* av landskapet. Så skall vara fallet t.ex. innan tillstånd beviljas för utövande av tillståndspliktig näring i landskapet. Skyldigheten att inhämta utlåtande är motiverad, eftersom ett sådant tillståndsärende är viktigt för landskaps näringsliv. På motsvarande sätt föreslås det att landskapsmyndigheterna skall inhämta utlåtande av en behörig riksmyndighet i vissa för riket viktiga angelägenheter. T.ex. i vissa frågor som gäller fornminnen och arkivalier skall utlåtande av riksmyndigheterna inhämtas.

Samarbete mellan riket och landskapet förutsätts i angelägenheter som gäller statistik. Landskapets lagstiftningsbehörighet utvidgas enligt förslaget till att omfatta statistik om förhållandena i landskapet, medan regleringen av statistik för rikets behov fortfarande hör till rikets lagstiftningsbehörighet. För att onödigt dubbelarbete skall kunna undvikas när statistiska uppgifter insamlas skall både riksmyndigheterna och landskapsmyndigheterna vara skyldiga att tillhandahålla varandra behövliga statistiska uppgifter om Åland samt att samarbeta när sådana statistiska uppgifter insamlas.

4.5.3. Överenskommelseförordningar

Systemet med s.k. överenskommelseförordningar föreslås bibehållas. I sak innehåller förslaget inte några större förändringar jämfört med den gällande självstyrelselagen. Det föreslås dock att förfarandet vid uppsägning av en överenskommelseförordning ändras. Enligt förslaget anses en överenskommelse ha upphört ett år efter uppsägning, även om förordningen av någon orsak inte har ändrats eller upphävts. Detta jämställer bättre än för närvarande riks- och landskapsmyndigheterna, vilket är motiverat eftersom det är fråga om en överenskommelse mellan dem.

Liksom enligt den gällande självstyrelselagen skall lagtinget inom sin behörighet kunna stifta landskapslagar som avviker från en överenskommelseförordning. En nyhet i förslaget är att en sådan landskapslag skall kunna tillämpas, till den del lagen inte står i strid med förordningen, redan innan förordningen har upphävts eller ändrats. Detta motiveras med den rätt långa uppsägningstiden.

4.5.4. Övriga förslag

Förslaget innehåller inte några ändringar av behörigheten i frågor som gäller *pass*. Lagstiftningen och förvaltningen skall fortfarande höras till riksmyndigheterna. Självstyrelsen och den särskilda rättsliga ställning som hembygdsrätten ger ålänningarna har dock ansetts motiverat ett stadgande om att ordet "Åland" skall ingå i pass som utfärdas på Åland. En förutsättning är dock att den som ansöker om pass har hembygdsrätt. Ett motsvarande stadgande finns i självstyrelselagen för Färöarna (se avsnitt 2.5.1.).

För att det centrala syftet med självstyrelsen skall kunna uppnås är det viktigt att Ålands befolkning garanteras utkomstmöjligheter inom landskapets gränser. Redan nu försöker de statliga myndigheterna och inrättningarna i landskapet i mån av möjlighet anställa ålänningar. Staten är den främsta garanten för upprätthållandet av självstyrelsen, vilket bör anses medföra särskilda förpliktelser vid *besättande av statliga tjänster i landskapet*. Förslaget utgår därför från att boende i landskapet skall tillmätas särskild betydelse när statliga tjänster besätts. Likaså skall det tillmätas betydelse att sökanden har kännedom om för-

hållandena i landskapet. Det sistnämnda kravet tar också hänsyn till riksintressen, eftersom kännedom om förhållandena i landskapet bidrar till att effektivisera den statliga lokalförvaltningen inom landskapet och att förbättra samverkan mellan riks- och landskapsmyndigheterna.

Varken kännedom om landskapets förhållanden eller boende i landskapet utgör absoluta krav för anställning i statens tjänst i landskapet. De är endast tilläggsmeriter som kan räknas sökanden till godo i en situation då flera sökande är någorlunda lika meriterade för tjänsten. Stadgandet är enligt förslaget även tillämpligt på tjänster vid självständiga statsanstalter i landskapet, och genom förordning kan det ges tillämpning även på anställning vid andra samfund i vilka staten har avgörande inflytande. Med samfund avses här bolag, självständiga offentligt rättsliga anstalter eller föreningar i vilka staten på offentligt rättslig eller privat rättslig grund har den faktiska bestämmanderätten.

Enligt 84 § regeringsformen kunde tidigare, med vissa undantag, endast finska medborgare *utnämnas till statliga tjänster*. Det ansågs att denna regel även gällde kommunala tjänsteinnehavare med rätt till myndighetsutövning. Från den 1 augusti 1989 har 84 § regeringsformen och vissa andra stadganden ändrats (724—729/89) så att även utlänningar, med vissa särskilt utpräknade undantag, kan utnämnas till tjänster hos staten, kommunerna och kommunalförbunden.

Självstyrelselagen innehåller inte något stadgande om att den som anställs i landskapets tjänst skall vara finsk medborgare. Lagen har tidigare tolkats så, att kravet även gäller landskapets tjänstemän. På senaste tid har tolkningen dock mjukats upp och medborgare i framför allt de nordiska länderna har anställts för vissa uppgifter.

Förslaget utgår från att det i landskapets och kommunernas tjänst kan anställas personer som är medborgare i ett annat nordiskt land. Detta motiveras med de allmänna strävandena att behandla nordiska medborgare lika oavsett medborgarskap, något som har tagit sig uttryck i en gemensam nordisk arbetsmarknad även inom den offentliga sektorn t.ex. i fråga om sjukvårdspersonal. Stadgandet är dessutom motiverat av behovet att inom vissa områden få tjänsteinnehavare med specialkompetens. Om anställning av andra utlänningar än nor-

diska medborgare skall enligt förslaget stadgas i landskapslag. Förslaget understryker landskapets självständiga beslutanderätt i detta avseende.

På grund av polisförvaltningens speciella karaktär kan endast finska medborgare enligt förslaget utnämnas till polismanstjänster i landskapet. Förslaget motsvarar den nya 9 a § (725/89) i statstjänstemannalagen.

Också i fråga om *beslutsproceduren i statsrådet i angelägenheter som gäller självstyrelsen* föreslås en mindre ändring. Enligt 17 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen föredras ärenden som rör Ålands självstyrelse från justitieministeriet av en av statsrådet förordnad särskild föredragande, som skall vara förtrogen med lagstiftningen angående Ålands självstyrelse. De frågor som gäller landskapets ekonomi föredras dock från finansministeriet. Denna arbetsfördelning bibehålls i förslaget. Även föredraganden vid finansministeriet skall enligt förslaget särskilt förordnas av statsrådet. I praktiken har redan nu en viss tjänsteman skött uppdraget vid finansministeriet. Föredragandena i åländska ärenden skall vara förtrogna med landskapets självstyrelse.

Slutligen är det skäl att nämna två frågor som inte har ansetts behöva särskild reglering i självstyrelselagen. Under många års tid har landskapets polismyndigheter i praktiken handhaft huvuddelen av de uppgifter som enligt behörighetsstadgandena borde skötas av riksmyndigheterna, dvs. brottsbekämpning, förundersökning m.m. Förhållandet har särskilt markerats sedan länsmanstjänsterna i landskapet drogs in. Genom överenskommelseförordningar har landskapets polis tilldelats flera särskilda riksuppgifter. Eftersom det rådande systemet är det mest praktiska och ekonomiska alternativet, föreslås det att detta bibehålls. Något särskilt stadgande om detta behöver dock inte ingå i självstyrelselagen.

När en riksmyndighet vars verksamhetsområde omfattar landskapet fullgör sina uppgifter är den skyldig att beakta landskapslagstiftningen. Detta följer redan av den gällande självstyrelselagen. Med stöd av 14 § 4 mom. i den gällande lagen har landstinget ansetts ha rätt att "älägga" en riksmyndighet att vid delad förvaltning sköta även den del som härflyter av landskapslagstiftningen. Så har skett även då stadgandena i landskapslagstiftningen i sak har avvikit från de motsvarande stadganden i rikslagstiftningen som myndighe-

ten i övrigt är skyldig att iaktta. Riksmyndigheter vilkas verksamhetsområde omfattar landskapet skall vid handläggningen av angelägenheter som gäller Åland beakta den landskapslagstiftning som gäller deras förvaltningsuppgifter. Detsamma gäller också rikets domstolar, som skall beakta landskapslagstiftningen när de handhar rättskipningen i landskapet, vilket är förenligt med att landskapslagar, så som det framgår av motiveringen till 17 §, har samma verkan som rikslagar och därför måste följas av såväl riks- som landskapsmyndigheterna. Något särskilt stadgande i självstyrelselagen om riksmyndigheternas skyldigheter att iaktta landskapslagstiftningen har inte ansetts behövligt.

4.6. Rättskipning

Enligt förslaget skall rättskipningen i landskapet såsom för närvarande ankomma på de myndigheter om vilka stadgas i rikslag. Domsrätten utövas således av rikets domstolar eller av andra riksmyndigheter som har dömande makt. Detta gäller i princip även den förvaltningsrättsliga lagskipningen. Som det framgår av avsnittet 2.2.6. gäller på detta område en särskild lag, lagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden. Enligt den är landskapsstyrelsens besvärinstans i förvaltningsärenden när besvär anförs över beslut av lägre förvaltningsmyndigheter i landskapet, om ärendet enligt självstyrelselagen hör till självstyrelsen och inte gäller beskattning. Lagen har tolkats så, att den också kan gälla besvär över kommunala myndigheters beslut. Det föreslås att dessa stadganden tas in i självstyrelselagen och att den särskilda lagen upphävs.

Besvär över lagligheten av landskapsstyrelsens beslut anförs enligt förslaget hos högsta förvaltningsdomstolen. Detta överensstämmer med 40 § i den gällande självstyrelselagen. Landskapsstyrelsens beslut kan enligt förslaget inte överklagas i fråga om ändamålsenligheten.

Huvudregeln i det gällande systemet har av praktiska skäl i stort sett bibehållits. Enligt förslaget möjliggörs dock en sådan reglering av förvaltningsrättskipningen som beaktar landskapets särställning. Enligt förslaget bör ansvaret för handläggningen av förvaltningsbesvär ankomma på en riksmyndighet i landskapet, vilket överensstämmer med 21 och 22 §§ i den

gällande självstyrelselagen. Riksmyndigheten i fråga skall kunna handlägga såväl ärenden som gäller tillämpning av rikslagstiftning som ärenden som härflyter av landskapslagstiftningen.

Länsrätterna ombildades från den 1 november 1989 till regionala förvaltningsdomstolar. Reformen gäller dock inte länsrätten vid Ålands länsstyrelse.

Vid beredningen av propositionen har det ansetts viktigt att det även i landskapet Åland inrättas en *förvaltningsdomstol*, som övertar länsrättens uppgifter. Det har också ansetts önskvärt att en sådan domstol kan behandla besvär i sådana förvaltningsärenden som för närvarande behandlas av landskapsstyrelsen. Enligt 60 § regeringsformen skall om inrättande av ny domstol stadgas genom lag. På grund av självstyrelselagens speciella status har det inte ansetts ändamålsenligt att i den ta in stadganden om en förvaltningsdomstol för Åland. Detta bör ske i en särskild rikslag. I lagförslaget konstateras detta. I lagförslaget har också tagits in ett stadgande enligt vilket en sådan förvaltningsdomstol genom landskapslag kan anförtrors rättskipningsuppgifter i förvaltningsärenden som hör till landskapets behörighetsområde. Detta gör det möjligt att i landskapslag bestämma att besvär över beslut av förvaltningsmyndigheter som lyder under landskapsstyrelsen skall anföras hos den nämnda domstolen. I lagen om inrättande av en sådan förvaltningsdomstol bör beträffande domstolens sammansättning och behörighet beaktas den speciella ställning som domstolen kommer att få.

Avsikten är att reformen av förvaltningsrättskipningen i landskapet Åland skall beredas så, att reformen kan träda i kraft samtidigt som den nya självstyrelselagen.

4.7. Stadganden om språk och kultur

Av den historiska översikten (2.1.) framgår det att Finland i Ålandsöverenskommelsen har förbundit sig att säkerställa och garantera Ålands befolkning dess svenska språk samt kultur och sedvänjor. Det svenska språket utgör en av hörnstenarna i den åländska självstyrelsen. Förslaget bygger till stora delar på de principer och stadganden angående språket som ingår i den gällande självstyrelselagen och som i det väsentliga är härledda ur Ålandsöverenskommelsen. Både den principiella bakgrun-

den till självstyrelsen och erfarenheterna av dess tillämpning har dock ansetts kräva vissa förtydliganden. Språkstadgandena har huvudsakligen för tydlighetens skull samlats i ett särskilt kapitel (6 kap.). Även i stadgandet om förvärv av hembygdsrätt (7 §) ingår ett stadgande om språket, för vilken redogörs i avsnittet 4.2.1.

Enligt 37 § i den gällande självstyrelselagen är statsmyndigheternas i landskapet Åland samt Ålandsdelegationens *ämbetspråk* svenska. En finskspråkig sakägare har enligt samma lagrum rätt att i egen sak som handläggs av en myndighet använda sitt eget språk och att få expeditioner på detta språk. Härvid skall den allmänna språklagens stadganden om den svenskspråkiga befolkningens rätt på enspråkigt finska områden tillämpas på motsvarande sätt. Stadgandet om statsmyndigheternas och Ålandsdelegationens språk är det enda allmänna stadgandet i självstyrelselagen om ämbetspråket. Av stadgandet framgår inte den språkliga indelningen och sålunda inte heller landskapsmyndigheternas och de kommunala myndigheternas ämbetspråk. Förarbetena till självstyrelselagen och tillämpningen av stadgandet ger dock vid handen att landskapet står utanför tillämpningsområdet för språklagens stadganden om indelning i ämbetsdistrikt och självstyrelseområden.

I regeringens proposition till riksdagen angående självstyrelselag för Åland (reg.prop. nr 100/1946 rd.) konstateras det i fråga om 37 § att "Enär Åland f.n. är ett enspråkigt svenskt språkområde och bevarandet av landskapets språkliga och kulturella egenart utgör ett av autonomilagstiftningens huvudsyftsmål, har uttrycket 'i område med finsk befolkningsmajoritet' ansetts böra ersättas med lokutionen 'i enspråkigt finskt område'. Tvåspråkiga områden på Åland måste anses vara en anomali med hänsyn till autonomilagstiftningens föreskrifter angående skolspråket." Till samma resultat kom språkskyddskommittén, som i sitt betänkande (komm. bet. 1971:B 13) ansåg att "då man från finskspråkigt håll betraktar dessa språkstadganden bör det observeras, att språkskyddet för svenska på Åland icke till sin karaktär är det minoritetsskydd, som den allmänna språklagen avser att ge på Finlands övriga territorium".

För att skapa klarhet i förhållandet mellan den språkliga indelningen enligt språklagen och självstyrelselagens språkstadganden har i för-

slaget tagits in ett stadgande om att landskapet är enspråkigt svenskt i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen.

På samma sätt som enligt gällande lag utgår förslaget från att finska medborgare skall ha rätt att inför domstol och andra riksmyndigheter i egen sak använda finska.

Förslaget innehåller ett stadgande om *myndigheternas skriftväxlingsspråk*, som i huvudsak motsvarar gällande stadgande i saken. Enligt förslaget skall alla skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och riksmyndigheterna i landskapet avfattas på svenska. Detsamma gäller skriftväxlingen mellan statsmyndigheterna i landskapet. Även skrivelser och andra handlingar som statsrådet eller de övriga riksmyndigheterna sänder till landskapsmyndigheterna och riksmyndigheterna i landskapet skall avfattas på svenska. Stadgandet gäller även överdomstolar och andra riksmyndigheter, vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller en del av landskapet.

I förslaget föreslås dock en ändring i fråga om skriftväxlingsspråket jämfört med gällande lag. Enligt lagen om publicering av internationella överenskommelser (360/82) kan vissa fördrag publiceras utan översättning till finska eller svenska. Om ett sådant förslag enligt det föreslagna 9 kap. skall tillställas landskapet för samtycke, skall fördragstexten enligt huvudregeln översättas till svenska. För att inte försvåra och fördröja förfarandet i en sådan situation har det ansetts motiverat att inta ett stadgande om att ett fördrag som inte publiceras på svenska kan översändas till landskapet på originalspråket.

Eftersom hänvisningen till språklagen föreslås slopad, har i förslaget tagits in ett stadgande om *översättning till finska*. Enligt det skall domstolarna och länsstyrelsen på begäran av sakägare till sina expeditioner foga en översättning till finska. Det har också ansetts motiverat att föreslå ett stadgande om att myndigheterna vid behov skall se till att handlingar översätts till svenska. Skyldigheten gäller, om en handling som har tillställts en domstol eller någon annan statsmyndighet i strid med gällande stadganden om ämbetspråket är avfattad på finska. Stadgandet motsvarar 3 § 2 mom. (599/82) språklagen.

Med beaktande av att anknytningen till den allmänna språklagen föreslås slopad har i förslaget också intagits ett stadgande om översätt-

ningar till svenska som skall fogas till expeditioner. Stadgandet ger enskilda sakägare i landskapet rätt att i ärenden som handläggs av statsrådet, centrala ämbetsverk, domstolar, eller andra riksmyndigheter till vilkas ämbetsdistrikt landskapet hör, till expeditionen få fogad en översättning till svenska i de fall då expeditionen med stöd av den allmänna språklagstiftningen utfärdas på finska. Stadgandet motsvarar till sitt innehåll 5 och 6 §§ språklagen (141/35).

De föreslagna stadgandena om *undervisningspråket* motsvarar i sak 35 § i den gällande självstyrelselagen och har sin grund i Ålandsöverenskommelsen.

Eftersom landskapet är enspråkigt är det möjligt att i landskapets skolor avlägga examina med ämneskombinationer där finska saknas eller som i fråga om finskan uppfyller lägre krav än normalt. För att detta inte skall leda till att ålänningar går miste om möjligheten att få högre undervisning inom landets gränser, vilket inte är i vare sig landskapets eller rikets intresse, ingår i förslaget ett stadgande om inträde till läroinrättningar. Enligt stadgandet kan den som har avlagt examen vid en undervisningsanstalt i landskapet vinna inträde och avlägga examen vid en svensk-, eller tvåspråkig undervisningsanstalt som upprätthålls av staten eller erhåller understöd av den, även om han inte har de *kunskaper i finska* som möjligen annars krävs för inträde och avläggande av examen. Omfattningen av stadgandets innebörd skall fastslås i en särskild riksförordning.

I statens tjänst i landskapet kan enligt 39 § i den gällande självstyrelselagen anställas endast personer som har styrkt att de fullständigt behärskar svenska såväl i tal som i skrift. Lagen innehåller inte några stadganden om hur denna kunskap skall ådagaläggas. Detta medför att de allmänna reglerna i språklagstiftningen om hur sådan kunskap ådagaläggs blir tillämpliga, vilket har medfört tolkningssvårigheter. Tjänstemän som inte har akademisk slutexamen och som inte har kunnat återöppna litterär verksamhet eller tidigare tjänsteverksamhet har haft svårt att kunna visa den språkkunskap som självstyrelselagen kräver. I förslaget har det på grund av dessa problem inte tagits in något kategoriskt stadgande om fullständiga kunskaper i svenska. I stället föreslås att det genom förordning som utfärdas med landskapsstyrelsens samtycke skall stadgas om *den språkkunskap som krävs för statstjän-*

ter. I förordningen kan olika krav för olika kategorier av anställda föreskrivas. Samtidigt kan i förordningen behövliga krav på kunskaper i finska och eventuellt också i andra språk ställas för vissa tjänstemän.

Utbildningen för de statsanställda i landskapet har inte i alla avseenden kunnat tillgodoses, och den utbildning som har stått till buds har oftast enbart varit finskspråkig. Det har därför ansetts att det finns behov att i förslaget ta in ett stadgande om att staten skall tillhandahålla utbildning på svenska för sina anställda i landskapet. Förslaget syftar särskilt till att staten som arbetsgivare skall fullgöra sin skyldighet att ordna sådan fortbildning som skapar förutsättningar för befordran.

Av principiella och praktiska skäl har stadganden om *information och föreskrifter på svenska* tagits in i förslaget. För det första skall statsrådet försöka påverka näringsidkarna så att de ger de åländska konsumenterna behövlig information på svenska om varor och tjänster. Stadgandet är deklaratoriskt, ty statsrådet kan endast indirekt påverka enskilda näringsidkare. Däremot har statsrådet möjligheter att direkt påverka myndigheternas information, som stadgandet också gäller. Stadgandet kränker inte lagtingets rätt att inom ramen för sin behörighet föreskriva t.ex. att produkter skall förses med svenska anvisningar.

Enligt förslaget skall statsrådet också se till att bestämmelser och föreskrifter som skall gälla i landskapet finns tillgängliga på svenska. Enligt 6 § 2 mom. lagen om åtgärder som gäller myndigheternas föreskrifter och anvisningar (573/89) skall föreskrifterna publiceras samtidigt på finska och svenska. Detta stadgande innebär en stor förbättring, eftersom många föreskrifter tidigare har utfärdats endast på finska. Vid distributionen av föreskrifterna och informationen om dem bör också de särskilda behoven på Åland beaktas. Dessutom bör särskild uppmärksamhet fästas vid olika slags blanketter samt kollektivavtal som tillämpas på Åland. Dessa måste alltså finnas tillgängliga även på svenska.

4.8. Landskapets ekonomi

Det gällande ekonomiska utjämningsförfarandet begränsar landskapets rätt till självstyrelse på ett sätt som varken historiskt sett eller med hänsyn till rådande förhållanden är moti-

verat. Det föreslås därför att lagtinget fritt skall få besluta om användningen av de medel som ställs till landskapets förfogande. Denna princip kommer till uttryck i ett stadgande i självstyrelselagen om att lagtinget utövar sin budgetmakt genom att fastställa en budget för landskapet (44 §). Enligt förslaget skall utformningen av landskapets budget och formerna för finansieringen i övrigt vara en intern självstyrelsefråga.

Den fria budgeteringsrätten förutsätter att lagtinget med beaktande av sitt politiska ansvar tillgodoser befolkningens sociala behov. I förslaget har därför i stadgandet om den fria budgeteringsrätten inskrivits principen att lagtinget skall sträva efter att befolkningen i landskapet skall komma i åtnjutande av sociala förmåner på minst samma nivå som befolkningen i riket (44 § 2 mom.). Stadgandet är till sin natur deklaratoriskt och ger uttryck för en allmän målsättning. Lagtinget kan självfallet besluta om längre gående förmåner till den del lagstiftningsbehörigheten ankommer på landskapet. Stadgandet innebär inte något krav på likformighet.

I fråga om *utgifterna* kan landskapet enligt förslaget förfoga över tillbudsstående medel för de ändamål lagtinget bestämmer utan någon form av efterhandsgranskning. Detta sker inom ramen för den budget som fastställs av lagtinget. Till lagtingets fria budgeteringsrätt skall även höra rätten att bilda särskilda fonder.

Förslaget ger landskapet ökade möjligheter att beakta lokala förhållanden. Landskapet kan besluta om finansieringsformer som beaktar näringsstrukturen på Åland och olika sektorer speciella behov. Besparingsåtgärder inom vissa områden kan ge utrymme för insatser på andra områden. Lagtingets budgeteringsfrihet medför som sådan inte någon annan ändring för statens vidkommande än att eftergranskningen, som nämns i avsnitt 2.2.8., bortfaller.

Lagstiftningsbehörigheten i fråga om *allmänna skatter och avgifter* samt rätten att uppbära skatter ankommer enligt förslaget på riket på samma sätt som enligt den gällande

självstyrelselagen. Landstingets nuvarande rätt att besluta om och att för landskapets behov använda inkomster från närings- och nöjesskatter samt att pålägga tilläggsskatt på inkomster och tillfällig extra inkomstskatt (landskapskatt) består likaså oförändrad. Lagstiftningsbehörigheten i fråga om beskattningen regleras i 18 och 27 §§.

Inkomsterna i landskapets ekonomi skall, såsom tidigare, till huvuddelen bestå av de anslag som tillförs landskapet av statsmedel. I övrigt kan landskapet tillgodogöra sig de inkomster som nu inflyter till dess årsstater för ordinarie respektive enskilda medel. För upptagande av lån i utlandet förutsätts inte, såsom i den gällande självstyrelselagen, samtycke av republikens president.

Enligt förslaget skall landskapet årligen, för täckande av utgifterna för självstyrelsen, tillföras ett anslag av statsmedel. Detta årliga anslag, som i normala fall skall vara tillräckligt för självstyrelsens behov, fastställs vid en särskild avräkning. Avräkningsbeloppets storlek fastställs så att de i statsbokslutet för respektive år redovisade inkomsterna, med undantag för upptagna nya statslån, multipliceras med ett visst relationstal, den s.k. avräkningsgrunden. Avräkningsbeloppets bindning till statsbokslutet innebär att beloppets storlek följer kostnadsutvecklingen inom statsekonomin. Vid fastställandet av avräkningsbeloppet skall man bortse från i statsbokslutet redovisade nya lån. Detta motiveras av att landskapet kan ta upp motsvarande lån för egen del. Det är naturligt att landskapet tillkommande medel beräknas på den del av inkomsterna i statsbokslutet som i huvudsak utgörs av skatter och avgifter, eftersom samtliga direkta och indirekta skatter i landskapet uppbärs av staten. Det föreslagna systemet är även principiellt oberoende av vad som genom riksbudgeten anslås för olika utgiftsområden.

Avräkningsgrunden, vilken anges som ett relationstal i form av ett visst procenttal av ovan nämnda inkomster i statsbokslutet, föreslås i 47 § uppgå till 0,45 %.

Ålands befolkningstal i förhållande till hela rikets befolkningstal framgår av tabell 7.

Tabell 7. Befolkningsrelation åren 1973—1988

År	Bosatt befolkning Åland	Bosatt befolkning Finland	Befolkningsrelation, %
1973	21 867	4 678 761	0,46737
1974	22 142	4 702 387	0,47087
1975	22 288	4 720 500	0,47215
1976	22 413	4 730 800	0,47377
1977	22 455	4 747 000	0,47304
1978	22 591	4 758 100	0,47479
1979	22 608	4 771 300	0,47383
1980	22 783	4 787 800	0,47586
1981	22 984	4 812 200	0,47762
1982	23 251	4 841 700	0,48022

1983	23 374	4 869 900	0,47997
1984	23 595	4 893 700	0,48215
1985	23 591	4 910 700	0,48040
1986	23 640	4 925 600	0,47994
1987	23 761	4 938 600	0,48113
1988	23 908*	4 954 584*	0,48254

* Uppskattad befolkning 31.12.1988

Prognoserna för denna befolkningsrelation tyder på en fortsatt ökning för Ålands del i förhållande till hela riket.

Avräkningsgrunden kan även jämföras med den redovisbara skatterelationen mellan Åland och hela riket (tabell 8).

Tabell 8. Basuppgifter för beräkning av skatterelation Åland/riket

År	Åland, 1 000 mk			Riket, 1 000 mk			Relation Åland/riket
	Inkomst och förmögenhetsskatt*	Sjömansskatt**	Totalt	Inkomst- och förmögenhetsskatt	Sjömansskatt	Totalt	
1975	42 321	9 039	51 360	8 939 254	64 366	9 003 620	0,5704
1976	48 934	11 732	60 666	10 135 697	90 380	10 226 077	0,5932
1977	48 589	12 544	61 133	9 630 906	93 674	9 724 580	0,6286
1978	46 299	12 118	58 417	9 477 904	93 123	9 571 027	0,6104
1979	56 267	13 780	70 047	11 244 786	100 070	11 344 856	0,6174
1980	62 323	16 268	78 591	13 282 567	124 036	13 406 603	0,5862
1981	73 481	17 041	90 522	15 310 561	132 869	15 443 430	0,5862
1982	82 413	18 802	101 215	17 406 589	153 344	17 559 933	0,5764
1983	92 428	19 660	112 088	19 858 002	160 005	20 018 007	0,5599
1984	102 567	21 870	124 437	22 262 010	183 284	22 445 294	0,5544
1986			140 160			27 328 544	0,5129

*) Ingår debiterade skatter från privatpersoner, aktiebolag, andelslag, öppna bolag o. dyl., föreningar och dödsbon.

**) Enbart statsskatt

Skatteutjämnning på utländska fartyg ej medräknat.

Fr.o.m. 1986 medräknas sjöarbetsinkomster i inkomst och förmögenhetsstatistiken.

Källa: Statistisk årsbok för Finland 1976—1988 (Debiterade direkta skatter länsvis)

Skattestyrelsen (Sjömansskatten)

Basuppgifterna till denna del är såtillvida bristfälliga att olika statliga stöd och bidrag inte framgår. Dessutom saknas indirekta skatter och avgifter.

Bl.a. som en följd av svårigheterna att uppnå tillförlitlighet i den redovisade skatterelationen föreslog den parlamentariskt sammansatta Ålandskommittén att man för bestämmandet av avräkningsgrunden skulle utgå från de årliga anslag av statsmedel som under åren 1978—82 hade tillförts landskapet i form av ordinarie och extraordinarie medel. Genom valet av

denna lösning tillbakavisades de åländska önskemålen om en egen skattelagstiftning och skatteförvaltning. Den valda tidsperioden ansågs representera en normal period. Tiden efter 1982 frånsågs medvetet, eftersom beredningen av revisionen av självstyrelselagen kunde tänkas inverka på de årliga ekonomiska uppgörelserna under åren efter 1982. Vid den fortsatta beredningen av propositionen har det dock beaktats att statsbokslutet under de senaste åren har genomgått en kraftig ökning på inkomstsidan. Denna ökning har beaktats så att

den av Ålandskommittén föreslagna avräkningsgrunden 0,48 % har sänkts till 0,45 %. Fästän relationstalet är lägre än vad kommittén föreslog, kommer dock avräkningens markbe- lopp att stiga.

Tabell 9. Uträknade avräkningsgrunder för åren 1973—1988

År	Skattefinansiell utjämnning 1 000 mk	Erhållna e.o. anslag 1 000 mk	Totalt 1 000 mk	Statens inkomster exkl. nya statslån enl. statsboksluten 1 000 mk	Relations- tal, %
1973	52 865	15 801	68 666	16 659 027	0,41218
1974	72 654	2 935	75 589	20 656 537	0,36593
1975	97 019	7 149	104 168	24 470 781	0,42568
1976	111 722	16 817	128 539	31 057 441	0,41387
1977	138 180	14 338	152 518	32 995 315	0,46224
1978	159 285	11 800	171 085	34 793 216	0,49172
1979	169 760	18 000	187 760	38 425 245	0,48864
1980	207 784	23 786	231 570	44 566 166	0,51961
1981	240 554	13 125	253 679	53 041 683	0,47826
1982	250 924	520	251 444	59 871 167	0,41998
1983	281 976	—	281 976	65 214 577	0,43238
1984	325 636	4 116	329 752	76 423 524	0,43148
1985	334 626	2 885	337 511	85 631 510	0,39414
1986	379 322	—	379 322	92 946 418	0,40811
1987	419 282 *)	8 185	427 467	100 880 177	0,42374
1988	429 631 **)	13 000	442 631	116 514 647	0,37989

*) Det belopp som underställs skattefinansiell prövning

**) Preliminär uppgift

Relationsmedeltal

1975—1984 = 0,4564

1978—1982 = 0,4796

1978—1988 = 0,4425

För perioden 1978—1982, som låg till grund för Ålandskommitténs beräkningar, är avräkningsgrunden 0,48 %. Om man beaktar erhållna anslag av statsmedel efter år 1982, är relationstalet 0,46 % för tidsperioden 1975—1984 och 0,44 % för tidsperioden 1978—1988.

Orsaken till dessa lägre relationstal står att finna i flera faktorer. De lägre ordinarie anslagen motiveras till stor del av skillnaderna i samhällsekonomin på Åland och i riket. Samtidigt som statsbudgeten belastats av sysselsättningsfrämjande åtgärder, satsningar på forskning och teknik och därmed jämförbara utgiftsposter under 1980-talet har för Ålands del motsvarande behov av satsningar än så länge varit små. Den fortsatta högkonjunkturen har därtill medfört ett betydande överskott i statsbudgeten under senare år, vilket även det sänker relationstalet eftersom de åländska utgifterna är relaterade till de statliga inkomsterna. Den exceptionella överhettningen inom

den åländska byggnadssektorn och näringslivet som sådant har påkallat en återhållsamhet i fråga om offentliga investeringar, vilket har skapat ett uppdämt behov av infrastrukturinvesteringar inom turismen, den offentliga förvaltningen och energisektorn.

Statsbudgeten har haft högre utgifter för bl.a. sysselsättning och strukturomvandling samtidigt med ett överhettningdämpande budgetöverskott. Dessa faktorer verkar så att relationstalet blir lägre.

Tilldelningen av extraordinarie anslag under de senaste åren har därtill varit anmärkningsvärt låg, vilket även det visar på ett uppdämt behov av större offentliga satsningar och investeringar. I och med det nya ekonomiska systemet bör det årliga avräkningsbeloppet vara dimensionerat så att det även täcker de återkommande större satsningarna och investeringarna, vilka enligt nu gällande system finansieras med extraordinarie anslag.

Mot bakgrund av de ovan nämnda relationsmedeltalen och med beaktande av statsbokslutets utveckling de senaste åren föreslås det att avräkningsgrunden skall vara 0,45 %. Om man lägger 1989 års statsbudget som grund, skulle avräkningsbeloppet bli nästan 597 milj. mk. Enligt preliminära beräkningar kommer utjämnningen för år 1989 att vara drygt 462 milj. mk. För år 1989 skulle förslaget alltså ha inneburit en ökning om knappt 135 milj. mk. Denna ökning motiveras med att utjämningsbeloppet, av orsaker som angetts ovan, har varit för lågt de senaste åren samt med att förslaget innebär ökade utgifter för landskapet. Detta beror på de ökade förvaltningsuppgifter och -utgifter som direkt övergår på landskapet i och med den nya självstyrelselagen.

För att framtida förändringar skall kunna beaktas och erforderlig flexibilitet uppnås, har det ansetts vara påkallat att föreslå möjligheter till en ändring av avräkningsgrunden. Avräkningsgrunden skall ändras t.ex. då uppbyggnaden av statsbudgeten undergår större förändringar genom överföring av större budgetområden till särskilda fonder eller på annat sätt. Likaså skall en ändring ske när ändringar sker i brutto-nettoprincipen.

En ändring av avräkningsgrunden skall enligt förslaget också ske, om landskapets utgifter har ökat på grund av i 48 § i lagförslaget närmare angivna orsaker. I de situationer då landskapets utgifter har minskat genom att riket övertagit på landskapet ankommande förvaltningsuppgifter innebär ändringen en sänkning av avräkningsgrunden. En ändring av avräkningsgrunden kan också avse endast vissa år.

Om ändring av avräkningsgrunden skall enligt förslaget stadgas i rikslag med lagtingets bifall.

Det föreslagna systemet syftar till att lagtinget genom sina egna beslut skall kunna påverka den ekonomiska utvecklingen i landskapet så fritt som möjligt. Landskapet skall enligt 49 § under vissa betingelser få en *skattegottgörelse*. Skattegottgörelsen skall utfalla då de debiterade direkta skatterna i landskapet överstiger 0,52 % av motsvarande skatter i hela landet. Gränsen 0,52 % är drygt åtta procent högre än folkmängdsrelationen 0,48 %. Skattegottgörelsen utgör ett incitament för landskapsmyndigheterna att föra en näringspolitik som möjliggör ökade skatteintäkter. Den föreslagna skattegottgörelsen

kompenserar i viss mån det åländska önskemålet om en egen skattelagstiftning och -förvaltning.

Beräkningen av skattegottgörelsen är tekniskt sett enkel och sker enligt följande schema:

Skatt Åland (Å) — 0,0052 x skatt hela Finland (Fi)

Exempel:	Skatt Å 101 215 000
0,0052 x skatt	= 91 311 652
Fi 17 560 000 000	
Skattegottgörelse	9 903 348

Skattegottgörelsen skulle, om den hade varit gällande åren 1972—1987, ha tillfört Åland följande belopp i tusen mk:

År	1 000 mark
1972	5 193
1973	5 183
1974	10 851
1975	4 541
1976	7 490
1977	10 565
1978	8 648
1979	11 054
1980	8 877
1981	10 216
1982	9 903
1983	7 987
1984	—
1985	—
1986	—
1987	—

Enligt förslaget skall landskapet under normala förhållanden komma till rätta med de belopp som det tillförs enligt det ovan nämnda avräkningssystemet. Inte desto mindre kan det uppkomma situationer, där det ter sig befogat att staten bidrar med särskilda anslag. Statsmakten bör därför bistå i situationer som föranleds av oförutsedda, ogynnsamma händelser av större betydelse för det åländska samhället och dess ekonomi. Inom ramen för det nuvarande systemet kan i sådana fall extraordinarie anslag komma i fråga.

Särskilda bidrag förutsätts kunna utgå i två olika situationer, vilka vardera i stor utsträckning är betingade av geografiska eller ekonomiska särförhållanden på Åland. I det ena

fallet är det fråga om att förhindra eller undanröja väsentliga rubbningar i samhälls-ekonomi som särskilt drabbar landskapet. I det andra fallet är det fråga om oförutsedda fysiska händelser förorsakade av naturkrafter eller om andra händelser av katastrofnatur.

Beslutanderätten i fråga om avräkningen bibehålls enligt förslaget i stort oförändrad. Ålandsdelegationen skall sålunda besluta om avräkningen, bidragen, förskottet osv. De viktigaste avgörandena kräver stadfästelse av republikens president. Ärendena föredras från finansministeriet såsom enligt den gällande självstyrelselagen.

Den gällande självstyrelselagen innehåller ett stadgande om att staten står för kostnaderna för den statliga förvaltningen på Åland. Detta skall gälla också enligt den föreslagna lagen, men ett särskilt stadgande om detta har inte ansetts behövligt.

5. Propositionens förhållande till de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter

De viktigaste internationella konventioner om mänskliga rättigheter som för närvarande binder Finland är, sett från den åländska självstyrelsens synpunkt, de internationella konventionerna av år 1966 om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976) och om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7 och 8/1976).

Den förstnämnda konventionen bringades i kraft genom en förordning. Den lag genom vilken riksdagen godkände vissa bestämmelser i sistnämnda konvention antogs enligt förordningen om bringande i kraft av konventionen utan att Ålands landstings bifall hade inhämtats. Dessa konventioner har sålunda inte ansetts innehålla bestämmelser som innebär upphävande eller ändring av eller avvikelser från stadgandena i självstyrelselagen.

Inom Europarådet har år 1950 ingåtts en konvention om skydd för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Finland har under tecknat konventionen jämte tilläggsprotokoll i maj 1989. Konventionen har ratificerats i maj 1990. Emedan konventionen gäller frågor som enligt självstyrelselagen är hänförliga till Ålands landstings lagstiftningsbehörighet, har lands-

tingets bifall inhämtats till att konventionen träder i kraft i landskapet.

De lagförslag som ingår i propositionen står inte i strid med de nämnda konventionerna.

6. Propositionens verkningar i fråga om organisation och personal

6.1. Organisatoriska förändringar

Syftet med den föreslagna reformen är att utveckla självstyrelsen. Detta medför att självstyrelsemyndigheternas uppgifter inom förvaltningen ökar medan statsmyndigheternas uppgifter i samma mån minskar. Härav följer att reformen får vissa organisatoriska verkningar för såväl statsförvaltningen som landskapsförvaltningen. Verkningarna är mest påtagliga i den statliga lokalförvaltningen i landskapet. De största förändringarna sker inom postförvaltningen och radioväsendet. Post- och televerkets distriktsförvaltning och förvaltningen av lokalradion övergår till landskapet.

De föreslagna ändringarna i fråga om landshövdningens behörighet leder till att hans uppgifter i någon mån förändras. Detsamma gäller länsstyrelsens uppgifter. Länsstyrelsen borde uppenbarligen omorganiseras. Frågan har utretts av en av inrikesministeriet tillsatt kommission, den s.k. statsförvaltningskommissionen för Åland (kommittébetänkande 1987:56).

Om en särskild förvaltningsdomstol inrättas i landskapet följer därav organisatoriska verkningar som särskilt utreds i samband med lagstiftningen därom.

Verkningarna av möjliga behörighetsförskjutningar enligt 29 § 1 mom. i förslaget kan i detta sammanhang inte närmare behandlas. Frågan bör utredas särskilt för varje enskilt fall.

Ålandsdelegationens sammansättning förändras inte. Antalet suppleanter för medlemmarna utökas av praktiska skäl från en till två. De nya uppgifter som delegationen får kan medföra ett behov av att utöka den personal som biträder delegationen och de tekniska hjälpmedlen. Frågan kan närmare utredas först efter att man har fått erfarenhet av den nya ordningen.

6.2. Verknningar i fråga om personal

Enligt 75 § 1 mom. i förslaget skall den vars anställningsförhållande i statlig tjänst berörs av överföring av lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten enligt lagförslaget, om han samtyckt därtill, med bibehållna förmåner överförs till motsvarande uppgifter i landskapets tjänst i enlighet med vad som stadgas i förordning. De flesta överföringarna från statlig tjänst till landskapets tjänst kommer att ske inom postförvaltningen. När lagen träder i kraft torde antalet tjänste- och befattningshavare inom postförvaltningen i landskapet uppgå till ungefär 170 personer.

I fråga om övriga förvaltningsområden som övergår till landskapet torde några större överföringar av personal inte ske. Landskapet handhar i de flesta fall redan nu förvaltningen inom dessa områden.

7. Propositionens ekonomiska verkningar

7.1. Statsekonomiska verkningar

Huvudmotivet för det föreslagna ekonomiska systemet har varit att skapa en friare ordning i fråga om användningen av statsanslagen utan någon detaljgranskning av landskapets utgifter i förhållande till statens motsvarande utgifter. Den föreslagna ordningen underlättar handläggningen av avräkningen hos de granskande myndigheterna. Förfarandet förenklas även av att grunden för den ordinarie avräkningen är bestämd på förhand. Staten och landskapet kan på förhand ungefärligt beräkna såväl förskottsbeloppet som det slutliga avräkningsbeloppet. De speciella utredningar och planer som finansministeriet och Ålandsdelegationen har varit tvungna att ta del av i samband med beviljande av extraordinarie anslag, och som ofta i samband med uppgörande av statsbudgeten har medfört extra arbete inom ministeriet, skall enligt förslaget inte längre förekomma. Det kan antas att detta leder till en viss inbesparing av förvaltningsutgifter.

Beträffande den ordinarie avräkningen medför det föreslagna systemet inte någon ökning av procentsatsen jämfört med medeltalet för de ordinarie och extraordinarie anslag som beräknats enligt nivån för tiden 1975—1988. Jäm-

fört med de senaste åren ökar dock markbeloppet. Jämfört med 1989 års utjämnning beräknas ökningen vara inemot 135 milj. mk. Skälen för denna ökning redovisas ovan (4.8).

Den föreslagna skattegottgörelsen för landskapet kan i någon mån öka statens utgifter. Från statsfinansiell synpunkt har den inte någon större betydelse. I de fall då skattegottgörelse skall utgå är också intäkterna för staten genom de indirekta skatterna större än normalt. De i 51 § i förslaget förutsatta bidragsformerna kan medföra utgifter i vissa fall, men de är av ren undantagskaraktär.

Förslaget att landskapet i fråga om skattefrihet och därmed jämförbara förmåner skall jämföras med staten (66 §) innebär ett visst bortfall av skatteintäkter för staten. Effekten av detta torde bli obetydlig.

7.2. Landskapsekonomiska verkningar

Det föreslagna nya ekonomiska systemet medför inte i princip någon ökning av de medel som står till landskapets förfogande jämfört med vad som enligt gällande system utgår i form av ordinarie och extraordinarie anslag. Den föreslagna skattegottgörelsen kan dock ha en stimulerande verkan på landskapets näringspolitik. Rörelsefriheten enligt det föreslagna systemet är av väsentlig betydelse för landskapet. Den möjliggör en självständig ekonomisk politik med prioriteringar enligt landskapets särskilda behov.

Övertagandet av nya kompetensområden, så som t.ex. postväsendet, ger landskapet mera medel, men samtidigt tar landskapet ansvaret för kostnaderna. Statens ansvar för dessa kostnader upphör, varför den totala ekonomiska verkningen torde bli oförändrad.

7.3. Kommunalekonomiska verkningar

Förslaget inverkar inte direkt på de åländska kommunernas ekonomi. Den utökade landskapskompetensen i fråga om lagstiftning och den friare ekonomin kan likväl på längre sikt i viss mån få även kommunalekonomiska verkningar. Verkningarna kan inte bedömas på förhand. Den utvidgning av självstyrelsen som förslaget medför kommer förmodligen inte att märkbart öka kommunernas ekonomiska ansvar. Inom de förvaltningsområden som över-

går från staten till landskapet, t.ex. inom konsumentskyddsförvaltningen, kommer en del av ansvaret för den kommunala verksamheten att falla på landskapet.

DETALJMOTIVERING

1. Motivering till lagförslagen

1.1. Självstyrelselag för Åland

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §. Självstyrelse för Åland. Paragrafen motsvarar den gällande lagen. Den lagstiftningsbehörighet och förvaltningsbehörighet som landskapet har framgår av stadgandena i lagen. Vid tolkningen av de grundläggande stadgandena om självstyrelsen, t.ex. de stadganden som avser att bevara språket och kulturen, utgör Ålandsöverenskommelsen utgångspunkten.

2 §. Landskapets område. Motsvarigheten till paragrafen finns i 1 § 2 mom. i den gällande lagen. Enligt paragrafens 1 mom. omfattar landskapet det område som när lagen träder i kraft hör till landskapet, dvs. det område som utgjorde Ålands län då den första självstyrelselagen trädde i kraft, dock med beaktande av den gränsjustering på skäret Märket i Ålands hav som genomfördes genom ändringen år 1985 av 1 § 2 mom. självstyrelselagen. Förutom landområdet hör till landskapet således det territorialvatten som enligt stadgandena om gränserna för Finlands territorialvatten omedelbart ansluter sig till landskapets område. För närvarande går gränsen för territorialvattnet vid fyra sjömil. Enligt lagen om rätt till allmänt vattenområde inom landskapet Åland utgör Finlands territorialvatten inom landskapet allmänt vattenområde till den del det är beläget utom byarågång och tillhör jämte botten landskapet. Förslaget innebär således inte någon ändring i sak jämfört med nuläget. Den föreslagna formuleringen i 1 mom. avser emellertid att medföra att eventuella förändringar i fråga om de allmänna gränserna för Finlands territorialvatten gäller även för landskapets del utan att självstyrelselagen behöver ändras.

Enligt förslaget påverkas inte det vattenområde om tre sjömil kring Åland som genom internationella avtal är demilitariserat.

Paragrafens 2 mom. gäller det fall att en utvidgning av rikets överhöghet sker utan att territorialvattnet utvidgas. Det gäller situationer då den ekonomiska zonen utvidgas, t.ex. i fråga om kontinentalsockeln eller fiskezonen. Det är då fråga om en ny situation, som oftast regleras internationellt och som kräver en noggrannare nationell reglering. Det kan vara fråga om förändrade fiskekvoter eller utvinande av nya naturtillgångar m.m. Det har därför inte ansetts vara skäl eller ens möjligt att noggrant reglera hur en utvidgning av rikets överhöghet av detta slag skall utfalla för landskapets del. Däremot följer av stadgandet en skyldighet för riksmyndigheterna och landskapsmyndigheterna att samråda om verkningarna för landskapet av en sådan internationell överenskommelse.

En direkt bindning till kompetensfördelningen enligt självstyrelselagen kan utfalla fel och i fråga om s.k. delade rättsområden medföra svårigheter i praktiken. Förslaget utgår därför från att en utvidgning av rikets överhöghet inte automatiskt skall medföra en motsvarande utvidgning för landskapets vidkommande enligt dess behörighet. En utvidgning för landskapets del skall bedömas särskilt i varje förekommande situation och regleras efter överenskommelse mellan riket och landskapet. Stadgandet eftersträvar flexibilitet. Överenskommelsen kan ske i olika former beroende på olika situationer. Är det fråga enbart om att utvidga landskapets förvaltning inom ett sakområde, kan en överenskommelseförordning användas. I någon situation kan ett offentlig-rättsligt avtal mellan riket och landskapet vara tillräckligt. Vid en betydande utvidgning kan i den lagstiftning som rikets utvidgade överhöghet förutsätter efter överenskommelse intas stadganden som reglerar landskapets utvidgade rättigheter.

3 §. *Landskapets organ.* Stadgandet i 1 mom. motsvarar 2 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen. Stadgandet innefattar principen om att Ålands lagting representerar landskapets befolkning. Det ankommer på lagtinget att uttrycka befolkningens vilja i frågor som rör självstyrelsen. Detta sker i form av den beslutanderätt samt rätt att ta initiativ och ge utlåtanden som lagtinget har i enlighet med de enskilda stadgandena i självstyrelselagen. I samband med självstyrelsen kan det uppstå behov av att ta ställning till frågor som inte omedelbart gäller självstyrelseangelägenheter enligt lagen, men som tangerar självstyrelsens grunder eller området för landskapets behörighet. Också i dessa situationer skall landskapets talan föras av lagtinget.

Den lagstiftande makten i självstyrelseangelägenheter utövas av lagtinget. Angående landskapsstyrelsens behörighet med stöd av delegering stadgas i 21 §. Lagtingets behörighet utsluter samtidigt riksorganens behörighet att lagstifta i självstyrelseangelägenheter. Om det sätt på vilket lagtinget utövar sin lagstiftande makt stadgas i 17 §. Behörighetsområdet bestäms enligt 18 §.

I paragrafens 2 mom. nämns de verkställande organen inom landskapsförvaltningen. Den allmänna styrelsen och förvaltningen handhas av Ålands landskapsstyrelse och de myndigheter som lyder under den. Enligt 16 § stadgas i landskapslag om det sätt på vilket landskapsstyrelsen utses.

4 §. *Landshövdingen.* Paragrafen motsvarar inledningen till 6 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen.

Landshövdingen är regeringens företrädare i landskapet. Han företräder även republikens president i vissa frågor (14 §). Närmare stadganden om landshövdingen finns i 8 kap. (52—54 §§).

5 §. *Ålandsdelegationen.* Stadganden om Ålandsdelegationen finns i 28 § i den gällande självstyrelselagen. Ålandsdelegationen, som består av ledamöter som utses av lagtinget och statsrådet, skall som hittills vara ett gemensamt organ för landskapet och riket. Delegationen sköter de uppgifter som särskilt nämns i lagen. Om delegationens sammansättning, uppgifter och kostnader stadgas närmare i 8 kap.

2 kap.

Åländsk hembygdsrätt

6 §. *Hembygdsrätt med stöd av lag.* Paragrafen motsvarar delar av 3 § 1 mom. och 5 mom. i den gällande självstyrelselagen. Åländsk hembygdsrätt tillkommer enligt 1 punkten direkt med stöd av lag den som åtnjuter hembygdsrätt enligt gällande lag. Utgångspunkten är att hembygdsrätten är en förvärvad rättighet. Stadgandet har intagits i lagen närmast för tydlighetens skull. Den som har åländsk hembygdsrätt med stöd av den gällande lagen när den nya lagen träder i kraft har även hembygdsrätt med stöd av den nya lagen. Samtidigt kommer även den nya lagens stadganden att tillämpas på en sådan person. Övriga stadganden om förvärv av hembygdsrätt i anslutning till att den nya lagen träder i kraft finns i 72 §.

Enligt 2 punkten har barn under 18 år som är finska medborgare och bosatta i landskapet hembygdsrätt, om fadern eller modern har en sådan rätt. För att ett barn som föds i äktenskap skall få hembygdsrätt är det tillräckligt att antingen fadern eller modern har en sådan rätt. Ett barn som föds utom äktenskap följer modern och, om faderskapet har fastställts, även fadern. Stadgandet gäller utan särskilt omnämnande även adoptivbarn, som följer adoptivföräldrarna eller -föräldern men inte sina biologiska föräldrar. Barnets hembygdsrätt enligt denna punkt är självständig. Ett villkor är dock att barnet är bosatt i landskapet. Av barn under 18 år krävs inte i 7 § 2 mom. 3 punkten nämnda kunskaper i svenska. Detta beror på att barnet automatiskt följer föräldrarna och inte behöver ansöka om hembygdsrätt vid inflyttning.

I förslaget ingår inte någon motsvarighet till 3 § 4 mom. i den gällande självstyrelselagen, enligt vilket en kvinna som ingår äktenskap med en man som har åländsk hembygdsrätt förvärvar hembygdsrätt. Med beaktande av principen om jämställdhet mellan kvinnor och män bör vardera makens förvärv av hembygdsrätt regleras självständigt och lika. Om maken skulle förvärva hembygdsrätt på grund av äktenskap, kunde detta medföra att hembygdsrätt efter skilsmässa och omgifte lätt skulle tillkomma personer utan någon anknytning till landskapet. Som en viss lindring av följderna av att hustrun inte längre förvärvar hembygdsrätt på grund av äktenskap föreslås en ändring

i 3 § lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland.

7 §. *Förvärv av hembygdsrätt på ansökan.* Paragrafen motsvarar 3 § 2 och 3 mom. i den gällande självstyrelselagen. Hembygdsrätt kan enligt 1 mom. förvärvas också på ansökan. Ansökan riktas till landskapsstyrelsen, som beviljar denna rätt.

I 2 mom. ingår kriterierna för förvärv av hembygdsrätt på ansökan. I 72 § finns ett övergångsstadgande om förvärv av hembygdsrätt på grund av ansökan.

Endast finska medborgare kan förvärva hembygdsrätt på ansökan. Utöver finskt medborgarskap förutsätts det att sökanden har flyttat till landskapet (1 punkten) och att han under minst fem år utan avbrott haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet (2 punkten). Eftersom hembygdsrätten beviljas på ansökan blir sökanden skyldig att i ovissa fall visa, att han haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet under minst fem år. Femårstiden, som har sin upprinnelse i Ålandsöverenskommelsen, har bibehållits.

På de grunder som nämns i den allmänna motiveringen (4.2.1.) föreslås i 2 mom. 3 punkten ett stadgande om språkkunskaper. Av den som ansöker om hembygdsrätt krävs tillfredsställande kunskaper i svenska. Härmed avses sådana kunskaper som gör det möjligt för sökanden att både med tanke på arbetslivet och det vardagliga livet i övrigt komma till rätta i ett enspråkigt svenskt samhälle. Kunskapskravet är uttömmande angivet i detta stadgande. Genom landskapslag kan stadgas om hur kunskaperna skall ådagaläggas.

Uppfyller sökanden de krav som nämns i 2 mom., skall landskapsstyrelsen bevilja honom hembygdsrätt. Liksom enligt den gällande självstyrelselagen (3 § 2 mom.) kan landskapsstyrelsen emellertid också enligt lagförslaget avslå en ansökan, om vägande skäl finns. Stadgandet skall tolkas enligt samma principer som 4 § medborgarskapslagen (401/68). Det kan förutsättas t.ex. att sökanden har fört en hederlig vandring.

Liksom enligt den gällande lagen föreslås en möjlighet att bevilja hembygdsrätt på lindrigare grunder än de som stadgas i självstyrelselagen. Enligt 3 mom. skall grunderna emellertid fastställas genom landskapslag och inte genom beslut av landskapsstyrelsen i enskilda fall. Det föreligger inte hinder för att i landskapslag ge

landskapsstyrelsen en viss prövningsrätt i frågan.

Genom landskapslag kan t.ex. stadgas att också den som inte fyller kravet på fem års bosättning eller på språkkunskaper kan beviljas hembygdsrätt. Beviljandet av hembygdsrätt förutsätter särskilda skäl. Stadgandet gör det möjligt att t.ex. en person, som tidigare har haft hembygdsrätt, vid återflyttning till landskapet snabbt kan återfå den, eller att den som flyttar till landskapet efter att ha gift sig med någon som har hembygdsrätt kan få hembygdsrätt efter en kortare bosättning än fem år. Det kan finnas särskilda skäl att bevilja hembygdsrätt också i de fall då det är omöjligt att uppfylla språkravet t.ex. på grund av ett talfel eller avsaknad av talförmåga.

Det har inte ansetts nödvändigt att i lagen ta in ett uttryckligt stadgande om den närmare regleringen av förfarandet vid ansökan om och beviljande av hembygdsrätt. En sådan reglering kan också i avsaknad av ett uttryckligt stadgande i självstyrelselagen ske genom landskapslag.

8 §. *Förlust av hembygdsrätt.* Paragrafen, som motsvarar 3 § 7 mom. i den gällande självstyrelselagen, innehåller i 1 mom. uttömmande kriterier för förlust av hembygdsrätt. Den som förlorar sitt finska medborgarskap förlorar direkt på grund av lag även sin hembygdsrätt.

Den andra situationen som kan leda till förlust av hembygdsrätt är enligt 2 mom. utflyttning annat än tillfälligt från landskapet. Huruvida utflyttning skall leda till förlust av hembygdsrätt och vid vilken tidpunkt sådan förlust skall inträda, regleras enligt förslaget genom landskapslag. Det har inte ansetts föreliggande skäl att i självstyrelselagen kategoriskt binda förlusten av hembygdsrätt till en viss tid såsom i den gällande självstyrelselagen (3 § 7 mom.). Förslaget möjliggör en differentiering, som ger bättre möjligheter att beakta olika utflyttningssituationer.

9 §. *Deltagande i val och valbarhet.* Paragrafens 1 mom. motsvarar 4 § 1 mom. andra meningen i den gällande självstyrelselagen. I paragrafen anges vissa politiska rättigheter som hembygdsrätten automatiskt medför. Den som har hembygdsrätt får delta i val av lagtingets ledamöter och kommunernas fullmäktige samt i val av övriga förtroendevalda inom landskaps- och kommunalförvaltningen. En-

dast personer med hembygdsrätt är valbara till sådana uppdrag.

Hänvisningen i 2 mom. till 67 § utgör däremot en nyhet. Enligt 67 § skall s.k. nordisk kommunal rösträtt införas i landskapet genom landskapslag. Sådan rösträtt avser att gälla förutom medborgare i annat nordiskt land även finska medborgare, som saknar åländsk hembygdsrätt.

10 §. *Rätt att förvärva fast egendom.* Paragrafen motsvarar 5 § i den gällande självstyrelselagen. I paragrafen finns en hänvisning till lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland, jordförvärvslagen, som reglerar de inskränkningar som gäller för enskilda personer som inte har hembygdsrätt samt för bolag och andra sammanslutningar. Enligt paragrafen gäller inskränkningarna inte den som har hembygdsrätt.

Jordförvärvslagen antogs i samband med ändringen av 5 § i den gällande självstyrelselagen. I den ingår stadganden om inskränkningar i jordförvärvsrätten och om tillståndsförfarandet. Av lagtekniska skäl har det ansetts vara ändamålsenligast att i jordförvärvslagen sammanföra samtliga stadganden om inskränkningarna samt undantagen från dem. I 10 § i förslaget ingår därför endast en hänvisning till jordförvärvslagen.

11 §. *Näringsrätt.* Paragrafen motsvarar 4 § 2—5 mom. i den gällande självstyrelselagen. Rätten att idka näring i landskapet för den som inte har hembygdsrätt kan enligt paragrafen inskränkas genom landskapslag. I stadgandet har använts uttrycket "utöva rörelse eller yrke som näring". Detta motsvarar i sak den formulering som ingår i lagen om beskattning av inkomst av näringsverksamhet (360/68), där det stadgas att med "näringsverksamhet avses rörelse och yrkesutövning". Formuleringen omfattar sålunda även yrkesutövning som självständig företagare, men inte yrkesutövning av den som står i anställningsförhållande.

I landskapslag kan enligt förslaget tas in inskränkningar i fråga om rätten att idka näring. Inskränkningarna kan innebära direkta förbud eller begränsande villkor. Av självstyrelselagen följer inte omedelbart några inskränkningar, utan de blir beroende av landskapslag.

Paragrafen innehåller ett viktigt undantag i fråga om näring till självförsörjning, vilket

begrepp i stort överensstämmer med gällande näringslagstiftning. Om en person som är bosatt i landskapet idkar näring så, att näringen bedrivs endast med biträde av make eller maka eller egna omyndiga barn och utan begagnande av affärslokal, kontor eller annat särskilt driftställe, kan näringsidkandet inte förhindras eller inskränkas genom landskapslag. Det har ansetts vara skäl att i självstyrelselagen införa en uttömmande definition av näring till självförsörjning, som är oberoende av eventuella ändringar i gällande näringslagstiftning.

Med omyndiga barn avses i paragrafen också omyndiga adoptivbarn, vilket innebär en viss utvidgning jämfört med gällande lagstiftning, där det i såväl lagen angående rättighet att idka näring som landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland (ÅFS 11/57) talas om "omyndiga efterkommande i rätt nedstigande led".

Uppfylls inte alla kriterier för självförsörjning, kan näringsidkaren beröras av eventuella inskränkningar i landskapslag i rätten att idka näring. T.ex. i fråga om fiskerinäringen innebär paragrafen sålunda, att trälfiske som utövas med hjälp av andra än familjemedlemmar kan göras tillståndspliktigt eller underställas vissa villkor genom landskapslag. Detsamma kan gälla t.ex. fiskodling som kräver en särskild anläggning.

Om en person som saknar hembygdsrätt idkar reglementerad näring till självförsörjning, skall han trots stadgandet i paragrafen ha ett sådant tillstånd som förutses i näringslagstiftningen. Detta gäller oberoende av om reglementeringen finns i rikslag eller i landskapslag.

Hembygdsrätt medför enligt 4 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen rätt att inom landskapet driva näring för vars utövande enligt lag erfordras anmälan eller tillstånd. Enligt den föreslagna paragrafen medför hembygdsrätt rätt att utan inskränkning utöva rörelse och yrke i landskapet. Stadgandet är inte längre begränsat till anmälnings- och tillståndspliktiga näringar. Enligt gällande stadgande har även den som saknar hembygdsrätt, men som under fem år utan avbrott haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet, rätt att idka anmälnings- och tillståndspliktig näring. Något motsvarande stadgande ingår inte i den föreslagna paragrafen. En sådan möjlighet kan enligt paragrafen stadgas i landskapslag. Angående en sådan persons rätt att idka näring efter

att den nya lagen har trätt i kraft stadgas i 73 §.

Vill den som har hembygdsrätt idka näring som är reglementerad, skall han ha behörigt tillstånd för näringsutövningen. Detta gäller vare sig näringen är reglementerad genom landskapslag eller rikslag.

12 §. *Fullgörande av värnplikt.* På de grunder som framgår av den allmänna motiveringen (4.2.2.) föreslås det att stadgandet om befrielse från värnplikt skall ha samma innehåll som enligt 34 § i den gällande självstyrelselagen. Endast några språkliga ändringar har gjorts.

3 kap.

Lagtinget och landskapsstyrelsen

13 §. *Val av lagtingets ledamöter.* I paragrafen ingår de grundläggande reglerna om lagtingsval. Lagtingets ledamöter utses genom omedelbara och hemliga val där rösträtten är allmän och lika för alla röstberättigade. I 9 § stadgas om vem som har rösträtt i lagtingsval.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen med det undantaget att rösträttsåldern och proportionalitetsprincipen inte har skrivits in i stadgandet. Att rösträttsåldern inte anges motiveras med att en sänkning eller höjning av åldern annars alltid skulle kräva en ändring av självstyrelselagen. Detta kan inte anses vara ändamålsenligt. Stadgandena om rösträttsåldern kan lämpligen ingå i en landskapslag om lagtingsval, som lagtinget med stöd av 18 § 1 punkten kan anta. Tillämpningen av proportionalitetsprincipen eller någon annan princip vid lagtingsval har ansetts vara en intern åländsk fråga som kan regleras i en landskapslag.

14 §. *Öppnande och avslutande av lagtinget.* Paragrafen motsvarar 8 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen. Enligt paragrafen öppnas och avslutas lagtinget av republikens president eller på hans vägnar av landshövdingen. Stadgandet utgår från att landshövdingen, då han utför motsvarande uppdrag enligt 8 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen, har ansetts utföra uppgiften i egenskap av företrädare för presidenten.

De stadganden om lagtingets sessioner som ingår i 8 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen har ingen motsvarighet i förslaget. Det är

fråga om en sådan detaljreglering av myndigheternas arbetssätt som lämpligen kan ingå i landskapslag.

15 §. *Upplösning av lagtinget.* Paragrafen motsvarar 8 § 3 mom. i den gällande självstyrelselagen. För närvarande kan republikens president upplösa lagtinget. Presidenten förordnar samtidigt om nya val. Eftersom ett beslut av detta slag innebär ett starkt ingrepp i självstyrelsen, föreslås det att presidenten skall fatta sitt beslut först efter samråd med lagtingets talman.

Förutom denna rätt för presidenten att vädja till landskapets befolkning har det ansetts motiverat att lagtinget skall kunna upplösa sig självt och förordna om nya val. Lagtingets upplösningsrätt kan aktualiseras närmast av interna politiska skäl i landskapet. Om lagtingets rätt att upplösa sig och förordna om nya val stadgas enligt förslaget i landskapslag. Lagtinget kan därmed även avstå från denna rätt. Antar lagtinget stadganden om upplösning av lagtinget, innebär det att presidenten och lagtinget har en likadan rätt att upplösa lagtinget.

16 §. *Landskapsstyrelsen.* Eftersom sättet för hur landskapsstyrelsen tillsätts utgör en intern landskapsangelägenhet, utgår förslaget från att saken regleras i landskapslag.

Ordförande för landskapsstyrelsen är lanträdet. Något stadgande om detta i självstyrelselagen har inte ansetts vara nödvändigt. Närmare stadganden om landskapsstyrelsen, lanträdet och under landskapsstyrelsen lydande myndigheter intas enligt 18 § 1 punkten i landskapslag.

4 kap.

Landskapets behörighet

17 §. *Stiftande av landskapslagar.* Enligt paragrafen stiftar lagtinget lagar som benämns landskapslagar. Landskapslagarna är partikulära lagar med samma verkan som de av riksdagen antagna lagarna. En landskapslag skall tillämpas av domstolarna och andra myndigheter på samma sätt som rikslag.

Paragrafen motsvarar i sak 13 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen med det undantaget att särskilda lagtingsbeslut i beskattningsfrågor inte förutsätts, utan samtliga lagstiftningsakter företas genom stiftande av landskapslag.

Enligt 13 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen kan en landskapslag som lagtinget antar innefatta en självständig lagstiftningsakt eller avse antagande av motsvarande rikslag eller -förordning som sådan eller med erforderliga ändringar eller tillägg. Denna princip förblir gällande. Något uttryckligt stadgande i självstyrelselagen i frågan har inte ansetts behövligt. Förslaget avser inte heller att ändra på den praxis i övrigt som har varit gällande beträffande s.k. blankettlagar och som har beskrivits i den allmänna motiveringen (2.2.4.).

18 §. *Landskapets lagstiftningsbehörighet.* I paragrafen anges de rättsområden inom vilka landskapet har lagstiftningsbehörighet. Motsvarande uppräkningslista finns i 13 § i den gällande självstyrelselagen.

Landskapets lagstiftningsbehörighet är exklusiv i de frågor som nämns i paragrafen. Detta innebär att de lagar som riksdagen antar på dessa områden inte gäller i landskapet. Samtidigt innebär behörigheten att lagtinget kan avstå från att reglera de ämnen som räknas upp i paragrafen.

Angående rikslagstiftningens giltighet i landskapet inom sådana områden som genom den föreslagna lagen övergår såsom nya områden till landskapet stadgas i 71 §.

1 punkten. Den närmare regleringen av lagtingets organisation och uppgifter sker genom landskapslag. Stadgandet motsvarar i sak 10 § i den gällande självstyrelselagen. I landskapslag kan även stadgas om landskapsstyrelsen samt om de myndigheter och inrättningar som lyder under den. Detta stämmer överens med gällande praxis och 18 § i den gällande självstyrelselagen.

2 punkten. Behörigheten att lagstifta om landskapets tjänstemän tillkommer landskapet liksom enligt den gällande självstyrelselagen. Likaså hör lagstiftningen om tjänstekollektivavtal för landskapets anställda till landskapets behörighetsområde. Detsamma gäller disciplinär bestraffning av landskapets tjänstemän som enligt 36 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen hör till landskapets behörighet.

3 punkten. Landskapet skall ha lagstiftningsbehörighet i frågor som rör landskapets flagga och vapen. Med beaktande av grundsatserna i 27 punkten är det en landskapsangelägenhet att lagstifta också om andra eventuella symboler för landskapet än de som nämns särskilt i 3 punkten. I en landskapslag som reglerar användningen av landskapets flagga

får dock inte tas in stadganden som begränsar rätten för statens ämbetsverk och inrättningar att använda riksflaggan i landskapet. Inte heller enskildas rätt att använda riksflaggan i landskapet får begränsas genom landskapslag. Användningen av riksflaggan regleras genom den allmänna flagglagstiftningen, som enligt 27 § 5 punkten i förslaget ankommer på rikets lagstiftande organ.

I förslaget ges lagtinget rätt att lagstifta om användningen av landskapets flagga som sjöfarts- och handelsflagga. På de fartyg som tillhör landskapet, t.ex. landskapsfärjor, skall landskapets flagga föras om så stadgas i landskapslag. I landskapslag kan även stadgas att landskapets flagga skall föras som handelsflagga på handelsfartyg som har i sjölagen (167/39) nämnt hemort i landskapet. Slutligen kan landskapet lagstifta om användningen av landskapets flagga på fiske-, fritids- och därmed jämförbara farkoster med hemort i landskapet. Huruvida en sådan farkost har hemort i landskapet skall beträffande registrerade fartyg bedömas på grundval av registreringsorten och beträffande andra farkoster främst med ledning av var farkosten huvudsakligen hålls och används.

Om någon landskapslag inte antas, är rikets flagga handelsflagga på fartyg. Landskapets lagstiftningsbehörighet gäller inte den flagga som skall föras på statsfartyg.

Enligt 27 § 4 punkten har rikets lagstiftande organ lagstiftningsbehörighet i frågor som gäller förhållandet till utländska makter med vissa undantag som anges i 9 kap. Även lagstiftningen om handelssjöfart är enligt förslaget en riksangelägenhet. Av detta följer att landskapsflaggan som sjöfartsflagga i internationella sammanhang är att betrakta såsom en med Finlands flagga jämförbar flagga. Riksmyndigheterna skall underrätta övriga nationer om detta i enlighet med internationellt bruk. Om behörigheten i fråga om fartygsregister stadgas i 29 § 1 mom. 2 punkten.

4 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 3 punkten i den gällande självstyrelselagen har till landskapets behörighet i princip hänförts hela kommunallagstiftningen. Riket har likväl enligt 11 § 2 mom. 7 punkten förbehållits lagstiftningsbehörighet rörande "grundsatsen om allmän och lika rösträtt för finsk medborgare som uppnått lagstadgad ålder, samt om omedelbara, proportionella och hemliga val". Även lagstiftningen om "ändring i ...kommunal... indel-

ning" har enligt 11 § 2 mom. 18 punkten i den gällande självstyrelselagen förbehållits riket.

Enligt den föreslagna 4 punkten har lagtinget behörighet att lagstifta om den kommunala indelningen. Någon hänvisning till den ovan nämnda grundsatsen ingår inte i förslaget. I övrigt medför lagförslaget inte någon ändring i fråga om kommunallagstiftningen jämfört med den gällande självstyrelselagen. Lagtinget har rätt att lagstifta om kommunernas förvaltning, kommunala val med iakttagande av vad som stadgas i 67 §, kommunalbeskattning och kommunernas tjänsteinnehavare. Lagtinget har också behörighet att lagstifta om tjänstekollektivavtal för kommunernas anställda i landskapet och om disciplinär bestraffning av kommunernas tjänsteinnehavare.

5 punkten. Det framgår av motiven till 7 kap., som gäller landskapets ekonomi, att förslaget inte medför någon ändring i förhållande till den gällande självstyrelselagen i fråga om beskattningsrätten för landskapet. Lagtinget har rätt att lagstifta om tilläggsskatt på inkomst och om tillfällig extra inkomstskatt utöver de inkomstskatter som uppstår med stöd av rikslagstiftningen. Likaså kan lagtinget stifta lagar om närings- och nöjesskatter. Till denna del föreslås det att den nuvarande terminologin i självstyrelselagen bibehålls trots de ändringar som har skett och kan komma att ske i rikslagstiftningen. Förslaget innebär en ändring jämfört med 23 § 3 mom. i den gällande lagen såtillvida, att samtliga beslut skall antas i form av landskapslagar.

Lagtinget har också lagstiftningsbehörighet beträffande grunderna för avgifter till landskapet, dvs. avgifter för landskapsförvaltningen underlydande myndigheters tjänsteförrättningar och expeditioner samt för anlåtande av landskapets inrättningar. Stadgandet motsvarar i stort 23 § 4 mom. i den gällande självstyrelselagen. Se härom även motiveringen till 44 § 3 mom. i förslaget.

Enligt förslaget har lagtinget rätt att lagstifta om kommunalbeskattning i landskapet såsom hittills.

6 punkten. Huvudregeln om ordning och säkerhet avser att direkt motsvara 13 § 1 mom. 12 punkten i den gällande självstyrelselagen om upprätthållande av allmän ordning och säkerhet samt förebyggande och stävande av brottslighet. Förvaltningsuppgifterna på området ankommer enligt huvudregeln i 19 § i den gällan-

de lagen på landskapet, närmast på landskapets polismyndigheter. Från behörigheten enligt den föreslagna 6 punkten har i 27 § 27 punkten undantagits frågor som gäller skjutvapen och skjutförnödenheter. Likaså ankommer enligt 27 § 34 och 35 punkten i förslaget lagstiftningen om försvarsväsende och gränsbevakningen samt frågor om polisuppgifterna för tryggheten av statens säkerhet på rikets lagstiftande organ. Detsamma gäller lagstiftningen om försvarstillstånd, beredskap inför undantagsförhållanden samt den lagstiftning som gäller explosiva ämnen till den del rikets säkerhet berörs.

Någon motsvarighet till 13 § 1 mom. 13 punkten i den gällande självstyrelselagen, enligt vilken det ankommer på landstinget att lagstifta om eldfarliga oljor samt om explosiva ämnen, i den mån statens säkerhet härav inte berörs, ingår inte i förslaget. Någon ändring i fråga om behörighet innebär detta inte. Dessa områden skall anses höra till lagtinget enligt 18 § 6 och 22 punkten.

Lagstiftningen om brandskyddet hör enligt 13 § 1 mom. 19 punkten i den gällande självstyrelselagen till landstingets behörighet. Trots att ett uttryckligt stadgande saknas har även lagstiftningen om räddningsväsendet ansetts höra till landskapets behörighet. Brand- och räddningsväsendet har förts in under 6 punkten i den föreliggande paragrafen, vilken motsvarar gällande rättsläge.

7 punkten. Områdena byggnads- och planväsendet, som ankommer på landskapet, avses motsvara områdena stadsplan och tomtindelning samt byggnadsreglering, vilka enligt 13 § 1 mom. 19 punkten i den gällande självstyrelselagen hör till landskapets lagstiftningsbehörighet.

Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen (4.3.2.) föreslås det att lagstiftningen om grannelagsförhållanden överförs till landskapet. Härmed avses de frågor som för närvarande regleras i lagen om vissa grannelagsförhållanden (26/20).

Området bostadsproduktion nämns inte i den gällande självstyrelselagen men lagstiftningen om den har enligt 13 § 1 mom. 21 punkten i den gällande självstyrelselagen ansetts höra till landstingets lagstiftningsbehörighet.

8 punkten. Enligt punkten stadgas i landskapslag om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för allmänt behov mot full

ersättning. Detta motsvarar i sak stadgandet i 13 § 1 mom. 1 punkten i den gällande självstyrelselagen. Förslaget utgår från att det primärt är landskapets angelägenhet att tvångsinlösa fast egendom då allmänna behov kräver det. Förslaget sammanhänger med 61 §, enligt vilken rikets behov av mark för egentlig statsförvaltning i landskapet i första hand skall tillgodoses genom landskapets försorg. I den sistnämnda paragrafen ingår likväl en möjlighet för staten att själv inlösa behövlig mark, om behovet inte tillgodoses enligt huvudregeln. Om sådant inlösenförfarande aktualiseras, skall rikslagstiftningen iakttas.

9 punkten. Av skäl som anges i den allmänna motiveringen (4.3.2.) föreslås det att områdena hyra och hyresreglering överförs till lagtinget. Med hyra avses i förslaget hyra av byggnad eller en del därav, dvs. det rättsområde som är reglerat i hyreslagen (653/87). Hyra av lös egendom skall enligt 27 § 41 punkten som hittills höra till rikets lagstiftningsområde.

Begreppet lega av jord innefattar även tomtlegorätt. Både jord- och tomtlegorätten hör redan enligt den gällande självstyrelselagen till landskapets behörighetsområde.

10 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 18 punkten i den gällande självstyrelselagen hör lagstiftningen om naturskydd och inplantering av främmande djurarter i landskapet till landskapets lagstiftningsområde. Förslaget innebär således inte någon kompetensförskjutning i detta avseende.

Området friluftsliv nämns inte i den gällande lagen men bör enligt de allmänna grundsatserna i lagen anses vara hänfört till landskapets behörighetsområde. Området avser den lagstiftning som ingår i lagen om friluftsliv (606/73).

Med vattenrätten avses i förslaget det område som är reglerat i vattenlagen (264/61) med undantag för de stadganden som hör till rättsskipningen och som enligt 27 § 23 punkten ankommer på rikets lagstiftande organ. Lagstiftningen om farleder för handelssjöfarten skall likaså enligt 27 § 13 punkten höra till rikets lagstiftningsområde. Om inrättande av nya farleder stadgas i 30 § 12 punkten.

11 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 10 punkten i den gällande självstyrelselagen är det landstingets sak att lagstifta om fornminnesvården i landskapet. Landskapets behörighet har begränsats till den del det är fråga om det "legala skyddet för fasta fornlämningar; statens befo-

genhet att inlösa sådana fornfynd som icke av landskapet förvärvas eller behållas, samt de stadganden som avse skifte av jord varå fast fornlämning finnes". Förvaltningsuppgifterna i fråga om såväl lösa som fasta fornlämningar handhas av landskapsmyndigheterna. På de grunder som framgår av den allmänna motiveringen (4.3.2.) utgår förslaget från att behörigheten i fråga om fornminnen helt övergår till landskapet. Till den del det är fråga om skiftesförfarandet faller ärendet under rikets behörighet enligt 27 § 16 punkten i förslaget.

Lagstiftningsbehörigheten rörande kulturhistoriskt värdefulla byggnader och föremål har redan enligt den gällande självstyrelselagen ansetts ankomma på landskapet. Detta har skrivits in i denna punkt. Stadgandet avser behörighet att lagstifta om förbud mot utförsel av sådana föremål till utlandet och mot att föra dem till riket.

12 punkten. Förslaget utgår från att lagstiftningsbehörigheten i fråga om hälso- och sjukvården i princip ankommer på landskapet. Detta motsvarar principen i den gällande självstyrelselagen. I likhet med vad som nu gäller föreslås dock att vissa områden förbehålls riket. Dessa områden har uppräknats i 27 § 24, 29 och 30 punkten.

För närvarande ankommer behörigheten att lagstifta om eldbegängelse på riket. Området gäller tillstånd för eldbegängelse och för inrättande av krematorium jämte därtill anslutna frågor. Enligt förslaget skall lagstiftningsbehörigheten i fråga om eldbegängelse ankomma på landskapet.

13 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 15 punkten i den gällande lagen hör lagstiftningen om fattigvård och annan social omvårdnad till landskapets behörighetsområde. Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen (4.3.2.) föreslås det att områdena moderskapsunderstöd, familje- och barnbidrag, invalidvård och invalidpenning överförs till landskapets behörighet. Begreppet socialvård i förslaget innefattar således förutom den egentliga socialvården även bl.a. barnskydd och barndagvård, specialomsorger om utvecklingsstörda, missbrukarvård, nykterhetsarbete, moderskapsunderstöd, barnbidrag, stöd för vård av barn i hemmet, service och stöd på grund av handikapp samt handikappbidrag. Arbetarskydds- och socialförsäkringslagstiftningen skall som hittills enligt 27 § 21 punkten och 29 § 1 mom. 3 punkten höra till riket.

Alkohollagstiftningen, som enligt den gällande lagen i sin helhet ankommer på riket, föreslås enligt 29 § 1 mom. 4 punkten tillsviada till största delen höra till rikets kompetensområde. Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen (4.3.2.) skall lagtinget likväl kunna lagstifta om villkor för utskänkning och föreskriva att tillstånd till utskänkning skall sökas hos landskapsmyndighet.

14 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 2 punkten i den gällande självstyrelselagen hänförs undervisningsväsendet till landskapets behörighetsområde. Den begränsningen gäller dock enligt 11 § 2 mom. 6 punkten, att det ankommer på riket att reglera frågor rörande läropliktens omfattning, de fordringar som en läroinrättning skall fylla för att ha dimissionsrätt till statens universitet samt den kunskap och skicklighet som fordras för att vinna kompetens som godkänns av staten. Av orsaker som nämns i den allmänna motiveringen (4.3.2.) innehåller förslaget inte några motsvarande begränsningar i fråga om läropliktens omfattning. De andra här nämnda begränsningarna har inte nämnts i lagen då behörigheten enligt 27 § 3 punkten hör till riket. Undervisningsväsendet bör som helhet hänföras till landskapets behörighetsområde.

Till landskapets behörighetsområde hänförs enligt denna punkt även lagstiftningen om allmänna kulturella frågor samt om idrott. Dessa områden har redan enligt den gällande lagen ansetts höra till landskapet. Särskilt nämns även ungdomsarbete, vilket skall anses omfatta de frågor som regleras i lagen om ungdomsarbete (1068/85).

Utan särskilt omnämnande omfattar denna punkt även yrkesvägledning som redan enligt den gällande självstyrelselagen har ansetts höra till landskapets behörighetsområde. I 41 § ingår ett stadgande om rätt till inträde i statens eller av staten understödda läroanstalter för den som har avlagt examen i landskapet.

Biblioteks- och museiväsendet har ansetts tillhöra landskapets behörighetsområde redan enligt den gällande självstyrelselagen. På de grunder som nämns i den allmänna motiveringen (4.3.2.) hör enligt förslaget även lagstiftningsbehörigheten rörande arkivväsendet till landskapet. Rättsområdet skall också omfatta frågor som gäller byggande av arkiv och tidsfrister som skall iakttas vid arkivering. Ett undantag har gjorts i 27 § 39 punkten för de

arkivalier som härrör från statsmyndigheter i landskapet.

15 och 16 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 8 punkten i den gällande självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet beträffande idkande av jordbruk, boskapsskötsel, skogsbruk och jordbrukets övriga binärningar, bete och ägors fredande samt växtskydd. Jord- och skogsbruk som anges i förslaget avser samma område. Dessutom omfattar det handeln med konstgjorda gödselämnen och beredda fodermedel samt med utsädesvaror. Det sistnämnda området faller enligt 11 § 2 mom. 10 punkten i den gällande lagen under rikets lagstiftningsbehörighet. Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen (4.3.2.) föreslås det att detta område överförs till landskapets behörighet. Lagstiftningen om jord- och skogsbruk skall således i sin helhet höra till landskapets behörighetsområde med undantag för de frågor som anges i 27 § 15 punkten, nämligen priset på lantbruks- och fiskeriprodukter samt främjande av export av lantbruksprodukter. Enligt 27 § 33 punkten hör också lagstiftningen om förebyggande av införsel av växtförstörare till rikets lagstiftningsbehörighet.

Sådan begränsning av import och export av varor som grundar sig på handelspolitiska skäl är enligt förslaget en angelägenhet som hör till rikets lagstiftningsbehörighet. I ärenden som gäller begränsningar som avser t.ex. kvalitetskrav är fördelningen av lagstiftningsbehörigheten däremot beroende av vilket rättsområde det är fråga om. Den nu föreslagna fördelningen av lagstiftningsbehörigheten innebär att landskapet har lagstiftningsbehörighet bl.a. i fråga om kvaliteten på foder och tillsatssämnen i foder samt frövaror. Om kvalitetskraven i landskapet i något fall skulle vara lindrigare än i det övriga landet, får varor som importerats till landskapet inte föras till riket och säljas där. För att förhindra eventuellt missbruk skall landskapsmyndigheterna se till att sådana varor inte importeras till landskapet utöver det egna behovet. De skall också annars förhindra att dylika varor förs vidare från landskapet. Vid behov skall landskapsmyndigheterna lösa frågorna tillsammans med riksmyndigheterna. Eventuellt missbruk kan också övervakas i handeln.

I förslaget eftersträvas en klarare gränsdragning mellan landskapets och rikets behörighet beträffande dels åtgärder som gäller styrning av lantbruksproduktionen, dels bestämmelser

om priset på lantbruksprodukter. Det föreslås att det förstnämnda området skall höra till lagtingets behörighet medan kompetensen beträffande det senare området enligt 27 § 15 punkten föreslås tillkomma riket. Med styrning av lantbruksproduktionen avses t.ex. stadganden och bestämmelser om produktionsstöd och produktionsbegränsningar.

I fråga om styrning av lantbruksproduktionen föreslås ett system med förhandlingar med de statliga myndigheterna. Förhandlingsskyldigheten är ändamålsenlig för att de åtgärder som gäller lantbruket skall ha samma inriktning som t.ex. de begränsningar av lantbruksproduktionen som gäller i riket. Landskapet är således skyldigt att se till att dess lantbrukspolitik inte försvårar sådana begränsningar av överproduktion som verkställs i riket. Förhandlingsskyldigheten garanterar att problem som gäller överproduktion löses i samarbete mellan rikets och landskapets myndigheter.

Området jakt och fiske faller enligt den gällande lagen under landskapets lagstiftningsbehörighet. De åländska fiskefartygen är registrerade enligt förordningen angående registrering av och igenkänningstecken för fiske- och fångstfartyg (708/72). Liksom styrningen av lantbruksproduktionen enligt 15 punkten i förslaget, skall också styrningen av fiskerinäringen enligt 16 punkten höra till lagtingets behörighetsområde. På grund härav föreslås även att lagstiftningen om registrering av fiskefartyg skall höra till lagtinget.

17 punkten. Veterinärväsendet, som inte nämns i den gällande lagen men som huvudsakligen har ansetts tillhöra landskapets behörighetsområde, skall enligt 17 punkten höra till landskapets behörighet. Till veterinärväsendet hänförs även lagstiftningen om slakt och köttbesiktning, vilka områden enligt den gällande lagen hör till rikets behörighetsområde. De områden som nämns i 27 § 31—33 punkten skall emellertid förbehållas riket.

Det föreslås också att området djurskydd såsom hörande till veterinärväsendet överförs till landskapets behörighet.

18 punkten. I den gällande självstyrelselagen nämns inte tillvaratagande av jordbruksmarks m.m. produktionsförmåga. Då lagstiftningen om kolonisationsverksamhet samt särskilt om idkande av jordbruk, boskapskötsel och skogsbruk samt jordbrukets övriga binärningar enligt 13 § 1 mom. 7 och 8 punkten i den

gällande lagen hör till landskapet är det dock inte fråga om någon egentlig kompetensöverföring. Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen (4.3.2.) föreslås det att lagtinget skall kunna lagstifta om skyldighet att mot full ersättning på lega upplåta jordbruksmark och fiskevatten för tillvaratagande av produktionsförmågan.

19 punkten. Det föreslås vidare att en del av gruvlagstiftningen överförs till landskapets kompetensområde. Förslaget motiveras med de näringsrättsliga principerna som utgör en grund för självstyrelsen samt med miljöhänsyn. I landskapslag kan sålunda bestämmas om vem som har rätt att efterleta, inmuta och utnyttja mineralfyndigheter samt om på vilka områden sådan verksamhet får bedrivas. Den övriga gruvlagstiftningen skall enligt 27 § 17 punkten höra till riket.

20 punkten. Post-, telegraf-, telefon- och radioväsendet hör enligt den gällande självstyrelselagen till området för rikets lagstiftningsbehörighet. I fråga om postväsendet och radioväsendet föreslås en omfördelning av kompetensen. Skälen till detta framgår av den allmänna motiveringen (4.3.2.). Enligt förslaget kan lagtinget stadga om ett eget postväsende med egen postförvaltning. Stadgandet avser de lokala postfunktionerna i landskapet. Det följer av 27 § 4 punkten att frågor som gäller posttrafiken mellan Finland och främmande stat och andra internationella frågor ankommer på riket.

Den egna postförvaltningen, ett eget postverk, innebär även att landskapet tar över ansvaret för den utgivning av frimärken för Åland som för närvarande handhas gemensamt av landskapsstyrelsen och post- och telestyrelsen.

Enligt förslaget övergår också behörigheten i fråga om verksamhet som avses i lagarna om radioanläggningar och om kabelsändning till landskapet till den del lagstiftningen gäller radio- och televisionsverksamhet inom landskapet. Däremot förblir behörigheten i fråga om radiokommunikation som avses i radiolagen (517/88) hos riket. Detta innebär att rundradio- och televisionsutsändningar inom landskapet regleras genom landskapslag. Koncession av statsrådet för radio- och televisionsverksamhet behövs inte.

Frågor som gäller frekvenser samt sändareffekter och andra frågor som regleras internationellt faller under rikets behörighet. Regle-

ringen skall fungera så, att när internationella avtal har slutits om frekvenser skall riksmyndigheterna se till landskapet till sitt förfogande får erforderliga frekvenser för sändningar inom landskapets gränser. Landskapsmyndigheterna skall därefter bevilja koncessioner inom ramen för de frekvenser som har ställts till landskapets förfogande.

Landskapets behörighet skall endast gälla televerksamhet inom landskapet. Frågor som gäller telekommunikationerna mellan Finland och främmande stat ankommer således på riksmyndigheterna.

21 punkten. Med vägar avses i förslaget både allmänna och enskilda vägar. Beträffande enskilda vägar innebär förslaget en kompetensöverföring liksom även beträffande den spårbundna trafiken. Kanaler nämns särskilt i stadgandet, men har redan tidigare ansetts höra till landskapets behörighet. Termen båttrafik avses motsvara uttrycket "den lokala sjötrafiken" i gällande lag, vilket har ansetts omfatta den lagstiftning som ingår i lagen om båttrafik (151/69). Förslaget innebär även på denna punkt en kompetensöverföring.

22 punkten. Liksom enligt 13 § 1 mom. 9 punkten i den gällande lagen skall näringslagstiftningen i huvudsak regleras genom landskapslagstiftning. Med näring avses här såväl rörelse som yrke.

Hänvisningen till 11 § avser lagtingets behörighet att bestämma om inskränkningar i rätten för den som saknar hembygdsrätt att idka näring i landskapet. Sådana begränsningar kan uppställas även beträffande näringar som enligt denna punkt inte omfattas av lagtingets behörighet. Likaså kan lagtinget besluta om främjande även av dessa näringar.

I 13 § i den gällande självstyrelselagen har särskilt angivits vissa näringar beträffande vilka landskapet har lagstiftningsbehörighet. Det har inte ansetts behövligt att räkna upp dessa områden i den föreliggande punkten då det framgår av den allmänna regeln att behörigheten tillkommer landskapet. Förslaget innebär för vissa näringsgrenars del en kompetensöverföring från riket till landskapet.

23 punkten. Främjande av sysselsättningen har inte upptagits som ett särskilt område i den gällande lagen, men har ansetts höra till landskapets lagstiftningsbehörighet. Till detta område hör även lagstiftningen om arbetsförmedling. Av skäl som anges i den allmänna motive-

ringen hör arbetsavtalslagstiftningen till rikets behörighet (4.3.5.).

24 punkten. Rikslagstiftningen angående allmän statistik gäller enligt 11 § 2 mom. 14 punkten i den gällande självstyrelselagen även i landskapet. Förvaltningsuppgifterna ankommer även enligt huvudregeln i den gällande lagen på myndigheterna i riket. Enligt förslaget har lagtinget lagstiftningsbehörighet i fråga om statistik om förhållandena i landskapet. Stadgandet ger landskapet möjlighet att genom landskapslag besluta om insamlande av uppgifter för officiell statistik om förhållandena i landskapet. Lagstiftningsbehörigheten ger rätt att även stadga om sanktioner ifall uppgifter inte lämnas. Enligt stadgandena om förvaltningsbehörighet i förslaget skall insamlandet av uppgifter för statistik om förhållanden på Åland ske i samarbete mellan landskaps- och riksmyndigheterna. Likaså skall myndigheterna enligt 23 § 1 och 2 punkten och 30 § 5 och 23 punkten tillhandahålla varandra tillbudsstående uppgifter.

25 punkten. Det framgår av den allmänna motiveringen att landskapets rätt att stadga om straff för överträdelser av landskapslagstiftningen utvidgas. Förslaget innebär att lagtinget kan bestämma om beläggande med allmänna och särskilda straff som avses i strafflagen samt om straffets storlek. Lagtinget är dock bundet av de allmänna stadganden i strafflagen som för närvarande finns i 1—8 kap.

26 punkten. Såsom enligt den gällande självstyrelselagen kan lagtinget enligt förslaget även stadga om användning av vite och andra tvångsmedel till den del fråga är om rättsområden som faller under dess lagstiftningsbehörighet.

27 punkten. Stadgandet motsvarar 13 § 1 mom. 21 punkten i den gällande självstyrelselagen. Det har utformats på samma sätt som 27 § 42 punkten. Sådana rättsområden som inte särskilt nämns i 18 eller 27 § skall i behörighetshänseende bedömas utgående från de grundsatser som har följts i lagen som helhet.

19 §. Lagstiftningskontrollen. Paragrafen innehåller stadganden om den kontroll av landskapslagarna som utövas av rikets myndigheter. Så som det framgår av motiveringen till 17 § utgör landskapslagarna fullvärdiga lagar som har tillkommit genom viljeförklaringar av Ålands befolknings representativa organ, lagtinget. Lagtinget har exklusiv lagstiftningsbe-

hörighet inom sitt område. Det krävs inte någon medverkan av riksorganen vid antagandet av landskapslagar. Republikens president stadfäster inte landskapslagarna och kan inte heller i fråga om en landskapslag använda sig av sin vetorätt enligt 19 § regeringsformen. Enligt 14 § i den gällande självstyrelselagen skall emellertid landskapslagarna innan de träder i kraft underkastas en särskild granskning i syfte att utröna om de står i överensstämmelse med självstyrelselagen. Motsvarande stadganden ingår i 19 och 20 §§ i förslaget.

Lagtingets beslut om antagande av landskapslag skall enligt 1 mom. tillställas republikens president. Beslutet sänds till presidentens kansli, varvid ankomstdagen blir avgörande för beräkningen av den tidsfrist som nämns i 2 mom. Stadgandet motsvarar i sak 14 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen. Enligt det sistnämnda stadgandet skall beslutet insändas till presidenten av landstingets talman och landshövdingen bör underrättas därom. Någon motsvarighet till detta stadgande finns inte i förslaget. Det har ansetts att sådana stadganden lämpligen kan ingå i landskapslag. Innan ett beslut om antagande av en landskapslag föredras för republikens president, skall utlåtande av Ålandsdelegationen inhämtas. Stadgandet motsvarar 14 § 3 mom. i den gällande lagen. Ålandsdelegationen tar i sitt utlåtande ställning till frågan huruvida lagtinget har hållit sig inom gränserna för sin lagstiftningsbehörighet.

I 2 mom. regleras republikens presidents rätt att vid kontrollförfarandet förordna att ett lagtingsbeslut skall förfalla. Presidentens veto har inte någon suspensiv verkan, utan det är fråga om ett s.k. absolut veto. Presidenten kan såsom enligt 14 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen inlägga veto i två olika situationer. Han kan göra det om lagtinget har överskridit sin lagstiftningsbehörighet eller om en landskapslag rör rikets inre eller yttre säkerhet. Inläggande av veto i sistnämnda fall kommer i fråga endast då en landskapslag uppenbart inkräktar på rikets inre eller yttre säkerhet. Detta överensstämmer, så som det framgår av den allmänna motiveringen (2.2.4.), med gällande rätt.

Om presidenten inlägger sitt veto leder det enligt den gällande självstyrelselagen alltid till att landskapslagen förfaller i sin helhet. Av de orsaker som nämns i den allmänna motiveringen (4.4.) föreslås det att presidenten också

skall kunna förordna att en landskapslag skall förfalla endast till en viss del (partiellt veto). Ett partiellt veto kan komma i fråga i olika situationer. Om en landskapslag innehåller stadganden i en fråga som hör till rikets lagstiftningsbehörighet och stadgandena inte i sak stämmer överens med motsvarande stadganden i rikslagstiftningen, kan ett sådant stadgande förordnas att förfalla medan lagen i övrigt kan träda i kraft. Detsamma gäller t.ex. stadganden som innehåller en felaktig hänvisning till fullföljdsstadganden i en annan lag eller som annars är lagtekniskt felaktiga. När inläggande av partiellt veto övervägs, bör verkan av ett sådant veto på tillämpningen av landskapslagen som helhet beaktas. Om överskridandet av behörigheten berör ett centralt materiellt stadgande i landskapslagen torde partiellt veto i allmänhet inte komma i fråga. För landskapsmyndigheternas medverkan till ikraftträdandet av landskapslag som har förordnats att delvis förfalla redogörs i motiveringen till 20 § 2 mom.

Enligt den gällande självstyrelselagen skall republikens president innan han använder sig av sin vetorätt inhämta utlåtande av högsta domstolen. Detta förfarande föreslås bibehållet. Domstolens utlåtande är inte bindande för presidenten. I praxis har högsta domstolens utlåtande likväl i nästan samtliga fall varit normgivande för presidentens beslut. Förslaget syftar inte till några ändringar på dessa punkter.

Enligt 14 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen är den tidsfrist inom vilken presidenten har rätt att inlägga veto mot en landskapslag tre månader. Inlägger han inte veto inom denna tid, träder landskapslagen i kraft. Av orsaker som nämns i den allmänna motiveringen (4.4.) föreslås det att tidsfristen förlängs till fyra månader. Avsikten är likväl inte att den föreslagna tidsfristen skall bli den normala behandlingstiden, utan den utgör blott en maximitid.

Stadgandet i 3 mom. överensstämmer i sak med 14 § 4 mom. i den gällande självstyrelselagen. Skälen till att ett stadgande om landskapslag av s.k. blandad natur har tagits in i förslaget är desamma som skälen för det gällande stadgandet (2.2.4.). Den omständigheten att ett riksstadgande upptas i en landskapslag medför inte någon ändring i fråga om fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet. Ett sådant stadgande bör

därför i sak överensstämma med stadgandet i rikslagen. Om en avvikelse har skett, anses landskapet ha gjort intrång i rikets lagstiftningsbehörighet. En avvikelse i ordval, som inte innebär avvikelse i sak, innebär dock inte en kompetensöverskridning.

I den gällande lagen stadgas att upptagandet av ett riksstadgande i landskapslag inte medför någon förändring med avseende på riksstadgandets ikraftträdande i landskapet. Detta stadgande har utelämnats ur förslaget såsom onödigt. Någon ändring i sak innebär detta inte. Angående rätten att uppta riksbestämmelser i landskapsförordning stadgas i 21 § 2 mom.

20 §. *Ikraftträdande av landskapslagar.* Paragrafen innehåller stadganden om förfarandet efter att republikens president har fattat sitt beslut enligt 19 § 2 mom. Enligt 1 mom. skall landskapsstyrelsen underrättas om samtliga beslut som presidenten har fattat. Om ett inlagt veto underrättas landskapsstyrelsen genom ett motiverat beslut.

I de fall där republikens president har inlagt partiellt veto får självstyrelsemyndigheterna avgöra om lagen skall träda i kraft till de delar som har godkänts eller om den skall förfalla helt och hållet. Av praktiska skäl föreslås i 2 mom. att sådana beslut skall fattas av landskapsstyrelsen. Om förfarandet stadgas närmare i landskapslag.

Enligt 3 mom. skall en landskapslag alltid utfärdas av landskapsstyrelsen. Om lagtinget inte har bestämt när lagen skall träda i kraft, skall landskapsstyrelsen fatta beslut även om detta.

21 §. *Landskapsförordningar.* Landskapsstyrelsen har enligt 13 § 3 mom. i den gällande självstyrelselagen rätt att utfärda landskapsförordningar. Detta kan endast ske efter bemyndigande i landskapslag. En landskapsförordning kan endast innehålla stadganden om verkställighet och tillämpning av landskapslagar. Detta system har medfört att landstinget har blivit tvunget att i landskapslag reglera mycket sådant som i riket kan regleras genom förordning eller i statsråds- och ministeriebeslut. Detta är inte ändamålsenligt. I syfte att åstadkomma en enklare lagstiftningsordning föreslås i 1 mom. att lagtinget i landskapslagar skall kunna ta in ett bemyndigande för landskapsstyrelsen att genom landskapsförordning utfärda stadganden om landskapsförvaltningens organisation och verksamhet samt om verkställighet av lag

och om andra angelägenheter som hör till landskapets behörighetsområde.

Med uttrycket "lag" avses här landskapslagar och sådana rikslagar som när självstyrelselagen träder i kraft gäller inom ett rättsområde där lagstiftningsbehörigheten hör till landstinget. En landskapsförordning kan innebära en självständig lagstiftningsakt eller avse antagande av motsvarande riksforordning eller statsråds- eller ministeriebeslut.

För vinnande av enhetlighet och överskådlighet kan också i en landskapsförordning enligt 2 mom. tas in stadganden från rikslagstiftningen. Riksstadganden som har tagits in i en landskapsförordning av s.k. blandad natur skall i sak överensstämma med stadgandena i riksförfattningen. Avvikelse i ordval, som inte innebär avvikelse i sak, får dock förekomma. Den omständigheten att ett riksstadgande har tagits in i en landskapsförordning medför inte någon ändring av lagstiftningsbehörigheten och inte heller beträffande riksstadgandenas ikraftträdande i landskapet.

Någon skyldighet för landskapsstyrelsen att begära utlåtande av Ålandsdelegationen över tilltänkta landskapsförordningar såsom enligt 13 § 3 mom. i den gällande självstyrelselagen ingår inte i förslaget. Utlåtande kan i sådana fall och även annars vid behov inhämtas med stöd av stadgandet i 56 § 1 mom. Har utlåtande inhämtats av Ålandsdelegationen, är detta vägledande men inte bindande för landskapet. Landskapsstyrelsen kan trots ett negativt utlåtande utfärda förordningen.

Den rättsliga prövningen sker vid tillämpningen av landskapsförordningen. En landskapsförordning som står i strid med landskapslag eller i landskapet tillämplig rikslagstiftning får inte tillämpas. Ett stadgande om detta ingår i 60 § 1 mom.

22 §. *Lagtingets och landskapsstyrelsens initiativ.* Paragrafens 1 mom. motsvarar i sak 15 § i den gällande självstyrelselagen. Lagtinget har rätt att väcka initiativ i angelägenheter som underlyder rikets lagstiftningsbehörighet. Initiativrätten gäller frågor som har särskild betydelse för landskapet. Initiativrätten innebär en möjlighet att komma in med förslag till rikslagstiftning med territoriellt begränsad giltighet. Initiativet behöver inte nödvändigtvis utmytna i en fristående lagstiftningsakt, utan specialstadgandena för Åland kan även inarbetas i ett större lagkomplex. Initiativrätten gäller

förutom lagmotioner även hemställnings- och finansmotioner.

Initiativ från lagtinget föreläggs riksdagen genom regeringens försorg. Regeringen har härvid inte någon prövningsrätt. Dess uppgift är endast att överstyra initiativet till riksdagen.

Enligt 16 § i den gällande självstyrelselagen har landskapsstyrelsen rätt att göra framställningar om utfärdande av administrativa stadganden för landskapet i ärenden som faller inom rikets behörighetsområde. Paragrafens 2 mom. utgår från att denna rätt bibehålls. Momentet gäller utfärdande av administrativa stadganden som rör landskapet. Sådana stadganden kan ingå i förordningar samt i statsråds- och ministeriebeslut. Om utfärdande av överenskommelseförordningar stadgas i 32 § och om landskapsstyrelsens rätt att ge utlåtande vid utfärdande av administrativa stadganden och myndighetsbestämmelser stadgas i 33 §.

23 §. *Landskapets förvaltningsbehörighet.* Paragrafen reglerar landskapets förvaltningsbehörighet. Enligt huvudregeln följer förvaltningsbehörigheten lagstiftningsbehörigheten. Förvaltningen i ärenden som lagtinget kan lagstifta om ankommer på landskapet. I stadgandet ingår dock vissa undantag vilka, liksom undantagen i 30 § i fråga om rikets förvaltningsbehörighet, syftar till att befordra samarbetet mellan riks- och landskapsmyndigheterna inom områden där uppgifterna är uppdelade.

Undantagen från huvudregeln räknas upp i fyra punkter.

1 och 2 punkten. De statistiska uppgifter som landskapsmyndigheterna enligt 18 § 24 punkten har tillgång till med stöd av landskapslagstiftningen skall på begäran tillhandahållas statsmyndigheterna. Stadgandet om detta i 1 punkten och stadgandet i 2 punkten om att insamlandet av statistiska uppgifter för landskapets behov skall ske i samarbete med riksmyndigheterna avser att förhindra dubbelarbete i fråga om samma statistiska uppgifter. Stadganden av motsvarande innehåll beträffande riksmyndigheterna ingår i 30 § 5 och 23 punkten.

3 punkten. Enligt 18 § 11 punkten i förslaget hör bl.a. frågor som gäller fornminnen till landskapet. För att vården av fasta fornlämningar skall ske enligt allmänt iakttagna principer föreslås det att landskapsstyrelsen skall inhämta utlåtande av behöriga riksmyndigheter innan en åtgärd som gäller en fornlämning

vidtas. Stadgandet avser bl.a. rubbade av fasta fornlämningar samt byggnads- eller andra åtgärder som gäller en sådan fornlämning.

4 punkten. Arkivväsendet utgör enligt huvudregeln i 18 § 14 punkten en landskapsangelägenhet. Om arkivalier som härrör från riksmyndigheter stadgas dock i rikslagstiftningen (27 § 39 punkten). Landskapet har för närvarande ansvaret för arkivförvaltningen i landskapet då det gäller att leda och övervaka arkivväsendet och det är fråga om landskapsmyndigheternas arkiv, kommunala och kyrkliga arkiv samt arkiv av privat natur. Landskapets rätt grundar sig på en överenskommelseförordning, förordningen om arkivförvaltningen i landskapet Åland (1040/77). Med den nya behörigheten att lagstifta om arkivväsendet övergår även förvaltningsbehörigheten till landskapet. För att den överförda behörigheten inte skall medföra avvikelser från allmänt godtagna principer inom arkivförvaltningen skall landskapsstyrelsen enligt 4 punkten inhämta riksarkivets utlåtande innan beslut fattas om utgallring av handlingar ur landskapsmyndigheternas eller de kommunala och kyrkliga myndigheternas arkiv i landskapet.

24 §. *Tjänsteinnehavarnas medborgarskap.* Av skäl som nämns i den allmänna motiveringen (4.5.4.) möjliggör 1 mom. att medborgare i andra nordiska länder anställs i landskapets och kommunernas tjänst. Stadgandet överensstämmer med den ändring av 84 § regeringsformen som har genomförts år 1989. I praktiken torde tillämpningsområdet för stadgandet komma att gälla närmast sådana förvaltningsområden — sjukvård, undervisning osv. — på vilka det redan nu har slutits överenskommelser mellan de nordiska länderna, vilka innebär en avvikelse från regeringsformens stadgande.

Det föreslås också att i landskapslag skall kunna stadgas om anställning av andra utländska medborgare än medborgare i ett annat nordiskt land. Särskilt i denna fråga är det viktigt att ge lagtinget självständig beslutanderätt.

På grund av polisförvaltningens särskilda natur skall polismännen enligt 2 mom. alltid vara finska medborgare.

25 §. *Förvaltningsrättskipningen.* I paragrafen stadgas om de domstolar och övriga myndigheter som handhar förvaltningsrättskipningen. Om besvär, rätt, överklagbarhet och

besvärsförfarande stadgas enligt 27 § 23 punkten i rikslag.

Enligt första meningen i 1 mom. skall besvär över beslut som fattats av en förvaltningsmyndighet som underlyder landskapsstyrelsen anföras hos landskapsstyrelsen. Beslutet kan gälla en angelägenhet som direkt enligt självstyrelselagen hör till landskapets förvaltning eller en uppgift som har överförts till landskapsförvaltningen genom en överenskommelseförordning som avses i 32 §. Beslut som gäller skatt eller avgift skall dock alltid överklagas hos behörig riksmyndighet.

I andra meningen stadgas att beslut av kommunala myndigheter överklagas hos länsrätten, om inte besvär över beslutet enligt rikslag skall anföras hos någon annan myndighet. Hänvisningen till rikslag avser de fall då en kommunal myndighet med stöd av rikslag handhar ett ärende som hör till statsförvaltningen. Beträffande ärenden som hör till landskapets behörighet kan i landskapslag bestämmas att beslut av en kommunal myndighet skall överklagas hos landskapsstyrelsen i stället för hos länsrätten. Stadgandet i 1 mom. överensstämmer i sak med det sätt på vilket lagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden har tolkats. Enligt 70 § 2 mom. i förslaget upphävs denna lag.

Enligt 2 mom. anföras besvär över lagligheten av landskapsstyrelsens beslut hos högsta förvaltningsdomstolen. Besvär angående ändamålsenligheten kan däremot inte anföras. Stadgandet gäller både de ärenden som nämns i 1 mom. och ärenden som avgörs i första instans av landskapsstyrelsen. Det motsvarar i sak 40 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen och överensstämmer med gällande praxis. Enligt 2 mom. är det inte möjligt att genom besvär söka ändring hos högsta förvaltningsdomstolen i ärenden som gäller utnämning. Detta hindrar dock inte att utnämningsbeslut kan överklagas genom extraordinärt ändringssökande.

26 §. *Inrättande av en förvaltningsdomstol.* Enligt paragrafen är det möjligt att genom lag inrätta en förvaltningsdomstol i landskapet i stället för länsrätten. Skälen till stadgandet framgår av den allmänna motiveringen (4.6). Om en sådan domstol inrättas, kan den genom landskapslag anförtros rättskipningsuppgifter också i förvaltningsangelägenheter som har hänfört till landskapets behörighetsområde. Sålunda kan i landskapslag stadgas att denna domstol skall vara besvärinstans i stället för

landskapsstyrelsen i de ärenden som nämns i 25 § 1 mom. Även besvär i kommunala mål kan avgöras av den nya förvaltningsdomstolen. Förvaltningsdomstolens beslut skall kunna överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen. Förvaltningsdomstolens organisation och uppgifter skall regleras i den lag genom vilken domstolen inrättas.

5 kap.

Rikets behörighet

27 §. *Rikets lagstiftningsbehörighet.* I denna paragraf och i 29 § uppräknas de rättsområden inom vilka riket har lagstiftningsbehörighet. Rikslagar och riksförordningar samt övriga riksförfattningar inom dessa områden gäller även i landskapet. Beträffande landskapslagstiftningens giltighet inom sådana områden som genom den föreslagna lagen övergår från landskapets till rikets behörighet stadgas i 71 §.

1 punkten. Det ankommer på riksdagen att stifta, ändra, upphäva och förklara grundlag samt att göra avvikelse från grundlag. Det materiella innehållet i grundlagarna är beroende av riksdagens beslut. Från denna huvudregel har gjorts vissa undantag. De lagar som innefattar landskapets konstitution, dvs. självstyrelselagen för Åland som enligt förslaget 69 § gäller som grundlag och jordförvärvslagen, kan ändras, upphävas, förklaras och avvikelser från dem göras endast på det sätt som föreskrivs i förslaget 69 § och i 17 § jordförvärvslagen.

Som ett förtydligande av detta stadgande som överensstämmer med gällande rätt ingår i denna punkt en hänvisning, enligt vilken lagtingets behörighet kan inskränkas endast i den ordning som föreskrivs i förslaget 69 §.

Ett annat undantag från rikets behörighet i fråga om grundlagarna ingår i 28 § 2 mom., för vilket redogörs nedan.

2 punkten. Den närmare regleringen av medborgarnas rätt att vistas i landet och att där välja boningsort samt att färdas från en ort till en annan, vilken nämns i 7 § regeringsformen, skall ske i rikslag. Frågor som gäller utövande av yttrande-, förenings- och församlingsfriheten regleras i rikslagstiftningen. Till detta område hör även lagstiftningen om tryckerirörelse samt spridning av tryckskrift och utgivande av periodiska tryckskrifter. Till rikslagstiftningen hör även att undantag från okränkbarheten av

brev-, telegraf- och telefonhemligheten. Detta motsvarar 11 § 2 mom. 1 och 10 punkten i den gällande självstyrelselagen.

3 punkten. Denna punkt reglerar en stor del av statsförvaltningen. Stadgandet skall anses omfatta många av de rättsområden som enligt den gällande självstyrelselagen ingår i flera olika punkter i 11 § 2 mom., till vilka hänvisas nedan.

Stadgandet omfattar bl.a. lagstiftningen om riksdagsmannaval och val av republikens president (11 § 2 mom. 1 punkten i den gällande lagen), instiftande av titlar, ordnar m.m. som förlänas av republikens president (11 § 2 mom. 2 punkten), frågor i samband med dimissionsrätt till statens universitet (11 § 2 mom. 6 punkten) och kunskapskrav för viss av staten godkänd kompetens, dock med beaktande av stadgandena i 41 och 64 §§ i förslaget. Stadgandet omfattar även den allmänna tjänstemannalagstiftningen för statens tjänstemän och regleringen av den administrativa organisationen och verksamheten inom statens ämbetsverk och inrättningar (11 § 2 mom. 16 punkten), vården om statsverkets egendom (11 § 2 mom. 17 punkten) samt den judiciella, kamerala och administrativa indelningen till den del den gäller statens förvaltningsverksamhet (11 § 2 mom. 18 punkten).

I stadgandet om rikets förvaltningsbehörighet ingår vissa begränsningar för de områden som nämns här (30 § 1, 9 och 22 punkten i förslaget).

4 punkten. Stadgandet om förhållandet till utländska makter motsvarar i sak 11 § 2 mom. 3 punkten i den gällande självstyrelselagen. (Ang. hänvisningen till 9 kap., se motiveringen till kapitlet).

5 punkten. I rikslagstiftningen stadgas om rikets flagga och vapen och om användningen av dem även i landskapet. Stadgandet i 18 § 3 punkten i förslaget, som möjliggör att det i landskapslag stadgas om att den åländska flaggan kan användas som sjöfarts- och handelsflagga, inskränker denna behörighet. Med beaktande av 27 § 42 punkten har riket lagstiftningsbehörighet också i fråga om andra symboler för riket än flaggan och vapnet.

6 punkten. Namnlagstiftningen föreslås likom för närvarande utgöra en riksfråga. Det samma gäller lagstiftningen om förmynderskap och dödförklaring.

7 punkten. Hela den familje- och arvsrättsliga lagstiftningen föreslås kvarbli inom rikets

behörighetsområde. Frågor som gäller äktenskap och familjeförhållanden, barns rättsliga ställning och adoption regleras i rikslagstiftningen.

Arvslagstiftningen, som också omfattar frågor som gäller testamenten, skall enligt förslaget fortfarande vara en riksangelägenhet. I fråga om ärvd fast egendom ingår i 10 § i förslaget till självstyrelselag och i de föreslagna ändringarna av 2 och 3 §§ jordförvärvslagen vissa stadganden, för vilka redogörs i samband med motiven till nämnda paragrafer.

8 punkten. Denna punkt omfattar associationsrätten och lagstiftningen om bokföring. Stadgandet gäller inte offentligrättsliga sammanslutningar. Förslaget innebär inte någon ändring i sak jämfört med gällande rätt.

9 punkten. Rikslagstiftningen skall även för Ålands del innehålla de allmänna villkoren för utlänningars och utländska sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier och att idka näring. Angående förvaltningsförfarandet vid beviljande av tillstånd stadgas i 30 § 7 punkten. Utrikeshandeln regleras enligt 27 § 12 punkten av riksorganen.

10 punkten. Lagstiftningsbehörigheten i fråga om upphovsrätt hör enligt den gällande självstyrelselagen till riket. Förslaget innebär ingen ändring på denna punkt. Även patent, mönsterrätt och varumärkesrätt skall liksom för närvarande regleras genom rikslagstiftningen.

Lagstiftningen om otillbörligt förfarande vid näringsverksamhet har enligt den gällande självstyrelselagen hänförts till rikets behörighetsområde. I den gällande lagen används uttrycket "illojal konkurrens". Det i förslaget intagna nya uttrycket medför inte någon ändring i sak.

Enligt de allmänna principerna i den gällande självstyrelselagen har även lagstiftningen om främjande av konkurrens ansetts höra till rikets lagstiftningsområde. I förslaget ingår ett särskilt stadgande om detta. Begreppet "främjande av konkurrens" avser att omfatta lagstiftningen om ekonomisk konkurrens eller den s.k. kartellagstiftningen.

Konsumentskyddet omnämns inte särskilt i den gällande självstyrelselagen, men har med beaktande av 11 § 2 mom. 20 punkten ansetts höra till rikets behörighetsområde. Enligt förslaget skall landskapet däremot ha lagstiftningsbehörighet i fråga om produktsäkerhet.

11 punkten. Regleringen av frågor som gäller försäkringsavtal förbehålls rikets lagstiftande organ, vilket överensstämmer med den gällande självstyrelselagen.

12 punkten. Enligt 11 § 2 mom. 17 punkten i den gällande självstyrelselagen hör lagstiftningen om tullar och tullväsendet samt tullens och utrikeshandeln enhetliga ordnande till rikets behörighetsområde. Handelspolitiska begränsningar av införsel och utförsel av varor skall också i framtiden enligt förslaget regleras av riksorganen. Företas begränsningar av andra orsaker, t.ex. tekniska säkerhetskrav eller av kultur- eller miljöpolitiska skäl, skall behörigheten bedömas utgående från det rättsområde som åtgärden i sakligt hänseende närmast hänför sig till.

Tullväsendet är enligt denna punkt och 3 punkten en riksangelägenhet. Tullarna regleras med stöd av 36 punkten i rikslagstiftningen. Under denna punkt faller även lagstiftningen om ursprungsbeteckning samt upplags- och warrantrörelse till den del den gäller utrikeshandeln.

13 punkten. Begreppet handelssjöfart samt farleder för handelssjöfarten skall i princip motsvara begreppen "privat sjöfart" och "lots- och fyrväsendet samt annan offentlig sjöfart" i 11 § 2 mom. 8 och 17 punkten i den gällande självstyrelselagen. Den reglering som avser förutsättningarna för och sättet att bedriva handelssjöfart är också enligt förslaget en riksangelägenhet. Likaså hör lagstiftningen om farleder som används för handelssjöfarten till rikets lagstiftningsbehörighet. I 30 § 12—14 punkten föreslås vissa begränsningar i fråga om förvaltningen rörande fartbegränsningar i farleder, inrättande av nya farleder och beträffande cabotagerätten. Det sistnämnda området skall enligt huvudregeln anses ankomma på riksmyndigheterna enligt denna punkt i förslaget.

14 punkten. Begreppet luftfart motsvarar i sak uttrycket "lufttrafiken" i 11 § 2 mom. 17 punkten i den gällande självstyrelselagen. Luftfartslagstiftningen hör till riket. I 30 § 15 punkten i förslaget ingår ett stadgande, enligt vilket förvaltningen av näringsrättsliga frågor rörande den interna lufttrafiken inom landskapet ankommer på landskapsstyrelsen. Landskapsstyrelsen skall dock inhämta riksmyndigheternas utlåtande innan den fattar beslut som gäller lufttrafiken. Frågor som gäller säkerhet vid luftfart och andra frågor angående lufttra-

fiken ankommer på riksmyndigheterna. Frågor som har särskild betydelse för landskapet skall behandlas i samråd med landskapsstyrelsen.

Till den del det är fråga om rätten till näringsutövning skall området med stöd av 11 § och 18 § 22 punkten anses utgöra en landskapsangelägenhet.

15 punkten. Inkomst- och prispolitiska frågor i samband med jordbruksnäringen har enligt tolkningen av den gällande självstyrelselagen (se avsnittet 2.2.3.) ansetts höra till rikets behörighetsområde. Lantbruksinkomstlagstiftningen har därför ansetts vara en riksfråga. Även främjandet av exporten av lantbruksprodukter har ansetts utgöra en fråga som skall regleras enhetligt inom hela landet. Förslaget utgår från att frågor som gäller pris på lantbruks- och fiskeriprodukter också i framtiden skall vara riksangelägenheter. Den omständigheten att fastställandet av riktpiserna på dessa produkter har samband med lantbruksinkomsten och framdeles eventuellt med inkomsten inom fiskerinäringen innebär att stadgandet även omfattar lantbruksinkomstlagstiftningen, som således i princip förblir en riksangelägenhet. Nuvarande rättsläge blir gällande även i fråga om främjandet av exporten av lantbruksprodukter, vilket område sammanhänger med såväl lantbruksinkomsten som utrikeshandeln.

På grund av att övriga frågor inom jordbruks- och fiskerinäringen hör till landskapsmyndigheterna har i 30 § 19 och 20 punkten intagits vissa förvaltningsstadganden som ger landskapsstyrelsen dels möjlighet att delta i lantbruksinkomstförhandlingarna, dels rätt att uttala sig i frågor om förändringar i importskyddet för lantbruks- och fiskeriprodukter.

16 punkten. Denna punkt avser att motsvara uttrycken "skifteslagstiftning; fastighetsregister; tomtmätning i stad" i 11 § 2 mom. 9 punkten i den gällande självstyrelselagen. Uttrycket "samt därmed sammanhängande uppgifter" skall avse de uppgifter som utförs av lantmäterimyndigheter och som inte direkt hänför sig till fastighetsbildningen eller fastighetsregistreringen.

17 punkten. Ärenden som gäller gruvor och mineralfyndigheter hör enligt 11 § 2 mom. 10 punkten i den gällande självstyrelselagen till rikslagstiftningen. Enligt förslaget delas behörigheten inom området upp mellan riket och landskapet. Till den del det är fråga om regleringen av rätten att efterleta, inmuta och

utnyttja mineralfyndigheter inom landskapet hör behörigheten enligt 18 § 19 punkten till landskapet. Till övriga delar hör behörigheten till riket. Sålunda hör hela den del av gruvlagstiftningen som gäller bl.a. säkerhetsfrågor till rikets behörighetsområde.

18 punkten. Lagstiftningen om kärnkraft skall enligt förslaget ankomma på riksmyndigheterna. Behörigheten begränsas dock så, att byggande, innehav och användning av anläggningar för utvinning av kärnkraft i landskapet endast kan ske med landskapsstyrelsens samtycke. Detsamma gäller all hantering och förvaring av material som ansluter sig till ett sådant ändamål.

19 punkten. Regleringen av måttenheter, mätredskap och mätmetoder sker genom rikslagstiftning. Detta motsvarar gällande rätt. Även virkesmätningen skall omfattas av detta stadgande.

Standardisering, som redan enligt den gällande lagen har ansetts höra till rikets behörighet, nämns särskilt i stadgandet.

20 punkten. Lagstiftningen om tillverkning och kontrollstämpling av samt handeln med arbeten innehållande ädla metaller blir kvar hos riksmyndigheterna.

21 punkten. I fråga om arbetsrättslagstiftningen föreslås en behörighetsförskjutning. Skälen till detta framgår av den allmänna motiveringen (4.3.5.). Enligt huvudregeln hör arbetsrättslagstiftningen till riket. Lagtinget skall emellertid ha rätt att lagstifta om tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda. Likaså ankommer det enligt 18 § 23 punkten på landskapet att främja sysselsättningen. Detta stämmer överens med gällande rätt.

Behörigheten i fråga om arbetsavtal och samarbete inom företag regleras i 29 § 1 mom. 6 punkten. Området "arbetsavtal", som enligt den gällande självstyrelselagen hör till landskapets behörighet, skall vara en riksangelägenhet, men kan överföras till landskapets behörighet på det sätt som stadgas i 29 § 2 mom. En sådan överföring kan ske även i fråga om samarbete inom företag.

22 punkten. Enligt 18 § 25 och 26 punkten har lagtinget rätt att lagstifta om beläggande med straff och om straffets storlek samt om användning av vite och andra tvångsmedel då det är fråga om ett sådant rättsområde som underlyder landskapets lagstiftningsbehörighet. Straffformer och övriga frågor som anknyter

till den allmänna delen av strafflagen regleras i rikslagstiftningen. Även övrig straffrätt ankommer på rikets lagstiftande organ. Till detta område hör även lagstiftningen om förutsättningarna för och verkställande av husrannsakan samt om allmän benådning, som i gällande lag särskilt har ansetts höra till rikets lagstiftningsbehörighet.

23 punkten. Lagstiftningsbehörigheten i fråga om rättskipning, förundersökning, verkställighet av domar och straff samt utlämning för brott hör med de undantag som nämns i 25 och 26 §§ till riket. Detta överensstämmer med gällande rätt. Rättsmedicinska obduktioner och undersökningar faller även under denna punkt.

24 punkten. Frågor som gäller administrativa ingrepp i den personliga friheten skall enligt förslaget regleras i rikslagstiftningen. Detta gäller sådana ingrepp inom samtliga rättsområden. Sålunda innefattar stadgandet även gällande bestämmelser om "sinnessjuklagstiftningen, såvitt angår den del av lagstiftningen, som innefattar trygghet för den personliga ocränkbarheten och oantastligheten eller äger samband med straffprocessen eller straffverkställigheten".

25 punkten. Den lagstiftning som avses i 8, 9 och 83 §§ regeringsformen angående religionsfrihet och religionssamfund samt medborgares rätt till offentlig tjänst utan avseende på trosbekännelse ankommer enligt den gällande självstyrelselagen på rikets lagstiftande organ. Stadgandet i denna punkt avser att gälla samma område. Enligt denna punkt är den ekleciastiska indelningen en riksangelägenhet såsom enligt 11 § 2 mom. 18 punkten i den gällande självstyrelselagen.

26 punkten. Medborgarskapslagstiftningen och utlänningslagstiftningen skall såsom enligt den gällande självstyrelselagen höra till riket. Detsamma gäller lagstiftningen om pass. I 30 § 2 punkten ingår dock ett stadgande om pass som utfärdas i landskapet åt den som har hembygdsrätt. Detta stadgande avviker från den gällande självstyrelselagen.

27 punkten. Stadgandena och bestämmelserna i rikslagstiftningen om skjutvapen och skjutförnödenheter skall enligt denna punkt även gälla för landskapets del. Detta överensstämmer med gällande rätt.

28 punkten. Befolkningsskyddet nämns inte särskilt i den gällande självstyrelselagen. Området har ansetts höra till rikets behörighets-

område. Enligt förslaget utgör befolkningskyddet sådant det regleras i gällande lagstiftning en riksangelägenhet. I förslaget begränsas lagstiftningsbehörigheten likväl så, att beslut om förflyttning av personer som är bosatta i landskapet till någon ort utanför landskapet endast kan ske med samtycke av landskapsstyrelsen. De behörighetsområden som hänför sig till befolkningskyddet, såsom brand- och räddningsväsendet, hälso- och sjukvården m.m., hör enligt förslaget liksom enligt gällande lagstiftning till landskapet. För att ett effektivt och fungerande befolkningskydd skall kunna åstadkommas krävs samverkan mellan riks- och landskapsmyndigheterna. Det föreslås att frågan också i framtiden regleras genom en överenskommelseförordning enligt 30 § 3 punkten i förslaget.

29 punkten. Enligt 18 § 12 punkten är hälso- och sjukvården ett område som i princip faller under landskapets lagstiftningsbehörighet. Liksom enligt den gällande självstyrelselagen har dock vissa delar av området förbehållits rikets lagstiftande organ.

Lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos människor har förbehållits rikets organ. Begreppet "smittsamma sjukdomar" omfattar även epidemier och stadgandet motsvarar på denna punkt i sak den gällande självstyrelselagen. Förvaltningsbehörigheten hör enligt 30 § 8 punkten till landskapsstyrelsen eller någon annan myndighet som bestäms genom landskapslagstiftning.

Såsom enligt den gällande självstyrelselagen ankommer det på riksorganen att lagstifta om kastrering, sterilisering, avbrytande av havandeskap och konstbefrukning.

Rättsmedicinska undersökningar, vilka inkluderar obduktion, regleras såsom för närvarande i rikslagstiftningen.

30 punkten. Krav på behörighet för verksamhet inom hälso- och sjukvården skall regleras i rikslagstiftningen. Stadgandet avser att gälla behörighet även inom veterinär- och apoteksväsendet. Utan särskilt omnämnande har det ansetts klart att innehållet i utbildningen i Finland av personalen inom hälso- och sjukvården är en riksangelägenhet. Detsamma gäller de rättigheter och skyldigheter som följer av yrkesutövningen inom nämnda område.

I 30 § 9 punkten regleras frågan om nordiska medborgares rätt att vara verksamma inom hälso- och sjukvården i landskapet när de har erhållit sin behörighet i ett annat nordiskt land

än Finland. Det ankommer på landskapsstyrelsen att avgöra efter vilka prov dessa personer skall få utöva verksamhet i landskapet. Bl.a. skall landskapet avgöra vilken språkkunskap som skall krävas i detta avseende av medborgare i de övriga nordiska länderna.

Lagstiftningen om apotek är enligt den gällande självstyrelselagen en riksangelägenhet. Enligt förslaget skall apoteksväsendet även i framtiden vara en riksfråga. Den näringsrättsliga utövningen av apoteksrörelse är däremot enligt 18 § 22 punkten en landskapsangelägenhet.

Lagstiftningen om mediciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt om framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål ankommer på rikets lagstiftande organ. Behörigheten följer i sak den gällande självstyrelselagen med det undantaget att lagtinget enligt förslaget har rätt att lagstifta om försäljning och förvaring av gifter.

31 punkten. Lagstiftningen om smittsamma sjukdomar hos husdjur har förbehållits riket. Lagstiftningen som gäller sjukdomar hos vilda djur sammanhänger dels med lagstiftningen om jakt, dels med allmänna hälso- och sjukvårdsfrågor och hör sålunda till landskapets behörighetsområde.

32 punkten. Förbud mot införande av djur och djurprodukter föreslås vara en riksangelägenhet såsom enligt den gällande självstyrelselagen.

33 punkten. I denna punkt avses lagstiftningsåtgärder som skall förebygga införsel till landet av sådana växtförstörare som märkbart kan skada odlingar eller lagrade växter eller växtprodukter.

34 punkten. Försvarsväsendet och gränsbevakningen regleras i rikslagstiftningen. I 12 § ingår likväl ett stadgande om tjänstgöring vid civilförvaltningen i stället för fullgörande av värnplikt för den som har hembygdsrätt.

Ordningsmaktens verksamhet till tryggande av statens säkerhet utgör en riksangelägenhet. Begreppet omfattar regleringen av skyddspolisens verksamhet och bl.a. lagstiftning om bekämpning av terrorism. Den polisverksamhet som är förknippad med frågor som gäller allmän ordning och säkerhet ankommer på landskapet. I fråga om regleringen av dessa frågor stämmer förslaget överens med den gällande självstyrelselagen.

Begreppet försvarstillstånd avser att i sak motsvara begreppet "krigstillstånd och arbetsplikt" enligt den gällande lagen. Frågan regleras även för Ålands del i rikslagstiftningen. I 30 § 4 punkten begränsas rikets behörighet på denna punkt dock så, att förvaltningsbeslut om allmänt påbjuden arbetsplikt vid försvarstillstånd i fråga om den som har hembygdsrätt endast kan gälla arbete inom landskapet och enbart sådant arbete som är nödvändigt för att upprätthålla samhällsfunktionerna. Arbetet skall således vara av civil karaktär. Den lagstiftning som gäller beredskap inför undantagsförhållanden ankommer enligt förslaget såsom enligt den gällande lagen på rikets organ. Stadgandet avser dock att gälla endast egentlig undantagslagstiftning som på grund av exceptionella förhållanden kräver ingrepp i medborgarnas allmänna rättigheter eller en genomgripande reglering av näringslivet. Punkten omfattar t.ex. inte reglering av näringslivet vid produktionsstörningar under normala förhållanden.

35 punkten. Explosiva ämnen regleras i rikslagstiftningen till den del rikets säkerhet berörs. I övrigt ankommer regleringen av sådana frågor enligt 18 § 6 och 22 punkten på landskapet. Förslaget överensstämmer i sak med gällande rätt.

36 punkten. Av motiven till 7 kap. och 18 § 5 punkten framgår att förslaget inte avser att ändra den gällande kompetensfördelningen mellan riket och landskapet i fråga om beskattningen. All skattelagstiftning, med undantag för kommunalbeskattningen och landskapets rätt att stadga om närings- och nöjesskatter och extra inkomstskatt, har förbehållits rikets lagstiftande organ. Denna punkt omfattar förutom direkta skatter alla former av indirekta skatter, tullar och acciser m.m. Även avgifter av skattenatur som inte särskilt har förbehållits landskapet regleras i rikslagstiftningen.

37 punkten. Lagstiftningen om sedelutgivning och valuta föreslås bli kvar inom rikets behörighetsområde. Angående bank- och kreditväsendet stadgas i 29 § 1 mom. 5 punkten.

38 punkten. Som det framgår av motiveringarna till 18 § 24 punkten begränsar landskapets rätt att lagstifta om statistik om förhållandena i landskapet inte rikets lagstiftningsbehörighet i fråga om statistik för rikets behov. Frågor som gäller sådan allmän statistik kan således regleras i rikslagstiftningen även för

Ålands del. Rikets och landskapets behörighet omfattar delvis samma områden, dock så att landskapets behörighet är begränsad till förhållandena inom landskapet. För att undvika att samma uppgifter samlas in med stöd av dels rikslagstiftning, dels landskapslagstiftning, ingår i 23 § 1 och 2 punkten samt 30 § 5 och 23 punkten stadganden om att respektive myndigheter skall tillhandahålla varandra tillbudsstående uppgifter och samarbeta när statistiska uppgifter av samma art insamlas.

39 punkten. Enligt 18 § 14 punkten skall arkivväsendet enligt huvudregeln utgöra en åländsk angelägenhet. Till den del det är fråga om arkivalier som härrör från statsmyndigheter i landskapet skall likväl rikslagstiftningen iakttagas. Detta innebär att bl.a. frågor om tidsfrister för uppbevaring av riksarkivalier samt om utgallring av dem regleras i rikslagstiftningen. I 30 § 17 punkten ingår ett stadgande enligt vilket sådana arkivalier som härrör från riksmyndigheter som är verksamma i landskapet inte får föras bort från landskapet utan samråd med landskapsstyrelsen.

40 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen underlyder telegraf- och telefonväsendet rikets behörighet. Detta område har under begreppet televäsendet även enligt förslaget hänförs till rikets behörighetsområde. På grund av det lokala intresset och näringsrättsliga aspekter har i stadgandet emellertid förutsatts, att tillstånd att utöva televerksamhet i landskapet får beviljas av riksmyndigheterna endast med samtycke av landskapsstyrelsen. Vid reglering av här avsedda koncessionsfrågor i rikslagstiftningen skall denna begränsning sålunda beaktas.

41 punkten. Enligt denna punkt ankommer regleringen av andra privaträttsliga angelägenheter än dem som har nämnts särskilt i denna paragraf på riksorganen. Hit hör bl.a. lagstiftningen om handelsagenter och övriga delar av handelsrätten som hör till den allmänna privaträtten, bl.a. växel- och checkrätten. Dessa områden hör enligt uttryckliga stadganden i den gällande självstyrelselagen till rikets lagstiftningsbehörighet. Även skadeståndslagstiftningen är enligt denna punkt en riksangelägenhet. Ansluter sig en privaträttslig angelägenhet emellertid direkt till ett rättsområde som faller under landskapets behörighet, utgör frågan en landskapsangelägenhet.

42 punkten. Punkten har samma formulering som 18 § 27 punkten. Den motsvarar i

stort 11 § 2 mom. 20 punkten i den gällande självstyrelselagen. Rättsområden som inte särskilt nämns i 18 § eller 27 § skall i behörighets-hänseende bedömas utgående från de grundsatser som följts i lagen som helhet.

28 §. Rikslagar som har särskild betydelse för landskapet. Enligt 11 § 3 mom. i den gällande självstyrelselagen kan ändring i rikslag inte utan landstingets bifall vidtas angående grundsatsen om enskilds rätt att äga fastighet i landskapet Åland. Ett stadgande som har samma innebörd i sak ingår i 1 mom. i förslaget. Av orsaker som nämns i den allmänna motiveringen (4.3.3.) skall denna princip även gälla sådana tillgångar som hör till näring. Eftersom det endast är fråga om en ändring av grundsatsen om enskilds rätt till här nämnd egendom avser stadgandet inte att begränsa rikets lagstiftningsbehörighet i situationer som gäller tryggande av rikets inre eller yttre säkerhet.

Enligt 2 mom. skall landskapets utlåtande inhämtas i fråga om rikslagar som har särskild betydelse för landskapet. Stadgandet gäller lagar som enbart rör landskapet eller som annars kommer att ha särskild betydelse för det. Stadgandet reglerar inte tidpunkten då utlåtandet skall inhämtas. I princip borde yttrandet inhämtas i ett så tidigt skede som möjligt av lagens beredning, men det kan även, om praktiska skäl det kräver, ske senare under beredningen. Om utlåtande inte har inhämtats under den egentliga beredningen, kan detta ske även under riksdagsbehandlingen. Stadgandet står i konformitet med 22 och 33 §§.

29 §. Överföring av lagstiftningsbehörigheten till landskapet. I 1 mom. uppräknas vissa områden som utöver rättsområdena i 27 § hänförs till rikets lagstiftningsbehörighet. Paragrafen avser områden inom vilka lagstiftningsbehörigheten helt eller till viss del senare kan överföras till lagtinget. Skälen till denna konstruktion framgår av den allmänna motivering (4.3.4.).

1 punkten. Enligt denna punkt utgör folkbokföringen en riksangelägenhet. Med beaktande av principen i 2 mom. kan t.ex. rätten att i landskapslagstiftningen inta vissa stadganden om registrering av uppgifter om hembygdsrätt vid behov överföras till landskapet.

2 punkten. Lagstiftningen om handels-, förenings- och fartygsregister utgör en riksfråga. Till följd av de speciella förhållandena i landskapet med särskilda språkkrav m.m. samt reglerna om hembygdsrätt kan det i framtiden

uppstå behov av att föra någon form av särskilda åländska register, dubbelregister, eller att handha vissa delar av administrationen inom registreringen. Behov av att i riksregister ta in vissa tilläggsuppgifter beträffande t.ex. åländska bolag och föreningar kan uppstå. Av dylika orsaker har den nämnda lagstiftningen intagits i denna paragraf.

3 punkten. Frågor rörande arbetspensions-skydd och annan socialförsäkring bör regleras så enhetligt som möjligt i hela landet. Av de skäl som talar för en överföring av behörighet inom detta område kan särskilt pekas på följande. Landskapet har ett avsevärt intresse av att den kapitalbildning som sker inom ifrågasvarande försäkringsformer skulle komma landskapet och dess näringsliv till godo. Det har också upprepade gånger anmärkts mot brister i den språkliga servicen inom administrationen på dessa områden. Det är av största vikt att landskapets invånare blir betjänade på sitt modersmål i dessa ärenden.

4 punkten. Enligt 18 § 13 punkten i förslaget har lagtinget rätt att lagstifta om frågor som gäller tillstånd till utskänkning av alkoholhaltiga drycker. Enligt 29 § 1 mom. 4 punkten ankommer lagstiftningsbehörigheten i fråga om annan alkohollagstiftning på riksmyndigheterna. Till landskapets behörighet hör många områden som har nära samband med alkoholfrågor, så som socialvården och hälso- och sjukvården. Även frågor som gäller ordning och säkerhet ankommer på landskapet. Landskapets näringsstruktur och dess stora ekonomiska beroende av turismen gör att frågor av alkoholpolitisk natur är betydelsefulla för landskapet. Av den orsaken har området intagits i denna paragraf.

5 punkten. Bank- och kreditväsendet föreslås utgöra en riksfråga. Området är till sin art sådant att det på många punkter kräver en enhetlig reglering för hela landet. Landskapets näringsstruktur, som gör att de ekonomiska konjunkturerna inte alltid följer samma mönster som i riket, har ansetts kräva att speciella regler kan utfärdas för landskapet. I förvaltningsstadgandet i 30 § 18 punkten förutsätts, att Finlands Bank såvitt möjligt först efter samråd med landskapsstyrelsen fattar beslut som kan väntas få särskild betydelse för landskapets näringsliv eller sysselsättningen i landskapet. Dessutom kan det finnas behov av att göra undantag för t.ex. storleken av aktiekapitalet för banker som är verksamma i landska-

pet eller för deras grundfond eller andelskapital. Genom att införa området i 29 § skapas en möjlighet att överföra lagstiftningsbehörigheten på området till landskapet så att en framtida reglering av området till vissa delar kan ske genom landskapslagstiftning, varvid de lokala förhållandena bättre kan beaktas.

6 punkten. Arbetsavtal och samarbete inom företag föreslås höra till rikets behörighetsområde. Enligt den gällande självstyrelselagen hör frågor om arbetsavtal och arbetsreglementen till landskapets behörighetsområde. Av skäl som nämns i den allmänna motiveringen (4.3.5.) föreslås det att hela området skall ankomma på riket. Med beaktande av det rådande rättsläget och med tanke på att lagstiftningen på området till innehåll och struktur i framtiden kan förändras så, att vissa delar av området borde hänföras till landskapet, har området införts i denna paragraf.

En överföring av behörigheten till landskapet kan enligt 2 mom. med lagtingets samtycke ske genom lag. Behörigheten kan överföras i fråga om hela området eller endast till viss del.

I en lag genom vilken behörigheten inom de områden som avses i 1 mom. överförs till landskapet skall stadganden om de åtgärder som förorsakas av överförandet tas in. Övergår ett område som avses i 1 mom. helt eller delvis på landskapet, övergår samtidigt förvaltningsbehörigheten till motsvarande delar på det.

De som tidigare har handhaft förvaltningsuppgifterna i statlig tjänst överförs genom en förordning till motsvarande uppgifter i landskapets tjänst, om vederbörande samtycker till det. Ett stadgande om detta ingår i 3 mom. Överföringen sker med bibehållna förmåner.

30 §. Behörighet och förfarande i förvaltningsärenden. I paragrafen regleras rikets förvaltningsbehörighet. Huvudregeln är att förvaltningsbehörigheten följer lagstiftningsbehörigheten. I likhet med 23 §, som reglerar landskapets förvaltningskompetens, innehåller paragrafen vissa undantag från huvudregeln. Syftet med dessa liksom med undantagen i 23 § är att åstadkomma ett smidigt samarbete mellan riks- och landskapsmyndigheterna. Enligt vissa punkter förutsätts det att samråd har ägt rum med landskapsstyrelsen innan en åtgärd vidtas. Med uttrycket "samråd" avses överläggningar. Med uttrycket vill man alltså betona att enbart hörande inte är till fyllest, utan att verkliga överläggningar skall hållas, om

inte landskapsstyrelsen meddelar att beslutet kan fattas utan överläggningar, t.ex. efter att ha givit ett skriftligt utlåtande.

I punkt 1—6 är det fråga om fall som kräver att Ålands särställning iaktas. I punkt 7—11 och punkt 15 (den interna lufttrafiken i landskapet) stadgas om ärenden i vilka självstyrelsemyndigheterna har behörighet. I punkt 12—14, 16—19 och 23 är det fråga om sådana fall i vilka det krävs samtycke av eller samråd och samarbete med landskapsstyrelsen eller någon annan myndighet i landskapet. I punkt 20—22 stadgas om sådana fall i vilka det krävs att landskapsstyrelsen hörs eller ger utlåtande.

1 punkten. Om de behörighetsvillkor som gäller för anställda i statens tjänst i landskapet stadgas enligt 27 § 3 punkten i rikslag. Om kravet på språkkunskaper för sådana personer stadgas i 42 § 1 mom. Enligt 1 punkten i den föreliggande paragrafen skall det vid besättande av statstjänst, och, enligt 65 § 2 mom. även vid anställning i självständig statsanstalt i landskapet, tillmätas särskild betydelse att sökanden har kännedom om landskapets förhållanden och att han är bosatt i landskapet. Bägge kriterierna skall betraktas som tilläggsmeriter i en situation där sökandena i övrigt är i stort sett lika meriterade. Med självständig statsanstalt avses t.ex. Finlands Bank och folkpensionsanstalten.

2 punkten. Passlagstiftningen ankommer enligt 27 § 26 punkten på rikets lagstiftande organ och förvaltningen på riksmyndigheterna enligt huvudstadgandet i denna paragraf. Enligt den nu ifrågavarande punkten skall i pass som i landskapet utfärdas åt den som har hembygdsrätt ingå ordet "Åland". Hur passet till denna del skall vara utformat är en fråga som regleras i lagstiftningen om pass. Stadgandet gäller inte pass som utfärdas utanför landskapet till den som har hembygdsrätt.

3 punkten. Befolkningsskyddet är en riksangelägenhet. Många av de områden som ansluter sig till befolkningsskyddet, t.ex. brand- och räddningsväsendet samt hälso- och sjukvården, faller under landskapets behörighet. För att åstadkomma ett fungerande och effektivt befolkningsskydd inom landskapet krävs det därför samverkan mellan riks- och landskapsmyndigheterna. Det föreslås därför att landskapet deltar i befolkningsskyddet i enlighet med vad som stadgas i överenskommelseförordning.

4 punkten. Det ankommer enligt 27 § 34 punkten på rikets lagstiftande organ att lagstifta om försvarstillstånd. Det är också en riksangelägenhet att vid behov förordna om allmän arbetsplikt för medborgarna. Såsom enligt 11 § 2 mom. 1 punkten i den gällande självstyrelselagen kan en person som har hembygdsrätt förordnas till sådant arbete endast inom landskapet. Det arbete till vilket en här nämnd person mot sin vilja kan förordnas får endast vara sådant att det är nödvändigt för upprätthållandet av samhällsfunktionerna, dvs. är av civil karaktär. Stadgandet sammanhänger med 12 §.

5 punkten. Denna punkt motsvarar 23 § 1 punkten i förslaget. Stadgandet avser att förhindra att den delade kompetensen förorsakar en dubbling av förvaltningen.

6 punkten. Landskapet har enligt 18 § 20 punkten lagstiftningsbehörighet beträffande radio- och televisionsverksamheten inom landskapet. De frågor inom radio- och televisionsområdet som har internationell anknytning faller däremot under rikets behörighet. För att landskapet skall kunna utöva den verksamhet som lagstiftningskompetensen möjliggör, skall riksmyndigheterna se till att landskapet erhåller de frekvenser som på grundval av beviljade koncessioner behövs för radio- och televisionsutsändningar.

7 punkten. De förvaltningsuppgifter som enligt rikslagstiftningen ankommer på riksmyndigheterna beträffande utlänningsrätt att med ägande- eller nyttjanderätt förvärva fast egendom samt att idka näring skall i landskapet handhas av landskapsstyrelsen. För närvarande tillämpas ett dubbelt tillståndsförfarande när en utländsk medborgare anhåller om sådan rätt. Förutom de tillstånd som enligt landskapslagstiftningen krävs av den som saknar hembygdsrätt, fordras dessutom antingen inrikesministeriets eller länsstyrelsens tillstånd. En delad förvaltning av detta slag kan inte anses vara ändamålsenlig. Landskapsstyrelsen beslutar sålunda både om sådant tillstånd som enligt landskapslagstiftningen krävs av den som saknar hembygdsrätt och om sådant tillstånd som sökanden skall ha enligt rikslagstiftningen. Innan beslut i ärendet fattas skall landskapsstyrelsen dock inhämta utlåtande av behörig riksmyndighet. Riksmyndigheter som här kommer i fråga är främst inrikesministeriet och länsstyrelsen samt kommissionen för utländska investeringar.

8 punkten. Frågor i anslutning till hälso- och sjukvården samt veterinärväsendet ankommer enligt 18 § 12 och 17 punkten och 23 § både i fråga om lagstiftning och förvaltning på landskapets myndigheter. I 27 § 29—33 punkten har likväl vissa delar av området förbehållits rikets lagstiftande organ. Inom de sistnämnda områdena borde förvaltningsbehörigheten enligt huvudregeln ankomma på riksmyndigheterna. Till den del det är fråga om förvaltningsuppgifter som gäller bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur samt uppgifter som gäller framställning och användning av gifter handhar landskapsstyrelsen redan enligt 19 § 1 mom. 7 punkten i den gällande självstyrelselagen och med stöd av överenskommelseförordningar många riksuppgifter. Det har därför ansetts lämpligt att landskapsstyrelsen eller genom landskapslagstiftning bestämda myndigheter skall handha de uppgifter som enligt rikslagstiftningen ankommer på riksmyndighet. Det föreslås vidare att samma princip skall gälla förvaltningsuppgifter rörande förebyggande av införsel till landet av växtförstörare.

9 punkten. I 19 § 1 mom. 7 a-punkten i den gällande självstyrelselagen stadgas att finska medborgare som i Sverige har erhållit utbildning och kompetens för verksamhet inom hälso- och sjukvården utan dispens får verka på Åland efter att hos medicinalstyrelsen ha visat sig ha nödig kunskap i lagstiftningen på området. Enligt stadgandet i denna punkt ankommer det på landskapsstyrelsen att avgöra huruvida finska eller andra nordiska medborgare som är behöriga i något annat nordiskt land än Finland uppfyller kraven på behörighet för verksamhet inom hälso- och sjukvården eller veterinärväsendet i landskapet. Det har ansetts rimligt att prövningen ankommer på landskapsstyrelsen, eftersom det är fråga om verksamhet som skall utövas i landskapet och vars tillåtlighet i det enskilda fallet dessutom är beroende av den vid varje särskild tidpunkt gällande landskapslagstiftningen rörande utövning av näring och yrke. Stadgandet gäller således endast de fall då en person är behörig att utöva sitt yrke i något annat nordiskt land. Om han trots avlagd examen saknar sådan behörighet, måste han ha legitimation av medicinalstyrelsen. Landskapsstyrelsens prövningsrätt gäller inte heller sådana personer som har vunnit behörighet i Finland. Den behörigheten regleras i rikslagstiftningen och gäller även i

landskapet. Utöver den yrkesbehörighet som en medborgare i ett nordiskt land har vunnit i något annat nordiskt land än Finland, krävs det att han har kunskaper om den i landskapet gällande lagstiftningen på områdena i fråga. Enligt förslaget anordnar landskapsstyrelsen prov i kunskaper på området. Den som godkänns i ett sådant prov kan förklaras behörig för verksamhet i landskapet, om han i övrigt fyller kraven enligt detta stadgande.

10 och 11 punkten. Konsumentskyddslagstiftningen är enligt 27 § 10 punkten en riksangelägenhet. Av detta samt av 27 § 23 punkten följer att lagstiftningen om konsumentombudsmannen och marknadsdomstolen även skall gälla i landskapet. Också andra uppgifter i anslutning till konsumentskyddslagstiftningen ankommer på riksmyndigheterna eller andra myndigheter som förutsätts i rikslagstiftningen. Det har ansetts att de uppgifter som i riket ankommer på konsumentklagonämnden bäst kan skötas lokalt i landskapet av en särskild nämnd som tillsätts av landskapsstyrelsen.

Det föreslås vidare att de uppgifter som enligt lagstiftningen om konsumentrådgivning ankommer på kommunerna i landskapet skall handhas av landskapsmyndigheterna i enlighet med avtal mellan landskapet och kommunerna. Förebild för detta har varit den konstruktion som för närvarande gäller i fråga om den allmänna rättshjälpsverksamheten i landskapet. Den har reglerats genom en överenskommelseförordning och ett avtal mellan landskapet och kommunerna. Skälen till att behörigheten har tilldelats landskapet framgår av den allmänna motiveringen (4.5.1.).

12 punkten. Enligt 19 § 1 mom. 8 punkten i den gällande självstyrelselagen skall samråd äga rum mellan riks- och landskapsmyndigheterna i fråga om "samtrafiken mellan landskapet Åland och fastlandet". Med stöd av en överenskommelseförordning handhas förbindelsetrafiken mellan landskapet Åland och fastlandet för närvarande av landskapet.

Förvaltningen rörande farleder som är avsedda för handelssjöfarten ankommer på riksmyndigheterna. För farleder som är avsedda för den lokala sjötrafiken och för småbåtstrafiken svarar däremot landskapsmyndigheterna enligt 18 § 21 punkten. Med beaktande av detta och att behörigheten i fråga om natur- och miljölagstiftningen samt allmänna ordnings- och säkerhetsfrågor ankommer på

landskapsmyndigheterna, föreslås det att nya farleder för handelssjöfarten kan inrättas i landskapet endast med landskapsstyrelsens samtycke. Uppstår meningsskiljaktighet i denna fråga avgörs saken enligt 62 § av Ålandsdelegationen.

13 punkten. Lagstiftningsbehörigheten i fråga om cabotagerätt, dvs. rätten att med utländskt fartyg idka handelssjöfart mellan orter i Finland, hör enligt 27 § 13 punkten till riket. Tillstånd till en sådan näringsutövning beviljas enligt gällande näringslagstiftning av trafikministeriet. Då den näringsrättsliga lagstiftningen enligt huvudregeln är en landskapsangelägenhet och cabotagerätten berör näringsutövningen i landskapet, har det ansetts motiverat att samråd skall äga rum med landskapsstyrelsen då riksmyndigheterna handlägger en ansökan om tillstånd till handelssjöfart, som bedrivs med utländskt fartyg mellan hamnar inom landskapet eller mellan hamnar i landskapet och hamnar i riket.

14 punkten. Med hänvisning till 12 och 13 punkten föreslås det att riksmyndigheterna får fatta beslut rörande fartbegränsningar för handelsfartyg i farleder inom landskapet först efter samråd med landskapsstyrelsen. Detsamma gäller övriga frågor rörande sjötrafiken som är av särskild betydelse för landskapet.

15 och 16 punkten. Lufttrafiken är enligt den gällande självstyrelselagen en riksangelägenhet. Förvaltningen av lufttrafiken inom landskapet på sjukvårdens och turismens områden ankommer dock enligt 19 § 1 mom. 8 punkten självstyrelselagen på landskapsstyrelsen.

Enligt 15 punkten skall landskapsstyrelsen handlägga näringsrättsliga frågor som rör den interna lufttrafiken inom landskapet, dvs. trafik som bedrivs mellan olika platser i landskapet. Stadgandet innebär bl.a. att landskapsstyrelsen beviljar koncession för intern trafik. Innan landskapsmyndigheterna fattar beslut som gäller den interna lufttrafiken i landskapet skall de inhämta riksmyndigheternas utlåtande. Landskapets förvaltningsbehörighet omfattar däremot inte flygsäkerheten inom landskapet. Den frågan faller under rikets behörighet.

Då vederbörande riksmyndigheter handlägger andra frågor angående lufttrafiken, som har särskild betydelse för landskapet, skall det enligt 16 punkten ske i samråd med landskapsstyrelsen. Detta är närmast ett förtydligande av gällande stadgande i 19 § 1 mom. 8 punkten

om samtrafiken mellan fastlandet och landskapet som gäller alla slag av kommunikationer.

17 punkten. Även om lagstiftningen och förvaltningen rörande arkivalier som härrör från statsmyndigheter i landskapet ankommer på riksorganen, har det ansetts vara ett landskapsintresse att kunna påverka beslut om bortförande av sådana handlingar från landskapet. Det föreslås därför att sådana arkivalier får föras bort från landskapet endast efter samråd med landskapsstyrelsen.

18 punkten. Skälen till detta stadgande framgår av den allmänna motiveringen (4.5.2.). Enligt stadgandet skall beslut av Finlands Bank föregås av samråd med landskapsstyrelsen, då beslutet kan få särskild betydelse för näringslivet eller sysselsättningen i landskapet. Då sådana beslut kan fattas i större sammanhang, av olika skäl samt i varierande situationer och delvis under tidsnöd utgår förslaget likväl från att samrådsförfarandet inte är obligatoriskt, utan att det skall iaktas i mån av möjlighet. Om ett sådant beslut enbart eller huvudsakligen kan komma att beröra näringslivet eller sysselsättningen i landskapet, skall samråd äga rum eller åtminstone landskapsstyrelsens yttrande inhämtas i enlighet med principerna i 33 § i förslaget. Genom ett sådant förfarande kan situationer som avses i 51 § 1 mom. 1 punkten möjligen undvikas.

19 punkten. Enligt 18 § 15 och 16 punkten i förslaget har landskapet lagstiftningsbehörighet i fråga om styrningen av lantbruksproduktionen och fiskerinäringen. Även frågor som gäller jord- och skogsbruk samt fiske faller under landskapets behörighet. Till rikets lagstiftningsområde har enligt 27 § 15 punkten hänförts frågor som gäller priset på lantbruks- och fiskeriprodukter samt främjande av exporten av lantbruksprodukter. Då rikets kompetensområde medför att en stor del av styrningen och balanseringen av produktionen även för Ålands del sker genom lantbruksinkomsttalen och förhandlingarna om dem, har det ansetts nödvändigt att ge landskapet möjlighet att vara representerat vid förhandlingarna. Enligt förslaget har därför landskapsstyrelsen rätt att jämte statsrådet vara företräd vid förhandlingar med producenternas centralorganisationer om inkomsten för lantbrukare och om styrningen av lantbruksproduktionen. Även om någon direkt motsvarighet till lantbruksinkomsttalen ännu inte finns i fråga om fiskerinäringen, har det med

tanke på framtiden ansetts motiverat att i stadgandet nämna även fiskerinäringen. Förslaget innebär att också landskapet vid sidan av statsrådet kan underteckna avtalet och därigenom bli bundet av det inom ramen för sin behörighet. Landskapsstyrelsens deltagande ger landskapet möjlighet att yrka på sådana regleringar som den åländska näringsstrukturen kräver.

20 punkten. Frågor som gäller utrikeshandeln och tullar m.m. ankommer såsom enligt den gällande självstyrelselagen på rikets myndigheter. Beträffande lantbruks- och fiskeriprodukter är frågorna om import och export även sammankopplade med prisfrågorna. Behörigheten i fråga om importskydd för lantbruks- och fiskeriprodukter är således en riksangelägenhet. Landskapet har likväl till största delen övrig behörighet inom lantbruks- och fiskerinäringen och området är av synnerlig betydelse för landskapet. För den skull stadgas i denna punkt att sådana beslut om ändringar i importskyddet för lantbruks- och fiskeriprodukter som särskilt kan beröra lantbruksproduktionen och fiskerinäringen i landskapet skall fattas först efter att landskapsstyrelsen har hört.

21 punkten. Med hänsyn till att näringsverksamheten enligt huvudregeln är en landskapsangelägenhet har det ansetts motiverat att landskapsstyrelsen skall få yttra sig i de fall då det ankommer på en riksmyndighet att bevilja tillstånd till en tillståndspliktig näring. Som exempel på sådana näringar som avses här kan nämnas beviljande av apoteksrättigheter och tillstånd till handel med skjutvapen och skjutförnödenheter.

22 punkten. Riksmyndigheterna skall höra landskapsstyrelsen innan beslut fattas om indragning av en inrättning eller ett fast arbetsställe som tillhör den lokala statsförvaltningen i landskapet. Stadgandet är motiverat av inrättningarnas regionalpolitiska betydelse beträffande såväl servicen för befolkningen som tillgången på arbetsplatser.

23 punkten. Punkten motsvarar 23 § 2 punkten i förslaget.

31 §. Riksmyndigheternas skyldighet att bistå landskapsmyndigheterna. Enligt paragrafen är riksmyndigheterna skyldiga att inom gränserna för sin allmänna behörighet på begäran av landskapsstyrelsen bistå en landskapsmyndighet vid handhavandet av uppgifter som hör till självstyrelsen. Stadgandet motsvarar i sak

stadgandet i 19 § 3 mom. i den gällande självstyrelselagen. Landskapsstyrelsen kan anhålla om handräckning av riksmyndigheterna. Riksmyndigheternas skyldighet att ge sådan handräckning är begränsad till myndighetens egen behörighet inom statsförvaltningen. Stadgandet underlättar samverkan mellan landskaps- och riksmyndigheterna och möjliggör anlåtande av sakkunskap.

32 §. *Överenskommelseförordningar.* Paragrafens 1 mom. motsvarar i sak 20 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen. Med landskapsstyrelsens samtycke kan riksförvaltningsuppgifter för en viss tid eller tillsvidare genom förordning överföras på landskapsförvaltningen eller landskapsförvaltningsuppgifter på en riksmyndighet. Stadgandet innebär en möjlighet att avvika från den kompetensfördelning som följer av 23 och 30 §§. Som det framgår av den allmänna motiveringen (2.3.4.) har möjligheten använts främst i frågor där behörigheten är delad mellan riket och landskapet. Gällande praxis har varit att även materiella stadganden har kunnat tas in i en sådan förordning. Denna praxis avser förslaget inte att ändra på. Benämningen överenskommelseförordning har i praxis blivit vedertagen och införs nu i lagen.

Liksom enligt gällande lag kan en överenskommelse som avses i paragrafen enligt 2 mom. sägas upp. Initiativet till uppsägningen kan komma från landskapets eller rikets sida. Stadgandet har omformulerats jämfört med gällande stadgande. Uppsägningen gäller själva överenskommelsen. Om överenskommelsen sägs upp skall förordningen snarast ändras eller vid behov upphävas. Detta skall ske senast inom ett år efter uppsägningen. Enligt den gällande lagen upphör rättsverkningarna av överenskommelsen först när förordningen efter uppsägning har ändrats eller upphävts. Enligt förslaget anses överenskommelsen ha upphört ett år efter uppsägningen, även om förordningen inte har ändrats eller upphävts. Härigenom blir riks- och landskapsmyndigheterna jämställda parter. Genom riksförordning kan en förvaltningsöverföring inte ske ensidigt.

Landstinget kan enligt 20 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen genom landskapslag avvika från en överenskommelseförordning, men landskapslagen kan inte träda i kraft förrän överenskommelseförordningen har ändrats eller upphävts. I förslaget förutsätts att en landskapslag kan tillämpas till den del den

inte står i strid med förordningen redan innan förordningen har upphävts eller ändrats. Detta är motiverat av den långa uppsägningstiden.

Enligt 3 mom. skall Ålandsdelegationens utlåtande begäras över förslag till överenskommelseförordningar. Förslaget motsvarar rådande praxis, enligt vilken utlåtande om överenskommelseförordningar alltid skall begäras av Ålandsdelegationen. Förfarandet har ansetts vara nyttigt eftersom delegationen har en sådan sakkunskap som behövs vid beredningen av förordningsutkastet.

33 §. *Inhämtande av landskapsstyrelsens utlåtande.* Paragrafen innebär att stadgandet i 12 § i den gällande självstyrelselagen utvecklas. Innan republikens president eller statsrådet utfärdar stadganden som uteslutande gäller landskapet eller som annars har särskild betydelse för landskapet, skall landskapsstyrelsens utlåtande inhämtas. Det är fråga om utfärdande av stadganden som ingår i den s.k. administrativa lagstiftningen, dvs. i förordningar eller statsrådsbeslut. Formuleringen i förslaget avser att täcka den administrativa lagstiftningen i fråga om sådana materiella stadganden som speciellt rör Åland. Huruvida dessa stadganden utfärdas särskilt eller ingår i ett större sammanhang saknar betydelse. Även myndighetsbeslut på lägre nivå kan innehålla bestämmelser som har långtgående följder både i materiellt och formellt hänseende. Även andra myndigheter skall därför inhämta landskapsstyrelsens utlåtande innan de utfärdar föreskrifter av ovan nämnt slag. Regeln gäller t.ex. beslut av ministerierna och de centrala ämbetsverken.

34 §. *Beslutsfattande och föredragning.* Paragrafens 1 mom. överensstämmer med 17 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen. De stadganden i 34 § regeringsformen som gäller föredragning och kontrasingering i ärenden i vilka republikens president fattar beslut i statsrådet gäller även i fråga om de åländska ärendena. Denna presidentens författningssenkliga ställning som högsta regeringsorgan i åländska ärenden omfattar samtliga beslut av presidenten enligt självstyrelselagen.

Såsom enligt den gällande lagen skall enligt 2 mom. ärenden rörande självstyrelsen föredras i statsrådet från justitieministeriet medan de ärenden som rör landskapets ekonomi föredras från finansministeriet. Förslaget innebär att de frågor som regleras i 7 kap. föredras från finansministeriet, medan alla andra ärenden föredras från justitieministeriet. Även de

förordningar inom särskilda förvaltningsområden som förutsätts bli utfärdade med stöd av de enskilda stadgandena i självstyrelselagen föredras från justitieministeriet.

I 3 mom. förutsätts det att särskilda föredragande i åländska ärenden skall utses såväl vid justitieministeriet som finansministeriet. Beträffande föredraganden från finansministeriet innebär stadgandet en nyhet. I praktiken har likväl frågorna också tidigare handhåfts av en särskild föredragande.

Enligt förslaget skall föredragandena i åländska ärenden vara förtrogna med den åländska självstyrelsen. Detta krav gäller enligt 17 § 2 mom. självstyrelselagen redan beträffande föredraganden vid justitieministeriet. Praxis har varit att landskapsstyrelsen hörs innan en ny föredragande utses vid justitieministeriet. Denna praxis bör i fortsättningen gälla föredragandena vid bägge ministerierna. Detta är i samklang med principerna i 33 §.

Förslaget innehåller inte något stadgande om föredragandenas språkkunskap. Den som utses till föredragande i åländska ärenden skall naturligtvis ha god förmåga att i tal och skrift uttrycka sig på svenska. Detta följer särskilt av att skriftväxlingsspråket mellan myndigheterna i åländska frågor är svenska och att de muntliga kontakterna med självstyrelsemyndigheterna sker på svenska.

35 §. *Rättskipning.* Behörigheten i fråga om processlagstiftningen och övriga frågor som gäller rättskipning ankommer enligt 27 § 23 punkten på rikets organ. Rättskipningen handhas enligt huvudregeln i 35 § av rikets domstolar. Stadgandet gäller de allmänna domstolarna liksom även de domstolar som utövar förvaltningsrättskipning, om inte annat följer av 25 och 26 §§. Likaså gäller stadgandet övriga riksmyndigheter som har rättskipningsfunktioner.

6 kap.

Språkstadganden

36 §. *Ämbetspråket.* Paragrafens 1 mom. avser att markera att landskapet står utanför tillämpningsområdet för språklagen. Den på statistik baserade indelningen av ämbetsdistrikt och självstyrelseområden som stadgas i språklagen gäller inte stats-, landskaps- eller kommunalförvaltningen i landskapet. Alla ämbetsdistrikt och självstyrelseområden, dvs. kom-

muner, i landskapet är enspråkigt svenska. Detta leder till att myndigheternas inre ämbetspråk är svenska. Myndigheten använder enbart svenska såväl i skrift som i tal. Även de expeditioner som utges avfattas på svenska. Stadgandet, som i sak motsvarar den gällande självstyrelselagen, avviker från såväl regeringsformens som språklagens stadganden.

Enligt 2 mom., som motsvarar första meningen i 37 § och 38 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen, är Ålandsdelegationens ämbetspråk svenska. Vidare föreslås att de utlåtanden och avgöranden av högsta domstolen som avses i självstyrelselagen skall avfattas på svenska. Stadgandet är nödvändigt eftersom 1 mom. inte direkt gäller dessa myndigheter.

Enligt 3 mom. gäller de föreslagna stadgandena om språket inom statsförvaltningen i tillämpliga delar även den evangelisk-lutherska kyrkans myndigheter. Stadgandet motsvarar i sak 17 § 1 mom. språklagen och har skrivits in i självstyrelselagen på grund av att statsmyndigheternas språk uttömmande reglerats i den och står utanför tillämpningsområdet för språklagen. Stadgandet gäller inte angelägenheter som är av den beskaffenheten att de enligt kyrkolagen (635/64) hör till kyrkans egna angelägenheter.

37 §. *Rätt att använda finska.* Stadgandet i 36 § 1 mom., som utgör en del av nationalitetsskyddet för Åland, har ansetts kräva en regel om de finsktalandes rättigheter. I förslaget ingår därför ett stadgande om att finska medborgare har rätt att i egen sak inför domstol eller andra statsmyndigheter i landskapet använda finska. Rättigheten överensstämmer till denna del med den rätt som en svensktalande person har i riket i ett enspråkigt finskt ämbetsdistrikt. Stadgandet överensstämmer även i sak på denna punkt med 37 § i den gällande självstyrelselagen. Rättigheten sträcker sig inte till landskapsmyndigheterna eller till de kommunala myndigheterna.

38 §. *Skriftväxlingsspråk.* Paragrafens 1 mom. motsvarar i sak 38 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen angående skriftväxlingsspråket mellan myndigheterna i landskapet och i riket. Enligt förslaget skall, liksom enligt den gällande lagen, skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och statsmyndigheterna i landskapet avfattas på svenska. Likaså skall skriftväxlingsspråket mellan statsmyndigheterna i landskapet vara svenska. De skrivelser och andra

handlingar som statsrådet eller de centrala riksmyndigheterna sänder till landskapsmyndigheterna, Ålandsdelegationen och riksmyndigheterna i landskapet skall även avfattas på svenska. Detsamma gäller sådana överdomstolar och andra riksmyndigheter, vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller en del av landskapet. Med sistnämnda riksmyndigheter avses myndigheter som utgör lägre instans än centrala myndigheter. Svenska utgör skriftväxlingsspråk även vid den interna skriftväxlingen mellan en riksmyndighet i landskapet och en statsmyndighet i riket. Detta gäller även om skrivelsen gäller andra omständigheter än självstyrelseärenden och oberoende av, huruvida ärendet föranleder expedition eller inte.

I 2 mom. ingår ett undantag från 1 mom. Enligt det kan en fördragstext, som enligt 59 § skall tillställas lagtinget för samtycke och som med stöd av stadgandena i lagen om publicering av internationella överenskommelser inte publiceras på svenska i riket, översändas till landskapet på originalspråket.

I 3 mom. finns en förtydligande och kompletterande hänvisning till 1 mom., enligt vilken stadgandena om skriftväxlingsspråket i 1 mom. även skall gälla kommunala myndigheter i landskapet. Stadgandet stämmer överens med 36 § 1 mom. om den språkliga indelningen i fråga om kommunalförvaltningen.

39 §. *Översättningar.* I 1 mom. har tagits in ett stadgande om att domstolarna och länsstyrelsen på begäran av sakägare, då denna har använt finska, till expeditionen skall foga en översättning till finska. Förslaget innehåller inte något krav på att översättningen skall vara laggill såsom enligt språklagen. Eftersom det ankommer på domstolen eller länsstyrelsen att foga översättningen till expeditionen, bör myndigheten även svara för att översättningen är riktig, vilket även skall framgå av handlingen.

Eftersom ämbetsdistriktens språk i landskapet är svenska bör handlingar som inlämnas till myndigheterna även avfattas på svenska. I 2 mom. har intagits ett stadgande som i sak är av likartat innehåll som 3 § 2 mom. språklagen. Enligt stadgandet kan en domstol eller någon annan statsmyndighet på tjänstens vägnar ombesörja översättning av en handling, om en i 1 mom. avsedd sakägare i strid med stadgandena om ämbetspråket har lämnat in den på finska. En sådan skyldighet föreligger endast i sådana fall då en översättning behövs. Ett sådant behov kan föreligga t.ex. då handlingen i fråga

gäller någon annan part som har rätt att få del av handlingen. Kan däremot innehållet i en handling som har inlämnats på finska klagöras vid t.ex. en rättegång utan att den översätts, föreligger inte översättningsskyldighet för myndigheten. I fråga om ansvaret för översättningens riktighet hänvisas till vad som ovan har sagts om översättning av expeditioner.

Enligt 3 mom. har en enskild sakägare i landskapet rätt att i ärenden som handläggs av statsrådet, ett centralt ämbetsverk samt domstol eller annan statsmyndighet, till vars ämbetsdistrikt landskapet hör, till expeditionen få fogad en översättning till svenska i de fall, då expeditionen med stöd av den allmänna språklagstiftningen utfärdas på finska. Innehållet i stadgandet motsvarar i sak 5 och 6 §§ språklagen. Stadgandet har likväl för tydlighetens skull tagits in i förslaget, eftersom anknytningen till språklagen även på andra punkter har utgått.

40 §. *Undervisningsspråk.* Paragrafens 1 och 2 mom. motsvarar i sak 35 § 1 och 2 mom. i den gällande självstyrelselagen. Landskapet och de åländska kommunerna är inte skyldiga att svara för eller understöda skolor med något annat undervisningsspråk än svenska. Med skola avses här också andra skolor än läropliktsskolor, t.ex. förskolor. Om staten är huvudman för undervisningsanstalter i landskapet, skall anstalternas undervisningsspråk vara svenska. Språkstadgandena i 1 och 2 mom. har sin bakgrund i Ålandsöverenskommelsen.

Paragrafens 3 mom. motsvarar i sak 35 § 3 mom. i den gällande självstyrelselagen. Också detta stadgande har sin upprinnelse i Ålandsöverenskommelsen. Utan kommunens samtycke får undervisning i annat språk än svenska inte meddelas i en läropliktsskola som erhåller bidrag av allmänna medel. Användningen av begreppet "läropliktsskola" i stället för "folkskola" eller "grundskola" motiveras av en strävan att göra lagens terminologi oberoende av den terminologi som för tillfället är gällande. Någon ändring i sak avses inte.

41 §. *Kunskaper i finska.* Grunden för stadgandet är landskapets enspråkighet och den därtill anknutna möjligheten att avlägga examina med ämneskombinationer som avviker från studentexamen och där finska språket inte ingår. Det föreslagna stadgandet avser att förhindra en sådan utveckling att ålänningar inte

kan erhålla högre utbildning utanför landskapet. I en särskild riksförordning kan enligt förslaget stadgas att examen vid åländsk undervisningsanstalt, dvs. gymnasieexamen, trots att i den inte ingår prov i finska, kan berättiga till inträde i svenskspråkiga och tvåspråkiga undervisningsanstalter och avläggande av examen vid dessa. Stadgandet gäller enbart sådana undervisningsanstalter som staten svarar för eller understöder.

42 §. *Statsanställdas språkkunskap.* I 39 § i den gällande självstyrelselagen stadgas att i statens tjänst i landskapet kan anställas endast sådan person som styrkt att han fullständigt behärskar svenska språket såväl i tal som i skrift. Tolkningen av stadgandet har medfört vissa svårigheter. Det sätt på vilket personer som anställs i statens tjänst skall visa sin kunskap i svenska regleras i den allmänna lagstiftningen. Detta har inneburit att endast personer med högskoleexamen har kunnat visa fullständiga kunskaper i svenska. För andra tjänstemän, som inte har kunnat åberopa litterär verksamhet eller tidigare tjänsteverksamhet, har ådagaläggandet av fullständiga kunskaper förorsakat problem. Eftersom landskapet är enspråkigt svenskt, skall av dem som anställs i statens tjänst i landskapet krävas kunskaper i svenska.

Med hänsyn till de ovan nämnda problemen i den gällande självstyrelselagen upptar förslaget inte något kategoriskt stadgande om fullständiga kunskaper i svenska. I stället föreslås i 1 mom. att genom förordning skall stadgas om den språkkunskap som skall krävas av den som anställs av staten i landskapet. Genom förordning kan stadgas olika krav på svenska för olika kategorier av anställda. I en sådan förordning kan också tas in krav på kunskaper i finska eller annat språk, som är behövligt för någon viss tjänst eller befattning. I förordning kan sålunda t.ex. för domare i landskapet tas in krav på fullständiga kunskaper i svenska och därtill förmåga att förstå och behjälpligt i tal använda finska, vilket motsvarar kravet för domare i enspråkigt svenskt distrikt enligt stadgandena i lagen angående den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras. Emedan det ligger i landskapets intresse att kraven på kunskap i finska inte blir ett hinder för ålänningar att söka sig till statlig anställning i landskapet, föreslås det att förordningen skall ges med samtycke av landskapsstyrelsen.

I en förordning som avses i 1 mom. kan enligt 65 § 2 mom. i förslaget även regleras språkraven för sådana personer som anställs i en självständig statsanstalt i landskapet. Genom förordning kan även språkravet för personer som anställs vid något annat samfund i landskapet, i vilket staten har ett avgörande inflytande, regleras enligt 1 mom. Det kan gälla bolag eller föreningar, där staten på offentlighetsrättslig eller civilrättslig grund har faktisk bestämmanderätt.

Till dess att en förordning som avses i 1 mom. har blivit utfärdad gäller enligt 75 § 2 mom. om den språkkunskap som skall erfordras av statsanställda i landskapet vad som stadgas i 39 § i den gällande självstyrelselagen och i lagstiftningen om den språkkunskap, som skall av statstjänsteman fordras.

För de statsanställda i landskapet har det inte alltid anordnats tillräcklig fortbildning på svenska. För att råda bot på denna olägenhet ingår i 2 mom. ett stadgande om att staten skall anordna utbildning på svenska för sina anställda i landskapet. Stadgandet innebär inte att kursverksamhet och annan utbildning särskilt bör anordnas enbart för de anställda i landskapet, utan utbildningen kan ges i landskapet eller utanför landskapet t.ex. genom att samordna kurser m.m. för svensktalande tjänstemän i landskapet och i andra delar av landet. Speciellt viktig är sådan utbildning som utgör en förutsättning för befordran. Staten får inte genom att försumma att anordna fortbildning begränsa de statsanställdas möjligheter i landskapet att bli befordrade inom sitt förvaltningsområde. Sådan utbildning som eftersträvar en effektivisering av statsförvaltningen och en förbättrad servicenivå bör naturligtvis också gälla de anställda i landskapet.

43 §. *Information och föreskrifter på svenska.* Enligt 1 mom. skall statsrådet verka för att de åländska konsumenterna får erforderlig information på svenska om varor och tjänster. Eftersom sådan information oftast rör förhållanden mellan näringsidkare m.m. och konsumenterna på Åland har det i stadgandet beaktats att det inte alltid ligger inom statsrådets behörighet att övervaka att svenskspråkig information ges. Statsrådet skall emellertid då det är möjligt beakta stadgandet. Detta kan bli aktuellt både i samband med beredning av lagstiftning, t.ex. lagar angående konsumentfrågor och vid utövande av den allmänna förvaltningen inom ministerier och ämbetsverk

som underlyder dem. Offentliga utredningar och kommittébetänkanden som har särskilt intresse för den åländska befolkningen kan även innefattas i den information som avses i 1 mom.

Paragrafens 2 mom. gäller bestämmelser och föreskrifter som kompletterar regleringen av sådana sakområden som faller under rikets behörighetsområde och som följaktligen skall gälla även på Åland. Statsrådet skall se till att sådana föreskrifter finns tillgängliga på svenska. Stadgandet omfattar t.ex. av myndigheterna utfärdade föreskrifter, med stöd av lagstiftning fastställda formulär och blanketter o.d. Även de kollektivavtal vilkas verkningar sträcker sig till landskapet omfattas av stadgandet. Statsrådet är således skyldigt att se till att sådana kollektivavtal blir översatta till svenska.

7 kap.

Landskapets ekonomi

44 §. *Budget.* I 1 mom. fastslås principen om landskapets fria budgeteringsrätt. Det ankommer på Ålands lagting att fastställa en budget, i vilken ingår landskapets samtliga inkomster och utgifter. Begreppet budget innefattar även tilläggsbudgeter. Till den föreslagna friare ekonomin hör även befogenheten att bilda fonder. Möjligheten att avsätta medel till fonder, som inte redovisas i budgeten, utgör ett undantag från budgeteringens huvudprincip. Enligt förslaget skall därför stadgas i landskapslag om bildande av sådana fonder. Förslaget motsvarar alltså i sak stadgandet i 66 § 2 mom. regeringsformen om bildande av fonder som står utom budgeten.

Stadgandet i 2 mom. är, som det framgår av den allmänna motiveringen (4.8.), deklaratiskt. Med social förmån avses i förslaget särskilt social service, utkomststöd, sociala understöd och därmed jämförbara åtgärder med avseende på enskilda personers eller familjers sociala trygghet. Förslaget avser att lagtinget vid utövandet av sin fria budgeteringsrätt skall sträva efter att landskapets befolkning kommer i åtnjutande av minst de sociala förmåner som gäller i riket. Landstinget har i samband med behandlingen av det åländska förslaget till ny självstyrelselag, i en landskapslag av ramlagstyp (ÅFS 22/83), godkänt liknande principer. I landskapslagen stadgas att landskapets invåna-

re tillförsäkras minst samma förmåner som invånarna i landet i övrigt under motsvarande förhållanden åtnjuter genom statens försorg, då fråga är om socialvård, särskilda tilläggsstöd för näringar inom svagt utvecklade områden samt beträffande skärgårdstrafiken. Inom sin lagstiftningsbehörighet kan lagtinget naturligtvis besluta om mera omfattande förmåner. De utgifter som förorsakas av detta skall bestridas med landskapets tillbudsstående medel.

I 3 mom. ingår en hänvisning till 18 § 5 punkten där det stadgas om landskapets lagstiftningsbehörighet i fråga om beskattningen, vilken inte föreslås ändrad jämförd med behörigheten enligt 13 § 1 mom. 3 punkten och 23 § i den gällande självstyrelselagen. Enligt den sistnämnda paragrafen ankommer det även på landstinget att bestämma de avgifter som skall erläggas för landskapsförvaltningen underlydande myndigheters tjänsteförrättningar och expeditioner samt för anlåtande av landskapets inrättningar. Landstinget kan likväl delegera bestämmanderätten till landskapsstyrelsen.

Enligt 18 § 5 punkten i förslaget skall om grunderna för avgifter till landskapet stadgas genom landskapslag. Förslaget motsvarar i sak gällande stadganden och följer samma systematik som enligt 62 § regeringsformen gäller i fråga om statsmyndigheternas tjänsteförrättningar och expeditioner.

45 §. *Avräkning.* De medel som enligt den gällande självstyrelselagen utgår till landskapet såsom ordinarie och extraordinarie anslag täcks enligt 1 mom. av ett årligt s.k. avräkningsbelopp, som fastställs vid en särskild avräkning.

Enligt 2 mom. verkställs avräkningen årligen i efterhand för varje kalenderår. Liksom enligt det gällande finansiella systemet erläggs på avräkningsbeloppet årligt förskott. Avräkningsbeloppet skall under normala förhållanden täcka självstyrelsens finansieringsbehov.

46 §. *Beräkning av avräkningsbeloppet.* Avräkningsbeloppet beräknas utgående från de inkomster som redovisas i statsbokslutet. Av de skäl som har anförts i den allmänna motiveringen (4.8.) inberäknas under året upptagna nya statslån inte i inkomsterna. Avräkningsbeloppet erhålls genom att multiplicera inkomsterna i statsbokslutet med ett visst i procent angivet relationstal, avräkningsgrunden. Avräkningsgrunden gäller även vid uträkningen av det årliga förskottet.

47 §. *Avräkningsgrunden.* Avräkningsgrunden är 0,45 procent när lagen träder i kraft. Detta procenttal motsvarar medeltalet av de tal som anger förhållandet mellan de till landskapet under ettvarvt år 1975—1988 överförda beloppen och statsbokslutets ovan nämnda inkomster för motsvarande år.

48 §. *Ändring av avräkningsgrunden.* Emedan de inkomster som upptas i statsbokslutet är beroende av gällande budgeterings- och bokföringsregler, föreslås det i 1 mom. att avräkningsgrunden skall ändras, om grunderna för statsbokslutet genomgår förändringar som väsentligt inverkar på avräkningsbeloppets storlek. I stadgandet åsyftade strukturförändringar kan vara t.ex. överföring av större budgetområden till fristående fonder och förändringar i sättet att redovisa inkomsterna i statsbokslutet (brutto-nettoprincipen). Även mindre förändringar kan beaktas, om dessa under en längre tidsperiod totalt sett leder till väsentliga ändringar i jämförelse med förhållandena när lagen träder i kraft.

Varje sådan ändring i statsbudgeten prövas årligen särskilt med utgångspunkt i dess inverkan på landskapets ekonomi. För att en ändring enligt 1 mom. skall vara befogad, skall förändringen avse någon princip i bokslutets uppbyggnad. En ändring av det inbördes förhållandet mellan de olika inkomstgrupperna kan som sådan inte medföra en sådan ändring som avses i 1 mom.

Paragrafens 2 mom. reglerar situationer då avräkningsgrunden skall höjas av den orsaken att landskapets faktiska utgifter har ökat. En förhöjning skall enligt 2 mom. 1 punkten ske, då den reella utgiftsnivån har ökat på grund av att landskapet har övertagit uppgifter som ankommer på riket. En sådan situation kan inträffa vid överföring av lagstiftningskompetens eller då landskapet enligt överenskommelse med riksmyndigheterna övertar något förvaltningsområde eller någon särskild verksamhet. Vid överföring av någon viss förvaltningsuppgift skall statens kostnader för uppgiften vid tiden för övertagandet läggas till grund för fastställandet av förhöjningen. En allmän förutsättning för en förhöjning som avses i punkten är, att landskapet kan påvisa ökade utgifter, som inte har förutsatts ingå i det normala avräkningsbeloppet. Helt nya samhällsåtaganden kan i regel inte medföra någon ändring av avräkningsgrunden, eftersom sådana nya åtaganden, i den mån de medför

kostnader för staten, måste täckas med ökade inkomster, och sålunda automatiskt höjer avräkningsbeloppet.

En justering som avses i 2 mom. 1 punkten kan komma i fråga då landskapet efter särskild överenskommelse svarar för någon verksamhet som helt eller till betydande del tjänar riksintressen. Som exempel kan nämnas skolor med hela landet som rekryteringsområde eller inrättningar för fiskodling som är avsedd att uppfylla kvoter enligt internationella avtal om fiske. Initiativet till en överenskommelse kan i sådana fall komma från såväl landskapets som rikets myndigheter.

Enligt 2 mom. 2 punkten kan avräkningsgrunden höjas, om uppnåendet av självstyrelsens syften orsakar väsentliga merkostnader. Utgångspunkten för detta stadgande är de grundläggande förpliktelser som Finland har åtagit sig genom Ålandsöverenskommelsen, nämligen bevarandet av landskapets språk, kultur och lokala sedvänjor. Som en följd härav är det statsmaktens skyldighet att bekosta eller vidta behövliga åtgärder, om självstyrelsens centrala syften äventyras. Det är närmast fråga om situationer då det föreligger fara för att det svenska språkets och den åländska kulturens ställning rubbas. Det kan vara fråga om t.ex. kostnader för att säkra tillgången på läromedel, att upprätthålla press och etermedia, att tillgodose behovet av svenskspråkig information och service för konsumenterna, inom näringslivet och på arbetsmarknaden liksom även att stöda olika kulturella former och kontakter. Detta stadgande måste bedömas restriktivt eftersom självstyrelsens syfte, såvitt gäller den åländska kulturens och det svenska språkets ställning, i dag i huvudsak har uppnåtts.

Enligt 2 mom. 3 punkten kan avräkningsgrunden höjas, om landskapet belastas av andra nya utgifter som inte har förutsatts när lagen stiftades. De viktigaste av de uppgifter som avses i denna punkt är sådana som har föranletts av att landskapet före lagens ikraftträdande genom t.ex. en överenskommelseförordning har övertagit statliga förvaltningsuppgifter, vilka inte har beaktats vid uträkningen av avräkningsgrunden. I övrigt bör tillämpningen av stadgandet i 3 punkten vara restriktiv och en höjning aktualiseras endast i fall som har väsentlig betydelse för landskapets ekonomi. Sålunda föranleder t.ex. enbart en utökning av förvaltningen inte en förhöjning,

även om den innebär betydande utgifter för landskapet. Stadgandet kan inte heller åberopas för att täcka sådana andra slag av utgifter som självstyrelsemyndigheterna har ådragit sig vid utövningen av sin fria budgeteringsrätt. Utgifterna måste därför härröra från andra än landskapets frivilliga åtaganden. Uppgifter som i vidare mening har betydelse utanför landskapet, dvs. är förknippade med vissa riksintressen, bör däremot kunna komma i fråga i fall då 2 mom. 1 punkten inte är tillämplig. Som exempel kan anföras utgifter som motiveras av en riksomfattande skyldighet eller av uppgifter som landskapet åläggs enligt internationella åtaganden och som inte regleras på annat sätt. Storleksordningen av utgifterna måste bedömas mot bakgrunden av landskapsbudgeten som helhet och skäligheten av belastningen i förhållande till landskapets normala åtaganden.

Enligt 3 mom. skall avräkningsgrunden sänkas, om riket har övertagit förvaltningsuppgifter som ankommer på landskapet och landskapets utgifter därigenom har minskat. Detta kan bli aktuellt t.ex. då en riksmyndighet på grund av en överenskommelseförordning handhar förvaltningsuppgifter som enligt lagen ankommer på landskapsmyndigheterna. Beräkningen av sänkningen sker enligt samma grunder som i de situationer som avses i 2 mom. 1 punkten. En ändring av avräkningsgrunden är antingen definitiv eller avser endast vissa av Ålandsdelegationen fastställda år. Den fastställs i procent och ingår i avräkningsgrundens relationstal för det ifrågavarande året. I normala fall fattas beslut om ändring på framställning av landskapsstyrelsen i anslutning till den årliga avräkningen.

Enligt 4 mom. skall angående ändring av avräkningsgrunden stadgas i rikslag med lagtingets bifall. En ändring av avräkningsgrunden är en så viktig fråga att det är ändamålsenligt att den fastställs genom lag.

49 §. *Skattegottgörelse.* Vid beräkandet av den föreslagna skattegottgörelsen skall den i den allmänna motiveringen (4.8.) nämnda jämförelsen mellan inkomst- och förmögenhets-skatterna i riket och landskapet utgå från beloppen för de debiterade skatterna. Detta har ansetts vara ett bättre alternativ än att utgå från beloppen av de influtna skatterna. Den främsta fördelen med det föreslagna alternativet är att man har ett säkert och lättillgängligt

belopp att utgå från och en säker källa i den officiella skattestatistiken.

På de grunder som anförs i den allmänna motiveringen (4.8.) har det ansetts vara skäligt att landskapet skall få ett förhöjt anslag, om skattenivån i landskapet ligger ca 8 % över den nuvarande befolkningsrelationen 0,48 %. Härvid utfaller gottgörelsen då skatterelationen överstiger 0,52 %.

50 §. *Upptagande av lån.* Enligt 26 § i den gällande självstyrelselagen beslutar landstinget om upptagande av lån "till landskapets gemensamma gagn eller för särskilda dess behov". För upptagande av obligationslån eller lån i utlandet krävs enligt den gällande lagen samtycke av republikens president. Då upptagande av lån inte kan anses beröra rikets intressen i så hög grad att saken borde prövas av republikens president, föreslås det att kravet på dennes samtycke utgår ur lagen. Stadgandet motsvarar i övrigt den gällande självstyrelselagen.

51 §. *Särskilda bidrag.* I paragrafen är det fråga om särskilda bidrag av statsmedel till landskapet som skall beviljas i vissa fall. Bidragen är i allmänhet av engångsnatur. I 1 mom. stadgas om de fall där bidrag skall beviljas.

Enligt 1 punkten utgår ett särskilt bidrag av statsmedel till landskapet till förhindrande eller undanröjande av väsentliga rubbningar i samhällsekonomi, vilka särskilt drabbar landskapet. Det är här fråga om en sådan ekonomisk tillbakagång att vitala samhällsfunktioner i landskapet hotas. En sådan situation kan uppstå t.ex. till följd av en kraftig nedgång inom konjunkturkänsliga näringar såsom sjöfarten och de av turismen beroende servicenäringarna, av vilka den åländska ekonomin är beroende i hög grad. Stadgandet förutsätter att rubbningarna är en följd av åtgärder som har vidtagits utanför Åland. Det är i så fall motiverat att landskapet erhåller kompensation i form av statsbidrag. Stadgandet bör även ses mot bakgrunden av att landskapet saknar möjligheter att bedriva en konsekvent egen näringspolitik, eftersom beskattningsrätten fortsättningsvis föreslås bli kvar hos riket. För undvikande av att en sådan situation uppkommer, har det i 30 § om förvaltningen införts stadganden om att landskapsmyndigheterna skall ges möjlighet till samråd i frågor inom berörda områden.

I 2 punkten föreslås det att landskapet skall ha rätt till ett särskilt bidrag för täckande av kostnader som föranleds av naturkatastrof,

kärnkraftsolycka, oljeutsläpp eller någon annan därmed jämförbar händelse. Förutsättningen är att landskapet inte skäligen bör bära kostnaderna ensamt. Som exempel kan nämnas oljeolyckor av större omfattning, då det inte är skäligt att landskapet ensamt står för utgifterna. Bidrag bör utgå i synnerhet i sådana situationer då landskapet har vidtagit åtgärder som har förhindrat att skadeverkningarna sträckt sig till andra delar av riket. Stadgandet förutsätter att statsmakten bevakar landskapets intressen i internationella sammanhang, t.ex. inför oljeskyddsfonden.

Framställning om utbetalning görs av landskapsstyrelsen. Framställningen skall enligt 2 mom. göras senast under året efter det, till vilket utgifterna hänför sig. Enligt stadgandet förutsätts det att ärendet skall avgöras om möjligt inom sex månader efter framställningen. En absolut tidsgräns har inte tagits in i stadgandet, eftersom det i fråga om t.ex. stora oljeutsläpp kan vara svårt att inom den nämnda tiden prestera erforderlig utredning. Innan utbetalningar kan ske, skall yttrande inhämtas av behöriga statliga myndigheter.

8 kap.

Landshövdingen och Ålandsdelegationen

52 §. *Utnämning av landshövdingen.* Enligt 1 mom. skall den som utnämns till landshövding ha nödvändiga förutsättningar att utöva ämbetet på ett sådant sätt att landskapet förvaltas väl och statens säkerhet tillvaratas.

Enligt 2 mom. utnämns landshövdingen av republikens president efter överenskommelse med lagtingets talman. Då talmannen har förhinder, gäller den allmänna principen att i talmannens ställe träder den som ersätter honom. Vem som är ersättare bestäms i landskapslagstiftningen. Enligt gällande stadganden ersätts talmannen i första hand av förste vicetalmannen.

Om presidenten och talmannen inte uppnår samförstånd i fråga om utnämningen, skall presidenten utse landshövdingen bland fem personer som föreslås av lagtinget. Formuleringen följer formuleringen i Ålandsöverenskommelsen.

Enligt 6 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen skall landstinget inkomma med ett nytt förslag, om republikens president finner att de föreslagna kandidaterna för landshövdingens

tjänsten inte motsvarar de i 1 mom. uppställda kraven. Någon motsvarighet till detta stadgande ingår inte i förslaget. Ändringen motiveras av att stadgandet förefaller att vara onödigt utgående från de erfarenheter som har vunnits under självstyrelsens existens. Gällande förfarande avviker även något från det förfarande som förutsätts i Ålandsöverenskommelsen. Enligt förslaget skall presidenten utnämna någon bland de fem föreslagna kandidaterna. Kandidaterna skall uppfylla de speciella krav som ingår i självstyrelselagen och därtill de allmänna krav som gäller för statens tjänstemän. Sålunda skall de föreslagna kandidaterna t.ex. vara finska medborgare.

53 §. *Tjänstförrättande landshövding.* Paragrafen om förordnande av den person som handhar landshövdingens uppgifter, då tjänsten är obesatt, samt om förordnande av ställföreträdare för landshövdingen, då denne har förhinder, motsvarar i sak 6 § 4 mom. i den gällande lagen.

54 §. *Entledigande av landshövdingen.* Enligt paragrafen skall lagtingets talman höras innan beslut om entledigande av landshövdingen kan fattas. Motivet för detta stadgande, som saknar motsvarighet i den gällande lagen, är att landskapets intressen kan beröras lika väl vid entledigande som vid utnämning av landshövding. Beslutet fattas av republikens president.

55 §. *Ålandsdelegationens sammansättning och beslutförhet.* Enligt 1 mom. är landshövdingen ordförande i Ålandsdelegationen, om inte republikens president efter överenskommelse med lagtingets talman förordnar någon annan till ordförande. För ordföranden förordas en suppleant av presidenten efter överenskommelse med lagtingets talman. Enligt förslaget leder ordförandens suppleant ordet i delegationen, om ordföranden har förhinder.

Till ledamöter i delegationen utser statsrådet och lagtinget vardera två personer. I samma ordning utses suppleanter. Stadgandena om delegationens sammansättning motsvarar i sak 28 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen. Enligt förslaget utökas emellertid antalet suppleanter för ledamöterna från en till två. Detta motiveras av att delegationen, liksom för närvarande, enligt 2 mom. är beslutför endast som fulltalig.

I paragrafens 3 mom. ingår även ett stadgande om att delegationen kan höra sakkunniga.

Hörande av sakkunniga är viktigt särskilt i de fall som nämns i 62 §.

De uppgifter som delegationen har i fråga om den finansiella utjämningen enligt 7 kap. och beträffande lagstiftningskontrollen enligt 19 § 1 mom. samt som allmänt sakkunnigorgan enligt 56 §, kräver särskild sakkunskap såväl inom dessa områden som beträffande självstyrelselagstiftningen som helhet. För att skapa kontinuitet i detta avseende föreslås att delegationens medlemmar liksom enligt den gällande lagen utses tillsvidare. Några olägenheter av detta har inte kunnat märkas.

Den gällande självstyrelselagen innehåller i 28 § 3 mom. ett stadgande om att ett förordnande för medlem i Ålandsdelegationen kan återtas. Detta har ansetts vara så självklart att något särskilt stadgande därom inte har ansetts behövt.

56 §. *Ålandsdelegationens uppgifter.* Paragrafens 1 mom. motsvarar i viss mån 33 § i den gällande självstyrelselagen, enligt vilken Ålandsdelegationen på anmodan skall tillhandagå statsrådet och dess ministerier med utlåtan. Stadgandet reglerar delegationens allmänna skyldighet att som sakkunnigorgan ge utlåtan i frågor som gäller självstyrelsen. Det har ansetts vara skäl att i förslaget konstatera att förutom statsrådet och ministerierna också landskapsstyrelsen och domstolarna kan begära utlåtan av Ålandsdelegationen. Detta är motiverat därför att dessa antingen på grund av specialuppgifter enligt självstyrelselagen eller i övrigt kan bli tvungna att behandla frågor enligt självstyrelselagstiftningen. Särskilt gäller detta högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen.

Enligt 33 § i den gällande självstyrelselagen ankommer det på delegationen att utarbeta förslag till s.k. överenskommelseförordningar som avses i 20 § i den gällande lagen. I praktiken har stadgandet inneburit att delegationen har kommit in med utlåtan över förslag till förordningar, vilka oftast har utarbetats vid justitieministeriet på initiativ av landskapsstyrelsen och efter hörande av respektive fackministerium. Något särskilt stadgande om utarbetande av förslag inom delegationen har inte tagits in i förslaget. Över förslag till överenskommelseförordningar skall som tidigare begäras utlåtan av delegationen. Om detta finns ett särskilt stadgande i 32 § 3 mom. Angående delegationens skyldig-

het att inkomma med utlåtan i vissa särskilda ärenden stadgas i 60 § 2 mom.

Enligt 2 mom. får Ålandsdelegationen nya uppgifter. Det föreslås att delegationen skall avgöra vissa frågor i vilka det har uppstått meningsskiljaktighet mellan riksstyrelserna och landskapsmyndigheterna. Om dessa frågor stadgas i 30 § 12 punkten (nya farleder för handelssjöfarten) och 61 § 1 och 2 mom. (statens mark och byggnader).

I 3 mom. stadgas om Ålandsdelegationens uppgifter med avseende på landskapets ekonomi. Det ankommer på delegationen att verkställa avräkningen (45 §), fastställa skattegörelsen (49 §) och bevilja särskilda bidrag av statsmedel (51 §). Delegationen kan också uppställa villkor för användningen av bidragen.

Enligt 4 mom. fastställer delegationen också det årliga förskottet som betalas på avräkningsbeloppet (45 § 2 mom.).

Alla de beslut av Ålandsdelegationen som avses i 3 mom. skall stadfästas av republikens president. Besluten skall stadfästas oförändrade eller lämnas utan stadfästelse. Stadfästs besluten inte, skall de hänskjutas till Ålandsdelegationen för ny behandling. Delegationens beslut som gäller förskottet (4 mom.) underställs inte presidenten för stadfästelse.

Enligt förslaget skall republikens president fatta sitt beslut inom tre månader. Då det föreslagna systemet är enklare än det nu gällande, torde tidsfristen vara tillräckligt lång. De beslut som skall stadfästas av republikens president föredras enligt 34 § 2 mom. från finansministeriet.

57 §. *Kostnaderna för Ålandsdelegationen.* Paragrafen reglerar ansvaret för de kostnader som föranleds av Ålandsdelegationens verksamhet. Det motsvarar i huvudsak 29 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen.

9 kap.

Internationella fördrag

58 §. *Förhandlingar om internationella fördrag.* Enligt 1 mom. kan landskapsstyrelsen göra framställningar om inledande av förhandlingar om fördrag med främmande makter. En sådan initiativrätt har landskapsstyrelsen redan nu. För att understryka landskapets särställning har det dock ansetts vara motiverat att ta in ett särskilt stadgande om initiativrätten i förslaget.

Initiativrätten enligt 1 mom. är speciellt betydelsefull i fråga om nordiska avtal. Till den delen överensstämmer den även med den initiativrätt som landskapsstyrelsen, dess enskilda representanter samt landstingets representanter redan nu har i Nordiska rådet enligt artikel 55 i samarbetsöverenskommelsen mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, det s.k. Helsingforsavtalet.

Enligt 2 mom. skall landskapsstyrelsen underrättas om förhandlingar om ingående av fördrag med främmande makt då det är fråga om angelägenheter som faller under landskapets behörighet. Gäller förhandlingarna en angelägenhet som annars kan ha särskild betydelse för landskapet, skall landskapsstyrelsen likaså underrättas om dem. Eftersom fördragen kan vara av varierande karaktär och innehåll samt förhandlingarna föras på olika plan, har det inte ansetts möjligt att föreslå en absolut informationskyldighet. Enligt förslaget skall underrättelse om sådana förhandlingar lämnas, om det lämpligen kan ske.

Enligt 2 mom. skall landskapsstyrelsen ges tillfälle att delta i ovan avsedda förhandlingar, om särskilda skäl föreligger. En sådan situation kan föreligga t.ex. då ett fördrag kommer att gälla angelägenheter som faller under landskapets behörighet och det är av vikt att de åländska särförhållandena blir beaktade i ett tillräckligt tidigt skede med hänsyn till avtalets ikraftträdande och det bifall som landskapet skall ge till avtalet enligt 59 §. Riksstyrelserna får på detta sätt redan från början inblick i huruvida en reservation eller något annat förbehåll bör göras för Ålands del. Landskapets deltagande i avtalsförhandlingar innebär inte att landskapet skulle inta rollen av avtalspart i förhandlingarna.

Då ett fördrag med ett annat nordiskt land avser en sådan angelägenhet som faller under landskapets behörighet och som gäller enbart förhållanden i landskapet och i något annat nordiskt land eller som annars särskilt berör Åland, kan det vara motiverat att landskapsstyrelsen på bemyndigande av republikens president förhandlar om fördraget för Finlands del. Eftersom detta är möjligt redan nu, har det inte ansetts vara nödvändigt att uttryckligen nämna detta i paragrafen.

Då landskapet inte är fördragspart i de förhandlingar som landskapsstyrelsen deltar i, påverkar landskapets medverkan inte den pro-

cedur för fördragens ikraftträdande som stadgas i 59 §.

59 §. *Ikraftträdande av internationella fördrag.* Enligt 1 mom. skall fördragsbestämmelser som står i strid med självstyrelselagen transformeras genom en lag som skall antas i den ordning som avses i 69 §. Med uttrycket "står i strid med självstyrelselagen" avses ändring eller upphävande av eller avvikelse från lagen. Stadgandet innebär ett komplement till 69 § riksdagsordningen och motsvarar den praxis som har utvecklats i fråga om tolkning av 11 § 2 mom. 19 punkten i den gällande självstyrelselagen.

I 2 mom. regleras de fall då ett fördrag innehåller bestämmelser som faller under landskapets behörighet. För att en sådan bestämmelse skall bli gällande i landskapet krävs lagtingets bifall. Landskapet skall ge sitt bifall till den författning genom vilken fördraget bringas i kraft i landskapet. Inte enbart lagar, så som nu är fallet, utan även andra författningar skall sändas till landskapet för bifall. Bifall innebär inte att man genom författningen kan avvika från självstyrelselagen, något som framgår av 1 mom. Däremot innebär ett bifall av lagtinget att landskapets lagstiftningsbehörighet, som är exklusiv för landskapet, delvis begränsas, dvs. lagtinget kan inte under den tid avtalet är i kraft lagstifta i strid med fördragets bestämmelser. Godkännandet innebär inte att lagtinget fräntas vare sig lagstiftnings- eller förvaltningsbehörigheten inom det berörda området.

Eftersom även sådana fördrag som i riket transformeras genom andra författningar än lagar enligt förslaget skall översändas till lagtinget för godkännande, kommer antalet ärenden att öka jämfört med nuvarande förhållanden. Av de ärenden som skall behandlas av lagtinget är många sådana som inte kräver någon ingående behandling. Därför föreslås det i 3 mom. att lagtinget kan bemyndiga landskapsstyrelsen att lämna landskapets bifall. På så sätt kan behandlingen av ärendena påskyndas, vilket kan vara viktigt för riksstyrelserna.

10 kap.

Särskilda stadganden

60 §. *Lagenligheten av landskapsförordningar samt behörighetskonflikter.* Paragra-

fens 1 mom. motsvarar i sak 43 § 1 mom. i den gällande självstyrelselagen. Om ett stadgande i en landskapsförordning står i strid med landskapslag eller rikslagstiftning som skall tillämpas i landskapet, får stadgandet inte tillämpas. Med uttrycket "rikslagstiftning" avses grundlag, lag och förordning.

I 2 mom. ingår stadganden om hur en förvaltningstvist mellan landskaps- och riksmyndigheterna skall lösas. Om det uppstår meningsskiljaktighet mellan riks- och landskapsmyndigheterna om behörigheten i en fråga, skall tvisten på framställning av landskapsstyrelsen eller riksmyndigheten liksom enligt 43 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen lösas av högsta domstolen. Innan domstolen avgör frågan skall riksmyndigheten samt Ålandsdelegationen ges tillfälle att yttra sig. En sådan meningsskiljaktighet som avses i detta stadgande kan gälla såväl en tilltänkt som en redan företagen förvaltningsåtgärd.

61 §. *Statens mark och byggnader.* I paragrafen ingår stadganden om hur staten kan förvärva fast egendom i landskapet samt hur det skall förfaras med sådan staten tillhörig egendom som inte längre behövs för statsförvaltningen. Paragrafen skall tillämpas på statens framtida markförvärv.

Enligt 1 mom. skall landskapet tillhandahålla lämpliga områden för statsförvaltningen. Detta kan ske genom att landskapet ställer egna områden till förfogande, ingår legoavtal och upplåter området eller exproprierar lämpliga områden för statens behov. Utgångspunkten i 1 mom. är att staten inte själv skaffar behövliga markområden utan att detta ankommer på landskapet. Om statens behov inte blir tillgodosedda genom landskapets försorg, är staten enligt förslaget oförhindrad att förvärva behövlig mark genom expropriation.

Förfarandet avser situationer i vilka områden behövs för egentlig statsförvaltning. Begreppet "egentlig statsförvaltning" avser här den förvaltning som enligt kompetensfördelningen i denna lag ankommer på staten och som handhas av statens egentliga förvaltningsmyndigheter, dvs. republikens president, statsrådet och under dess lydande förvaltningsmyndigheter. Till den egentliga statsförvaltningen hör också kommunikationslederna mellan riket och utlandet. Begreppet omfattar också de statliga affärsverk som avses i lagen om statens affärsverk (627/87). Till den egentliga statsför-

valtningen hör även statliga forskningsinrättningars verksamhet.

Begreppet egentlig statsförvaltning omfattar inte offentligrättsliga självständiga institutioner eller anstalter som hör till statsförvaltningen i vid bemärkelse. Sålunda gäller begreppet inte t.ex. Finlands Bank eller folkpensionsanstalten. Stadgandet är inte heller tillämpligt på den ecklesiastiska förvaltningen. Detsamma gäller den förvaltning som bedrivs genom organ som har formen av privaträttsliga sammanslutningar, t.ex. statsbolag. Begreppet omfattar inte heller annan s.k. medelbar statsförvaltning.

Den statsförvaltning som avses här gäller endast den förvaltning som riktar sig till medborgarna. Sålunda innefattar begreppet "egentlig statsförvaltning" inte myndigheternas inre organisatoriska förhållanden. Mark för t.ex. de anställdas rekreationsändamål kan inte förvärvas med stöd av det föreliggande stadgandet.

I 2 mom. regleras de situationer då mark som avses i 1 mom. inte längre behövs för egentlig statsförvaltning. När behovet av sådan mark upphör, övergår statens ägande- eller nyttjanderätt till landskapet. Detta sker då en viss verksamhet helt upphör och då fastigheten inte heller behövs för annan egentlig statsförvaltning i landskapet. Finns det däremot inom något annat statligt förvaltningsområde behov av tilläggsmark i landskapet och uppfyller förvaltningen kravet på egentlig statsförvaltning, övergår rätten till marken från det ena förvaltningsområdet till det andra enligt de regler som gäller om detta.

Finns det på en fastighet som avses i 2 mom. byggnader eller andra anläggningar som tillhör staten, tillfaller de landskapet förutsatt att de inte flyttas bort.

Då ett behov av mark i landskapet uppkommer inom statsförvaltningen, skall respektive ministerium enligt 3 mom. vända sig till landskapsstyrelsen. Om landskapsstyrelsen kan tillhandahålla lämplig mark, skall ministeriet och landskapsstyrelsen sinsemellan reglera frågan, vid behov i ett avtal eller på något annat sätt. Likaså skall ministeriet och landskapsstyrelsen komma överens om frågor som gäller övertagande enligt 2 mom. av ägande- eller nyttjanderätt samt av byggander och anläggningar.

Angående egendom som avses i 2 mom. och som vid denna lags ikraftträdande används för sådan förvaltning som avses i stadgandet, men

som blir obehövlig efter lagens ikraftträdande, stadgas i 78 §.

I 4 mom. behandlas den situationen, då staten enligt 1 mom. eventuellt blir tvungen att själv genom inlösen förvärva mark i landskapet. Vid inlösen av mark i en sådan situation skall rikets lagstiftning om inlösen iakttagas.

Angående statens rätt till förvärv av fast egendom i landskapet för andra ändamål än egentlig statsförvaltning gäller vad som stadgas i förslaget till ändring av 2 § jordförvärvslagen.

62 §. *Meningsskiljaktighet i vissa fall.* I paragrafen föreslås stadganden för två fall i vilka meningsskiljaktigheter mellan landskaps- och riksmyndigheterna kan uppstå. För det första är det fråga om inrättande av nya farleder för handelssjöfarten. Enligt 30 § 12 punkten kan nya farleder för handelssjöfarten inrättas i landskapet endast med landskapsstyrelsens samtycke. Om landskapsstyrelsen inte ger sitt samtycke, avgörs saken av Ålandsdelegationen. Ett annat alternativ skulle vara att saken avgjordes av skiljemän i enlighet med gällande stadganden om skiljemannaförfarande. Ålandsdelegationen som är ett paritetiskt tillsatt organ har dock ansetts lämpligare på grund av sin sakkunskap.

För det andra kan meningsskiljaktigheter uppstå i en fråga som avses i 61 § 1 och 2 mom. Om enighet inte kan nås mellan vederbörande ministerium och landskapsstyrelsen om markens behövlighet för egentlig statsförvaltning eller om landskapsstyrelsen anser att den verksamhet som åberopas från statens sida inte är egentlig statsförvaltning kan landskapsstyrelsen, om ministeriet står fast vid sitt krav, få frågan avgjord av Ålandsdelegationen. Detsamma kan gälla tvist om någon omständighet som avses i 2 mom. Sålunda kan t.ex. frågan huruvida mark inte längre behövs för egentlig statsförvaltning hänskjutas till behandling av Ålandsdelegationen.

Ålandsdelegationen avgör saken slutgiltigt. Ändring kan inte sökas i dess beslut enligt stadgandena i denna lag. Ålandsdelegationen är inte heller en förvaltningsmyndighet som avses i lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden (154/50).

63 §. *Danaarv.* Enligt förslaget träder landskapet delvis i statens ställe som mottagare av danaarv. Stadgandet utgör ett undantag från 5 kap. 1 § ärvdabalken. Om landskapet anser det vara ändamålsenligare att arvet helt eller delvis

tillfaller den kommun där arvlåtaren var bosatt eller där fastigheten är belägen, kan landskapet överlåta egendomen till kommunen. Stadgandet i 5 kap. 2 § ärvdabalken blir inte analogt tillämpligt.

Om en person som vid sitt fränfalle var fast bosatt i landskapet saknar arvingar, tillfaller all egendom, såväl fast som lös, landskapet. Sålunda erhåller landskapet även sådan egendom som finns utanför landskapet.

Om personen vid sin död var bosatt utanför landskapet och efterlämnade fast egendom eller därmed jämförbar egendom i landskapet, tillfaller denna egendom landskapet. Utom landskapet belägen egendom och lös egendom i landskapet tillfaller däremot staten.

Med fast egendom jämförbar egendom avses sådan egendom som nämns i den föreslagna 2 § i jordförvärvslagen. Detta medför att en andel i ett sådant dödsbo som äger fast egendom, vilken enligt rikets lag skulle bedömas som lös egendom och tillfalla staten, i landskapet tillfaller landskapet såsom med fast egendom jämförbar egendom.

Om en person som saknar arvingar har förordnat om sin egendom genom testamente, utsluts landskapets rätt till arvet på samma sätt som statens.

64 §. *Examen i annat nordiskt land.* Enligt förslaget kan genom riksförordning stadgas att en inhemsk examen som utgör behörighetsvillkor för statstjänst kan ersättas med en jämförbar examen i Danmark, Island, Norge och Sverige. Stadgandet innebär en kompletterande möjlighet att utöver vad som förutsatts i lagen om den tjänstebehörighet som högskolestudier utomlands medför (531/86) godkänna utländsk examen för vissa tjänster på Åland. Skälen till stadgandet framgår av den allmänna motivering (4.7.). I 65 § 2 mom. stadgas om möjlighet att genom förordning ge stadgandet tillämpning även på anställning i andra samfund i vilka staten har avgörande inflytande.

65 §. *Statlig näringsverksamhet och vissa tjänster i landskapet.* Paragrafens 1 mom. gäller situationer där staten, en självständig statsanstalt eller ett samfund i vilket staten har avgörande inflytande genom rikslagstiftningen förbehålls ensamrätt till en viss näringsverksamhet, som enligt kompetensfördelningen regleras genom rikslag. I en sådan situation kan genom en särskild riksförordning stadgas att motsvarande verksamhet på Åland skall utövas av landskapet eller ett samfund i vilket land-

skapet har avgörande inflytande. En reglering kan förvägras från rikets sida, om vägande skäl mot ett sådant förfarande föreligger. Bedömningen av frågan huruvida vägande skäl talar mot ett övertagande görs av riksstyrelselagets medlemmar. Härvid skall landskapets särställning beaktas. Övertagen näringsverksamhet skall i landskapet utövas med iakttagande av de stadganden och bestämmelser som gäller i riket om näringsverksamheten i fråga.

I 2 mom. ingår ett stadgande som gör det möjligt att genom riksförordning jämställa anställning vid ett samfund i vilket staten har avgörande inflytande med anställning i stats-tjänst eller vid en självständig statsanstalt i de situationer som nämns i 30 § 1 punkten, 42 § 1 mom. och 64 §. För de olika situationerna redogörs i motiveringen till de enskilda stad-gandena.

66 §. *Skattefrihet för landskapet.* I paragrafen jämställs landskapet med staten i fråga om skattefrihet och andra därmed jämförbara förmåner. Stadgandet befriar landskapet i egenskap av offentligrättsligt subjekt från skyldighet att betala skatter och avgifter till staten och ger även i övrigt landskapet samma ekonomiska förmåner som staten åtnjuter eller fram-över kommer att åtnjuta. Med stadgandet, som delvis innebär att gällande rättsläge enligt enskilda stadganden i speciallagstiftningen skrivs in i självstyrelselagen, uppnås den fördelen att landskapet inte särskilt behöver nämnas i speciallagstiftningen. Samtidigt skapar det klarhet i gällande praxis, som har varit vacklande.

67 §. *Införande av kommunal rösträtt i vissa fall.* Paragrafens 1 mom. gäller införande av nordisk kommunal rösträtt i landskapet. Genom landskapslag skall enligt förslaget stadgas att finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare ges rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunförvaltningen i landskapet. En sådan landskapslag har i sak samma verkan som motsvarande stadgande i 16 § 2 mom. kommunallagen (953/76).

Stadgandet i 1 mom. innebär ett betydande undantag från den ur Ålandsöverenskommelsen härledda principen att endast den som har hembygdsrätt skall få delta i landskaps- och kommunalval. Därför skall enligt 2 mom. be-slut om antagande av landskapslag, genom

vilken rösträtten införs, omfattas av minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

68 §. *Valkrets.* Paragrafen motsvarar i sak 45 § i den gällande självstyrelselagen. Vid riksdagsmannaval och val av republikens president utgör landskapet en valkrets.

69 §. *Ändring av självstyrelselagen. Landskapslagar som antas med kvalificerad majoritet.* Självstyrelselagens ställning i författningshierarkin har varit något oklar. I avsaknad av ett direkt uttalande i själva lagen har den närmast ansetts ha en med grundlag jämförbar ställning. Enligt paragrafens 1 mom. förtydligas lagens ställning genom ett stadgande om att den gäller som grundlag. I övrigt överensstämmer 1 mom. i sak med 44 § 1 och 3 mom. i den gällande självstyrelselagen. Självstyrelselagen kan ändras, förklaras eller upphävas endast genom överensstämmande beslut av riksdagen och lagtinget. Detsamma gäller stiftande av lag som innebär avvikelser från självstyrelselagen. Riksdagens beslut skall fattas i den ordning som gäller för ändring, förklaring eller upphävande av grundlag. Lagtingets beslut skall fattas med en majoritet om minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

I 2 mom. har tagits in ett allmänt stadgande, enligt vilket det är möjligt att i landskapslag stadga att beslut om antagande av landskapslag skall fattas av lagtinget med minst två tredjedelar av de avgivna rösterna. För att en sådan landskapslag skall bli gällande måste den enligt förslaget antas i samma ordning. Stadgandet har en viss motsvarighet i 44 § 3 mom. i den gällande självstyrelselagen och 55 § lands-tingsordningen för landskapet Åland av den 2 februari 1972.

11 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsstadganden

70 §. *Ikraftträdande.* Paragrafens 1 mom. innehåller ett sedvanligt ikraftträdelsestadgan-de. Lagen avses träda i kraft vid ingången av det andra året efter det kalenderår då den har antagits och stadfästs.

Genom den nya självstyrelselagen upphävs den gällande självstyrelselagen jämte senare ändringar. Lagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvalt-ningsärenden upphävs likaså genom den nya självstyrelselagen. Stadgandena om förvalt-ningsrättskipningen i landskapet ingår i 25 § i

förslaget. På grund av självstyrelselagens speci-ella innehåll och återverkningar på annan lagstiftning har det ansetts vara behövt att i 2 mom. ta in ett stadgande om att även övriga stadganden som står i strid med den nya lagen upphävs. Ett stadgande av motsvarande lydelse ingår även i ikraftträdelsestadgandet i den gällande självstyrelselagen.

Enligt 3 mom. kan åtgärder som verkställig-heten av lagen förutsätter vidtas innan lagen träder i kraft. Med åtgärder avses bl.a. över-enskommelseförordningar och administrativa beslut. För att landskapslagstiftningen skall kunna anpassas till den nya lagen föreslås att landstinget innan den nya lagen har trätt i kraft skall få anta landskapslagar inom de föreslagna nya behörighetsområdena för lag-tinget. Sådana landskapslagar blir dock gällan-de tidigast då den nya självstyrelselagen träder i kraft. Stadgandet är nödvändigt på grund av att den nya lagen medför stora organisatoriska omställningar.

Genom den föreslagna självstyrelselagen upphör mandatet för medlemmarna i Ålands-delegationen som har valts med stöd av den gällande självstyrelselagen. I 4 mom. föreslås att Ålandsdelegationen som utses enligt den föreslagna lagen skall sköta också de uppgifter som enligt den äldre lagen ankommer på dele-gationen. Sådana uppgifter är t.ex. ärenden som gäller landskapets ekonomi (77 §).

71 §. *Tidigare stadgandens giltighet.* I para-grafen ingår stadganden om de situationer i vilka en omfördelning av lagstiftningsbehörig-heten föreslås äga rum. I det fall att ett rättsområde som enligt den gällande självstyrelselagen har reglerats genom landskapslag hänförs till rikslagstiftningen, skall den land-skapslagstiftning på området som har tillkom-mit före den föreslagna lagens ikraftträdande gälla i landskapet till dess landskapslagen har upphävts genom riksförordning. Innebär den nya lagen att ett område som tidigare har reglerats i rikslagstiftningen övergår till land-skapets lagstiftningsbehörighet, blir den riks-lagstiftning som har tillkommit före den före-slagna lagens ikraftträdande gällande i land-skapet till dess den upphävs genom landskaps-lag. Förvaltningen beträffande ett sådant om-råde övergår dock omedelbart när den nya självstyrelselagen träder i kraft.

72 §. *Hembygdsrätt.* Den föreslagna lagen ställer som villkor för förvärv av hembygdsrätt på ansökan förutom minst fem års bosättning

även viss kunskap i svenska. För att den nya lagen inte skall få retroaktiv verkan ingår i 1 mom. ett stadgande om att den som vid den föreslagna lagens ikraftträdande har sitt egentliga bo och hemvist i landskapet har rätt att på ansökan hos landskapsstyrelsen anhålla om hembygdsrätt enligt stadgandena i den äldre lagen. Även avslag på grund av särskilda skäl skall bedömas utgående från stadgandena i den äldre lagen.

I 6 § 2 punkten i förslaget regleras minder-åriga barns förvärv av hembygdsrätt. Stadgan-det avser att gälla alla barn med familjerättslig status, även adoptivbarn. Den gällande självstyrelselagen reglerar inte adoptivbarns rätt. Det har inte ansetts motiverat att göra någon skillnad mellan adoptivbarn med olika adop-tionsförhållanden. Därför ingår i 2 mom. ett stadgande, enligt vilket alla före lagens ikraft-trädande adopterade barn skall i förhållande till adoptivföräldrarna jämställas med barn, oberoende av om adoptionsförhållandet har grundats med stöd av lagen den 5 juni 1925 om adoptivbarn (208/25) eller fastställts med stöd av lagen den 19 januari 1979 om adoption (32/79) eller adoptionslagen av den 8 februari 1985 (153/85). Samtliga adoptivbarn, även de vilkas adoptionsförhållande har grundats med stöd av den förstnämnda lagen, följer endast sina adoptivföräldrar och inte sina biologiska föräldrar.

73 §. *Utövande av näring.* Enligt 4 § 2 mom. i den gällande självstyrelselagen har den som saknar hembygdsrätt, men som under fem år utan avbrott haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet rätt att driva näring, för vars utövande fordras tillstånd eller anmälan. Någon motsvarighet till detta stadgande ingår inte i förslaget utan frågan kan regleras i land-skapslag. Enligt 1 mom. skall likväl den som vid lagens ikraftträdande har sitt egentliga bo och hemvist i landskapet erhålla den i den äldre lagen nämnda rätten att utöva näring, sedan han utan avbrott har varit bosatt i landskapet under fem år.

I 2 mom. regleras de fall då näring utövas i landskapet vid lagens ikraftträdande med stöd av den äldre lagen. Enskilda personer, bolag, andelslag, föreningar, andra sammanslutningar eller stiftelser, som vid den föreslagna lagens ikraftträdande utövar näring med stöd av stad-ganden i den äldre lagen, har rätt att även framdeles utöva näringen. Om näringen utövas med stöd av särskilt tillstånd för viss tid eller

med vissa begränsningar, ger stadgandet rätt att utöva näringen inom den utsatta tiden eller med iakttagande av de förutsatta villkoren. Sedan den tid som har satts ut för näringsutövningen har löpt ut blir den nya lagens stadganden tillämpliga på näringsutövningen.

74 §. *Behandling av ärenden vid övergång av behörighet.* De ärenden som är anhängiga hos en myndighet när en behörighetsöverföring sker enligt den föreslagna lagen skall slutbehandlas av den myndighet hos vilken ärendet är anhängigt. Myndigheten skall enligt 1 mom. vid behandlingen iaktta den lagstiftning som gällde före överföringen. Stadgandet gäller såväl sådana situationer där behörighetsöverföringen sker genast vid lagens ikraftträdande som situationer som senare kan uppstå med stöd av 32 § förslaget.

Besvär över en myndighets beslut som har meddelats före behörighetsöverföringen skall enligt 2 mom. anföras med iakttagande av stadgandena i den nuvarande självstyrelselagen och annan tidigare tillämplig lag.

75 §. *Statsanställda.* Överföringen av lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten enligt förslaget kommer att medföra att uppgifter som tidigare har handhåfts av statliga myndigheter övergår på landskapsmyndigheterna. Enligt 1 mom. skall de vilkas anställningsförhållande till staten berörs av överföringen med bibehållna förmåner överföras till motsvarande uppgifter i landskapets tjänst. Stadgandet avser tjänstemän samt personer i arbetsavtalsförhållande. Om överförandet skall stadgas närmare genom förordning. Det förutsätts att en här avsedd person skall samtycka till överförandet.

Enligt 42 § 1 mom. i förslaget skall i förordning stadgas om den språkkunskap som skall krävas av den som anställs av staten i landskapet. Enligt 2 mom. skall till dess en sådan förordning utfärdas gällande regler härom i självstyrelselagen (39 §) och lagstiftningen om den språkkunskap, som skall av statstjänstemän fordras, vara i kraft sådana de lyder då den nya självstyrelselagen träder i kraft.

Enligt 3 mom. är den som i landskapet är anställd av staten behörig att inneha anställningen även efter att en förordning som avses i 42 § 1 mom. ges. Förordningen kan inte retroaktivt införa andra språkrav än de som nu gäller för sådana anställda som avses här.

76 §. *Tjänsteåtal.* Enligt 41 § i den gällande självstyrelselagen handläggs tjänsteåtal mot

lantrådet samt mot ledamot av och föredragande vid landskapsstyrelsen av Åbo hovrätt, medan annan innehavare av tjänst eller befattning för landskapsförvaltningen enligt huvudregeln åtalas för brott i tjänsten vid behörig under rätt. Avsikten är att detta stadgande blir gällande tillsvidare. I tjänstemannalagstiftningen har man allt mera gått in för att endast i fråga om de högsta tjänsterna föreskriva ett speciellt forum vid tjänstebrott. I fråga om övriga tjänster gäller i allmänhet normala forumregler, enligt vilka tjänsteåtal handläggs i första instans av allmän underrätt. Antalet föredragande vid landskapsstyrelsen har märkbart ökat under senaste tid. Detta talar för att dessa skulle åtalas för tjänstebrott i underrätt, eftersom gällande stadganden leder till att mindre betydelsefulla ärenden måste behandlas i hovrätten. Högsta domstolen blir i sådana fall besvärinstans, vilket inte är ändamålsenligt med tanke på domstolens nuvarande ställning.

På grund av att statstjänstemän i jämförbar ställning för närvarande åtalas för brott i tjänsten i hovrätten, har det ansetts vara motiverat att låta gällande system bestå tillsvidare. Sker det en allmän förändring på denna punkt i lagstiftningen vore det likväl ändamålsenligt att även se över stadgandet för de landskapsanställdas del. För att detta skall kunna ske utan att självstyrelselagen behöver ändras kan enligt denna paragraf en sådan ändring göras genom en riksförordning.

77 §. *Ordinarie finansiell utjämning, extraordinarie anslag och ändring av avräkningsgrunden.* Enligt 1 mom. sker ordinarie finansiell utjämning enligt den äldre lagen sista gången för året före den föreslagna lagens ikraftträdande. Detta överensstämmer med gällande stadganden om att ordinarie utjämning sker i efterhand för en tid av ett år i sänder.

Det föreslagna finansiella systemet känner inte till extraordinarie anslag. Enligt 2 mom. kan sådana anslag inte längre beviljas efter den nya lagens ikraftträdande. Om extraordinarie anslag har beviljats tidigare, kan dock tillägg till ett sådant anslag beviljas ännu under det andra året efter att den nya självstyrelselagen har trätt i kraft. Det är här närmast fråga om sådana tillägg som föranleds av eventuella indexförhöjningar eller motsvarande utgiftsökningar.

I paragrafens 3 mom. föreslås ett stadgande om ändring av avräkningsgrunden för den

händelse att grunderna för statsbokslutet genomgår förändringar innan lagen träder i kraft.

78 §. *Mark, byggnader och anläggningar.* Enligt 61 § 2 mom. övergår statens rätt till mark i landskapet som staten äger eller innehar med nyttjanderätt för egentlig statsförvaltning till landskapet, då sådan mark inte längre behövs för förvaltningen. Samtidigt tillfaller byggnader och anläggningar på sådan mark landskapet, om de inte flyttas bort. I 1 mom. ingår ett övergångsstadgande, enligt vilket ovan nämnda regel även skall gälla mark, byggnad eller anläggning som används för egentlig statsförvaltning då den föreslagna lagen träder i kraft.

Av 61 § framgår, att avsikten är att staten inte skall inneha annan fast egendom i landskapet än sådan som behövs för egentlig statsförvaltning. Då det förfarande som anges i nämnda paragraf inte lämpligen kan tillämpas på sådan egendom som inte används för egentlig statsförvaltning vid lagens ikraftträdande, föreslås i 2 mom. att om överförande av annan mark eller andra byggnader och anläggningar kan stadgas genom förordning.

79 §. *Lös egendom.* I de situationer där lagstiftningsbehörigheten övergår från riksmyndigheterna till lagtinget, övergår även ansvaret för förvaltningen på landskapet. Det har därför ansetts ändamålsenligt att den lösa egendom som finns i landskapet hos berörda statsmyndigheter vid överföringen utan ersättning övergår till landskapet till den del den lösa egendomen behövs för förvaltningen. Stadgandet är tillämpligt både på sådana situationer där behörigheten övergår vid lagens ikraftträdande och på sådana som avses i 29 § i förslaget.

1.2. Lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland

Lagens rubrik. Lagens nuvarande rubrik är lång, varför lagen i praktiken har kallats "jordförsvlagen". Det föreslås därför att lagens rubrik i detta sammanhang ändras till "jordförsvlagen för Åland".

2 §. I den föreslagna 10 § i självstyrelselagen hänvisas till jordförvärvslagen beträffande de inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom som gäller den som saknar hembygd rätt.

I stadgandet används uttrycket "med ägande eller nyttjanderätt förvärva fast egendom och därmed jämförbar egendom". Uttrycket har samma innebörd som det nuvarande uttrycket "med äganderätt förvärva eller på grund av lego- eller annat avtal besitta fast egendom" i jordförvärvslagen. Innebörden avser i bägge fallen själva förvärvet och inte besittningen.

Stadgandet i 1 mom. är i sak oförändrat. Med begreppet "lego- eller annat avtal" skall förstås förutom jordlegoavtal även andra avtal, så som t.ex. hyresavtal varigenom fast egendom eller därmed jämförbar egendom överläts. I 1 mom. uppräknas uttömmande de som berörs av inskränkningarna i lagen, dvs. alla som behöver landskapsstyrelsens tillstånd. Ett undantag från huvudregeln finns i 3 §.

I 10 § i förslaget till självstyrelselag används uttrycket "fast egendom och därmed jämförbar egendom." Fast egendom i jordförvärvslagen avser detsamma. Som sådan egendom kan nämnas andel i fastighet, särskild vattenlägenhet, vattenområde och del däri samt andel i samfällighet. Rätt till sjösänkning omfattas såsom lös egendom inte av stadgandet. Inlösnings- eller tillandning är inte heller underkastad tillstånd (se högsta domstolens avgörande 1981 II 85). Det som gäller förvärv av fast egendom gäller enligt ett uttryckligt stadgande i 2 mom. även outbruten del av fastighet.

Enligt 2 mom. jämförs med förvärv av fast egendom även förvärv genom överlåtelse av andel i ett sådant dödsbo som äger eller med stöd av lego- eller annat avtal besitter fast egendom. Överlåtelse av andel avser köp, byte och gåva. Om dödsbodlagares rätt till andelar i fastighetsägande dödsbon stadgas i 3 § förslaget.

Lagtinget kan enligt 3 mom. stadga om undantag från 1 mom. Med stöd av stadgandet kan landskapsstyrelsen i landskapslag ges t.ex. rätt att generellt bevilja tillstånd för vissa kortvariga hyresavtal. I en sådan landskapslag kan även tas in stadganden av samma slag som för närvarande ingår i 2 § 2 mom. jordförvärvslagen. Alla undantag enligt 3 mom. kan likväl endast vara till fördel för sökanden. Genom landskapslag kan inte rätten inskränkas för den som har hembygd rätt eller annars har rätt att enligt självstyrelselagen förvärva fast egendom.

3 §. I paragrafen uppräknas de situationer i vilka jordförvärvslagens inskränkningar inte alls gäller eller då dess inskränkningar begrän-

sats i fråga om förvärvet. Som det konstaterades i den allmänna motiveringen (4.2.2.) har det inte funnits behov att ta in ett särskilt stadgande om att staten, landskapet och åländska kommuner kan förvärva och besitta fast egendom i landskapet utan tillstånd. I förslaget till självstyrelselag (61 §) ingår detaljerade stadganden om mark och byggnader som staten behöver. Andra eventuella undantag kan införas i den landskapslag som avses i 2 § 3 mom.

Ett förvärv som avses i 1 mom. berörs inte av inskränkningarna i lagen. En bröstarvinge kan alltid ärva och utan tillstånd behålla fast egendom eller därmed jämförbar egendom. En bröstarvinge kan även förvärva andel i ett dödsbo som äger eller besitter fast egendom, då han är delägare i dödsboet. Han kan således med utom boet stående medel köpa en större del av boet än den som tillkommer honom enligt arvsrätten. Stadgandet medför även att en bröstarvinge som enligt 25 kap. ärvdabalken har rätt att vid arvskifte få en gårdsbruksenhet oskiftad på sin lott, utan tillstånd kan förvärva egendomen trots att den överstiger hans arvslott.

I 1 mom. föreslås att make jämställs med bröstarvingarna och ges rätt att utan förvärvsbegränsningar ärva fast egendom. Detta har ansetts ändamålsenligt på grund av utvecklingen av makes arvsrättsliga ställning. I enlighet med detta föreslås i 1 mom. att efterlevande make även vid avvitrning som förrättas efter den andra makens död skall få förvärva egendom på grund av giftorätt.

Paragrafens 2 mom. reglerar de fall då till dödsboet hör delägare som inte är bröstarvingar, dvs. sidoarvingar eller universella testamentsstagare, och en sådan person saknar hembygdsrätt. Stadgandet påverkar inte arvsrätten enligt arvslagstiftningen, men ger landskapsstyrelsen möjlighet att yrka på arvskifte, antingen helt eller partiellt, till den del det är fråga om fast egendom i landskapet.

Om ett fastighetsägande dödsbo med en sådan delägare som nämns ovan inte skiftas inom två år från dödsfallet, kan landskapsstyrelsen yrka på skifte av boet, dvs. få en skiftesman förordnad. Tvåårstiden har ansetts vara skälig med tanke på att en normal dödsboutredning tar ungefär ett år.

Om en dödsbodelägare, som saknar hembygdsrätt, under tvåårstiden beviljas hembygdsrätt eller erhåller ett i 2 § 1 mom. avsett

tillstånd, förfaller landskapsstyrelsens rätt att yrka på skifte. Landskapsstyrelsen kan inte heller påverka det skifte som utförs på dess begäran. Det utförs av en skiftesman i enlighet med reglerna därom. Om fast egendom eller andel av sådan egendom vid skiftet tillfaller en delägare som saknar hembygdsrätt och inte har förhandstillstånd till förvärvet, iaktas de normala stadgandena i lagen.

Stadgandet i 2 mom. hindrar inte att en gårdsbruksenhet oskiftad medtas i någon annan arvinges än bröstarvinges lott med stöd av stadgandena i 25 kap. ärvdabalken. Om en sådan arvinge saknar hembygdsrätt, skall han likväl anhålla om tillstånd av landskapsstyrelsen för att få behålla fastigheten.

Paragrafens 3 mom. innehåller en begränsad inskränkning. I de situationer då egendom som nämns i 2 § utgör pant eller säkerhet för en obetald fordran, kan en bank som är fordringsägare förvärva egendomen utan tillstånd. Förvärvet kan likväl ske för högst fem år. Efter utgången av denna tid underkastas fånet det tillståndsförfarande som stadgas i jordförvärvslagen.

Övergångsstadganden. Den föreslagna lagändringen är avsedd att träda i kraft samtidigt med den nya självstyrelselagen. Eftersom den ändrade lagen är strängare än den gällande lagen, utesluts den retroaktiva verkan genom ett övergångsstadgande. Den tidigare lagen skall tillämpas på förvärv som har skett före den föreslagna lagens ikraftträdande. Om ett fastighetsköp har ingåtts eller ett lego- eller annat avtal slutits innan lagen träder i kraft, skall den tidigare lagens stadganden tillämpas på förvärvet. Detta gäller även behandlingen av en anhållan om tillstånd som har gjorts av ett s.k. åländskt bolag enligt 2 § 2 mom. i den gällande lagen. De förvärv genom arv, där arvet har fallit före lagändringens ikraftträdande, bedöms utgående från den tidigare lagen. Detta gäller även andra än arvingar som före lagens ikraftträdande har förvärvat en andel i ett dödsbo som äger eller med stöd av legoavtal besitter fast egendom.

Om tiden för ett lego- eller annat avtal förlängs efter att lagändringen har trätt i kraft, skall däremot den ändrade lagens regler tillämpas på avtalet. Detta stadgande är överensstämmande med gällande stadgande i 18 § 3 mom. jordförvärvslagen.

2. Närmare stadganden och bestämmelser

Förslaget förutsätter, såsom av det ovan sagda framgår, att vissa frågor skall kunna regleras närmare genom riksförordningar, överenskommelseförordningar, landskapslagar och överenskommelser mellan riks- och landskapsmyndigheter.

3. Ikraftträdande

Det är naturligt att den nya självstyrelselagen och den därtill anslutna ändringen av jordförvärvslagen träder i kraft från ingången av ett nytt år. Detta är även förenligt med den ställning som både självstyrelselagen och jordförvärvslagen har i författningshierarkin. Både förslaget till självstyrelselag och förslaget till ändring av jordförvärvslagen skall i riksdagen godkännas i den ordning som stadgas i 67 § riksdagsordningen. Dessutom skall lagarna godkännas av landstinget innan de kan stadfästas av republikens president. Vidare måste den lagstiftning som föranleds av den nya självstyrelselagen hinna beredas och i ett antal fall också godkännas. Det krävs därför en tillräckligt lång övergångstid.

Åtgärder för verkställigheten av självstyrelselagen kan vid behov vidtas innan lagen träder i kraft (70 § 3 mom.). I fråga om rättsområden där det sker en överföring av behörighet blir antingen rikslagstiftningen eller landskapslagen i kraft till dess i landskapslag eller riksförordning annat stadgas (71 §). Behandlingen av ärenden som är anhängiga vid en myndighet vid lagens ikraftträdande och under en övergångstid samt besvär förfarandet i samband härmed regleras i 74 §.

Stadganden i anslutning till den finansiella utjämningen i samband med ikraftträdandet ingår i 77 §.

Enskildas och olika samfunds och sammanlutningars rättigheter som har förvärvats med stöd av den gällande självstyrelselagen har beaktats i övergångsstadgandena (72, 73 och 75 §§).

I förslaget till ändring av jordförvärvslagen ingår ett övergångsstadgande, enligt vilket tidigare lag skall tillämpas på förvärv som har skett före den ändrade lagens ikraftträdande.

4. Lagstiftningsordning

Propositionen innehåller dels ett förslag till en ny självstyrelselag, dels ett förslag till ändring av jordförvärvslagen. Enligt 44 § i den gällande självstyrelselagen kan stadgandena i lagen inte ändras, förklaras eller upphävas eller från dem avvikelser göras på annat sätt än med landstingets bifall och i den ordning, som om grundlag är stadgat. Enligt 17 § jordförvärvslagen får lagen inte ändras, förklaras eller upphävas, ej heller avvikelser från den göras annorledes än med Ålands landstings bifall och i den ordning, som om grundlag är stadgat. På grund härav bör lagförslagen behandlas i den ordning som stadgas i 67 § riksdagsordningen.

Avsikten är att förslaget till ny självstyrelselagstiftning, liksom motsvarande tidigare lagar, skall behandlas i grundlagsordning. Någon formell konflikt mellan självstyrelselagstiftningen och stadgandena om grundläggande rättigheter eller regeringsformens stadganden i övrigt föreligger därför inte.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Självstyrelselag för Åland

I enlighet med riksdagens beslut, tillkommet på det sätt som 67 § riksdagsordningen föreskriver, stadgas med Ålands landstings bifall:

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Självstyrelse för Åland

Landskapet Åland tillkommer självstyrelse enligt vad som stadgas i denna lag.

2 §

Landskapets område

Landskapet omfattar det område som när denna lag träder i kraft hör till landskapet samt det territorialvatten som enligt gällande stadganden om gränserna för Finlands territorialvatten omedelbart ansluter sig till detta område.

Om rikets överhöghet utvidgas utöver territorialvattengränsen, kan även landskapets behörighet utvidgas till de delar som bestäms efter överenskommelse mellan riket och landskapet.

3 §

Landskapets organ

Landskapet Ålands befolkning företräds i fråga om självstyrelsen av Ålands lagting.

Landskapets allmänna styrelse och förvalt-

ning ankommer på Ålands landskapsstyrelse och de myndigheter som lyder under den.

4 §

Landshövdingen

Regeringen företräds i landskapet av landshövdingen. Om utnämning av landshövdingen stadgas i 52 §.

5 §

Ålandsdelegationen

Ålandsdelegationen är ett för landskapet och riket gemensamt organ. Om delegationens sammansättning och uppgifter samt om kostnaderna för den stadgas i 55—57 §§.

2 kap.

Åländsk hembygdsvrätt

6 §

Hembygdsvrätt med stöd av lag

Åländsk hembygdsvrätt tillkommer

1) den som har hembygdsvrätt enligt självstyrelselagen för Åland (670/51) och

2) ett barn under 18 år som har finskt medborgarskap och är bosatt i landskapet, om fadern eller modern har hembygdsvrätt.

7 §

Förvärv av hembygdsvrätt på ansökan

Hembygdsvrätt beviljas av landskapsstyrelsen.

Hembygdsvrätt skall, om inte vägande skäl föranleder avslag, på ansökan beviljas finska medborgare som

1) har flyttat in till landskapet och

2) utan avbrott har haft sitt egentliga bo och hemvist i landskapet under minst fem års tid och som

3) har tillfredsställande kunskaper i svenska.

Också den som inte fyller kraven i 2 mom. 2 och 3 punkten kan av särskilda skäl beviljas hembygdsvrätt enligt vad som stadgas i landskapslag.

8 §

Förlust av hembygdsvrätt

Den som förlorar sitt finska medborgarskap förlorar även sin hembygdsvrätt.

Om förlust av hembygdsvrätt för den som annat än tillfälligt flyttar från landskapet stadgas i landskapslag.

9 §

Deltagande i val och valbarhet

I val av lagtingets ledamöter och kommunernas fullmäktige och när övriga förtroendevalda inom landskaps- och kommunalförvaltningen utses får endast den delta som har hembygdsvrätt. Endast den som har hembygdsvrätt är valbar till sådana uppdrag.

Om rösträtt och valbarhet i vissa fall stadgas i 67 §.

10 §

Rätt att förvärva fast egendom

Om inskränkningar i rätten att med ägande- eller nyttjanderätt förvärva fast egendom och därmed jämförbar egendom i landskapet stadgas i jordförvärvslagen för Åland (3/75). Inskränkningarna gäller inte den som har hembygdsvrätt.

11 §

Näringsrätt

Rätten att i landskapet utöva rörelse eller yrke som näring kan för den som inte har

hembygdsvrätt inskränkas genom landskapslag. En sådan landskapslag får dock inte inskränka rätten för den som är bosatt i landskapet att idka sådan näring som bedrivs utan annat biträde än make eller egna omyndiga barn och utan begagnande av affärslokal, kontor eller något annat särskilt driftställe.

12 §

Fullgörande av värnplikt

Den som har hembygdsvrätt har rätt att i stället för att fullgöra värnplikt tjänstgöra på motsvarande sätt vid lots- och fyrinrättningen eller i någon annan civilförvaltning.

Om tjänstgöringen vid lots- och fyrinrättningen stadgas i rikslag efter att lagtinget har beretts tillfälle att ge utlåtande i saken. Om tjänstgöringen i annan civilförvaltning stadgas i rikslag med lagtingets bifall. Tills sådan tjänstgöring som avses här har ordnats är de invånare i landskapet som avses i 1 mom. befriade från att fullgöra värnplikt.

Vad som stadgas i 1 mom. gäller inte dem som efter fyllda 12 år har inflyttat till landskapet från annan ort.

3 kap.

Lagtinget och landskapsstyrelsen

13 §

Val av lagtingets ledamöter

Lagtingets ledamöter utses genom omedelbara och hemliga val där rösträtten är allmän och lika för alla röstberättigade.

14 §

Öppnande och avslutande av lagtinget

Lagtinget öppnas och avslutas av republikens president eller på hans vägnar av landshövdingen. Landshövdingen överlämnar presidentens framställningar och meddelanden till lagtinget.

15 §

Upplösning av lagtinget

Republikens president kan efter samråd med lagtingets talman upplösa lagtinget och förordna om nya val. Om lagtingets rätt att upplösa

sig och förordna om nya val stadgas i landskapslag.

16 §

Landskapsstyrelsen

Landskapsstyrelsen utses på det sätt som stadgas i landskapslag.

4 kap.

Landskapets behörighet

17 §

Stiftande av landskapslagar

Lagtinget stiftar lagar för landskapet (*landskapslagar*).

18 §

Landskapets lagstiftningsbehörighet

Landskapet har lagstiftningsbehörighet i fråga om

1) lagtingets organisation och uppgifter samt val av lagtingets ledamöter; landskapsstyrelsen och under denna lydande myndigheter och inrättningar,

2) landskapets tjänstemän, tjänstekollektivavtal för landskapets anställda, disciplinär bestraffning av landskapets tjänstemän,

3) landskapets flagga och vapen och deras användning i landskapet, användningen av landskapets flagga på landskapets fartyg samt på handelsfartyg och fiske-, fritids- och därmed jämförbara farkoster som har hemort i landskapet, dock så att statliga ämbetsverks och inrättnings samt enskildas rätt att använda rikets flagga inte får inskränkas,

4) kommunindelning, kommunala val, kommunernas förvaltning, kommunernas tjänsteinnehavare, tjänstekollektivavtal för kommunernas anställda, disciplinär bestraffning av kommunernas tjänsteinnehavare,

5) landskapet tillkommande tilläggsskatt på inkomst och tillfällig extra inkomstskatt, landskapet tillkommande närings- och nöjesskatter, grunderna för avgifter till landskapet, kommunerna tillkommande skatter,

6) allmän ordning och säkerhet med de undantag som nämns i 27 § 27, 34 och 35 punkten; brand- och räddningsväsendet,

7) byggnads- och planväsendet, grannelagsförhållanden, bostadsproduktion,

8) inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för allmänt behov mot full ersättning, med undantag av vad som stadgas i 61 §,

9) hyra och hyresreglering, lega av jord,

10) natur- och miljövård, friluftsliv, vattenrätt,

11) fornminnen, skydd av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och föremål i landskapet,

12) hälso- och sjukvård, med de undantag som stadgas i 27 § 24, 29 och 30 punkten; eldbegängelse,

13) socialvård; tillstånd till utskänkning av alkoholdrycker,

14) undervisning, kultur, idrott, ungdomsarbete; arkiv-, biblioteks- och museiväsendet med det undantag som stadgas i 27 § 39 punkten,

15) jord- och skogsbruk; styrning av lantbruksproduktionen, dock så att förhandlingar skall föras med de statsmyndigheter saken gäller innan lagstiftningsåtgärder angående styrning av lantbruksproduktionen vidtas,

16) jakt och fiske, registrering av fiskefartyg, styrning av fiskerinäringen,

17) djurskydd och veterinärväsendet med de undantag som stadgas i 27 § 31—33 punkten,

18) tillvaratagande av jordbruksmarks, skogsmarks och fiskevattnens produktionsförmåga; skyldighet att på lega mot full ersättning upplåta jordbruksmark och fiskevattnen i sådant syfte,

19) rätt att leta efter, inmuta och utnyttja mineralfyndigheter,

20) postväsendet samt rätt att utöva rundradio- och televisionsverksamhet inom landskapet med de begränsningar som följer av 27 § 4 punkten,

21) vägar och kanaler, vägtrafik, spårbunden trafik, båttrafik, farleder för den lokala sjötrafiken,

22) näringsverksamhet med beaktande av vad som stadgas i 11 §, 27 § 2, 4, 9, 12—15, 17—19, 26, 27, 29—34, 37 och 40 punkten samt 29 § 1 mom. 3—5 punkten, dock så att även lagtinget har behörighet att vidta åtgärder för att främja sådan näringsverksamhet som avses i de nämnda punkterna,

23) främjande av sysselsättningen,

24) statistik om förhållandena i landskapet,

25) beläggande med straff och storleken av straff inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet,

26) utsättande och utdömmande av vite samt användning av andra tvångsmedel inom rätts-

områden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet,

27) övriga angelägenheter som enligt grundsatserna i denna lag skall hänföras till landskapets lagstiftningsbehörighet.

19 §

Lagstiftningskontrollen

Beslut om antagande av landskapslag skall tillställas republikens president. Innan beslutet föredras för presidenten skall utlåtande av Ålandsdelegationen inhämtas.

Finner republikens president att lagtinget har överskridit sin lagstiftningsbehörighet eller att landskapslagen rör rikets inre eller yttre säkerhet, kan presidenten, efter att ha inhämtat utlåtande av högsta domstolen, inom fyra månader från den dag då lagtingsbeslutet delgavs honom förordna att lagen skall förfalla i sin helhet eller till någon viss del.

I en landskapslag kan för vinnande av enhetlighet och överskådlighet upptas stadganden av rikslagstiftningsnatur som i sak överensstämmer med motsvarande stadganden i rikslag. Upptagande av sådana stadganden i en landskapslag medför inte ändring i fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet.

20 §

Ikraftträdande av landskapslagar

När republikens president har förordnat att en landskapslag skall förfalla eller har beslutat att inte inlägga veto, skall landskapsstyrelsen underrättas om detta.

Gäller presidentens veto endast en viss del av en landskapslag, skall landskapsstyrelsen på det sätt som anges i landskapslag avgöra om landskapslagen skall träda i kraft till övriga delar eller om den skall förfalla i sin helhet.

Landskapslagarna utfärdas av landskapsstyrelsen. Har lagtinget inte bestämt när en landskapslag träder i kraft, skall landskapsstyrelsen fatta beslut om detta.

21 §

Landskapsförordningar

Landskapsstyrelsen kan, då bemyndigande har givits i landskapslag, genom landskapsförordning stadga om landskapsförvaltningens organisation och verksamhet, om verkställighet

och tillämpning av lag samt om andra angelägenheter som hör till landskapets behörighetsområde.

Vad som i 19 § 3 mom. stadgas om landskapslagar gäller på motsvarande sätt landskapsförordningar.

22 §

Lagtingets och landskapsstyrelsens initiativ

Lagtinget kan väcka initiativ i frågor som hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Initiativet föreläggs riksdagen genom regeringens försorg.

Landskapsstyrelsen kan i frågor som avses i 1 mom. göra framställning om att administrativa stadganden och bestämmelser för landskapet skall utfärdas.

23 §

Landskapets förvaltningsbehörighet

Förvaltningen i angelägenheter som har hänförs till landskapets lagstiftningsbehörighet ankommer på självstyrelsemyndigheterna med iakttagande av

1) att statistiska uppgifter för rikets behov som en landskapsmyndighet har tillgång till på begäran skall tillhandahållas riksmyndigheterna,

2) att insamlandet av statistiska uppgifter för landskapets behov skall ske i samarbete med de riksmyndigheter som saken gäller,

3) att landskapsstyrelsen skall begära utlåtande av behöriga riksmyndigheter innan en åtgärd som gäller en fast fornlämning vidtas,

4) att landskapsstyrelsen skall begära utlåtande av riksarkivet innan beslut fattas om utgallring av handlingar ur landskapsmyndigheternas eller de kommunala och kyrkliga myndigheternas arkiv i landskapet.

24 §

Tjänsteinnehavarnas medborgarskap

Som tjänstemän i landskapet eller som tjänsteinnehavare i åländska kommuner kan anställas finska, danska, isländska, norska eller svenska medborgare. Om anställning av andra utländska medborgare stadgas i landskapslag.

Som polismän kan endast finska medborgare anställas.

25 §

Förvaltningsrättskipningen

Besvär över beslut i förvaltningsangelägenheter som har fattats av myndigheter under landskapsstyrelsen och som inte gäller skatt eller avgift, anförs hos landskapsstyrelsen. Beslut av kommunala myndigheter överklagas hos länsrätten, om inte beslutet enligt rikslag skall överklagas hos någon annan myndighet. I landskapslag kan dock bestämmas att beslut av en kommunal myndighet i ärenden som hör till landskapets behörighet överklagas hos landskapsstyrelsen.

Besvär över lagligheten av landskapsstyrelsens beslut får anföras hos högsta förvaltningsdomstolen. I landskapsstyrelsens beslut i utnämningsärenden får ändring inte sökas genom besvär.

26 §

Inrättande av en förvaltningsdomstol

För förvaltningsrättskipningen kan genom rikslag inrättas en domstol i landskapet. Utan hinder av 25 § kan en sådan domstol i landskapslag anförtros rättskipningsuppgifter i de förvaltningsangelägenheter som hör till landskapets behörighet.

5 kap.

Rikets behörighet

27 §

Rikets lagstiftningsbehörighet

Riket har lagstiftningsbehörighet i fråga om

- 1) stiftande, ändring, förklaring och upphävande av grundlag samt avvikelse från grundlag, dock så att lagtingets behörighet inte härigenom kan inskränkas, om inte lagtinget har samtyckt till detta i den ordning som stadgas i 69 §,

- 2) rätt att vistas i landet, att välja boningsort och att färdas från en ort till en annan, utövande av yttrande-, förenings- och församlingsfriheten, brev-, telegraf- och telefonhemligheten,

- 3) statsmyndigheternas organisation och verksamhet,

- 4) förhållandet till utländska makter med beaktande av stadgandena i 9 kap.,

- 5) rikets flagga och vapen samt deras användning med de undantag som nämns i 18 § 3 punkten,

- 6) släkt- och förnamn, förmynderskap, dödförklaring,

- 7) äktenskap och familjeförhållanden, barns rättsliga ställning och adoption, arv med de undantag som avses i 10 §,

- 8) föreningar och stiftelser, bolag och andra privaträttsliga sammanslutningar, bokföring,

- 9) hela riket gällande allmänna villkor för utlänningars och utländska sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier samt att idka näring,

- 10) upphovsrätt, patent, mönsterrätt och varumärke, otillbörligt förfarande i näringsverksamhet, främjande av konkurrens, konsumentskydd,

- 11) försäkringsavtal,

- 12) utrikeshandeln,

- 13) handelssjöfart samt farleder för handelsjöfarten,

- 14) luftfart,

- 15) priset på lantbruks- och fiskeriprodukter samt främjande av export av lantbruksprodukter,

- 16) fastighetsbildning och fastighetsregistrering samt därmed sammanhängande uppgifter,

- 17) mineralfyndigheter och gruvdrift med de undantag som stadgas i 18 § 19 punkten,

- 18) kärnkraft, dock så att byggande, innehav och användning av anläggningar för utvinning av kärnkraft eller hantering eller förvaring av material i anslutning härtill får ske i landskapet endast med landskapsstyrelsens samtycke,

- 19) måttenheter, mätredskap och mätmetoder, standardisering,

- 20) tillverkning och kontrollstämpling av ädla metaller samt handel med arbeten som innehåller ädla metaller,

- 21) arbetsrätt med undantag av tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda och med beaktande av vad som stadgas i 29 § 1 mom. 6 punkten och 29 § 2 mom.,

- 22) straffrätt med undantag av vad som stadgas i 18 § 25 punkten,

- 23) rättskipning med beaktande av vad som stadgas i 25 och 26 §§; förundersökning, verkställighet av domar och straff samt utlämning för brott,

- 24) administrativa ingrepp i den personliga friheten,

28 §

Rikslagar som har särskild betydelse för landskapet

Utän lagtingets samtycke träder en ändring av grundlag eller annan rikslag inte i kraft i landskapet, såvitt det är fråga om grundsatserna om enskildas rätt att äga fast egendom eller sådana tillgångar som hör till näring.

I fråga om lagar som har särskild betydelse för landskapet skall utlåtande inhämtas av landskapet innan lagen antas.

29 §

Överföring av lagstiftningsbehörigheten till landskapet

Riket har utöver vad som stadgas i 27 § lagstiftningsbehörighet i fråga om

- 1) folkbokföring,

- 2) handels-, förenings- och fartygsregister,

- 3) arbetspensionsskydd och annan socialförsäkring,

- 4) annan än i 18 § 13 punkten nämnd alkohollagstiftning,

- 5) bank- och kreditväsendet,

- 6) arbetsavtal och samarbete inom företag.

Inom rättsområden som nämns i 1 mom. kan med lagtingets samtycke lagstiftningsbehörigheten helt eller till vissa delar överföras på landskapet genom lag. I en sådan lag skall intas stadganden om de åtgärder som föranleds av överförandet.

Den vars anställningsförhållande till staten berörs av en överföring av behörighet enligt 2 mom. skall, om han samtycker därtill, med bibehållna förmåner överföras till motsvarande uppgifter i landskapets tjänst i enlighet med vad som närmare stadgas i förordning.

30 §

Behörighet och förfarande i förvaltningsärenden

Förvaltningen i angelägenheter som hör till rikets lagstiftningsbehörighet ankommer på riksmyndigheterna med iakttagande av följande:

- 1) när statstjänster besätts i landskapet skall särskild betydelse tillmätas att den som anställs har kännedom om landskapets förhållanden eller är bosatt i landskapet,

- 2) i pass som utfärdas i landskapet åt den

- 25) kyrkolagen och annan lagstiftning om religionssamfund, rätt till anställning i offentlig tjänst utan avseende på trosbekännelse,

- 26) medborgarskap, utlänningslagstiftning, pass,

- 27) skjutvapen och skjutförnödenheter,

- 28) befolkningsskyddet, dock så att beslut om förflyttning av i landskapet bosatta personer till en ort utanför landskapet kan fattas endast med landskapsstyrelsens samtycke,

- 29) smittsamma sjukdomar hos människor, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, konstbefruktning, rättsmedicinska undersökningar,

- 30) behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, apoteksväsendet, mediciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål,

- 31) smittsamma sjukdomar hos husdjur,

- 32) förbud mot införande av djur och djurprodukter,

- 33) förebyggande av införsel av växtförstörare till landet,

- 34) försvarsväsendet och gränsbevakningen med beaktande av vad som stadgas i 12 §, ordningsmaktens verksamhet för tryggnad av statens säkerhet, försvarstillstånd, beredskap inför undantagsförhållanden,

- 35) explosiva ämnen till den del rikets säkerhet berörs,

- 36) skatter och avgifter med de undantag som nämns i 18 § 5 punkten,

- 37) sedelutgivning och valuta,

- 38) statistik för rikets behov,

- 39) arkivalier som härrör från statsmyndigheter med beaktande av vad som stadgas i 30 § 17 punkten,

- 40) televäsendet, dock så att tillstånd att utöva televerksamhet i landskapet får beviljas av en riksmyndighet endast med landskapsstyrelsens samtycke,

- 41) andra än i denna paragraf särskilt nämnda privaträttsliga angelägenheter, om de inte direkt hänförs till ett rättsområde som enligt denna lag hör till landskapets lagstiftningsbehörighet,

- 42) övriga angelägenheter som enligt grundsatserna i denna lag skall hänföras till rikets lagstiftningsbehörighet.

som har hembygdsrätt skall ingå ordet "Åland",

3) landskapsmyndigheterna deltar i befolkningsskyddet i enlighet med vad som stadgas i en överenskommelseförordning,

4) fullgörandet av arbetsplikt som under försvarstillstånd gäller medborgarna allmänt kan för den som har hembygdsrätt endast åläggas inom landskapet och blott i civila uppgifter som är nödvändiga för att upprätthålla samhällsfunktionerna,

5) statistiska uppgifter om förhållandena i landskapet som en riksmyndighet har tillgång till skall på begäran tillhandahållas behöriga myndigheter i landskapet,

6) riksmyndigheterna skall se till att landskapet erhåller frekvenser som behövs för radio- och televisionsutsändningar i landskapet,

7) beviljande av tillstånd för utlänningar eller utländska sammanslutningar att äga och besitta fast egendom i landskapet eller att idka näring där ankommer på landskapsstyrelsen, som innan ett sådant ärende avgörs skall inhämta utlåtande av behörig riksmyndighet,

8) de uppgifter som enligt lagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur och lagstiftningen om förebyggande av införsel till landet av växtförstörare samt lagstiftningen om framställning och användning av gifter ankommer på en riksmyndighet, skall i landskapet skötas av landskapsstyrelsen eller av någon annan i landskapslag bestämd myndighet,

9) landskapsstyrelsen avgör huruvida finska, danska, isländska, norska och svenska medborgare som är behöriga att vara verksamma inom hälso- och sjukvården eller veterinärväsendet i ett annat nordiskt land än Finland, efter att ha godkänts i prov som anordnats av landskapsstyrelsen om den lagstiftning på området som gäller i landskapet, kan förklaras behöriga för sådan verksamhet i landskapet,

10) de uppgifter som i riket ankommer på konsumentklagonämnden handhas i landskapet av en särskild av landskapsstyrelsen tillsatt nämnd,

11) de uppgifter som enligt lagstiftningen om konsumentrådgivning ankommer på kommunerna skall i landskapet skötas av landskapsmyndigheterna i enlighet med avtal mellan landskapet och kommunerna,

12) nya farleder för handelssjöfarten kan inrättas i landskapet endast med landskapssty-

relsens samtycke med beaktande av vad som stadgas i 62 §,

13) i ärenden som gäller tillstånd att med utländska fartyg idka handelssjöfart i landskapet eller mellan landskapet och det övriga Finland, skall samråd äga rum med landskapsstyrelsen,

14) vid handläggningen av frågor om fartbegränsningar för handelsfartyg i farleder inom landskapet samt i andra frågor om sjötrafiken som har särskild betydelse för landskapet, skall riksmyndigheterna samråda med landskapsstyrelsen,

15) frågor som gäller rätt att idka intern lufttrafik i landskapet ankommer på landskapsstyrelsen, dock så, att utlåtande av riksmyndigheterna skall inhämtas,

16) när en riksmyndighet handlägger sådana frågor rörande lufttrafiken som har särskild betydelse för landskapet, skall samråd äga rum med landskapsstyrelsen,

17) arkivalier härrörande från statsmyndigheter som är verksamma i landskapet får föras bort från landskapet endast efter samråd med landskapsstyrelsen,

18) beslut av Finlands Bank som kan väntas få särskild betydelse för landskapets näringsliv eller sysselsättningen i landskapet skall om möjligt fattas först efter samråd med landskapsstyrelsen,

19) landskapsstyrelsen har rätt att jämte statsrådet vara företräd vid förhandlingar med producenternas centralorganisationer om inkomsten för lantbrukare och fiskare och om styrningen av lantbruksproduktionen och fiskerinäringen,

20) innan beslut fattas om sådana ändringar i importskyddet för lantbruks- och fiskeriprodukter som särskilt kan beröra lantbruksproduktionen och fiskerinäringen i landskapet, skall landskapsstyrelsen höras,

21) utlåtande av landskapsstyrelsen skall inhämtas innan tillstånd beviljas till utövande av tillståndspliktig näring, om beviljandet ankommer på en riksmyndighet,

22) innan beslut fattas om indragning av en inrättning eller ett fast arbetsställe vid statens lokalförvaltning i landskapet skall landskapsstyrelsen höras,

23) insamlande av statistiska uppgifter om Åland för rikets behov skall ske i samarbete med respektive myndigheter i landskapet.

31 §

Riksmyndigheternas skyldighet att bistå landskapsmyndigheterna

Riksmyndigheterna är skyldiga att inom gränserna för sin allmänna behörighet på begäran av landskapsstyrelsen bistå landskapsmyndigheterna vid skötseln av uppgifter som hör till självstyrelsen.

32 §

Överenskommelseförordningar

Genom förordning och med landskapsstyrelsens samtycke kan uppgifter som hör till riksförvaltningen för viss tid eller tillsvidare överföras på en landskapsmyndighet eller uppgifter som hör till landskapsförvaltningen överföras på en riksmyndighet (*överenskommelseförordning*).

Om överenskommelsen sägs upp, skall förordningen ändras eller upphävas så snart som möjligt, dock senast inom ett år räknat från dagen för uppsägningen. Ändras eller upphävs förordningen inte inom denna tid, skall överenskommelsen anses ha upphört att gälla ett år efter uppsägningen. En landskapslag som innebär ändring av en överenskommelseförordning får till den del den avviker från överenskommelseförordningen inte tillämpas så länge förordningen är i kraft.

Över förslag till överenskommelseförordningar skall utlåtande av Ålandsdelegationen begäras.

33 §

Inhämtande av landskapsstyrelsens utlåtande

Innan republikens president eller statsrådet utfärdar stadganden som uteslutande gäller landskapet eller som annars har särskild betydelse för landskapet, skall landskapsstyrelsens utlåtande i saken inhämtas. Detsamma gäller föreskrifter som meddelas av någon annan myndighet.

34 §

Beslutsfattande och föredragning

I ärenden som gäller landskapets självstyrelse fattar republikens president beslut på det sätt som stadgas i 34 § regeringsformen.

Ärenden som gäller självstyrelsen föredras i statsrådet från justitieministeriet. Ärenden som

gäller landskapets ekonomi föredras dock från finansministeriet.

Till föredragande i ärenden som avses i 2 mom. förordnar statsrådet personer som är förtrogna med landskapets självstyrelse.

35 §

Rättskipning

Rättskipningen i landskapet ankommer på de domstolar och myndigheter om vilka stadgas i rikslag, om inte annat följer av 25 eller 26 §.

6 kap.

Språkstadganden

36 §

Ämbetspråket

Landskapet är enspråkigt svenskt. Ämbetspråket i stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen är svenska.

Ålandsdelegationens ämbetspråk är svenska. Utlåtanden och avgöranden av högsta domstolen som avses i denna lag skall avfattas på svenska.

Vad som i denna lag stadgas om språket inom statsförvaltningen gäller i tillämpliga delar även för den evangelisk-lutherska kyrkans myndigheter i den mån annat inte följer av kyrkolagen.

37 §

Rätt att använda finska

Finska medborgare har rätt att i egen sak inför domstol och andra statsmyndigheter i landskapet använda finska.

38 §

Skriftväxlingsspråk

Skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och statens myndigheter i landskapet skall avfattas på svenska. Detsamma gäller skrivelser och andra handlingar mellan å ena sidan nämnda myndigheter och Ålandsdelegationen och å andra sidan statsrådet, de centrala statsmyndigheterna samt sådana överdomstolar och andra statsmyndigheter vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller en del därav.

Fördrag som enligt 59 § skall tillställas lagtinget för godkännande, kan likväl översändas till landskapet på originalspråket, om fördraget med stöd av lag inte publiceras på svenska.

Vad som stadgas i 1 mom. om landskapsmyndigheterna gäller även de kommunala myndigheterna i landskapet.

39 §

Översättningar

Domstolarna och länsstyrelsen i landskapet skall på begäran av sakägare till sina expeditioner foga en översättning till finska.

Är en handling som har tillställts en domstol eller någon annan riksmyndighet avfattad på finska, skall myndigheten vid behov se till att handlingen översätts till svenska.

En enskild sakägare i landskapet har rätt att i ärenden som handläggs av en i 38 § 1 mom. nämnd statsmyndighet i riket till expeditionen få fogad en översättning till svenska i de fall då expeditionen med stöd av den allmänna språk-lagstiftningen utfärdas på finska.

40 §

Undervisningsspråk

Landskapet och de åländska kommunerna är inte skyldiga att svara för eller lämna bidrag till skolor med annat undervisningsspråk än svenska.

I statens undervisningsanstalter är undervisningsspråket svenska.

Utan kommunens samtycke får undervisning i annat språk än svenska inte meddelas i läropliktsskola som erhåller bidrag av allmänna medel.

41 §

Kunskaper i finska

Den som har avlagt examen vid en undervisningsanstalt i landskapet kan, i enlighet med vad som närmare stadgas i förordning, vinna inträde och avlägga examen vid en svensk- eller tvåspråkig undervisningsanstalt vars huvudman är staten eller som erhåller understöd av staten, även om han inte har de kunskaper i finska som krävs för inträde och avläggande av examen.

42 §

Statsanställdas språkkunskap

Angående den språkkunskap som krävs för statsanställda i landskapet stadgas med landskapsstyrelsens samtycke genom förordning.

Staten skall anordna utbildning på svenska för sina anställda i landskapet.

43 §

Information och föreskrifter på svenska

Statsrådet skall verka för att behövlig information om varor och tjänster till åländska konsumenter i mån av möjlighet ges på svenska.

Statsrådet skall även se till att bestämmelser och föreskrifter som skall gälla i landskapet finns tillgängliga på svenska.

7 kap.

Landskapets ekonomi

44 §

Budget

Lagtinget fastställer budget för landskapet. Den innefattar landskapets samtliga inkomster och utgifter. Lagtinget kan i landskapslag besluta om bildande av fonder som inte upptas i budgeten.

När budgeten fastställs skall lagtinget sträva efter att de sociala förmånerna för landskapets befolkning är minst desamma som i riket.

Om lagtingets rätt att lagstifta om skatter samt om grunderna för avgifter som uppbärs inom landskapsförvaltningen stadgas i 18 § 5 punkten.

45 §

Avräkning

För att täcka utgifterna för självstyrelsen tillförs landskapet årligen av statsmedel ett belopp som fastställs vid en särskild avräkning (*avräkningsbeloppet*).

Avräkningen verkställs årligen i efterhand för varje kalenderår. På avräkningsbeloppet betalas ett årligt förskott.

46 §

Beräkning av avräkningsbeloppet

Avräkningsbeloppet beräknas så att de i statsbokslutet för respektive år redovisade inkomsterna med undantag för upptagna nya statslån multipliceras med ett visst relationstal (*avräkningsgrunden*).

47 §

Avräkningsgrunden

Avräkningsgrunden är 0,45 procent.

48 §

Ändring av avräkningsgrunden

Om grunderna för statsbokslutet undergår förändringar som väsentligt inverkar på avräkningsbeloppets storlek, skall avräkningsgrunden ändras.

Avräkningsgrunden skall höjas,

1) om landskapets utgifter har ökat genom att landskapet övertar förvaltningsuppgifter som ankommer på riket eller, efter överenskommelse med riket, genom att landskapet svarar för verksamhet som helt eller till betydande del tjänar riksintressen,

2) om uppnåendet av självstyrelsens syften orsakar väsentligt ökade kostnader, eller

3) om landskapets förvaltning annars belastas av betydande utgifter som inte hade förutsetts när denna lag stiftades.

Avräkningsgrunden skall sänkas, om riket har övertagit förvaltningsuppgifter som ankommer på landskapet och landskapets utgifter därigenom har minskat.

Om ändring av avräkningsgrunden stadgas i rikslag med lagtingets bifall.

49 §

Skattegottgörelse

Överstiger den i landskapet för ett skatteår debiterade inkomst- och förmögenhetsskatten 0,52 procent av motsvarande skatt i hela riket, tillkommer det överstigande beloppet (*skattegottgörelse*) landskapet.

50 §

Upptagande av lån

För landskapets behov kan upptas obligationslån och andra lån.

51 §

Särskilda bidrag

Landskapet skall beviljas bidrag av statsmedel

1) till förhindrande eller undanröjande av sådana väsentliga rubbningar i samhällsekonomin som särskilt drabbar landskapet, samt

2) för täckande av sådana kostnader som föranleds av naturkatastrof, kärnkraftsolycka, oljeutsläpp eller någon annan därmed jämförbar händelse, om inte landskapet skäligen bör bära kostnaderna.

Framställning om bidrag skall göras av landskapsstyrelsen senast under året efter det kalenderår till vilket utgifterna hänförs sig. Ärendet skall om möjligt avgöras inom sex månader efter framställningen.

8 kap.

Landshövdingen och Ålandsdelegationen

52 §

Utnämning av landshövdingen

Till landshövding utnämns en person som har nödvändiga förutsättningar att utöva ämbetet så att landskapet förvaltas väl och statens säkerhet tillvaratas.

Landshövdingen utnämns av republikens president efter överenskommelse med lagtingets talman. Om samförstånd inte uppnås, skall presidenten utse landshövdingen bland fem personer som har föreslagits av lagtinget.

53 §

Tjänstförrättande landshövding

Om tjänsten som landshövding är obesatt eller landshövdingen har förhinder, kan republikens president efter överenskommelse med lagtingets talman förordna en lämplig person att tills vidare sköta tjänsten.

54 §

Entledigande av landshövdingen

Uppkommer fråga om entledigande av landshövdingen, skall lagtingets talman höras innan beslut fattas.

55 §

Ålandsdelegationens sammansättning och beslutförhet

Ordförande i Ålandsdelegationen är landshövdingen eller någon annan som har förordnats av republikens president efter överenskommelse med lagtingets talman. Vid förhinder för ordföranden förs ordet av hans suppleant, som likaså förordnas av presidenten efter överenskommelse med lagtingets talman. Till ledamöter i delegationen utser statsrådet och lagtinget vardera två personer och för var och en av dem två suppleanter.

Delegationen är beslutför endast såsom fulltalig.

Delegationen kan höra sakkunniga.

56 §

Ålandsdelegationens uppgifter

Delegationen ger på begäran utlåtanden till statsrådet och dess ministerier samt till landskapsstyrelsen och domstolar.

Delegationen skall avgöra ärenden som avses i 62 §.

Delegationen skall dessutom

- 1) verkställa den avräkning som avses i 45 §,
- 2) fastställa skattegottgörelsen enligt 49 § samt
- 3) bevilja bidrag som avses i 51 § och besluta om de villkor som möjligen förenas med dem.

Delegationen fastställer storleken på det förskott som nämns i 45 § 2 mom.

Beslut av delegationen i frågor som avses i 3 mom. stadfästs av republikens president. Beslutet skall inom tre månader stadfästas oförändrat eller lämnas utan stadfästelse. Om ett beslut lämnas utan stadfästelse, skall ärendet hänskjutas till delegationen för ny behandling.

57 §

Kostnaderna för Ålandsdelegationen

Landskapet svarar för kostnaderna för Ålandsdelegationen till den del de hänför sig till de ledamöter som lagtinget har utsett. De övriga kostnaderna betalas av statsmedel.

9 kap.

Internationella fördrag

58 §

Förhandlingar om internationella fördrag

Landskapsstyrelsen kan hos behörig myndighet göra framställning om förhandlingar om fördrag med en främmande makt.

Landskapsstyrelsen skall underrättas om förhandlingar om ingående av fördrag med en främmande makt i fråga om angelägenheter som faller inom landskapets behörighet. Gäller sådana förhandlingar angelägenheter som annars kan ha särskild betydelse för landskapet, skall landskapsstyrelsen underrättas, om detta lämpligen kan ske. Landskapsstyrelsen skall, om särskilda skäl finns, ges tillfälle att delta i förhandlingar som avses här.

59 §

Ikraftträdande av internationella fördrag

Om ett internationellt fördrag som Finland ingår innehåller en bestämmelse som står i strid med stadgandena i denna lag, blir bestämmelsen gällande endast om därom stiftas lag i den ordning som stadgas i 69 §.

Om ett fördrag innehåller en bestämmelse i en fråga som enligt denna lag faller inom landskapets behörighet, skall lagtinget, för att bestämmelsen skall bli gällande i landskapet, ge sitt bifall till den författning genom vilken bestämmelsen sätts i kraft.

Lagtinget kan bemyndiga landskapsstyrelsen att ge bifall som avses i 2 mom.

10 kap.

Särskilda stadganden

60 §

Lagenligheten av landskapsförordningar samt behörighetskonflikter

Om ett stadgande i en landskapsförordning står i strid med landskapslag eller i landskapet tillämplig rikslagstiftning, får det inte tillämpas av myndigheterna.

Uppstår meningsskiljaktighet angående en landskaps- eller riksmyndighets behörighet att vidta en viss förvaltningsåtgärd, avgörs frågan på framställning av landskapsstyrelsen eller riksmyndigheten av högsta domstolen, sedan

utlåtande har inhämtats av myndigheten i fråga och Ålandsdelegationen.

61 §

Statens mark och byggnader

Behöver staten mark i landskapet för egentlig statsförvaltning, skall landskapet tillhandahålla lämpliga områden. Om landskapet inte tillhandahåller områden, är staten oförhindrad att utan landskapets medverkan förvärva behövlig mark.

Om sådan mark som avses i 1 mom. inte längre behövs för egentlig statsförvaltning, övergår statens rätt till landskapet, varvid byggnader och anläggningar som blivit obehövliga tillfaller landskapet om de inte flyttas bort.

Om tillhandahållande av mark enligt 1 mom. och om övertagande av mark och annan egendom enligt 2 mom. skall respektive ministerium och landskapsstyrelsen överenskomma.

Vid inlösen av fast egendom för statens behov tillämpas rikets lag.

62 §

Meningsskiljaktighet i vissa fall

Uppstår meningsskiljaktighet i en fråga som avses i 30 § 12 punkten eller 61 § 1 eller 2 mom., avgörs saken av Ålandsdelegationen.

63 §

Danaarv

Om det inte finns någon arvinge till den som vid sitt fränfalle var fast bosatt i landskapet, tillfaller arvet landskapet. Detsamma gäller arv efter den som var bosatt utom landskapet till den del det är fråga om fast egendom eller därmed jämförbar egendom i landskapet.

64 §

Examen i annat nordiskt land

Genom förordning kan stadgas att en examen som utgör behörighetsvillkor för stats-tjänst i landskapet kan ersättas med en jämförbar examen i Danmark, Island, Norge eller Sverige.

15 300206L

65 §

Stallig näringsverksamhet och vissa tjänster i landskapet

Förbehålls staten, en självständig statsanstalt eller ett samfund i vilket staten har avgörande inflytande ensamrätt att utöva sådan näringsverksamhet som enligt 27 och 29 §§ regleras genom rikslagstiftning, kan genom förordning stadgas att landskapet eller ett samfund där landskapet har avgörande inflytande skall ha samma rätt att utöva motsvarande näring på Åland, om det inte föreligger vägande skäl mot detta.

Vad som i 30 § 1 punkten, 42 § 1 mom. och 64 § stadgas om statstjänst gäller även tjänster i landskapet vid självständiga statsanstalter. Detsamma gäller också, på det sätt som stadgas genom förordning, för tjänster i samfund i vilka staten har avgörande inflytande.

66 §

Skattefrihet för landskapet

I fråga om skattefrihet och andra därmed jämförbara förmåner åtnjuter landskapet samma rätt som staten.

67 §

Införande av kommunal rösträtt i vissa fall

Under de förutsättningar som anges i landskapslag medges finska medborgare som saknar hembygdsrätt samt danska, isländska, norska och svenska medborgare rösträtt och valbarhet vid val av förtroendevalda inom kommunalförvaltningen.

Beslut om antagande av en landskapslag som avses i 1 mom. skall fattas med minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

68 §

Valkrets

Vid riksdagsmannaval och vid val av republikens president utgör landskapet en valkrets. Om dessa val stadgas särskilt.

69 §

Ändring av självstyrelselagen. Landskapslagar som antas med kvalificerad majoritet

Denna lag gäller som grundlag. Den kan inte ändras, förklaras eller upphävas annat än genom överensstämmande beslut av riksdagen och lagtinget, inte heller kan avvikelser från den göras på annat sätt. Besluten skall för riksdagens del fattas i den ordning som gäller vid ändring, förklaring eller upphävande av grundlag och för lagtingets del med en majoritet uppgående till minst två tredjedelar av de avgivna rösterna.

I landskapslag kan stadgas att beslut om antagande av landskapslag skall fattas av lagtinget med minst två tredjedelar av de avgivna rösterna. En landskapslag där ett sådant stadgande ingår skall antas i samma ordning.

11 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsstadganden

70 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19 .

Genom denna lag upphävs självstyrelselagen för Åland av den 28 december 1951 (670/51) jämte senare ändringar (*den äldre lagen*), samt lagen den 16 februari 1979 om tillämpningen i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden (182/79) och övriga stadganden som står i strid med denna lag.

Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft. Landstinget kan redan innan lagen träder i kraft vid antagande av landskapslag tillämpa denna lags stadganden. En sådan landskapslag blir dock inte gällande förrän denna lag har trätt i kraft.

Ålandsdelegationen som utses enligt denna lag sköter också de uppgifter som enligt den äldre lagen ankommer på Ålandsdelegationen.

71 §

Tidigare stadgandens giltighet

Har genom denna lag eller med stöd av den till rikslagstiftningen hänförs ett rättsområde som tidigare reglerats genom landskapslag, eller till landskapets lagstiftningsbehörighet överförts ett område som tidigare har reglerats

genom rikslagstiftning, skall landskapslag eller rikslagstiftning, som inom detta rättsområde tillkommit innan denna lag har trätt i kraft, fortfarande tillämpas i landskapet till dess den upphävs, landskapslagen genom förordning och rikslagstiftningen genom landskapslag.

72 §

Hembygdsrätt

Den som när denna lag träder i kraft har sitt egentliga bo och hemvist i landskapet har rätt att på ansökan hos landskapsstyrelsen erhålla hembygdsrätt i enlighet med den äldre lagens stadganden därom.

I fråga om hembygdsrätt följer adoptivbarn sina adoptivföräldrar även då barnet har adopterats innan denna lag träder i kraft.

73 §

Utövande av näring

Den som när denna lag träder i kraft har sitt egentliga bo och hemvist i landskapet har rätt att, sedan han utan avbrott varit bosatt under fem år i landskapet, utöva näring i landskapet med stöd av stadgandena i den äldre lagen.

Enskilda personer, bolag, andelslag, föreningar, andra sammanslutningar och stiftelser, som när denna lag träder i kraft utövar näring i landskapet med stöd av stadgandena i den äldre lagen, har rätt att även framdeles utöva näring enligt den äldre lagen.

74 §

Behandling av ärenden vid övergång av behörighet

Ett ärende som är anhängigt när behörighet enligt denna lag övergår från en myndighet till en annan skall slutbehandlas av den myndighet där ärendet är anhängigt, varvid den lagstiftning som gällde före överföringen skall iakttas.

Då ändring söks i en myndighets avgörande som har givits innan behörigheten övergick skall den äldre lagen och annan tillämplig tidigare lag följas.

75 §

Statsanställda

Den vars uppgifter i ett anställningsförhållande till staten enligt denna lag har överförts till landskapet skall, om han samtycker därtill,

med bibehållna förmåner överflyttas till motsvarande uppgifter i landskapets tjänst i enlighet med vad som stadgas genom förordning.

Till dess en förordning som avses i 42 § 1 mom. har givits, skall om den språkkunskap som krävs av den som anställs i statens tjänst i landskapet gälla vad som när denna lag träder i kraft stadgas i den äldre lagen och i lagstiftningen om den språkkunskap som skall av statstjänsteman fordras.

Den som när denna lag träder i kraft är anställd i statens tjänst i landskapet är utan hinder av en förordning som utfärdats med stöd av 42 § 1 mom. fortfarande behörig att inneha anställningen.

76 §

Tjänsteåtal

Vad som i den äldre lagen stadgas om tjänsteåtal mot lantrådet, ledamöter och föredragande vid landskapsstyrelsen samt andra tjänstemän vid landskapsförvaltningen skall gälla till dess annorlunda stadgas genom förordning.

77 §

Ordinarie finansiell utjämning, extraordinarie anslag och ändring av avräkningsgrunden

Ordinarie utjämning enligt den äldre lagen

2.

Lag**om ändring av lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland**

I enlighet med riksdagens beslut, tillkommet på det sätt som 67 § riksdagsordningen stadgar, och med Ålands landstings bifall ändras i lagen den 3 januari 1975 om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland (3/75) lagens rubrik samt 2 och 3 §§ som följer:

Jordförvärvslag för Åland

2 §

Personer som inte har åländsk hembygdsrätt samt bolag, andelslag, föreningar, andra sammanslutningar, anstalter, stiftelser eller samfund får inte utan landskapsstyrelsens tillstånd med äganderätt förvärva eller med stöd av legoavtal eller något annat avtal besitta fast egendom i landskapet.

Vad som i denna lag stadgas om förvärv av fast egendom skall även gälla en outbruten del av en fastighet samt förvärv genom överlåtelse av andel i ett dödsbo som äger eller besitter fast egendom.

I landskapslag kan stadgas om undantag från 1 mom.

78 §

Mark, byggnader och anläggningar

Vad som stadgas i 61 § 2 mom. gäller även mark, byggnader och anläggningar som när denna lag träder i kraft används för egentlig statsförvaltning.

Genom förordning kan stadgas att annan än i 1 mom. avsedd staten tillhörig mark, byggnad eller anläggning övergår till landskapet.

79 §

Lös egendom

Då en landskapsmyndighet enligt denna lag övertar en statsmyndighets verksamhet, skall statsmyndighetens i landskapet befintliga, för verksamheten erforderliga lösa egendom utan ersättning överlätas till landskapet.

3 §

Utan hinder av denna lag får bröstarvinge och make genom arv förvärva egendom som avses i 2 § och, om de är delägare i ett dödsbo som äger eller besitter fast egendom, förvärva andelar i dödsboet. Vid avvitrning som förrätas efter en makes död får den efterlevande maken utan hinder av denna lag förvärva egendom på grund av giftorätt.

Är någon annan än en bröstarvinge eller den efterlevande maken delägare i ett dödsbo som äger eller besitter fast egendom och har en sådan delägare inte hembygdsrätt, kan landskapsstyrelsen, om dödsboet inte har skiftats inom två år från dödsfallet och dödsbodelägaren inte har beviljats tillstånd enligt 2 § 1 mom., med samma rätt som en dödsbodelägare yrka på skifte av dödsboet. Angående rätten att besitta fast egendom som vid skiftet har

Helsingfors den 31 maj 1990

Republikens President
MAUNO KOIVISTO

Justitieminister *Tarja Halonen*

tillfallit en här nämnd dödsbodelägare gäller i övrigt vad som i denna lag stadgas om förvärv av fast egendom.

I 2 § nämnd egendom som utgör pant eller säkerhet för en obetald fordran kan utan tillstånd förvärvas av en bank för högst fem år. Sedan denna tid har löpt ut skall i fråga om förvärvet iaktas vad som i övrigt stadgas i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19 .

På sådana förvärv av i denna lag avsedd egendom som har skett innan lagen trätt i kraft tillämpas stadgandena i den tidigare lagen.

Vid förlängning av giltighetstiden för ett legoavtal eller något annat avtal som har ingåtts innan denna lag har trätt i kraft skall denna lag tillämpas.

Lag

om ändring av lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland

I enlighet med riksdagens beslut, tillkommet på det sätt som 67 § riksdagsordningen stadgar, och med Ålands landstings bifall ändras i lagen den 3 januari 1975 om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland (3/75) lagens rubrik samt 2 och 3 §§ som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland

Jordförvärvslag för Åland

2 §

Person, som ej åtnjuter åländsk hembygdsrätt, samt bolag, andelslag, förening, annan sammanslutning, anstalt, stiftelse eller samfund får icke utan landskapsstyrelsens för varje särskilt fall givna tillstånd med äganderätt förvärva eller på grund av lego- eller annat avtal besitta fast egendom i landskapet Åland.

Utan särskilda skäl får tillstånd likväl icke förvägras bolag, andelslag, förening, annan sammanslutning, anstalt, stiftelse eller samfund, som under fem års tid haft laglig hemort inom landskapet och har en styrelse, vars alla medlemmar åtnjuter åländsk hembygdsrätt.

Vad i denna lag är stadgat om fast egendom skall i *tillämpliga delar* gälla även outbruten del av fastighet.

2 §

Personer, som inte har åländsk hembygdsrätt samt bolag, andelslag, föreningar, andra sammanslutningar, anstalter, stiftelser eller samfund får inte utan landskapsstyrelsens tillstånd med äganderätt förvärva eller med stöd av legoavtal eller något annat avtal besitta fast egendom i landskapet.

Vad som i denna lag stadgas om förvärv av fast egendom skall även gälla en outbruten del av en fastighet samt förvärv genom överlåtelse av andel i ett dödsbo som äger eller besitter fast egendom.

I landskapslag kan stadgas om undantag från 1 mom.

3 §

Utan hinder av *stadgandena* i denna lag får
1) staten, landskapet och åländsk kommun förvärva eller besitta fast egendom i landskapet Åland;

2) bank på sätt därom är särskilt stadgat temporärt förvärva fast egendom, som utgör pant eller säkerhet för ogulden fordran; samt

3 §

Utan hinder av denna lag får *bröstarvinge och make genom arv förvärva egendom som avses i 2 § och, om de är delägare i ett dödsbo som äger eller besitter fast egendom, förvärva andelar i dödsboet. Vid avvitrning som förrätas efter en makes död får den efterlevande maken utan hinder av denna lag förvärva egendom på grund av giftorätt.*

Gällande lydelse

3) envar äga och besitta den egendom han före ikraftträdandet av denna lag lagligen i sin ägo eller besittning bekommit, såvitt av 18 § icke annat följer, eller därefter erhållit i arv eller genom expropriation.

Föreslagen lydelse

Är någon annan än en bröstarvinge eller den efterlevande maken delägare i ett dödsbo som äger eller besitter fast egendom och har en sådan delägare inte hembygdsrätt, kan land-skapsstyrelsen, om dödsboet inte har skiftats inom två år från dödsfallet och dödsbodeläga-ren inte har beviljats tillstånd enligt 2 § 1 mom., med samma rätt som en dödsbodeläga-re yrka på skifte av dödsboet. Angående rätten att besitta fast egendom som vid skiftet har tillfallit en här nämnd dödsbodelägare gäller i övrigt vad som i denna lag stadgas om förvärv av fast egendom.

I 2 § nämnd egendom som utgör pant eller säkerhet för en obetald fordran kan utan tillstånd förvärvas av en bank för högst fem år. Sedan denna tid har löpt ut skall i fråga om förvärvet iakttas vad som i övrigt stadgas i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19 .

På sådana förvärv av i denna lag avsedd egendom som har skett innan lagen trätt i kraft tillämpas stadgandena i den tidigare lagen.

Vid förlängning av giltighetstiden för ett legoavtal eller något annat avtal som har ingåtts innan denna lag har trätt i kraft skall denna lag tillämpas.

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ägobyte mellan finska staten och Helsingfors stad

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att staten med Helsingfors stad skall byta ett område på ca 8,5 ha i Stensböle i Helsingfors, vilket i huvudsak skall reserveras för bostadsproduktion, mot ett ca 670 ha stort område i Hindsby i Sibbo, vilket skall användas för försvarsmakt-

ens upplagrings- och övningsverksamhet. Vär-det på de områden som skall bytas är 30 milj. mk.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft så snart den har antagits och stadfästs.

MOTIVERING

Försvarsmakten behöver ett upplagsområde för explosivt material i huvudstadsregionens omedelbara närhet. Det råder även brist på övningsområden för trupperna i Helsingforstrakten. Helsingfors stad har förvärvat flera fastigheter inom Sibbo kommun i syfte att byta dem med staten mot byggnadsmark som planlagts i Stensböle.

Det ca 200 ha stora området i Stensböle som är i försvarsministeriets besittning kan inte längre användas för försvarsmaktens övnings- eller upplagringsbehov.

Förslaget innebär att staten vid bytet skall överlåta ett ca 8,5 ha stort område som i stadsplaneutkastet angivits som ett bostadsområde på vilket det har planerats sex tomter för våningshus med en sammanlagd byggnadsrätt på 35 900 m²-vy (kvadratmeter våningsyta). I bytet ingår även en 750 m²-vy stor tomt för allmänna byggnader, 22 788 m² park- och parkeringsområde samt 14 610 m² gatuområde.

Det föreslås att staten skall få tre sammanlagt ca 670 ha stora lägenheter som är belägna i Hindsby i Sibbo kommun och hör till Hofgård. Lägenheterna övergick i Helsingfors stads ägo i januari 1988. Ett ca 500 ha stort skogsområde lämpar sig för försvarsmaktens

behov, och området skall närmast användas som tunnellerområde för explosivt material. Det kommer också att vara lämpligt som område för kommandoövningar.

Det område som staten överlåter motsvarar köpeskillingen för Hofgård, dvs. 30 milj. mk. Värdet på områdena i Stensböle har beräknats på följande sätt: tomterna för bostadshöghus 800 mk/m²-vy, tomten för allmän byggnad 400 mk/m²-vy, park- och parkeringsområdet 43 mk/m². Gatuområdena överläts utan ersättning.

Avsikten är att de för försvarsmakten obehövliga byggnaderna och åkerområdena som hör till Hofgård skall bytas genom avtal med Sibbo kommun i samband med utvecklandet av försvarsmaktens övningsområde i Sibbo.

Bytesbrevet skall enligt statsrådets principbeslut av den 25 maj 1989 förutsätta att Helsingfors stad, då den överlåter områdena i Stensböle för bostadsproduktion, förbinder sig att uppbära högst ett sådant pris eller en sådan hyra som motsvarar de prissättningsgrunder som staten tillämpar vid överlåtelse.

Detta ägobyte inleder de byten av markområden som avser försvarsmaktens behov och som den av statsrådet tillkallade utredningsmannen hänvisar till i sitt förslag av den 31